UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 340.11:343.55(478)

CORCEA NICOLAE

VIOLENȚA ÎN FAMILIE: ASPECTE JURIDICO-PENALE

SPECIALITATEA – 554.01 DREPT PENAL ȘI EXECUȚIONAL PENAL

Teză de doctor în drept

Conducător ştiinţific: _____ GRAMA MARIANA,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor: _____

CHIŞINĂU, 2019

© CORCEA Nicolae, 2019

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, rusă şi engleză) 5
LISTA ABREVIERILOR.....8
INTRODUCERE 9
1. MATERIALE ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRACȚIUNILE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE.....18
1.1. Materiale ştiinţifice în domeniul răspunderii penale pentru faptele infracționale de violență în familie publicate peste hotare 18
1.2. Materiale ştiinţifice referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de violență în familie publicate în Republica Moldova.....33
1.3. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute.....43
2. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.201[1] CP RM 46
2.1. Varianta-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM 46
2.1.1. Maltratare, alte acţiuni violente, soldate cu vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM) 46
2.1.2. Izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM) 51
2.1.3. Privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.c) alin.(1) art.201[1] CP RM).....53
2.2. Variantele-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) şi (4) art.201[1] CP RM.....61
2.2.1. Variantele-tip ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la lit.c) alin.(2), la lit.a)-b) alin.(3) şi la alin.(4) art.201[1] CP RM.....61
2.2.2. Variantele agravate ale faptei infracționale de violență în familie (lit.a) alin.(2); lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM).....67
2.3. Victima și subiectul infracțiunilor de violență în familie 72
2.4. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute.....88
3. REZULTATELE OBȚINUTE ÎN MATERIA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU FAPTELE INFRACȚIONALE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE PREVĂZUTE LA ART.201[1] CP RM.....92

3.1. Rezultatele obținute în cercetarea variantei-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM.....92
3.2. Rezultatele obținute în cercetarea variantelor-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) și (4) art.201^1 CP RM.....106
3.3. Rezultatele obținute în cercetarea aspectelor juridico-penale referitoare la victima și subiectul infracțiunilor de violență în familie.....118
3.4. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute.....137
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....143
BIBLIOGRAFIE.....150
ANEXE.....177
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....183
CV AL AUTORULUI.....184

ADNOTARE

Corcea Nicolae „Violența în familie: aspecte juridico-penale”,
Teză de doctor în drept la Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal,
Chișinău, 2019

Structura tezei: Introducere, 3 capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografia din 447 titluri, o anexă, 149 de pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 19 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: violență în familie; violență; familie; violență domestică; membru de familie; rudă apropiată; maltratare; alte acte de violență; abuz; izolare; intimidare; victima violenței în familie; acte de persecuție.

Scopul lucrării: elaborarea concepției științifico-practice privind răspunderea penală pentru violență în familie, faptă prejudiciabilă incriminată la art.201^1 CP RM, în accepțiunea aspectelor *de lege lata* şi *de lege ferenda*.

Obiectivele cercetării: stabilirea conținutului juridic al infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; determinarea conținutului faptei prejudiciabile din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; sintetizarea asemănărilor și deosebirilor dintre infracțiunile prevăzute la art.201^1 CP RM și faptele conexe penale sau extrapenale etc.

Noutatea ştiinţifică şi **originalitatea rezultatelor:** derivă din abordarea multiaspectuală, interdisciplinară și de pionierat a răspunderii penale pentru violență în familie, prin consolidarea prevederilor incriminatoare naționale cu aspectele doctrinare, precum și cu practica judiciară națională, cu instrumentele internaționale și regionale și cu mecanismele care le pun în acțiune pentru combaterea violenței în familie, și constă în cercetarea complexă a răspunderii penale pentru faptele prejudiciabile incriminate la art.201^1 CP RM la nivel de teză de doctorat.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante soluţionate: fundamentarea științifică a elementelor şi semnelor constitutive ale infracţiunilor de violență în familie prin prisma legii penale şi a practicii judiciare, precum şi în înaintarea unui set de recomandări sub aspect *de lege ferenda*, de natură să contribuie la sporirea ansamblului de măsuri preventive şi de combatere a infracţiunilor în sfera violenței în familie prin eficientizarea activităţii organelor de drept competente, precum şi la perfecţionarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective.

Semnificația teoretică: definirea bazelor conceptuale ale studiului științific de drept penal privind răspunderea pentru faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM, precum și în identificarea unor perspective asupra cadrului științific vizând limitele și condițiile răspunderii penale pentru faptele infracționale prevăzute la art.201^1 CP RM.

Valoarea aplicativă: studiul efectuat a permis constatarea unor deficiențe ce marchează prevederile art.201^1 CP RM, acestea împiedică aplicarea și interpretarea corectă a reglementărilor în cauză. Întru a înlătura aceste neajunsuri, comunității științifice îi sunt înaintate concluzii și recomandări menite să contribuie la perfecționarea cadrului normativ.

Implementarea rezultatelor științifice: acestea sunt aplicabile în activitatea organelor de drept, în special în ce privește calificarea corectă a faptelor în conformitate cu art.201^1 CP RM. Ele pot fi utile la elaborarea de publicații științifice cu caracter de îndrumare pentru cadrele didactice, studenți, masteranzi, doctoranzi.

РЕЗЮМЕ

Корча Николае, «Насилие в семье: уголовно-правовые аспекты»
Диссертация на соискание ученой степени доктора права,
Специальность 554.01 – Уголовное право и уголовно-исполнительное право,
Кишинэу, 2019

Структура диссертации: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиографию из 447 наименований, одного приложения, 149 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 19 научных работах.

Ключевые слова: насилие в семье; насилие; семья; домашнее насилие; член семьи; близкий родственник; нанесение побоев; иные насильственные действия; злоупотребление; изоляция; запугивание; жертва насилия в семье; акты преследования.

Цель диссертации: разработка научно-практической концепции уголовной ответственности за насилие в семье, преступные деяния, предусмотренные ст.201^1 УК РМ, в свете аспектов *de lege lata* и *de lege ferenda*.

Задачи исследования: установление элементов составов преступлений, предусмотренных ст.201^1 УК РМ; определение фактического содержания преступных деяний, предусмотренных ст.201^1 УК РМ; выявление сходств и различий между указанными преступными деяниями и смежными уголовными преступлениями, а также иными правонарушениями и т.д.

Научная новизна и оригинальность результатов исследования: многоаспектный, междисциплинарный и новый подход в части установления уголовной ответственности за насилие в семье посредством установления взаимосвязи законодательных положений внутреннего законодательства с доктринальными позициями, практикой национальных судебных инстанций, международными инструментами регионального и международного характера и механизмами их применения в части насилия в семье, и состоит во всестороннем диссертационном исследовании уголовной ответственности за совершение преступных деяний, предусмотренных ст.201^1 УК РМ.

Полученные результаты, способствующие решению особо значимой научной проблемы, разрешенной в рамках проведенного диссертационного исследования: состоят в научном обосновании элементов и признаков преступных деяний путем исследования уголовного закона и судебной практики в области насилия в семье, а также в выработке и предложении целого спектра рекомендаций по совершенствованию содержания действующих уголовно-правовых норм, что, в свою очередь, способствует предупреждению и борьбе с насилием в семье в свете повышения эффективности деятельности правоохранительных органов и правоприменительной практики в указанной сфере.

Теоретическая значимость: определение концептуальных основ научного исследования применительно к ответственности за преступные деяния насилия в семье, предусмотренные ст.201^1 УК РМ, в том числе и определение некоторых научных перспектив пределов и условий наступления уголовной ответственности за совершение преступлений, предусмотренных ст.201^1 УК РМ.

Практическая применяемость исследования: проведенное научное исследование позволило обнаружить законодательные недоработки ст.201^1 УК РМ, создающие препятствия для правильного и единообразного применения и толкования уголовно-правовых норм данной статьи. В целях их устранения и усовершенствования нормативно-правовой базы, автор предлагает научному сообществу свои выводы и рекомендации.

Апробация результатов диссертационного исследования: Полученные результаты используются в учебном процессе, могут быть применены в практической деятельности правовых органов, особенно при квалификации деяний, предусмотренных ст. 201^1 УК РМ.

ANNOTATION

Corcea Nicolae „Family violence: aspects of the Criminal Law",
Ph.D. Thesis, Specialty 554.01 – Criminal law and law of penal execution,
Chișinău, 2019

Structure of thesis: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 447 titles, one appendix, basic 149 text pages. The obtained results are published in 19 scientific papers.

Key-words: family violence; violence; domestic violence; family; family member; close relative; mistreatment; other violent acts; abuse; isolation; intimidation; victim of family violence; acts of persecution.

The purpose of the Ph.D. thesis: elaboration of the scientific and empirical concept of criminal liability for family violence as a criminal misdeed provided by the art.201^1 of the Criminal code of the Republic of Moldova, by approach of *de lege lata* and *de lege ferenda*.

The objectives of investigation: establishment of the legal content of the criminal misdeeds provided by the art. 201^1 CC RM; establishment of the factual content of the criminal misdeeds provided by the art. 201^1 CC RM; synthesis of the resemblances and the differences between family violence criminal misdeeds and other colateral violations of penal or extra-penal nature etc.

The scientific novelty and originality of the obtained results: those results are flowing out the multifaceted, interdisciplinary and the newest application of criminal liability for family violence, by means of strengthening national incriminating regulations well-adjusted to the doctrine, as well as to the national case law, to the universal and regional international instruments and mechanisms relevant for family violence crimes, and consists of a manifold scrutiny of criminal liability for the misdeeds incriminated by the article art.201^1 of the Criminal code of the Republic of Moldova on a standard of a Ph.D. thesis.

The obtained results which contribute solving of the foremost scientific problem: it consists in groundwork pivotal elements and items of family violence crimes using penal law and judicial practice, along with suggesting recommendations *de lege ferenda* which will contribute to increasing of family violence prevention and its counteraction by means of fortifying law enforcement authorities' efficiency, as well as improvement of relevant law practice in family violence.

Theoretical importance: it is expressed in the defining the conceptual basis of the scientific research in the Criminal Law concerning criminal liability for the criminal miseeds of the family violence provided by the art. 201^1 CC RM, as well as in identifying some scientific perspectives concerning limits and conditions of the criminal liability for those criminal misdeeds.

Practical value of the research paper: the performed research permitted to establish that there exist several gaps and deficiencies in the art.201^1 CC RM, they create obstacles in the correct application and interpretation of the penal regulations concerning family violence. As a result, in order to eliminate those gaps there are proposed several recommendations in order to improve the present penal regulations.

Implementation of the scientific results: the scientific results can be applied in the professional activity of the law enforcement authorities, especially concerning correct legal appreciation of the misdeeds incriminated by the article 201^1 CC RM. At the same time, they can be useful during the elaboration of some scientific publications and other issues for the scientific workers, teachers, students, including those who are pleading for master degree and Ph.D.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

aut. – autori

CE – Consiliul Europei

CF RM – Codul familiei al Republicii Moldova

col. – colectiv

coord. – coordonator

CP RM – Codul penal al Republicii Moldova

CPC RM – Codul de procedură civilă al Republicii Moldova

CPP – Codul de procedură penală al Republicii Moldova

CSJ RM – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova

HP – Hotărâre a Parlamentului

Jud. – Judecătorie

lit. – literă

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

mun. – municipiu

n.a. – nota autorului

nr. – număr

ONU – Organizația Națiunilor Unite

pct. – punct

Rec. – Recomandare

sec. – sector

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. *Actualitatea temei* se atestă și prin faptul că familia este considerată a fi locul cel mai periculos şi expus violenței, iar cazurile de violență devin latente din cauza caracterului închis al conflictelor intrafamiliale, desfășurate în limitele unui teritoriu concret determinat (locul de trai): este mult mai probabil ca o persoană să fie lovită sau ucisă în propria familie, decât oriunde altundeva, de oricine altcineva. În cadrul acestui demers științific va fi abordată răspunderea penală pentru faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM. Deși violența în familie ca fenomen sociologic și criminologic nu constituie obiectul de cercetare al prezentei teze de doctorat, clarificarea aspectelor discutabile consacrate răspunderii penale pentru fapte infracționale de violență în familie nu poate fi efectuată fără identificarea acestor puncte sensibile ale violenței în familie.

Protecția familiei împotriva oricăror fapte care pot leza existența acesteia constituie una dintre primele priorități ce au determinat necesitatea apărării ordinii sociale. Astfel, potrivit datelor publicate de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, pe parcursul anului 2016, din cele 38.856 infracțiuni înregistrate în total 1782 au fost atribuite la categoria celor ce atentează la valorile familiei, iar pe parcursul anului 2017, din cele 32.956 infracţiuni înregistrate în total 956 crime au fost referite la categoria celor ce atentează la valorile familiei. Pe parcursul anului 2017 în adresa Inspectoratelor de Poliţie au parvenit 10871 adresări ce vizează conflictele în cadrul relaţiilor familiale, iar pentru 853 dintre acestea cazuri a fost iniţiată procedura penală în baza elementelor constitutive ale componenţei de infracţiune prevăzute de art.201^1 CP RM (Violenţa în familie) [324]. Totodată, conform Notei informative privind starea infracţionalităţii contra vieţii şi sănătăţii persoanei, precum şi celor comise în sfera relaţiilor familiale pe parcursul a 6 luni ale anului 2018, în urma infracțiunilor cu caracter familial victime au devenit 361 femei (dintre care 23 minore), 119 bărbaţi (dintre care 10 minori), iar agresori sunt 425 bărbaţi şi 54 femei. Din numărul total de 611 cazuri de violenţă în familie (6 luni ale anului 2018) pentru 431 cazuri a fost iniţiată procedura penală în baza elementelor constitutive ale componenţei de infracţiune prevăzută de art.201^1 CP RM (Violenţa în familie) [325]. În perioada vizată, Poliţia a eliberat 1914 ordine de restricţie de urgenţă, în privinţa agresorilor familiali [325].

Încadrarea temei în preocupările internaționale. La nivel internațional prezenta temă de cercetare este abordată fiind utilizate două noțiuni: *„violență domestică”* și *„violență în familie”,* în comparație cu legislația națională în materie care acceptă termenul *„violență în familie”*. Convenția Consiliului Europei *privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011) definește, în art.3, violența domestică (în familie) ca fiind *toate acţiunile de violenţă fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în*

familie sau în unitatea domestică sau între foştii sau actualii soţi sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărţit acelaşi domiciliu cu victima [276].

Actele internaționale în materia fundamentării drepturilor omului în familie, precum și în domeniu prevenirii și combaterii violenței în familie, sunt următoarele: Declaraţia Universală privind Drepturile Omului [301], Pactul Internaţional privind Drepturile Economice, Sociale şi Culturale [330], Pactul privind Drepturile Civile şi Politice [331]; Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului [278]; Convenţia Consiliului Europei *pentru protecţia copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale* (Lanzarote, 25.10.2007) [277]; Recomandarea (2002)5 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei către statele membre *referitoare la protecţia femeilor împotriva violenţei* (adoptată de Comitetul de Miniştri la 30 aprilie 2002, la cea de-a 794-a reuniune a Delegaţilor Miniştrilor) [373]; Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecţie [303]; Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului [304] etc. În preambulul Convenţiei ONU cu privire la Drepturile Copilului [278] *familia este considerată mediu natural pentru dezvoltarea şi bunăstarea tuturor membrilor săi – în special a copiilor* – recunoscându-se astfel faptul că familia are cel mai mare potenţial de a proteja copiii şi de a asigura siguranţa lor fizică şi emoţională. Potrivit prevederilor de la lit.a) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, *„victimă”* înseamnă: o persoană fizică care a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; membrii familiei unei persoane, al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune, care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective [304]. În conformitate cu pct.19 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, *o persoană ar trebui să fie considerată victimă indiferent dacă autorul infracțiunii a fost identificat, arestat, urmărit în justiție sau condamnat și indiferent de legătura familială dintre aceștia* [304].

Un instrument internațional de protecție a victimelor violenței în familie a servit Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecţie [303]. Articolul 2 din această Directivă definește ***ordinul european de protecție*** și, ***„măsură de protecție”***. *Ordinul european de protecție* are ca obiectiv protejarea victimelor oricărei forme de violenţă, pe când ordinul naţional are un câmp de incidenţă mai restrâns, limitat doar la victimele violenţei în familie. Prin urmare, se impune ca una necesară și inevitabilă modificarea legislativă, încât posibilitatea de emitere a unei ordonanțe de protecţie să

fie extinsă şi pentru alte categorii de victime ale infracțiunilor violente, nu doar ale violenței în familie. Prin urmare, la nivel internațional au fost formulate noțiuni de *persoană protejată* – o persoană fizică beneficiară a protecției care decurge dintr-o măsură de protecție adoptată de statul emitent, precum și *persoană care prezintă un pericol* – o persoană fizică căreia i-au fost impuse una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 al Directivei 2011/99/UE.

Hotărârile CtEDO împotriva Republicii Moldova (*Cauza Mudric versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 16 iulie 2013, definitivă la 16 octombrie 2013 (Strasbourg). Cererea nr.74839/10; Cauza Eremia versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 28 mai 2013, definitivă la 28 august 2013 (Strasbourg). Cererea nr.3564/11; Cauza T.M. și C.M. versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 28 ianuarie 2014, definitivă la 28 aprilie 2014 (Strasbourg). Cererea nr.26608/11*) la fel au constituit un suport considerabil în cercetarea violenței în familie sub aspect juridico-penal. Am sesizat că în toate cazurile autoritățile, aparent, au fost incapabile să ofere vreun fel de protecție în lipsa unei cereri oficiale din partea reclamanților, chiar dacă cunoșteau despre acțiunile de maltratare fizică, inclusiv și a minorilor. Autoritățile nu au apreciat seriozitatea și extinderea problemei privind violența domestică și efectul discriminatoriu al acesteia asupra femeilor, și au condus la tolerarea repetată a violenței și au reflectat o atitudine discriminatorie față de victime.

Sub influența prevederilor Convenției de la Istanbul, care prin aceste măsuri asigură protecția femeilor împotriva violenței [276] *acte de persecuție* ce nu s-a conținut anterior în legislația în vigoare a Republicii Moldova, astăzi, în urma modificărilor operate în legislația extrapenală, constituie o contravenție. Legiuitorul moldovean a decis să stabilească răspunderea pentru actele de persecuție nu în Codul penal, ci în Codul contravențional, deși exista o asemenea inițiativă. La nivel național, prin Legea nr.196 din 28.07.2016 a fost revizuit articolul 201^1 din Codul penal al Republicii Moldova [319]. Revizuirea cadrului normativ a vizat nu doar legea penală, ci și întregul sistem de drept, modificări esențiale fiind introduse în Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008, în Legea Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45 din 01.03.2007, etc. Modificările respective vizează: îmbunătățirea mecanismului de protecție a victimei prin intermediul unei noi instituții – „*ordinul de restricție de urgență"*; includerea unor noi contravenții *„Violență în familie"* (art.78^1 Cod contravențional) *„Acte de persecuție"* (art.78^2 Cod contravențional); extinderea cercului de persoane care sunt recunoscute membri de familie în sensul art.133^1 CP RM etc. Cu toate acestea, pașii întreprinși de legiuitor nu au fost consecvenți: unele deficiențe majore au rămas în textul incriminator, fiind adăugate noi erori de tehnică legislativă în materia violenței în

familie, și, ca urmare, practica judiciară în materie devenind neuniformă (concluzie impusă în urma analizei practicii de aplicare a art.201^1 CP RM, baza empirică fiind formată din 204 cauze). Prin urmare, nu există un punct de vedere unitar cu privire la calificarea acțiunilor persoanelor învinuite de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.201^1 CP RM, comise până la intrarea în vigoare a Legii nr.196 din 28 iulie 2016. Cu scopul de a înlătura atât divergențele doctrinare, cât și deficiențele legislative în domeniul răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor violentale intrafamiliale, precum și pentru a contribui la formularea unor recomandări de aplicare a legii penale, s-a proliferat necesitatea elaborării unui demers științific. Prin urmare, toate aspectele pe care le implică răspunderea penală pentru violență în familie urmează să fie analizate și soluționate.

Încadrarea temei în preocupările naționale și zonale. Demersul nostru științific în domeniul juridico-penal este inițiat în baza unor surse doctrinare de reputație incontestabilă în doctrina penală, elaborate de: D.Finkelhor, K.Yllö; S.L. Ryder, A.S. Kuzmenka; M.-C. Iacob; V.I. Dragomir (Rujoiu); S.-M. Petroșel; E.O. Alauhanov, N.I. Kairova; T.N. Anufrieva, A.A. Hodusov; E.A. Bagun; A.A. Baibarin, A.A. Grebenikov; M.V. Ciugunova; S.I. Dolgova; I.O. Gruntov; N.A. Golovanov; N.E. Kanadina; L.A. Kolpakova; N.V. Kotova; O.V. Pristanskaia; K.V. Samoilenko; I.A. Savicenko; O.S. Skakun; N.D. Sliusareva; O.M. Șaganova; V.I. Șahov; D.A. Șestakov; A.T. Talezari; T.G. Voievodina; V.M. Voloșin; S.Brînza, V.Stati; Gh.Fortuna; L.Gîrla, Iu.Tabarcea; I.Iacub, V.Nacu, Gh.Pavliuc, M.Botnarenco etc.

O investigație științifică fără a efectua *o cercetare temeinică inter- și transdisciplinară* (criminologie, sociologie, psihiatrie judiciară, medicină legală, psihologie). Unele concepții de natură interdisciplinară au contribuit substanțial la formularea unor concluzii și chiar propuneri. Pentru aprofundarea cercetării, sunt relevante și unele rezultate științifice din domenii conexe dreptului, obținute de următorii autorii: *Criminologie* – D.A. Wolfe, P.G. Jaffe; K.Corvo, D.Dutton, W.Y. Chen; Cr. Dâmboeanu; J.Adorjani; Turliuc M.N., Karner-Huţuleac A., Dănilă O; V.N. Burlakov, D.A. Șestakov; T.M. Vaculici, V.A. Lefterov; S.T. Ahmedhanova; F.A. Melikov; N.M. Parşin; A.A. Semeno; Iu.N. Volosova; Iu.V. Zâreanova; V.Grati, L.Gorceag, S.Sîrbu, D.Ioniță; M.Nistor, I.Bulat; *Procedura penală* – Văleanu M., Lupașcu A., M.Poalelungi, Ig.Dolea, T.Vizdoagă; *Criminalistică* – E.L. Kozlova; *Medicina legală* – M.Ben Natan; C.A.S. Garbin; Queiroz A.P., Rovida T.A.S.; C.Buhaş; S.Dura; A.Enache, M.L.Dressler, M.Petcu; S.Hostiuc; C.G. Curcă, D.Dermengiu; A.L. Zadarnovskii; Gh.Baciu, L.Grăjdeanu, A.Bondarev; T.Rolinsky, O.Jardan; *Psihiatrie judiciară* – E.Esbec, E.Echeburua; I.Coșciug; *Psihologie* – J.L. Herman; E.B. Foa; L.E. Walker; J.Campbell; D.P. Zinca (Coman); T.D. Azarnyh; S.V. Grindeva, A.I. Tasciova; S.V. Volikova; E.V. Kufteak; N.V. Lohmatkina; E.V. Miliukova,

V.Olărescu, A.-C. Veleanovici; *Pedagogie* – L. Cuznețov; *Sociologie* – A.Fitzerald; N.A. Jackson; C.Lupşe (Zglobiu); Ia.Iu. Gorfan; Ia.A. Ovseannikova; E.A. Braițeva; M.V. Kriukova; M.P. Pislakova-Parker; N.O. Ponomarenko; I.V. Soșnikova etc.

În acest sens, sesizăm că unii recunosc ca sinonime categoriile *„violență domestică”* și *„violență familială”* [381, p.23], pe când alții îi lărgesc cadrul, incluzând toate actele de violenţă realizate în anturajul domestic al victimei (incluzând aici, pe lângă membrii de familie, şi prietenii de familie). Alții consideră că termenul *„domestic”* nu este cel mai relevant și propun un alt termen – *„violență între parteneri”* [376, p.16], ceea ce înseamnă că victima și făptuitorul nu trebuie să împărtășească același spațiu de locuit. Faptul ca victima trăiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru crucial pentru definirea violenței în familie, mai important este cât de apropiată se dovedește *relația dintre victimă și agresor*.

Ținând cont de reglementările internaționale și de cele de peste hotare ale violenței în familie [372], din punct de vedere juridico-penal, categoriile ***abuz*** și ***violență*** trebuie tratate ca fiind identice. În funcţie de particularităţile comiterii actului violent, respectiv de raportul dintre agresor şi victimă, toate aceste forme de violenţă asupra membrului de familie pot fi subsumate următoarelor tipuri de violenţă: violenţă asupra propriei persoane; violenţă interpersonală; violenţă colectivă [322, p.3-4].

Gama largă de probleme pe care le suscită analiza literaturii străine în materia violenței în familie ne conduce la concluzia, conform căreia vectorul apărării valorilor sociale pe cale juridico-penală se îndreaptă spre direcție feministă. Totodată, considerăm că crearea de careva privilegii sau restricții juridice în funcție de sexul victimei ar constitui o încălcare a principiului egalității încorporat în art.16 al Constituției Republicii Moldova. În opinia noastră, o singură excepție legislativă ar constitui norma juridico-penală privind pruncuciderea (art.147 CP RM), însă caracterul privilegiat nu se datorează sexului făptuitorului (mama biologică a copilului), ci stării psihofizice deosebite însoțite de diminuarea discernământului provocată de procesul nașterii. Am reținut că în legislația mai multor state străine privind violența intrafamilială s-au conturat următoarele tendințe: protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie în calitate de obiect juridic special; introducerea în legea penală a componențelor speciale ale infracțiunilor care incriminează fapte infracționale ce sunt îndreptate împotriva celor care fac parte din cercul familial; tendința legislativă de a substitui incriminarea faptelor infracționale intrafamiliale cu incriminarea faptelor infracționale săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor; propuneri *de lege ferenda* de a înăspri răspunderea penală pentru faptele infracționale săvârșite în împrejurări caracteristice violenței în familie; liberarea de răspundere în legătura cu

rezolvarea conflictului familial pe cale amiabilă; liberarea condiționată de la pedeapsa penală în legătura cu traininguri de adaptare socială.

Scopul lucrării. *Scopul lucrării* rezidă în elaborarea concepției științifico-practice privind răspunderea penală pentru violență în familie, fapte prejudiciabile incriminate la art.201^1 CP RM, în accepțiunea aspectelor *de lege lata* și *de lege ferenda*.

Obiectivele cercetării. Scopul propus poate fi atins prin realizarea următoarelor *obiective*: stabilirea conținutului obiectului juridic și al obiectului material în cazul infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; stabilirea legăturii specifice dintre subiectul și victima violenței în familie în sensul prevederilor de la art.201^1 CP RM; identificarea conținutului noțiunii *„membru de familie"* utilizate în art.201^1 CP RM, prin prisma prevederilor art.133^1 CP RM, standardelor internaționale, practicii CtEDO, precum și prin experiența unor state străine; demonstrarea necesității de a asigura protecția juridico-penală specială a minorilor și a vârstnicilor care au devenit victimele agresorilor familiali; relevarea formei și conținutului faptelor prejudiciabile specificate la art.201^1 CP RM; evidențierea particularităților ce caracterizează consumarea infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; caracterizarea urmărilor prejudiciabile și a legăturii cauzale în ipoteza infracțiunilor materiale prevăzute la art.201^1 CP RM; stabilirea conținutului (formei și tipului) vinovăției pe care făptuitorul o manifestă la comiterea infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; elucidarea trăsăturilor specifice ale motivelor și scopurilor infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; identificarea criteriilor de delimitare a infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM în raport cu alte fapte (de exemplu, cu cele prevăzute la lit.e^1) alin.(2) art.145 CP RM; la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM; la lit.b^2) alin.(2) art.172 CP RM; la lit.b) alin.(2) art.175^1 CP RM; la art.163, art.287 CP RM etc.) și extrapenale (art.63, art.78^1 și art.78^2 Cod contravențional) aplicabile în materia protecției victimelor violenței în familie; cercetarea experienței legislative a altor state în vederea incriminării faptelor infracționale de violență intrafamilială în raport cu modelul de reglementare a răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la art.201^1 CP RM, precum și a altor fapte infracționale conexe, menite să asigure protecția juridico-penală a victimelor violenței în familie; soluționarea problemelor privind concursul de infracțiuni și concurența de norme în contextul calificării faptelor în baza art.201^1 CP RM; relevarea deficiențelor de ordin tehnico-juridic ale dispozițiilor art.201^1 CP RM, precum și formularea de recomandări menite să contribuie la îmbunătățirea calitativă a acestor dispoziții.

Ipoteza cercetării este bazată pe presupunerea, conform căreia:

− prin introducerea art.201^1 CP RM se realizează protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie, în legea penală fiind introduse componențele speciale care incriminează fapte infracționale îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial;

− noțiunea de familie în sens juridico-penal nu este identică cu cea din dreptul familiei și din dreptul civil, fiind mai extinsă, ceea ce ar corespunde scopului protecției juridico-penale a inviolabilității persoanei în familie;

− securitatea familială în rând cu solidaritatea familială constituie obiectul juridic special la care atentează faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM;

− legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea" și „durata" relației nu pot fi apreciate la discreția instanței.

− *infracțiunile violente intrafamiliale* posedă trăsături specifice comune: atentează la două obiecte; locul și anturajul săvârșirii infracțiunii contribuie la survenirea urmărilor grave; forma vinovăției este totdeauna intenția, iar motivele sunt tipice familiale; între făptuitor și victimă există relații specifice.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Întru realizarea scopului propus și a obiectivelor punctate au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: metoda logică, metoda comparativă, metoda istorică, analiza statistică etc. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei atât juridico-penale, cât și a celei inter-disciplinare, a legislației penale și extra-penale în domeniul vizat, precum și a practicii instanțe-lor judecătorești din Republica Moldova. În calitate de punct de reper ne-a servit legislația Republicii Moldova și a unor state străine (a Statelor Unite ale Americii, Israelului, Republicii Ghana, Franței, Germaniei, Elveției, Suediei, Belgiei, Estoniei, Lituaniei, Letoniei, Croației, Albaniei, Ungariei, României, Belarusiei etc.) ce vizează infracțiunile de violență în familie.

Sumarul compartimentelor tezei de doctorat.

În ***Capitolul 1*** „**MATERIALE ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRACȚIUNILE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE**" am identificat următoarele: neconcordanța opiniilor doctrinarilor în ce privește statutul victimei violenței în familie (art.201^1 CP RM); tendința legislativă de a substitui incriminarea infracțiunilor intra-familiale cu infracțiunile săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor; lipsa unor studii științifice integrale în materia răspunderii penale pentru săvârșirea faptelor infracționale de violență în familie, acestea fiind substituite cu numeroase studii criminologice, psihologice și sociologice; absența prevederilor legislative referitoare la violența în familie săvârșită asupra minorilor și asupra persoanelor aflate în stare de neputință. Investigațiile efectuate până în prezent sunt consistente, însă nu și suficiente pentru o cercetare de conotație juridico-penală. Savanții deviază în direcția de cercetare și lucrarea științifică inițial pornită ca una juridico-penală treptat obține un statut sociologic, psihologic sau chiar criminologic. Nu în toate lucrările

de conotație juridico-penală sunt stabilite exact obiectul juridic generic și obiectul juridic special ale infracțiunilor analizate; unii autori evită să definească noțiunea de familie în sens juridico-penal. Cu toate că în doctrină există unele neconcordanțe și dezacorduri de opinii, totuși am reușit să evidențiem o listă întreagă de autori, a căror contribuție a fost una de semnificație majoră. Se propun anumite *ipoteze* pentru cercetarea noastră științifică: prin introducerea art.201^1 CP RM se realizează protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie, în legea penală fiind introduse componențele speciale care incriminează fapte infracționale îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial; noțiunea de familie în sens juridico-penal nu este identică cu cea din dreptul familiei și din dreptul civil, fiind mai extinsă, ceea ce ar corespunde scopului protecției juridico-penale a inviolabilității persoanei în familie; securitatea familială în rând cu solidaritatea familială constituie obiectul juridic special la care atentează faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM; legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea" și „durata" relației nu pot fi apreciate la discreția instanței; *infracțiunile violente intrafamiliale* posedă trăsături specifice comune: atentează la două obiecte; locul și anturajul săvârșirii infracțiunii contribuie la survenirea urmărilor grave; forma vinovăției este totdeauna intenția, iar motivele sunt tipice familiale; între făptuitor și victimă există relații specifice.

În ***Capitolul 2*** **„ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.201^1 CP RM"** au fost supuse unei analize detaliate juridico-penale varianta-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM în modalitățile prevăzute de legea penală, după cum urmează: *maltratare, alte acţiuni violente, soldate cu vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.a) alin.(1) art.201^1 CP); izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201^1 CP); privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.c) alin.(1) art.201^1 CP), precum și am cercetat prin metode științifice de analiză, sinteză, deducție și inducție* variantele-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) și (4) art.201^1 CP RM, după cum urmează: *variantele-tip ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la lit.c) alin.(2), la lit.a)-b) alin.(3) și la alin.(4) art.201^1 CP RM și variantele agravate ale faptei infracționale de violență în familie (lit.a) alin.(2); lit.b) alin.(2) art.201^1 CP RM). Au fost supuse analizei juridico-penale noțiunea de victima* și subiect ai infracțiunilor de violență în familie.

S-a constatat că norme privind violența intrafamilială în Codul penal al Republicii Moldova sunt repartizate în două categorii: 1) Normele juridico-penale din Partea Generală a

Codului penal (art.133[1] CP RM (Membru de familie) și lit.d) alin.(1) art.131 CP RM (Fapta săvârșită în public)) – ne ajută să distingem fapta săvârșită *în public* de fapta săvârșită *în privat,* inclusiv în condiții de familie; 2) normele juridico-penale ce fac parte din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni ce implică violență intrafamilială, prin indicarea expresă la existența unui raport special bazat pe relații interfamiliale dintre făptuitor și victimă). Lista întreagă de fapte infracționale cu caracter intrafamilial prevăzute în Partea Specială CP RM necesită o normă cu caracter general care ar defini noțiunea unor infracțiuni cu caracter de violență în familie.

S-a acordat o atenție deosebită celor *patru variante-tip* ale infracțiunilor de violență în familie prevăzute la art.201[1] CP RM, după cum urmează: faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM care au provocat vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.c) alin.(2) art.201[1] CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) și (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.a) alin.(3) art.201[1] CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) și (2) care au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere – *lit.b) alin.(3) art.201[1] CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei – *alin.(4) art.201[1] CP RM.*

Au fost cercetate variantele agravate ale infracțiunilor de violență în familie: 1) faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM săvârşite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei *(lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM)*; 2) faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM săvârşite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie *(lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM).*

În ***Capitolul 3*** **„REZULTATELE OBȚINUTE ÎN MATERIA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU FAPTELE INFRACȚIONALE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE PREVĂZUTE LA ART.201[1] CP RM”** au fost demonstrate și argumentate **r**ezultatele obținute în cercetarea variantei-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM; rezultatele obținute în cercetarea variantelor-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) și (4) art.201[1] CP RM, precum și rezultatele obținute în cercetarea aspectelor juridico-penale referitoare la victima și subiectul infracțiunilor de violență în familie.

În cadrul Capitolului vizat am adus rezultatele propriilor cercetări bazate pe examinarea datelor empirice deduse din căutarea, colectarea, analiza și sinteza cauzelor penale în materia violenței în familie, precum și a altor fapte infracționale conexe (huliganism, omorul intenţional, violul etc.)

1. MATERIALE ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRACȚIUNILE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

În acest capitol se va face o analiză temeinică a materialelor ştiinţifice la tema tezei publicate peste hotare şi în ţara noastră. Sursele doctrinare vor fi supuse unei analize detaliate în funcţie de subiectul propus spre cercetare ştiinţifică, într-o consecutivitate logică, după cum ele au fost formulate în prezenta teză de doctorat. O atenţie deosebită se va acorda publicaţiilor din ultimii ani.

1.1. Materiale ştiinţifice în domeniul răspunderii penale pentru faptele infracționale de violență în familie publicate peste hotare

Demersul nostru științific în domeniul juridico-penal este inițiat în baza unor surse doctrinare de reputație incontestabilă în doctrina penală, elaborate de: D.Finkelhor, K.Yllö [358, p.39-41]; S.L. Ryder, A.S. Kuzmenka [377, p.393-421]; M.-C. Iacob [314, p.83-103]; V.I. Dragomir (Rujoiu) [305, p.4-5]; S.-M. Petroșel [333, p.3-4]; E.O. Alauhanov, N.I. Kairova [386, p.10-40]; T.N. Anufrieva, A.A. Hodusov [387, p. 212-213]; E.A. Bagun [389, p.9]; A.A. Baibarin, A.A. Grebenikov [390, p.21]; M.V. Ciugunova [441, p.73-75]; S.I. Dolgova [405, p.11-12]; N.A. Golovanov [406, p.15-19]; I.O. Gruntov [403, p.22]; N.A. Isaev [410, p.41-48]; N.E. Kanadina [411, p.3-28]; L.A. Kolpakova [414, p.7-9]; N.V. Kotova [416, p.81-84]; A.F. O.V. Pristanskaia [429, p.47-65]; K.V. Samoilenko [432, p.18-29]; I.A. Savicenko [430, p.312-318]; O.S. Skakun [435, p.7-12]; N.D. Sliusareva [436, p.7-11]; O.M. Șaganova [443, p.9-10]; V.I. Șahov [444, p.4-5]; D.A. Șestakov [445, p.56-61]; A.T. Talezari [438, p.8-10]; T.G. Voievodina [396, p.23-29]; V.M. Voloșin [399, p.8-14]; etc.

Nu am putea realiza o investigație științifică fără a efectua o cercetare temeinică interdisciplinară (criminologie, sociologie, psihiatrie judiciară, medicină legală, psihologie). Unele concepții de natură interdisciplinară ne-au determinat să formulăm anumite concluzii. Am considerat utile și necesare unele rezultate științifice din domenii conexe dreptului, obținute de: D.A. Wolfe, P.G. Jaffe [382, p.133-144]; K.Corvo, D.Dutton, W.Y. Chen [347, p.11-130]; Cr. Dâmboeanu [300, p.427-443]; J.Adorjani [1, p.3-7]; V.N. Burlakov, D.A. Șestakov [394, p.121-126; 271, p.56-61]; T.M. Vaculici, V.A. Lefterov [395, p.13-14]; S.T. Ahmedhanova [388, p.3-12]; Melikov [420, p.9]; N.M. Parșin [426, p.10]; A.A. Semeno [433]; Iu.N. Volosova [398, p.315]; Iu.V. Zâreanova [409, p.9] *(Criminologie)*; E.Esbec, E.Echeburua [356, p.249-261]; J.L. Herman [365, p.145-150] *(Psihiatrie judiciară)*; E.B. Foa [360, p.67-91]; L.E. Walker [381, p.21-29]; J.Campbell [346, p.16]; D.P. Zinca (Coman) [342, p.4-6]; T.D. Azarnyh [385, p.5-6]; S.V.

Grindeva, A.I. Tasciova [402, p.16-17]; S.V. Volikova [397, p.5-6]; E.V. Kufteak [418, p.9-10]; N.V. Lohmatkina [419, p.7-9]; E.V. Miliukova [422, p.4-5] *(Psihologie)*; A.Fitzerald [359]; N.A. Jackson [366, p.122-158]; C.Lupşe (Zglobiu) [320, p.3-7]; Ia.Iu. Gorfan [401, p.15-16]; Ia.A. Ovseannikova [425, p.28-29]; E.A. Braiţeva [392, p.11-18]; M.V. Kriukova [417, p.7-8]; M.P. Pislakova-Parker [427, p.7-11]; N.O. Ponomarenko [428, p.9]; I.V. Soşnikova [437, p.10-19] *(Sociologie)*; M.Ben Natan [344]; C.A.S. Garbin [189, p.72-76]; C.Buhaş [264, p.313-317]; S.Dura [306, p.31-33]; S.Hostiuc [311, p.37-49]; A.Enache, M.L.Dressler, M.Petcu [307, p.106-110]; A.L. Zadarnovskii [407, p.8] *(Medicina legală);* E.L. Kozlova [413, p.14] *(Criminalistică)* etc.

Reieşind din acest vast ansamblu de izvoare străine acumulate şi analizate, am constatat că sursele de origine criminologică în materia violenţei în familie sunt numeroase, pe când cele juridico-penale sunt unice. Acest fapt îşi are o anumită explicaţie. Astfel, de-a lungul istoriei, studierea violenţei în familie mult timp nu a constituit obiect al unei cercetări ştiinţifice distincte. Problemă a fost studiată în limitele unor obiective mai vagi, şi anume – în cadrul infracţiunilor violentale, comise din motive de viaţă comună ce cuprindeau un cerc extrem de larg de persoane care se aflau împreună la un loc de trai, aşa-numite *„crime de bucătărie"*. Doar în a doua jumătate a anilor 60 ai secolului XX a apărut o nouă ramură în criminologie – *criminologia familială,* obiectul căreia l-au constituit factorii criminogeni din sfera familială şi comportamentul criminal determinat de aceşti factori, precum şi măsurile speciale de contracarare a agresiunii intrafamiliale. Apariţia unui nou curent criminologic a determinat primele modificări ale legii penale, precum şi un concept nou şi avansat al politicii penale din partea Statului în asigurarea protecţiei juridico-penale a membrilor de familie împotriva atentatelor criminale intrafamiliale. Analiza acestor surse doctrinare care au stat la temelia abordării noastre ştiinţifice a infracţiunii de violenţă în familie prezintă, indubitabil, un interes deosebit pe plan ştiinţific, contribuind la clarificarea mai multor aspecte contradictorii, precum şi la formularea unor viziuni originale, accentul fiind pus pe doctrina de drept penal şi pe jurisprudenţa instanţelor penale naţionale.

Apariţia unui nou curent criminologic a determinat primele modificări ale legii penale, precum şi un concept nou şi avansat al politicii penale din partea Statului în asigurarea protecţiei juridico-penale a membrilor de familie împotriva atentatelor criminale intrafamiliale.

Materialele ştiinţifice categorizate pe domenii vor fi supuse unei examinări detaliate, iar în analiză ne vom axa pe metoda prezentării acestora pe domenii *în funcţie de problematica cercetării*. Polemicile ştiinţifice multidisciplinare pe care le scoatem în evidenţă din literatura de specialitate referitor la adevărata semnificaţie a violenţei în familie ne-au provocat să consemnăm unele neconcordanţe de care suferă art.201^1 CP RM. Critici combative ale investigaţiilor

științifice străine își vor găsi expresie sugestivă în legătura cu problemele ce vizează: *definirea conceptului de violență în familie în doctrina juridico-penală străină* [432, p.18-19; 438, p.8; 386, p.10-40; 359; 320, p.5; 417, p.7; 427, p.8; 329, p.428-429; 269; 323, p.15-16]*; răspunderea penală pentru violența asupra femeii în cadrul familiei* [376, p.16; 320, p.5; 344; 264, p.314; 329, p.31; 346, p.653-674; 369, p.127-128]*; determinarea obiectului juridic generic și a obiectului juridic special al faptelor infracționale de violență în familie, precum și identificarea statutului de victimă* [399, p.8; 360, p.71-73; 342, p.6-7; 314, p.84-85]*; latura obiectivă a faptelor infracționale de violență în familie* [432, p.18-19; 360, p.67-91; 314, p.84-85]*; violența sexuală manifestată în cadrul violenței în familie* [311, p.39; 358, p.37-41; 336, p.201-203; 377, p.393-421]*; urmările prejudiciabile cauzate în cadrul violenței în familie* [361, p.75; 311, p.39; 407, p.8; 269; 447, p.34-37; 424, p.54]*; motivele violenței în familie și responsabilitatea agresorilor familiali în doctrina juridico-penală și psihiatrică* [430, p.314; 356, p.249-261; 260, p.4; 391, p.282]*; necesitatea protecției juridico-penale speciale a minorilor împotriva violenței în familie* [443, p.9-10; 382, p.133; 300, p.427; 418, p.9-10; 359; 306, p.31-33; 337, p.71]. Le vom analiza consecutiv.

Definirea conceptului de violență în familie în doctrina juridico-penală străină. *Din punct de vedere juridic*, violenţa este folosirea forţei fizice sau a altor mijloace persuasive, pentru a aduce prejudicii unor bunuri sau o vătămare a integrităţii unei persoane. În acest sens, un act de violenţă are, de cele mai multe ori, un caracter premeditat, fiind elaborat cu intenţie sau semnificând intenţia de a produce o suferinţă sau un prejudiciu fizic altei persoane [269]. Totodată, violenţa constă nu doar într-o acţiune asupra corpului uman, dar şi într-o acţiune asupra organelor interne, prin administrarea, împotriva voinţei unei persoane, de substanţe stupefiante, alcoolice sau otrăvitoare care pot produce suferinţe fizice sau vătămări [314, p.84]. Autorul rus L.A. Kolpakova afirmă că *violență criminală este fapta infracțională intenționată, exprimată în influențarea asupra organismului unei alte persoane sau asupra psihicului acesteia ori în expunerea unei alte persoane în condiții periculoase pentru viață sau sănătate, împotriva voinței acesteia, care fie este îndreptată spre cauzarea de prejudicii vieții, sănătății sau integrității corporale, de suferințe fizice sau psihice, de restrângere a libertății, fie servește ca mijloc de constrângere în vederea comiterii nedorite de către această persoană a unor acțiuni sau inacțiuni* [414, p.8]. În scopul asigurării protecției juridico-penale suplimentare a minorilor care au devenit victime ale violenței în familie și pentru a economisi mijloace procesuale, considerăm oportună propunerea savantului rus L.A. Kolpakova, care constă în introducerea în legea penală a unui capitol distinct consacrat măsurilor de asigurare a securității minorilor. Acesta urmează să includă temeiurile de aplicare a măsurilor de asigurare a securității minorilor; scopurile de

aplicare a măsurilor de asigurare a securității minorilor; categoriile măsurilor de asigurare a securității minorilor; patronajul social; restricționarea drepturilor părintești; privarea de drepturile părintești [414, p.9]. Apreciind înalt recomandarea propusă, considerăm că se impun ca necesare unele studii temeinice de sine stătătoare în domeniul vizat. Însă, acestea cercetare, însă, urmează a fi desprinse de prezenta temă de investigație, care constituie un bun fundament pentru cercetările științifice de perspectivă.

Autorul rus V.M. Voloșin printre trăsăturile principale ale violenței (fizice sau psihice) în dreptul penal, evidențiază că violența constituie o influență nesancționată a unei persoanei asupra unei alte persoane [399, p.14]. Savanții americani A.Fitzerald, J.Richard, A.Torchia și J.Allo au definit violența în familie ca un comportament coercitiv și violent, inclusiv constrângere fizică, sexuală, psihologică, emoțională și economică, folosit pentru a obține și menține controlul asupra partenerului [359]. În opinia autorului N.Iu. Volosova, violența familială (domestică) reprezintă un comportament ilegal, prejudiciabil, care implică în mod obligatoriu elementul de ofensă, insultă, tratament degradant, rușine și înjosire (materială, sexuală, fizică, emoțională etc.), precum și alte forme de influențe fizice sau de altă natură asupra victimei [398, p.315]. În scopul asigurării protecției juridico-penale suplimentare a minorilor care au devenit victime ale violenței în familie și pentru a economisi mijloace procesuale, susținem propunerea savantului rus L.A. Kolpakova, care constă în introducerea în legea penală a unui capitol consacrat măsurilor de asigurare a securității minorilor [414, p.9]. Autorul N.O. Ponomarenko evidențiază caracterul de restricționare a drepturilor sau libertăților unui alt membru de familie [428, p.9]. Autorul F.A. Melikov diferențiază violența fizică, psihică și sexuală în familie [420, p.9]. Autorul rus Iu.V. Zârianova definește violența în familie împotriva minorilor evidențiind mai multe forme de violență exercitată asupra copilului, inclusiv și cea sexuală [409, p.9]. Reieșind din cele analizate ajungem la concluzia că noțiunea *violență în familie* cuprinde toate actele de abuz și violență, de neglijare, amenințare și abandon întreprinse la nivelul familiei de unul sau mai mulți făptuitori care în mod normal ar fi trebuit să furnizeze protecție, îngrijire și siguranță. Se distinge violența masculină de cuplu și violența feminină de cuplu. [392, p.13]. Autorul S.T. Ahmedhanova concretizează că violența feminină în familie constituie o modalitate de soluționare a conflictului intrafamilial deja existent [388, p.7-8]. Savantul L.Iu. Kiriushina evidențiază că anume rezistența înnăscută a femeii, precum și intuiția acesteia determină subtilitatea și uneori chiar cruzimea ei deosebită [412, p.12]. Cercetări recente au permis identificarea unei tipologii a dinamicilor familiale în situații concurente, după cum urmează: *violență familială directă asupra copilului*; *neglijarea copilului*; *violență conjugală (între soți)*; *violență bidirecțională în familie* [337, p.71].

Autorul rus E.A. Braițeva oferă o definiție unilaterală a violenței în familie, tratând-o doar ca violență de cuplu [392, p.13]. În cadrul violenței în familie în literatura de peste hotare se distinge violența masculină de cuplu și violența feminină de cuplu. Așadar, violența feminină de cuplu este determinată, în opinia autorului rus E.A. Braițeva, de mai multe cauze. De regulă, ea este o reacție la: violența din partea soțului, fiind un răspuns de autoapărare sau un act violent intenționat asupra soțului din motiv de răzbunare; repartizarea rolurilor familiale, și anume: creșterea independenței femeilor în viața socială, în special în plan economic, contribuie la ponderarea conflictelor intrafamiliale care se referă la obligațiile casnice ale ambilor parteneri de cuplu (soți, concubini); condițiile generale de trai (șomajul, venitul redus al familiei, comportamentul deviant al partenerului, inclusiv alcoolismul cronic, relațiile extraconjugale, prezența copiilor bolnavi sau a altor urde ce necesită îngrijiri speciale de lungă durată; comunicarea intrafamilială deficitară; neglijarea regulilor elementare de stimă și respect reciproc etc.) [220, p.13].

Din ansamblul de opinii întâlnite în literatura de specialitate observăm că femeile sunt afectate în mod disproporționat de acest tip de violență [279, p.44-47; 280, p.52]. În opinia noastră, cu toate că actele de violență în familie săvârșite de femei sunt rar întâlnite, urmările prejudiciabile ale unor astfel de atentate sunt cu mult mai grave. Femeia purcede la actul de violență în familie în stare de disperare, fiind convinsă că prin această metodă îl va pedepsi pe agresor și se va izbăvi de teroare pe viitor. Prin contrast, actele de violență în familie săvârșite de bărbați constituie un model de comportament (nu un singur episod), care face parte din *„strategia reeducării”*, motivele fiind susținute de tradițiile patriarhale.

O altă problemă științifică vizează natura etimologică a expresiilor *„violență domestică”* și *„violență familială”*, precum și corectitudinea aplicării acestora: unii recunosc ca sinonime categoriile *„violență domestică”* și *„violență familială”* [381, p.23], pe când alții îi lărgesc cadrul, incluzând toate actele de violenţă realizate în anturajul domestic al victimei (incluzând aici, pe lângă membrii de familie, şi prietenii de familie). Unii consideră că termenul *„domestic”* nu este cel mai relevant și propun un alt termen – *„violență între parteneri”*, ceea ce înseamnă că victima şi făptuitorul nu trebuie să împărtășească același spațiu de locuit. Faptul ca victima trăiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru crucial pentru definirea violenței în familie, mai important este cât de apropiată se dovedește *relația dintre victimă și agresor*. În acest sens, Convenția Consiliului Europei *privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011) definește, în art.3, violența domestică (în familie) ca fiind *toate acţiunile de violenţă fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foştii sau actualii soţi sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărţit acelaşi domiciliu cu victima* [276].

De subliniat că *discrepanțele terminologice se datorează aspectelor culturale ale regiunii în care se produc astfel de fapte, precum și problemelor de traducere lingvistică*. Concluzionăm că termenii *violență domestică* și *violență familială* sunt sinonime, iar utilizarea acestora depinde de aspectele culturale, lingvistice. Prioritate trebuie totuși acordată prevederilor legislative ale statului în care se produc astfel de fapte [279, p.47].

În opinia noastră, ***violenţa în familie*** *constituie o amenințare cu cauzarea unui prejudiciu fizic, moral sau material, exteriorizată în prezent sau în trecut, ori provocarea acestuia, ce se caracterizează prin tendința constantă de escaladare și printr-o probabilitate majoră de repetitivitate, în cadrul relației dintre partenerii sociali, indiferent de statutul lor legal sau de domiciliu* [279, p.46].

Răspunderea penală pentru violența asupra femeii în cadrul familiei. Studiile recente arată că între un sfert şi o treime a femeilor din Europa sunt ţinta violenţei unor persoane din mediul lor social apropiat [320, p.5-7]. Autorul spaniol J.L. Perilla subliniază că femeile sunt învățate să tacă și să îndure tratamente inumane, deoarece, în opinia rudelor lor apropiate, aceste evenimente neplăcute fac parte din viața familială, în dinamică devenind inevitabile de rând cu alte împrejurări [369, p.127]. Autorii israelieni M.Ben Natan, G.Ben Ari, T.Bader și M.Hallak au evidențiat următoarele opinii greșite (mituri) despre violența în familie: violența în familie se întâlnește rar; ea nu apare în relații *„normale”*; violența în familie constituie domeniul privat în care nu se intervine; femeia abuzată este responsabilă pentru violență [344].

Autorul român P.-F. Ardelean a încercat să stabilească în retrospectivă istorică câteva dintre cauzele care produc violenţa la nivelul familiei, aşa cum acestea au fost constatate de instanţele ecleziastice: *constituirea cuplului pe alte baze decât afecţiunea, uneori impusă prin forţă, prin violenţă care conduce adesea la despărţiri ori la continuarea violenţei în cadrul cuplului; alcoolismul; gelozia* [2, p.7].

Din perspectiva *teoriei învăţării sociale*, se consideră că acei părinţi, care, în copilărie, au experimentat sau au fost martorii modelelor agresive de conduită, învaţă să utilizeze, la rândul lor, metodele violente pentru a-şi disciplina propriii copii. Practicile de creştere a copiilor bazate pe coerciţia fizică sunt învăţate prin intermediul *pattern*-urilor de pedeapsă şi recompensă sau prin observarea şi imitarea altora. Comportamentul se învaţă. Situaţiile abuzive pot fi un rezultat al interacţiunii între factori individuali, sociali, politici şi factori culturali [369, p.127-128]. Astfel, autorul spaniol J.L. Perilla subliniază că în unele culturi, spre exemplu în familiile de proveniență latină (Latinos), fetele tinere din start sunt educate și învățate de către mamele lor, surorile mai mari, bunicile și alte femei din anturajul apropiat să accepte tratamentul degradant și bătăile din partea bărbatului [369, p.127]. Cei mai mulţi specialişti sunt însă de părere că

majoritatea victimelor maltratării în copilărie nu ajung părinţi agresori. O serie de experienţe compensatorii pot juca un rol important în medierea relaţiei dintre abuzul suferit în copilărie şi actele de maltratare la care părinţii îşi supun copiii. Dintre aceste experienţe, integrarea în diverse reţele de sprijin social, dezvoltarea unor relaţii pozitive cu alţi adulţi în perioada copilăriei şi participarea la anumite programe terapeutice par a fi cele mai importante. Afilierea religioasă, experienţele şcolare pozitive şi relaţiile interpersonale fericite pot, de asemenea, atenua transmisia intergeneraţională a violenţei [369, p.429]. Autorii K.Corvo, D.Dutton și W.Y. Chen au efectuat analiza psihologică și psihiatrică a bărbaților care au comis acte de violență în familie [347, p.118]. Ei au demonstrat că agresorii familiali împărtășesc trăsături comune, cum ar fi: ură cronică; gelozie; prezența plângerilor din partea soțiilor, precum și prezența tulburării de stres posttraumatică. În opinia lor, ura interpersonală apare ca o reacție de frustrație și de insatisfacție a așteptărilor. De fapt, ura constituie un comportament de protest manifestat pentru amenințarea de separare și abandon din partea victimei.

Autorul iranez A.T. Talezari subliniază că neascultarea soțului a fost pedepsită aspru, sancționare ce a rămas până în prezent în statele musulmane [438, p.8].

Reieșind din cele expuse, ajungem la o concluzie intermediară: *perpetuarea mentalităţii tradiţionale cu privire la statutul superior al bărbatului în familie şi legitimitatea folosirii violenţei, în baza superiorităţii sale, constituie sursa principală a violenței în familie*.

Determinarea obiectului juridic generic și a obiectului juridic special al faptelor infracționale de violență în familie, precum și identificarea statutului de victimă. Rezultatele cercetărilor străine nu ne aprovizionează cu un concept clar al obiectului juridic generic și al obiectului juridic special; de asemenea lipsește un concept clar, lucid și respicat al noțiunii de victimă a faptei infracționale de violență în familie [292, p.104]. Ne solidarizăm cu autorul român M.-C. Iacob [314, p.83], și dorim să concretizăm că faptele de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM au un ***obiect juridic special complex***: *obiect juridic special principal* și *obiect juridic special secundar*. Totuși, în unele surse s-au format două accepțiuni privind interesele familiei și ale minorilor în calitate de *obiect juridic generic* al infracțiunilor contra familiei și minorilor: 1) în cadrul obiectului juridic generic al infracțiunilor contra familiei și minorilor prioritate li se dă *intereselor familiei*; interesele familiei și ale minorilor sunt protejate de sine stătător în măsură egală în calitate de valori fundamentale [399, p.8]. Fiind absolut de acord cu cea de-a doua opinie, subliniem că nu în zadar legiuitorul vorbește despre interesele familiei și interesele minorilor în măsură egală, iar o simplă calculare aritmetică ne conduce la concluzia că în majoritatea articolelor din Capitolul VII al Părții Speciale a Codului penal al

Republicii Moldova în calitate de victimă se recunoaşte anume minorul, indiferent de faptul dacă el se află în familie sau nu.

Originea latină a termenului *familia* provine de la *„famulus" – sclav de casă*. În trecut, familia era considerată o proprietate subordonată. Antropologii şi sociologii consideră familia drept *o formă specifică de convieţuire între bărbat şi femeie care reprezintă şi o realitate biologică, ce are ca scop procrearea şi perpetuarea genului uman* [299, p.7]. În sens juridic, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații, care izvorăsc din căsătorie, rudenie (inclusiv adopție), precum și din alte raporturi asimilate relațiilor de familie. Astfel, familia este o realitate juridică, prin reglementarea ei de către lege [340].

În literatura juridică am găsit și interpretări prea vagi. Spre exemplu, potrivit autorilor M.Văleanu și A.Lupașcu, din anii 1970 au început să se extindă modelele alternative de viaţă. Ca structură, există o mare varietate de forme mai mult sau mai puţin familiale: menaje de o singură persoană (celibatari definitiv sau temporar); uniuni de coabitare (consensuale) – fără copii sau cu copii; menaje formate din persoane între care nu se stabilesc relaţii sexuale; menaje homosexuale; formele familiale cunoscute: familia nucleară şi familia cu 3-4 generaţii [340]. Autorii au observat că cea mai mare pondere au menajele familiale ce pot fi: neparentale (fără copii); parentale; grandparentale (copii crescuţi de bunici). Pe lângă *familia clasică* (tată, mamă și copii, întemeiată pe căsătorie), au apărut și *familia monoparentală* (mama necăsătorită și copiii săi), precum și *familia sociologică* (uniunea familială alcătuită din tată, mamă și copiii lor, care nu are la bază căsătoria). Literatura de specialitate urmăreşte cu precădere traseul parcurs de om, de la familia în care se naşte – *familia de origine* – până la familia pe care şi-o întemeiază [342, p.4-5]. În opinia autorului rus L.A. Kolpakova, definiția familiei este următoarea: *un grup social, membrii căruia sunt uniți prin relații de căsătorie legală sau faptică, relații de rudenie sau afinitate, prin drepturi și obligații reciproce, care decurg din rapoartele de drept al familiei, căsnicie comună și legături afective* [414, p.7-8]. Savantul V.I. Șahov consideră că formularea unei definiții comune a familiei pentru toate ramurile de drept nu ar constitui o idee oportună. Astfel, în opinia lui, în sens juridico-penal, *familia reprezintă un cerc de persoane (soții sau rudele apropiate), care sunt legate cu obligațiuni reciproce (de ordin moral, spiritual, legal) ce decurg din faptele juridice de căsătorie, rudenie, adopție sau alte forme de luare a copiilor pentru educație* [444, p.4-5].

Latura obiectivă a violenței în familie este tratată diferit în literatura de specialitate străină și depinde de specificul prevederilor legislative în domeniul protecției juridico-penale a victimelor violenţei în familie.

Autorii A.Enache, M.L.Dressler şi M.Petcu atribuie la tipurile de maltratare sau abuz acte de violenţă fizică, psihologică sau de diminuare a suportului existenţial necesar, precum şi

limitarea libertăţilor individuale. Se includ de asemenea diferite forme de neglijenţă, prin care se înţeleg omisiuni sau privaţiuni ale necesităţilor vieţii cotidiene (îngrijiri, supraveghere, tratament medical, hrană, educaţie, climat afectiv, etc.) [307, p.106]. Din perspectiva interdisciplinară apreciem concluzia autorilor citați, conform cărora primele semnele indicative pentru maltratare sunt anamnestice, alarmante fiind date de istoric ce nu mai corespund atunci când anamneza este luată în mod repetat, sau nu corespund tipului de leziune găsit sau/şi nivelului de dezvoltare mentală a copilului, explicaţiile fiind evazive, permanent modificate şi confuze [307, p.107].

Mulți autori străini tratează *abuzul fizic* și *abuzul emoțional* ca două noțiuni ce se află în corelație, însă distincte. Autorii E.B. Foa, M.Cascardi, L.A. Zoellner şi N.C.Feeny susțin că agresiunea verbală constituie predictor al agresiunii fizice pe viitor [360, p.72]. O atitudine științifică specială o găsim expusă pe marginea izolării ca modalitate a violenței în familie. În opinia noastră, *izolarea* victimei constituie forma *violenței sociale în familie*, care presupune sistarea activităților și a relațiilor sociale prin izolare socială, în vederea favorizării agresării și deținerii controlului asupra acțiunilor victimei. Violența socială cuprinde, la fel, izolarea persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ, impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, privarea intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar. Am arătat că acesta este un indicator semnificativ al agresiunii în viitor şi trebuie luat în serios. Izolarea ocroteşte supradependenţa inadecvată dintre membrii familiei. Izolarea Ameninţarea cu violenţa fizică este un mesaj transmis soţiei pentru a face publică starea relaţiei lor. Aşadar, societatea însăşi devine un factor de coerciţie implicit care, pentru a-l apăra pe bărbat, va alătura poziţiei şi influenţei sociale a acestuia stereotipurile existente în jurul acestui fenomen [339, p.35; 269].

Savanții americani A.Fitzerald, J.Richard, A.Torchia și J.Allo au definit violența în familie ca un comportament coercitiv și violent, inclusiv constrângere fizică, sexuală, psihologică, emoțională și economică, *folosit pentru a obține și menține controlul asupra partenerului* [359]. *Abuzul emoțional* este un remediu sigur care îi va reaminti victimei despre posibilitatea recurgerii în orice moment la forță fizică [360, p.72; 320, p.5-7].

Într-un alt registru, în cadrul laturii obiective s-a determinat că fapta de *amenințare* este mai relevantă decât fapta de *intimidare*. Amenințarea exercitată în cadrul violenței în familie constituie influența psihologică asupra unei persoanei care se află în legătură de rudenie sau de familie cu persoana care formulează o astfel de amenințare și constă în exteriorizarea deciziei subiective de a cauza prejudiciu cu condiția că există posibilitatea reală de cauzare a acestuia. Victima conștientizează că făptuitorul va pune în executare conținutul amenințării imediat sau în cel mai scurt timp [415, p.6-7]. În doctrina penală rusă *amenințarea* este privită ca o formă de

sine stătătoare a violenței psihice exercitate asupra victimei [432, p.18-19]. Astfel de amenințări sunt definite de către K.V. Samoilenko ca fiind amenințări-fapte. Anume această categorie de amenințări constituie una dintre metode de săvârșire a actelor de violență intrafamilială. Amenințările-fapte pot fi concretizate și neconcretizate; realizabile imediat și peste un anumit interval de timp [432, p.28-29].

Așadar, am observat că literatura străină în materie care există este de mai multe ori de constatare, iar analiza prevederilor juridico-penale în ceea ce ține de latura obiectivă a violenței în familie aproape lipsește. Deseori rămâne să constatăm că savanții își pierd direcția de cercetare și lucrarea științifică inițial pornită ca una juridico-penală (după subiectul de cercetare conturat la începutul investigației) treptat obține un statut sociologic, psihologic, criminologic sau chiar medico-legal.

Violența sexuală manifestată în cadrul violenței în familie. Contactele sexuale în familie sunt admise doar între soți, iar orice raport sexual cu alți membri de familie vine în contradicție cu normele morale, indiferent de vârsta participanților la astfel de relații. D.Finkelhor şi K.Yllö au realizat o clasificare a acestor acte sexuale cu caracter coercitiv, identificând patru tipologii: *coerciţia socială; coerciţia interpersonală; amenințarea cu utilizarea abuzului fizic; coerciţia fizică* [358, p.393-421]. Ei consideră că toate cele patru tipuri de coerciţii reprezintă forme de relaţii sexuale forţate, însă doar ultimele două pot fi considerate forme de viol marital [358, p.37-41]. Tot mai mulți autori abordează problema incestului și a violului în familie și pledează pentru calificarea faptei în baza concursului ideal de infracțiuni, în situația în care printr-o singură acțiune se produc mai multe urmări și, raportat la acestea din urmă, sunt întrunite elementele mai multor infracțiuni [291, p.30-38].

Se susține că aplicarea agravantei prevăzute la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM sau/și la lit.b^2) alin.(2) art.172 CP RM nu înlătură concursul cu infracțiunea de incest, argumentul principal fiind acela că obiectul juridic special lezat prin cele două infracțiuni diferă, deoarece, în esență, prin incriminarea violului sunt ocrotite relațiile sociale care asigură libertatea sexuală, independența și siguranța sexuală a persoanei, în timp ce prin incriminarea incestului se urmărește apărarea și conservarea fondului biologic și moral al societății. În cazul incriminării incestului legiuitorul nu urmărește să sancționeze o formă a violenței în familie, care constituie deopotrivă o încălcare a libertății sexuale, incestul fiind realizat independent de existența unui element de violență, ci să sancționeze raporturile sexuale între rudele de sânge, care aduc atingere fondului biologic al societății și bazelor morale ale familiei [291, p.37]. Din cele expuse, rămâne să constatăm lipsa unei analize juridico-penale pure a acestei problematici.

Urmările prejudiciabile cauzate în cadrul violenței în familie. În literatura de specialitate străină, din multiplele urmări prejudiciabile cauzate în cadrul violenței în familie sunt analizate cu preponderență cele psihosomatice: *leziuni traumatice*; *afectarea sănătăţii reproductive*; *patologie psihiatrică*; *tulburări fizice asociate*; *deces* [311, p.39]. În medicina legală s-a demonstrat că agresorii familiali preferă să atenteze la fața victimei, deoarece fața se asociază cu natura simbolică a umilirii: fața acesteia se asociază cu intenția agresorului de a-i deteriora frumusețea femeii [361, p.72-76]. Conform rezultatelor studiului efectuat de către C.A.S. Garbin, A.P. Queiroz, T.A.S. Rovida, A.J.I. Garbin, care au analizat tipurile leziunilor dentare şi prevalența acestora în urma actelor de violență în familie [361, p.74], regiunea cap-gât constituie cea mai afectată porțiune a corpului uman în cazurile de violență domestică. Fractura este cea mai caracteristică pentru traumele dentare. Cei mai des, în urma atentatelor violentale sunt afectați dinții nr.6 și nr.7. Mai rar, dintele nr.2. Vârsta victimelor traumelor dentare şi mandibulare este cuprinsă între 4 și 39 de ani. Majoritatea victimelor (93,3%) sunt femei. În toate cazurile (100%) traumele dentare și mandibulare au fost provocate cu pumnii sau picioarele, fără aplicarea cărorva arme sau instrumente [361, p.74]. Autorii au concluzionat că violența domestică constituie un factor etiologic fundamental în traumele dentare și mandibulare.

În practica medico-legală experții sunt predispuși să evalueze doar leziuni corporale, însă prezența patologiei somatice la victime, care se află în legătură de cauzalitate cu violența continuă în familie, de obicei nu se apreciază [407, p.8]. Aşadar, polemicile științifice pe marginea urmărilor prejudiciabile întâlnite în literatura de specialitate străină se axează în exclusivitate pe date medico-legale, psihiatrice și psihologice. Constatăm că această porțiune de cercetare juridico-penală urmează a fi reconstruită, accentul fiind pus anume pe urmările prejudiciabile ale faptelor infracționale de violență în familie și nu pe prejudiciile morale și fizice, despre care fapt ne mărturisește știința psihiatrică și medicina legală.

Motivele violenței în familie și responsabilitatea agresorilor familiali în doctrina juridico-penală și psihiatrică. În diferite ramuri de drept s-a format *principiul fundamental al prezumţiei normei psihice la subiect* – participant la rapoartele juridice. Această normă psihică asigură atât capacitatea persoanei de a se adapta la realitatea socială înconjurătoare, cât şi capacitatea acesteia de a îndeplini anumite funcţii sociale [434, p.4; 403, p.22].

În opinia autorului P.-F. Ardelean, important este modul de constituire a familiei. Intervenţia familiei, a rudelor şi a comunităţii în contractarea căsătoriilor în multe cazuri se repercuta negativ, dirijarea lor ducea la eşuarea căsătoriilor, degenerarea relaţiilor între parteneri, urmând, implicit, despărţirea. Printre cauzele identificate se află şi alcoolismul care stă la baza multor acte de violenţă atât în calitate de cauză propriu-zisă, cât şi de factor favorizant [2, p.7-9]. La

cauzele menționate *supra* autorul P.-F. Ardelean adaugă următoarele: necurăţie din partea soţiei (infidelitate); infidelitatea bărbatului; infidelitate reciprocă; bărbat beţiv şi risipitor; femeia îşi părăseşte bărbatul; cruzimea bărbatului (violenţă) şi indiferentism; defecte şi slăbiciuni ale bărbatului; răutatea femeii; ura soţiei faţă de bărbat; ura bărbatului faţă de soţie; ură reciprocă; zestrea promisă dar neprimită; alte cauze (neiubire, neglijenţă economică, boli, nebunie, impotenţă, neputinţă de susţinere, epilepsie, neînţelegere, neplăcere, intervenţia părinţilor, lenea bărbatului, femeie nerespectată de familie, defecte şi slăbiciuni ale femeii etc.); nu se ştiu cauzele sau sunt neclare [2, p.7-9].

Astfel, concluzionăm că violenţa în familie îşi are originea în structura socială, în tradiţii, obiceiuri și mentalităţi care presupun superioritatea bărbatului asupra femeii. Reieșind din cele expuse, ajungem la o concluzie intermediară: *perpetuarea mentalităţii tradiţionale cu privire la statutul superior al bărbatului în familie şi legitimitatea folosirii violenţei, în baza superiorităţii sale, constituie sursa principală a violenței în familie*.

Din perspectiva *teoriei învăţării sociale*, se consideră că acei părinţi, care, în copilărie, au experimentat sau au fost martorii modelelor agresive de conduită, învaţă să utilizeze, la rândul lor, metodele violente pentru a-şi disciplina propriii copii. Practicile de creştere a copiilor bazate pe coerciţia fizică sunt învăţate prin intermediul *pattern*-urilor de pedeapsă şi recompensă sau prin observarea şi imitarea altora. Comportamentul se învaţă. Situaţiile abuzive pot fi un rezultat al interacţiunii între factori individuali, sociali, politici şi factori culturali [369, p.127-128]. Astfel, autorul spaniol J.L. Perilla subliniază că în unele culturi, spre exemplu în familiile de proveniență latină (Latinos), fetele tinere din start sunt educate și învățate de către mamele lor, surorile mai mari, bunicile și alte femei din anturajul apropiat să accepte tratamentul degradant și bătăile din partea bărbatului [369, p.127]. Cei mai mulţi specialişti sunt însă de părere că *majoritatea victimelor maltratării în copilărie nu ajung părinţi agresori*. O serie de experienţe compensatorii pot juca un rol important în medierea relaţiei dintre abuzul suferit în copilărie şi actele de maltratare la care părinţii îşi supun copiii. Dintre aceste experienţe, integrarea în diverse reţele de sprijin social, dezvoltarea unor relaţii pozitive cu alţi adulţi în perioada copilăriei şi participarea la anumite programe terapeutice par a fi cele mai importante. Afilierea religioasă, experienţele şcolare pozitive şi relaţiile interpersonale fericite pot, de asemenea, atenua transmisia intergeneraţională a violenţei [369, p.429]. Autorii K.Corvo, D.Dutton și W.Y. Chen au efectuat analiza psihologică și psihiatrică a bărbaților care au comis acte de violență în familie, demonstrând că agresorii familiali împărtășesc trăsături comune, cum ar fi: ură cronică; gelozie; prezența plângerilor din partea soțiilor, precum și prezența tulburării de stres posttraumatică. În opinia lor, ura interpersonală apare ca o reacție de frustrație și de insatisfacție a așteptărilor. De

fapt, ura constituie un comportament de protest manifestat pentru amenințarea de separare și abandon din partea victimei [347, p.118].

Unul dintre motivele dominante în cazurile de violență în familie îl constituie *gelozia*. În literatura de specialitate sunt întâlnite diferite definiții ale noțiunii de gelozie [430, p.314]. Însă, cea mai relevantă definiție este următoarea: *„Gelozia înseamnă frica de a pierde dragoste, prietenie, atitudine pozitivă sau oricare tendință de a menține această atitudine din partea unei alte persoane"* [433, p.314]. În literatura psihologică se disting două tipuri de persoane geloase: *tiranii* – persoane cu egoism avansat, extrem de impulsive și irascibile. Gelozia se manifestă în mod agresiv și stă la baza săvârșirii infracțiunilor contra persoanei; *victimele* – persoane sensibile cu un caracter neliniștit, predispuse la exagerarea pericolului și a neplăcerilor. Construiesc concluzii neîntemeiate și au o fantezie bogată. Gelozia bărbatului este mai profundă și consecințele acesteia sunt cu mult mai dramatice, bărbații fiind predispuși la infracțiuni violente pe fundal de gelozie. Femeile sunt considerabil mai pasive [430, p.314]. Nu totdeauna gelozia constituie motivul real al faptei infracționale săvârșite în relațiile de familie, în special în cadrul relațiilor de cuplu (căsătorie, concubinaj), însă săvârșirea faptei este rațională *postfactum* prin gelozie. Astfel, există motive conștientizate și mobiluri inconștiente când persoana, sub imperiul emoțiilor puternice, ia decizia privind agresarea partenerului. În aceste cazuri motivul real al atentatului este sentimentul de umilire și degradare pe care îl trăiește făptuitorul, o formă perversă și maladivă de egoism și tendința de dominare, iar nu gelozia față de persoana agresată. Ținem să menționăm că majoritatea psihologilor consideră că persoanele care comit acte de violență în familie suferă de anumite tulburări de personalitate, care le predispun la agresivitate intrafamilială. Astfel, în opinia autorilor spanioli E.Esbec și E.Echeburua, tulburările de personalitate reprezintă un risc clinic semnificativ de violență. Ei tratează coraportul dintre riscul violental și prezența tulburărilor de personalitate în baza celor patru dimensiuni fundamentale ale personalității: controlul impulsurilor; stăpânirea afectului; pericol mărit de egoism și narcisism; stilul paranoid al personalității [356, p.249].

Psihiatrii spanioli E.Esbec și E.Echeburua precitați au elaborat și au propus spre utilizare profilul sadistic al agresorului familial: 1) *un bărbat sub 35 de ani, mai rar femeile; 2) persoană introvertă și distantă, un număr mic de prieteni, deseori e singură, pleacă singură la cinema, citește, ascultă muzică, e pedantă și timidă, posedă o experiență de câteva relații heterosexuale, preferă să fie singură, are o odaie separată, unde poate sta ore întregi; 3) pseudointelectual, este deosebit și extravagant, fantezie majoră și fluxul de idei, se depistează atracție la arme și literatură violentă; 4) bine educat, posedă maniere frumoase și nobile, aparent e calm; 5) organizat, obsesiv chiar la săvârșirea crimei, foarte rar consumă băuturi alcoolice sau fumează;*

6) egocentric, narcisic, hipohondric; 7) subiectului îi place să umilească pe cineva în prezența altor persoane, îi place să-i pedepsească pe subalterni, el primește plăcere și se amuzează de la suferința fizică și psihică a altor persoane, e minciunos; domină prin intimidare, restricționează autonomia altor persoane; 8) săvârșește infracțiuni după ce a avut loc atentatul la demnitatea lui; crime le planifică cu sânge rece, este ușor excitabil, după ce comite fapta simte ușurare; observarea suferințelor îl excită și mai tare; este un infractor organizat și lasă doar câteva urme; 9) fără complex de vinovăție; îi place să citească noutăți despre propria crimă; adună trofeile; în instanță e calm și fără remușcări [356, p.249-251].

Urmează să ne solidarizăm cu poziția doctrinară întâlnită în literatura psihiatrică [397, p.5-6] și penală rusă [391, p.282], dacă familiile depresive sunt caracterizate prin hotare extrafamiliale închise, prin relații intrafamiliale distante și lipsite de afectivitate, atunci familiile anxioase sunt extrem de afective, iar ierarhia familială este perturbată, se induce la imperativ ascultarea și subordonarea inferiorilor (copii, femei etc.), în contactele cu străinii (persoane care fac parte din cercul extrafamilial) se cultivă lipsa de încredere și evitarea manifestării deschise a sentimentelor. Constatăm în acest perimetru de doctrină că literatura de peste hotare ne-a ajutat enorm la construirea unei cercetări științifice valide în materia responsabilității subiectului violenței în familie.

Necesitatea protecției juridico-penale speciale a minorilor și altor persoane cu necesități speciale împotriva violenței în familie. În literatura de specialitate se subliniază că maltratarea copiilor în familie nu constituie un fenomen nou şi nici nu poate fi asociat cu o anumită perioadă istorică [300, p.427; 443, p.9-10]. Tot mai multe surse doctrinare abordează problema abuzului sexual intrafamilial al minorilor. Aşadar, autorul N.M. Parșin evidențiază violența sexuală aplicată față de minori în funcție de tipul violenței: fizică și psihică; în funcție de formă a violenței: deschisă și camuflată; în funcție de grad de pregătirii: planificată din timp (cu premeditare) sau spontană; în funcție de timpul producerii: un epizod unic sau o serie de fapte săvârșite periodic; în funcție de caracterul relațiilor cu victimă: interfamiliale (față de proprii copii); extrafamiliale (față de copii necunoscuți) şi semifamiliale-casnice (față de copiii vecinilor, rudelor, cunoscuților); în funcție de mecanism de efectuare: cu contact și intact; în funcție de sexul victimei: contact heterosexual și homosexual [426, p.10].

În pofida unei literaturi foarte bogate în domeniu, evidenţele empirice cu privire la etiologia abuzului exercitat în familie asupra minorilor continuă însă să rămână contradictorii. Absenţa consensului în ceea ce priveşte cauzele fenomenului este determinată, în parte, şi de lipsa unei perspective unitare în legătură cu ceea ce constituie un act de maltratare [300, p.427-428]. Cercetări recente consolidează ideea plasării cauzelor violenţei în parentalitatea abuzivă,

ostilă, chiar indiferentă, ducând la cazuri multiple de neglijenţă [306, p.33]. Conform datelor prezentate de autorul român Cr.Dâmboianu, următoarele atribute ale copilului îl predispun la acte de abuz în familie: este nedorit sau nu este pe placul părintelui, din punctul de vedere al sexului, înfăţişării, temperamentului; prezintă nevoi speciale, precum copilul care, de exemplu, a fost născut prematur, plânge în mod constant, suferă de dizabilităţi fizice sau psihice ori de boli cronice; are anumite trăsături fizice faţă de care părintele manifestă respingere; are anumite atribute de personalitate sau de temperament percepute de părinte ca problematice, cum ar fi hiperactivitatea sau impulsivitatea; are fraţi sau surori apropiaţi/te ca vârstă, care necesită atenţia părinţilor [300, p.430]. În literatura se arată: cu toate că, din perspectiva *teoriei învăţării sociale*, se consideră că acei părinţi, care, în copilărie, au experimentat sau au fost martorii modelelor agresive de conduită, învaţă să utilizeze, la rândul lor, metodele violente pentru a-şi disciplina propriii copii, cei mai mulţi specialişti sunt însă de părere că *majoritatea victimelor maltratării în copilărie nu ajung părinţi agresori* [300, p.429-430].

Gama largă de probleme pe care le suscită analiza literaturii străine în materia violenței în familie ne conduce la concluzia, conform căreia vectorul apărării valorilor sociale pe cale juridico-penală se îndreaptă spre direcție feministă. Totodată, considerăm că crearea de careva privilegii sau restricții juridice în funcție de sexul victimei ar constitui o încălcare a principiului egalității încorporat în art.16 al Constituției Republicii Moldova [275]. În opinia noastră, o singură excepție legislativă ar constitui norma juridico-penală privind pruncuciderea (art.147 CP RM) [274], însă caracterul privilegiat nu se datorează sexului făptuitorului (mama biologică a copilului), ci stării psihofizice deosebite însoțite de diminuarea discernământului provocată de procesul nașterii. Rămâne logic și indiscutabil că o astfel de stare poate fi trăită în exclusivitate de o femeie care a dus sarcina și care a dat naștere acestui copil. Reieșind din cele analizate, am reținut că în legislația mai multor state străine privind violența intrafamilială s-au conturat următoarele tendințe: protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie în calitate de obiect juridic special; introducerea în legea penală a componențelor speciale ale infracțiunilor care incriminează fapte infracționale ce sunt îndreptate împotriva celor care fac parte din cercul familial; tendința legislativă de a substitui incriminarea faptelor infracționale intrafamiliale cu incriminarea faptelor infracționale săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor [285, p.46-52]; propuneri *de lege ferenda* de a înăspri răspunderea penală pentru faptele infracționale săvârșite în împrejurări caracteristice violenței în familie; liberarea de răspundere în legătura cu rezolvarea conflictului familial pe cale amiabilă; liberarea condiționată de la pedeapsa penală în legătura cu traininguri de adaptare socială [285, p.46-52].

1.2. Materiale ştiinţifice referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de violență în familie publicate în Republica Moldova

În cadrul acestui capitol am supus unei investigaţii separate materialele ştiinţifice publicate în Republica Moldova. Textul actual al legii (art.201^1 CP RM) supus analizei juridico-penale suferă de numeroase deficienţe și neclarități, ceea ce favorizează, implicit, divergenţele doctrinare, precum și incorectitudini întâlnite în hotărârile instanţelor judecătoreşti în materia de violență în familie. În doctrina Republicii Moldova problema violenței în familie a fost analizată în mai multe direcții, însă de puțini autori: ***vectorul juridico-penal:*** S.Brînza, V.Stati [263, p. 47-48; 261, p.1006-1022; 259, p.3-11; 260, p.10-14; 262, p.2-12]; Gh.Fortuna [439, p.119-123; 440, p.124-128]; L.Gîrla, Iu.Tabarcea [404, p.303-400]; I.Iacub, V.Nacu [315, p.45-51], Gh.Pavliuc [332, p.34-38; 338, p.124-130]; M.Botnarenco [258, p.55-71]; N.Corcea [279, p.3-340; 280, p.48-55; 281, p.43-48; 282, p.44-47; 283, p.49-56; 284, p.54-60; 285, p.46-52; 286, p.53-57; 287, p.61-70; 288, p.51-61; 289, p.116-126; 290, p.95-108; 291, p.30-38; 292, p.98-112; 293, p.123-133; 294, p.291-295; 296, p.69-72; 297, p.28-31]; ***alte direcții:*** *a) vectorul criminologic:* L.Gorceag, S.Sîrbu, D.Ioniţa [309, p.14-19]; M.Nistor, I.Bulat [323, p.15-18]; b) *vectorul medico-legal:* Gh.Baciu, L.Grăjdeanu, A.Bondarev [255, p.99-103]; T.Rolinsky, O.Jardan [256, p.96-99]; c) *vectorul psihologic:* V.Olărescu, A.-C.Veleanovici [328, p. 5-8; 341, p.7]; d) *vectorul psihiatric* – I.Coşciug [298, p.89-117].

Vectorul juridico-penal este dezvoltat prin formarea conceptului clar al violenței în familie. Literatura de specialitate autohtonă simte deficitul unor surse științifice de sine stătătoare în materia analizei juridico-penale a violenței în familie, existând un număr restrâns de lucrări (articole, tratate, manuale) în care este abordat acest subiect. În acest sens, de importanță sunt următoarele lucrări: Brînza S., Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art.201^1 CP RM).* În: Revista Națională de Drept, 2011, nr.10-11, p.3-11; Brînza S., Stati V. *Articolul 201^1 „Violența în familie" din Codul penal suferă de grave carențe tehnico-legislative.* În: Revista Națională de Drept, 2013, nr.3-7; nr.8, p.10-14; Brînza S., Stati V. *Cu privire la posibila neconstituționalitate a unor amendamente recente operate în Codul penal și în Codul contravențional*. *Partea II*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr.2(196), p.2-12; Brînza Sergiu, Stati Vitalie. *Infracțiuni de violență în familie (art.201^1 CP RM) în lumina prevederilor Legii nr.196/2016.* În: Studia Universitatis Moldaviae, 2017, nr.8 (108). Seria „Științe sociale", p.47-56. (ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017); Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială:* în 2 volume. Volumul I. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.995; Stati V.A., Pavliuc Gh.I. *Neexecutarea măsurilor de siguranță din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie: oportunitatea incriminării și caracteristicile juridico-penale.* În:

Актуальные научные исследования в современном мире: XXIII Международная научная конференция, 26-27 марта 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2017. Вып. 3(23), ч.5, (133 с.), с.124-130; Pavliuc Gh. *Actele de persecuție în reglementarea Codului contravențional al Republicii Moldova: analiza unei inovații legislative.* În: International Scientific Journal EURO-AMERICAN SCIENTIFIC COOPERATION: research articles / Responsible editors: Tonkyh S., Pryhodko N., Mintz A. – Hamilton, Canada: «Accent Graphics Communications», 2017, Volume 15, (70 p.), p.34-38; Iacub I., Nacu V. *Suicidul și determinarea la suicid*. În: Legea și viața, 2017, nr.6 (iunie), p.45-51; Фортуна Г.Ф. *Неуголовно-правовое измерение понятия «насилие в семье» в законодательстве Украины, Румынии и Республики Молдова*. В: Правозастосування: теорія, методологія та практика: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 13 квітня 2017 року. Тези наукових доповідей. – Київ-Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2017, (312 с.), с.119-123; Фортуна Г.Ф. *Настоящее и перспективы регулирования ответственности за насилие в семье по законодательству Украины и Республики Молдова*. В: Правозастосування: теорія, методологія та практика: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 13 квітня 2017 року. Тези наукових доповідей. – Київ-Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2017, (312 с.), с.124-128.

Precizăm că în calitate de fundament (punct de pornire) al cercetării științifice în cadrul prezentei teze de doctorat a fost recepționată structura conceptului propusă și implementată de către autorii S.Brînza și V.Stati în Tratatul lor de drept penal [261, p.1006-1022]. În opinia noastră, principiile de sistematizare a problemelor pe care le evocă violența în familie din perspectivă juridico-penală sunt reflectate exhaustiv de acești autori, fiind în corespundere totală cu cerințele legislative, doctrinare și ale practicii judiciare în materie. În art.201^1 CP RM, sub denumirea marginală de violenţă în familie sunt reunite *șase variante-tip de infracțiuni și trei variante agravate de infracțiuni* [263, p.55]. În acest context, S.Brînza și V.Stati precizează: *„Principala funcţie a familiei şi a părinţilor, ca atare, este protejarea copiilor. Acest rol trece în plan secundar în cazul violenţei domestice, pentru că foarte adesea copiii sunt victime. Dar această afirmaţie nu este atât de evidentă. Se rămâne totuşi alături de partenerul violent. Soţiile spun, în general, că atunci când nu e violent, soţul lor este bun. Copiii au nevoie de părinţi. Adesea propriile rude, propriii prieteni au situaţii asemănătoare. Soţiile nu au unde să meargă cu copiii lor, separând-se de soţi. Lista poate continua. În plus, cele mai multe femei conştientizează implicaţiile violenţei în familie abia când văd reacţiile copiilor: responsabilitatea maternă devine atunci mai acută”* [261, p.998]. Autorii citați *supra* precizează: *„Reunirea, într-un singur*

capitol al legii penale, a incriminărilor privind infracțiunile contra familiei și a celor privind infracțiunile contra minorilor este explicată prin afinitatea și interconexiunea dintre aceste două valori sociale. Fiind o parte integrantă a sistemului social modern, familia apare și ca instrument pentru satisfacerea necesităților individuale multiforme ale persoanei, dar și ca fenomen social cu un impact direct asupra multiplelor procese din societate. Aceasta se exprimă prin faptul că familia evoluează în calitate de primă instituție de socializare a minorului, ea statuând procesul dezvoltării fizice, psihice, spirituale și intelectuale a personalității în devenire, contribuind la activizarea influențelor pozitive și neutralizând factorii extrinseci negativi. În aceste condiții, atingerea infracțională adusă familiei se repercutează inerent asupra educației minorului. Și viceversa, exercitarea unei influențe nefaste asupra procesului de formare a personalității minorului reprezintă conturnarea unei dintre principalele funcții ale familiei" [261, p.998]. În opinia autorilor S.Brînza și V.Stati, *obiectul juridic special* al acestor infracţiuni are, după caz, un caracter complex sau multiplu. Astfel, autorii citați consideră că obiectul juridic principal îl formează relaţiile sociale cu privire la *solidaritatea familială* [263, p.47].

Legislația extrapenală a Republicii Moldova în domeniul definirii noțiunii de violență în familie nu corespunde definiției acceptate în legea penală, fapt care ne-a îndemnat spre revizuirea cadrului normativ cu perspectiva concretizării acțiunilor și inacțiunilor ce constituie fapta de violență în familie din punct de vedere juridico-penal. Autorii S.Brînza și V.Stati își expun opinia referitor la această discrepanță legislativă: *„Este regretabilă contradicția pe care legiuitorul o admite în definițiile formulate în art.133[1] CP RM și în alin.(2) art.3 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Această contradicție este generatoare de erori în practica judiciară. Totuși, această contradicție poate invalida axioma, potrivit căreia, în planul interpretării art.201[1] CP RM, prioritate i se oferă unei norme de referință penale, nu unei norme de referință extrapenale"* [261, p.1010]. Acești autori consideră că ar fi nocivă și neinspirată includerea concubinilor în categoria membrilor de familie în sensul art.133[1] CP RM. Ei pledează pentru apărarea familiei legitime rezultate din căsătorie. În calitate de argumente sunt aduse următoarele: *„Căsătoria implică asumarea de responsabilități reciproce între soți, față de copii și societate. Concubinajul, dimpotrivă, implică eludarea asumării de obligații. Recunoașterea unor defecte identice sub aspect juridic înseamnă subminarea căsătoriei prin recunoașterea concubinajului ca alternativă legitimă"* [261, p.1011]. Continuând discuțiile pe palierul conturat, autorii precitați arată: *„În principiu, o asemenea decizie nu este exclusă, dar reclamă o dezbatere mai largă, ce nu poate avea loc în contextul Codului penal, sub presiunea timpului. Nu putem trece cu vederea faptul că, în varianta sa în vigoare, textul art.133[1] CP RM implică recunoașterea în calitate de membri de familie inclusiv a celor care alcătuiesc cuplurile*

homosexuale. Or, făcând referire la dispoziția art.133[1] CP RM, și aceștia ar putea invoca o conviețuire concubinală asemănătoare celei dintre soți, inclusiv relații asemănătoare celor dintre părinți și copii în raport cu copilul unuia din parteneri sau față de copiii crescuți fără a fi adoptați. Astfel, luând în considerare această stare de lucruri, recomandăm legiuitorului excluderea sintagmei „de concubinaj" din dispoziția art.133[1] CP RM" [261, p.1011]. Ne solidarizăm cu opiniile acestor savanți și subliniem că ar fi lipsită de orice temei moral recunoașterea concubinajului ca temei pentru apariția relațiilor de familie. Favorizarea unor astfel de concepte va duce în mod inevitabil la distrugerea institutului social al familiei. Nu putem trece cu vederea nici faptul că persoana fiind în concubinaj cu victima poate să se afle în căsătorie oficială cu o altă persoană; recunoașterea concubinului (concubinei) în calitate de membru al familiei făptuitorului ar deveni o absurditate logică, socială și morală.

Totodată, nu putem nega experiența CtEDO în materie și recomandările făcute pe marginea unor cauze, care recunoaște concubinajul în calitate de temei juridic pentru aplicarea protecției victimei împotriva violenței în familie. Pe de altă parte, refuzul de a recunoaște concubinajul în calitate de relație familială poate să conducă la o situație când copilul apărut în urma unor relații de concubinaj se bucură de protecția legii penale, iar mama lui – nu. Modificările fundamentale de ultima oră operate în legea penală privind răspunderea penală pentru violența în familie au suscitat numeroase și temeinice critici aduse cadrului incriminator. Astfel, autorii S.Brînza și V.Stati susțin că acestea au generat imprevizibilitatea legii penale în partea ce ține de: faptul dacă la alin.(1) art.201[1] CP RM sunt descrise trei infracțiuni de sine stătătoare sau trei modalități normative ale aceleiași infracțiuni; conținutul noțiunii de izolare, utilizate la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM; accepțiunea noțiunii *„fapte"*, utilizate în alin.(2), (3) și (4) art.201[1] CP RM; faptul dacă la lit.c) alin.(2), lit.a) și b) alin.(3) și la alin.(4) art.201[1] CP RM sunt descrise infracțiuni de sine stătătoare sau modalitățile normative ale infracțiunii / infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM. În acest context, am căzut de acord cu respectivii autori când ei susțin următoarele: *„Acum să presupunem că în art.201[1] CP RM prin „faptă" se are în vedere infracțiunea în ansamblul ei. Într-o asemenea ipoteză, cum ar fi posibil ca acţiunea sau inacţiunea, soldată cu vătămarea uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (sau care a provocat victimei vătămarea uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii), să provoace ulterior vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii, să cauzeze vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii ori să o determine la sinucidere sau la tentativă de sinucidere? Altfel spus, cum ar fi posibil ca, drept rezultat al săvârşirii infracţiunii, să se producă succesiv două urmări prejudiciabile diferite, făptuitorul manifestând intenție față de ambele aceste urmări? Reiese că în art.201[1] CP RM noțiunea „fapte" este folosită în două accepțiuni diferite. Se impune*

întrebarea: cum să prevadă destinatarul legii penale care din aceste accepțiuni va fi aleasă de către cel abilitat cu aplicarea legii penale?" [262, p.5]. Astfel, supunând unei analize detaliate noua redacție a art.201[1] CP RM, autorii acestui demers științific au conturat mai multe neclarități, lacune și deficiențe ale textului incriminator care urmează a fi concretizat și îmbunătățit cu scopul de a exclude ambiguitățile în interpretarea legii penale. Pe alocuri, S.Brînza și V.Stati în textul articolului modificat au evidențiat chiar unele absurdități de tehnică legislativă [262, p.5]. Ne solidarizăm cu opinia acestor savanți expusă pe marginea polemicii suscitate de noul cadru incriminator al violenței în familie. Prin urmare, studiul nostru se va baza pe aceste idei și critici, cu speranța de a crea un studiu științific valid care ar fi susceptibil să clarifice situația creată.

Într-un alt context, noțiunea de maltratare nu este definită în legislația autohtonă. Maltratarea implică o atingere adusă integrității fizice sau psihice a persoanei [263, p.49-50]. Suntem de acord cu doctrina contemporană, potrivit căreia maltratarea constituie o formă de manifestare a cruzimii, a acțiunii de violență. În sensul dispoziții de la lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM, *„acțiune violentă"* înseamnă cauzarea vătămării uşoare a integrităţii corporale sau a sănătăţii, nefiind concretizat tipul de violenţă – fizică sau psihică. În aceste condiţii, autorii S.Brînza şi V.Stati optează pentru interpretarea restrictivă a noţiunii *„acțiune violentă"*, în sensul de *„violenţă fizică"*, aducând următorul argument: *„...întrucât în alte norme penale sensul noţiunii de violenţă este tocmai acesta (de exemplu, în dispoziţia de la alin.(2) art.179, lit.e) alin.(2) art.187, art.188, 189, alin.(3) art.192[1], art.193 şi altele din Codul penal)"* [263, p.49-50]. Mai mult, în sensul dispoziției de la lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM, violența poate presupune doar o acțiune. După cum corect menționează autorii S.Brînza și V.Stati, este dificil a înțelege care semnificație i-a atribuit legiuitorul noțiunii de izolare, utilizate la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM [262, p.3-4]. În opinia autorilor citați, impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuinţa familială, urmează a fi calificată în baza art.166 CP RM, nu conform art.201[1] CP RM. Or, în acest caz, se aduce atingere nu atât libertății psihice a persoanei (lezată ca rezultat al aplicării violenței psihologice), cât mai ales libertății fizice a persoanei. Autorii susțin: *„Dar, ceea ce este mai important, sintagma „alte acţiuni cu efect similar", utilizată în partea finală a definiției susmenționate a noțiunii „violenţă psihologică", lasă deschisă posibilitatea de a interpreta extensiv și defavorabil noțiunea de „izolare". Cu alte cuvinte, celor care califică oficial fapta descrisă în textul legii penale li se oferă posibilitatea să încalce regula stabilită la alin.(2) art.3CP RM. Este greu de stabilit semnificația exactă a noțiunilor subsecvente „izolare socială" și „izolare de familie, de comunitate, de prieteni"... Actele normative, în care sunt folosite sintagme similare, nu ne ajută prea mult... Rămâne deschisă lista de exemple care ar intra sub incidența noțiunii de „izolare", utilizate la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM"* [262, p.3-4].

Aspecte legate de determinare sau încercare de sinucidere în cadrul violenței în familie sunt analizate conex de autorul l.Gîrla. Astfel, autorul citat menționează că justificarea incriminării acestei fapte este următoarea: din punctul de vedere al vinovăției cu care este comisă, determinarea la sinucidere e săvârșită cu intenție directă sau indirectă; de aceea, ar fi inechitabil ca o astfel de faptă să scape constrângerii penale, de vreme ce sunt pedepsite fapte care au ca rezultat moartea persoanei, săvârșite din imprudență. În acest sens, autorul L.Gîrla a aderat la opiniile doctrinare care promovează ideea că factorii interni (cum ar fi patologia psihiatrică la victimă) este una determinativă la săvârșirea actului suicidar „voluntar", iar factorii sociali (externi) sunt caracteristici determinării la sinucidere în sensul art.150 CP RM, cu condiţia că aceşti factori sunt *„necesari"* şi *„suficienţi"* (condiţie *sine qua non*) pentru luarea deciziei suicidare [308, p.47-48]. În cazul în care decizia de a se sinucide nu se află în legătură de cauzalitate cu comportamentul făptuitorului, fiind o reacţie imprevizibilă, irelevantă şi excesivă, componenţa infracţională prevăzută la art.150 CP RM va lipsi [308, p.55-56]. În opinia aceluiași autor, situaţiile de criză suicidară sunt caracteristice unor ambianţe închise, unde pătrunderea altor persoane este restricționată de anumite obstacole obiective, cum ar fi acte de suicid (determinare la sinucidere) ce au loc în urma violenţei în familie, acte de suicid (determinare la sinucidere) în penitenciare, în timpul exercitării serviciului militar etc. Evenimentele dramatice provocate de dezadaptarea socială a victimei (imposibilitatea acesteia de a găsi o ieşire din situaţia de criză, conştientizarea imposibilităţii de a se salva pe altă cale etc.), precum şi aflarea persoanei pe parcursul unei perioade de lungă durată sub presiunea acestor împrejurări (sindromul post-stres) contribuie şi la dezvoltarea stărilor depresive profunde [308, p.56]. Actele de suicid deseori sunt precedate de anumite semne care atestă decizia premeditată a subiectului de a se lipsi de viaţă (scrisori de adio, mesaje verbale, desene, inscripţii în agendă, efectuarea unor ritualuri mai puţin obişnuite, religiozitatea extremă a persoanei până la executarea actului propriu-zis de sinucidere sau, dimpotrivă, retragerea persoanei etc.). Aceste semne au drept scop comunicarea mesajului celor din jur despre intenţia inevitabilă de a se sinucide. Cu privire la victima infracţiunii, în doctrină se susține că ar fi relevant din punct de vedere juridico-penal să se facă distincţie între fapta infracţională de determinare la sinucidere a unei persoane cu discernământ păstrat (nealterat), a unei persoane cu discernământ diminuat şi a unei persoane cu discernământ abolit [308, p.56].. Aceste modificări, faţă de textul actual, ar fi pe deplin justificate şi se vor înscrie în limita observaţiilor făcute în doctrină. În acest sens, se poate observa că cea de-a doua şi a treia variantă sunt asimilate infracţiunii de omor, deoarece în aceste cazuri (victima are discernământ diminuat sau abolit) nu poate fi vorba despre o hotărâre luată de cel în cauză, ceea ce face ca fapta să prezinte caracteristicile unui omor comis prin energia fizică a victimei.

În teza sa de doctorat autorul M.Botnarenco la fel nu evită se cerceteze violența sexuală în familie [258, p.26]. Așadar, autorul arată că pentru existența infracțiunii de hărțuire sexuală nu interesează vârsta victimei. Chiar dacă victima este minoră (inclusiv are vârsta sub 14 ani), fapta urmează a fi calificată conform art.173 CP RM. Important este ca asupra ei să se influențeze pe calea amenințării, constrângerii sau șantajului, adică presiunea să se exercite numai pe căile prevăzute în dispoziția art.173 CP RM. Situația este calitativ diferită în cazul în care victima este de vârstă fragedă. Concomitent, autorul citat este de acord cu soluția de calificare a faptei propusă în doctrina autohtonă în cazul în care în calitate de victimă a infracțiunii de hărțuire sexuală evoluează un membru de familie. În acest caz, susține M.Botnarenco conduita infracțională trebuie încadrată în temeiul art.173 CP RM, nu însă al art.201[1] CP RM *„Violența în familie”*. Autorul citat susține tezele întâlnite în literatura de specialitate și în privința încadrării juridice a faptelor în baza art.173 și 201 CP RM *„Incestul”* în cazul în care constrângerea, amenințarea, șantajul se suprapun săvârșirii raportului sexual între rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv, precum și între rude pe linie colaterală (frate sau soră) [258, p.26].

În lucrarea sa M.Botnarenco arată că în cazul în care hărţuirea sexuală se săvârşeşte în privinţa unui minor, vor fi afectate sau puse în pericol, după caz, relaţiile sociale privind libertatea sexuală sau inviolabilitatea sexuală a persoanei. Atare concluzie se desprinde din analiza sistemică a definiţiilor legislative, explicite sau implicite, ale conceptului de minor coroborate cu prevederile normativ-penale care proteguiesc relaţiile sociale privind inviolabilitatea sexuală a minorului [258, p.55]. Victimă a infracțiunii de hărțuire sexuală poate fi și un membru de familie al făptuitorului [258, p.71]. Autorul menționează că termenul generic „o persoană” (din expresia „cu scopul de a determina o persoană”) din dispoziția art.173 CP RM desemnează victima infracțiunii analizate. Totodată, se atrage atenția că textul de incriminare examinat nu specifică cine este destinatarul acțiunii adiacente. De aceea, pentru a nu admite încălcarea regulii stipulate la alin.(2) art.3 CP RM, în corespundere cu care interpretarea extensivă nefavorabilă a legii este interzisă, autorul citat precizează că nu se atribuie la această categorie membrii de familie, rudele sau alte persoane apropiate victimei. De fiecare dată, acțiunea principală și acțiunea adiacentă trebuie să fie orientate în privința aceluiași destinatar și să fie săvârșite în scopul specificat în dispoziția art.173 CP RM [258, p.72-73].

Violența în familie din perspectivă criminologică este analizată de autorii L.Gorceag, S.Sîrbu și D.Ioniță. Ei definesc <u>patriarhatul</u> *ca un sistem social, economic şi legal care legitimează şi perpetuează inegalităţile dintre femei şi bărbaţi. Inegalităţile dintre femei şi bărbaţi se manifestă prin discriminarea femeilor la locul de muncă, în ceea ce priveşte sănătatea, politicile salariale* [309, p.14-19]. Rolurile de gen nu sunt determinate la naștere și nu sunt de neschimbat,

dar pot fi influențate de educație sau familie, școală, societate, prieteni și mediul înconjurător. De exemplu, creșterea și îngrijirea copiilor este deseori considerată ca fiind un rol al femeilor, însă, de fapt, este un rol legat de gen și nu de sex, deoarece atât femeile, cât și bărbații pot crește și îngriji copiii. În final, societatea prescrie aceste roluri. Rolurile sunt preluate prin observare și învățare [309, p.14]. Prin urmare putem evidenția persistența gândirii şi practicilor patriarhale şi discriminatorii față de femei care susţin distincţia rigidă dintre domeniul femeii şi domeniu masculin, în urma cărora, chiar dacă femeile prestează şi munci care aduc venituri în casă, ele continuă să-şi asume un rol predominant în creşterea copiilor şi în treburile gospodăreşti. Mai mult, în doctrina criminologică autohtonă observăm devierea ușoară de la violență în familie spre violența împotriva femeii.

Violența în familie din perspectivă medico-legală este analizată de către autorii Gh.Baciu, L.Grăjdeanu, A.Bondarev [255, p.99-103]; T.Rolinsky, O.Jardan [256, p.96-99]. Nu ne propunem drept scop analiza medico-legală a violenței în familie – aceasta va depăşi domeniul nostru de cercetare ştiinţifică şi scopul prezentei tezei de doctorat. Considerăm, însă, necesară rezumarea pe marginea unor idei expuse în doctrină. Dimensiunea fenomenului violenței în familie asupra persoanelor vârstnice este într-o creştere subestimată, chiar ignorată, şi este explicată de mutaţii proprii societăţii contemporane, precum: creşterea numerică a persoanelor vârstnice (îmbătrânirea demografică – *„feminizarea îmbătrânirii”*, creşterea numărului de femei în grupul de persoane vârstnice şi *„îmbătrânirea bătrânilor”*, creşterea accentuată a numărului de persoane foarte vârstnice), mutaţiile în structura şi relaţiile psihoafective intrafamiliale, urbanizarea, restrângerea condiţiilor de locuit, inegalitatea socială, migrarea rural-urbană.

Medicii legişti Gh.Baciu, T.Rolinsky, O.Jardan au constatat că persoana vârstnică este considerată a fi vulnerabilă dacă se află în una dintre următoarele situaţii: 1) nu are familie sau nu se află la întreţinerea unei persoane; 2) nu are locuinţă şi nici posibilitatea de a-şi asigura condiţiile de locuit prin resursele financiare proprii; 3) nu realizează venituri proprii sau acestea sunt insuficiente; 4) nu se poate gospodări singură sau necesită îngrijire specializată; 5) se află în imposibilitate de a-şi asigura nevoile sociomedicale, din cauza bolii ori a stării fizice sau psihice [256, p.96-99]. Din cauza stării lor fizice sau funcţionale precare, unii bătrâni devin în totală dependenţă social-economică, afectivă, existenţională şi medicală, din care motiv la ei se dezvoltă sentimentul unei inutilităţi familiale şi sociale [256, p.96-99]. În majoritatea absolută (97,8%) victime ale agresiunii fizice au devenit bătrânii care dispuneau de locuinţe de trai [256, p.96-99]. În majoritatea cazurilor (91,7%) în cadrul examinărilor medico-legale s-au depistat leziuni tegumentare (echimoze, excoriaţii, mai rar plăgi), care au fost apreciate ca vătămări corporale neînsemnate sau de grad uşor. Doar la un mic număr de persoane agresate (2,1%) au

fost diagnosticate fracturi ale coastelor sau ale oaselor tubulare ale mâinii, calificate ca vătămări corporale de grad mediu. Doar într-un singur caz la victimă au fost depistate leziuni corporale grave cu traumă craniocerebrală, care de sine stătător s-a deplasat la ambulatoriul medico-legal din mun. Chişinău [256, p.96-99].

În linii generale, putem conchide că portretul vârstnicului-victimă a violenţei în familie în Republica Moldova cuprinde următoarele trăsături-cheie: persoană peste 55 de ani; cel mai adesea femeia (mama, bunica, mai rar ambii părinți); persoană fără roluri în societate, marginalizată şi exclusă social, discriminată pe criteriul vârstei; capacitatea de apărare diminuată; mobilitate diminuată, pierderea autonomiei, incapacitatea de autoîngrijire, necesităţi de îngrijire care depăşesc capacităţile îngrijitorului; sociodependentă. După cum se menționează în literatura de specialitate, *scopul violenței în familie este stabilirea și exercitarea puterii și controlului asupra altei persoan*e [309, p.19]. Într-adevăr, violența este folosită pentru a intimida, umili sau înfricoșa victima. Făptuitorul poate utiliza tactici de control și dominare, precum: amenințarea, intimidarea, controlul economic, minimalizarea și negarea [289, p.124]. Violența în familie deseori este un model de exercitare a coerciției și controlului asupra copilului de către un părinte sau de ambii părinți, ori de către alte persoane împuternicite să exercite controlul și supravegherea copilului în cadrul familiei, inclusiv tutore, curator, soră sau frate mai mare etc. Felul în care este tratat un individ în copilăria timpurie poate fi definitoriu pentru destinul său, mărind probabilitatea apariţiei comportamentelor deviante. Agresivitatea adulţilor în familie îşi are uneori rădăcinile şi în modul în care aceștia au fost trataţi anterior de către părinţi sau în expunerea la scene de violenţă petrecute între părinţi. Copiii care vin din familii violente vor reproduce violenţa în familie [288, p.69].

Din perspectiva *psihologică* problema tulburărilor emoționale la copii aflați în situație de abuz și neglijare au fost analizate în știința autohtonă de către autorii V.Olărescu și A.-C. Veleanovici [328, p. 5-8; 341, p.7]. În lucrarea sa „*Perspective psihosociale ale abuzului și neglijării copilului" (*Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Științe ale Educației, 2015, 68 p.) autorii identifică unele caracteristici ale maltratării copilului: raportul inegal de forțe între victimă și agresor; copilul-victimă se află în îngrijirea adultului; agresorul are acces permanent la victimă; imoralitatea sau iresponsabilitatea agresorului; efectele asupra dezvoltării copilului; formele ale maltratării: omisiunea unor nevoi ale copilului (neglijare) sau prin comiterea unor acte agresive (abuz); abuzul se produce cu intenție [328, p.7]. Autorii privesc abuzul împotriva copiilor ca un fenomen legat de mediul familial, de persoane din familia nucleară sau extinsă, menită să îngrijească copiii, sau de înlocuitorii acestora. În acest sens, ne solidarizăm cu autorii citați în ceea ce privește faptul că familia este mediul esențial care poate influența dezvoltarea și destinul copilului prin securizare materială, dragoste și educație. Cu toate acestea, datele despre

abuzul copiilor relevă faptul că mediul cu cel mai mare grad de risc rămâne mediul familial. În opinia autorilor, un comportament este considerat într-o societate dată ca fiind abuziv dacă el depășește standardul cultural obișnuit al comunității. În societățile în care legislația interzice cu desăvârșire bătaia,, astfel de pedepse pot duce la judecarea și condamnarea părintelui pentru abuz fizic împotriva propriului copil [328, p.7].

În teza sa de doctorat autorul A.Veleanovici ajunge la concluzia că abuzul şi neglijarea sunt favorizate de o serie de factori intrafamiliali: mediile defavorizate, sărăcia, alcoolismul, consumul de droguri, climatul familial intens conflictual sau violent, modelul educaţional hiperautoritar sau hiperpermisiv, indiferenţa, lipsa de implicare în relaţia cu copilul. Analizând structura familiei copiilor abuzaţi sau neglijaţi, se observă că dezorganizarea acesteia nu este o cauză a fenomenului studiat, aceste situaţii apărând atât în cadrul familiilor dezorganizate, cât şi în cadrul celor organizate [341, p.135]. Autorul citat a evidenţiat tulburările psihice ce pot fi diagnosticate la copiii abuzaţi sau neglijaţi. Astfel, în cazul copiilor supuși abuzului fizic sunt diagnosticate Tulburarea de Stres Posttraumatic, Fobia Socială și Tulburarea de Adaptare, iar la care predomină abuzul emoțional: Tulburarea distimică, Episodul Depresiv Major, Tulburarea de Adaptare și Anxietatea de Separare [341, p.136]. După autori, gradul de iraționalitate al copiilor evaluați este deseori crescut, mulți dintre aceștia prezentând o serie de cogniţii iraţionale, care afectează modul în care interpretează evenimentele trăite, inclusiv abuzul şi neglijarea [341, p.136].

Analizând opiniile istoricilor, psihologilor și criminologilor în materia violenței și, în special, a violenței în familie, putem concluziona următoarele: violența este un comportament exteriorizat, brutal și dureros; violența în familie este un comportament învățat al agresorului și al victimei fiind fundamentat pe tradiții patriarhale ale familiei [289, p.118]; violența în familie este o formă de violență de sacrificiu pentru binele întregului neam, familia neavând mecanisme de autodirijare, ci fiind influențată de neam și societate; pe parcursul istoriei, motivele violenței în familie nu s-au schimbat radical, fiind supuse unor modificări nesemnificative, condiționate de particularitățile socioeconomice ale perioadei istorice în care au avut loc evenimentele violente; infidelitatea, gelozia, alcoolismul partenerului șu ura reciprocă se mențin a fi motivele dominante ale violenței în familie; violența în familie are la rădăcina sa abuzul, adică actul prin care se produc vătămări corporale, tulburări psihologice emoţionale sau expuneri la situaţii periculoase ori percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată; violența în familie în varianta sa ordinară este determinată de putere și de manifestarea acesteia prin exploatare, constrângere, manipulare, folosirea poziției de superioritate în folosul propriu, iar în varianta sa atipică lipsa de putere și conștientizarea acesteia determină violența, devenind chiar agresivitate destructivă; faptul că victima trăiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru

crucial pentru definiția violenței domestice, mai important fiind cât de apropiată este relația dintre victimă și agresor; violența în familie cuprinde multiple forme ale abuzului familial, abuzul partenerului, precum și abuzul împotriva copiilor și a vârstnicilor; termenii de violență domestică și violență familială sunt sinonime, iar utilizarea acestora depinde de aspectele culturale, lingvistice, prioritate trebuie totuși acordată prevederilor legislative ale statului în care se produc astfel de fapte [280, p.55].

Reieșind din analiza surselor doctrinare, meditând asupra deficienţelor şi discrepanţelor existente la nivel legislativ, am identificat mai multe situaţii de violență în familie, care, spre regret, nu au o acoperire juridico-penală certă sau sunt prezente anumite deficiențe de ordin legislativ. Un anumit procent de violență împotriva femeilor nu a fost raportat: fie din cauza că victimele considerau că vor putea singure rezolva chestiunea, fie din cauza fricii şi ruşinii. S-au adus argumente că motivele violenței în familie pot fi diverse: răzbunare; gelozie; invidie; ură; interes material; motive huliganice; ură socială, națională, rasială sau religioasă etc. Totodată, violenței în familie îi sunt caracteristice unele motive speciale, cum ar fi: rolul soțului sau părintesc înțeles pervers, tendința de a domina și a controla situația, tendința de a „păstra familia", de a „reeduca" membrul de familie.

1.3. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute

În calitate de concluzii am identificat situația științifică în domeniu după cum urmează: neconcordanţa opiniilor autorilor referitor la statutul victimei violenței în familie (art.201^1 CP RM); tendința legislativă de a substitui incriminarea faptelor infracționale intrafamiliale cu incriminarea faptelor infracționale săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor; diversitatea părerilor privind natura juridică a faptelor infracționale de violență în familie, inclusiv derivate din neclarităţile legislative referitoare la stabilirea relației dintre făptuitor și victimă prevăzute la art. 201^1 CP RM; lipsa unor studii științifice temeinice și integrale în materia răspunderii penale pentru săvârșirea faptelor infracționale de violență în familie, acestea fiind substituite cu numeroase studii criminologice, psihologice şi sociologice; absenţa prevederilor legislative referitoare la violența în familie săvârșită asupra minorilor și asupra persoanelor aflate în stare de neputință.

Cu toate că există unele neconcordanțe și dezacorduri de opinii în doctrină, am reușit să evidențiem o listă întreagă de autori, a căror contribuție a fost una de semnificație majoră. Printre cei mai renumiţi teoreticieni care au cercetat problema violenței în familie se înscriu: S.Brînza, Gh.Fortuna, V.Stati, L.Gîrla, Iu.Tabarcea, Gh.Pavliuc, M.Botnarenco, I.Iacub, V.Nacu *(Republica Moldova););* M.-C. Iacob; V.I. Dragomir (Rujoiu); S.-M. Petroşel; A.Enache, M.L. Dressler, M.Petcu, *(România)*; D.Finkelhor, K.Yllö; S.L. Ryder, A.S. Kuzmenka *(Statele Unite ale Americii)*;

C.A.S. Garbin, A.P. Queiroz, T.A.S. Rovida, A.J.I. Garbin *(Brazilia);* E.Esbec, E.Echeburua; E.B. Foa, M.Cascardi, L.A. Zoellner, N.C. Feeny *(Spania);* D.A. Șestakov; T.G. Voievodina; N.A. Isaev; N.V. Kotova; O.V. Pristanskaia; M.V. Ciugunova; V.M. Voloșin; R.T. Ismailov; N.E. Kanadina; L.A. L.Iu. Kiriushina; O.I. Korostylev; K.V. Samoilenko; O.M. Șaganova; V.I. Șahov; N.D. Sliusareva; S.N. Tagaeva; E.V. Miliukova; R.V. Cirkina; A.S. Ciukova; E.A. Braițeva *(Federația Rusă);* E.O. Alauhanov; S.T. Ahmedhanova; N.I. Kairova *(Tadjikistan).* Aportul adus de acești autori se evidențiază sub aspectul formulării mai multor concluzii care prezintă semnificație pentru investigația de față: recunoașterea concubinajului ca temei pentru apariția relațiilor de familie; violența sexuală exercitată asupra unui membru de familie; violenței în familie îi sunt caracteristice anumite motive specifice etc.

Din punct de vedere doctrinar, investigațiile efectuate până în prezent sunt consistente, însă nu și suficiente pentru o cercetare de conotație juridico-penală. Astfel, din analiza unui conglomerat impunător de materiale științifice în materia răspunderii penale pentru violență în familie am constatat concluzii lacunare și multe spații științifice neacoperite de o analiză juridico-penală detaliată propriu-zisă. Regretabil, dar savanții ușor deviază de la direcția de cercetare determinată la începutul lucrării și studiul inițial pornit ca unul juridico-penal (după subiectul de cercetare) treptat obține un statut sociologic, psihologic, psihiatric, criminologic sau chiar medico-legal. Uneori, concluziile savanților, mai cu seamă din Occident, se reduc la probleme de liberare de la răspundere în legătura cu rezolvarea conflictului familial pe cale amiabilă și de liberare condiționată de pedeapsă penală în legătura cu traininguri de adaptare socială. Cu toate acestea, am creat și anumite puncte forte pentru cercetarea noastră științifică: concluzii privind protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie în calitate de obiect juridic special; acceptarea tezei, conform căreia în legea penală sunt introduse componențele speciale care incriminează fapte infracționale îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial; propuneri științifice de a înăspri răspunderea penală pentru faptele infracționale săvârșite în împrejurări caracteristice violenței în familie. Constatăm că literatura de peste hotare ne-a ajutat enorm la construirea unei cercetări științifice valide în materia responsabilității subiectului violenței în familie.

Sursele doctrinare autohtone au abordat conținutul obiectului juridic și al obiectului material în cazul infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; legătura specifică dintre subiectul și victima violenței în familie în sensul prevederilor de la art.201^1 CP RM; noțiunea *„membru de familie”* utilizate în art.201^1 CP RM, prin prisma prevederilor art.133^1 CP RM; forma și conținutul faptelor prejudiciabile specificate la art.201^1 CP RM; consumarea infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; conținutul vinovăției pe care făptuitorul o manifestă la comiterea infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; trăsăturile specifice ale motivelor și scopurilor infracțiunilor

prevăzute la art.201^1 CP RM; criteriile de delimitare a infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM în raport cu alte fapte penale (de exemplu, cu cele prevăzute la lit.e^1) alin.(2) art.145 CP RM; la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM; la lit.b^2) alin.(2) art.172 CP RM; la lit.b) alin.(2) art.175^1 CP RM; la art.163, art.287 CP RM etc.) și extrapenale (art.63, art.78^1 și art.78^2 Cod contravențional); concursul de infracțiuni și concurența de norme în contextul calificării faptelor în baza art.201^1 CP RM; deficiențele de ordin tehnico-juridic ale dispozițiilor art.201^1 CP RM.

Datorită tratării complexe și exhaustive a obiectului de cercetare, a fost soluționată ***problema științifică actuală de importanță majoră*** care constă în: fundamentarea științifică a elementelor și semnelor constitutive ale infracțiunilor de violență în familie prin prisma legii penale și practicii judiciare, precum și înaintarea unui set de recomandări sub aspect *de lege ferenda*, fapt de natură să contribuie la sporirea ansamblului de măsuri preventive și de combatere a infracțiunilor în sfera violenței în familie prin eficientizarea activității organelor de drept competente, precum și la perfecționarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective. Lipsa unor cercetări științifice juridico-penale aprofundate, pe care am reținut-o în literatura de specialitate din Republica Moldova și în doctrina de peste hotare, semnificația ei științifică și practică incontestabilă la etapa contemporană de dezvoltare a legii penale argumentează necesitatea investigării violenței în familie din perspectiva protecției juridico-penale a victimelor violenței în familie.

De aceea, printre direcțiile prioritare de cercetare care se profilează din materialele științifice cercetate la tema tezei se numără: analiza juridico-penală a faptelor infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM; argumentarea clară, completă și convingătoare a limitelor și condițiilor de aplicare a răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3) și (4) art.201^1 CP RM; interpretarea univocă a legii penale în cauze concrete din practica judiciară națională în materia de violență în familie.

Analiza doctrinei contemporane autohtone și de peste hotare a contribuit substanțial la conturarea ipotezelor de cercetare în prezenta teză de doctorat, după cum urmează: prin introducerea art.201^1 CP RM se realizează protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie; noțiunea de familie în sens juridico-penal nu este identică cu cea din dreptul familiei și din dreptul civil, fiind mai extinsă, ceea ce ar corespunde scopului protecției juridico-penale a inviolabilității persoanei în familie; legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea” și „durata” relației nu pot fi apreciate la discreția instanței.

Infracțiunile violente intrafamiliale posedă trăsături specifice comune; sunt pasibile răspunderii penale acte de violență în familie (și nu fenomenul violenței în familie) exprimate în acțiune sau inacțiune prejudiciabilă din partea unui membru de familie împotriva unui alt membru de familie cu condiția cunoașterii acestei legături speciale dintre subiect și victimă.

2. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.201[1] CP RM

2.1. Varianta-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM

2.1.1. Maltratare, alte acţiuni violente, soldate cu vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM)

Infracțiunile contra familiei și minorilor reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul VII din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova, fiind fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care aduc atingere – în mod exclusiv sau principal – relațiilor sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și dezvoltarea minorului [261, p.995].

Varianta-tip prevăzută la alin.(1) art.201[1] CP RM incriminează fapta de violență în familie (*acţiunea sau inacţiunea intenţionată comisă de un membru al familiei în privinţa altui membru al familiei*) manifestată în una din trei modalități infracționale care au un caracter alternativ: a) *maltratare, alte acţiuni violente, soldate cu vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM); b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM); c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare uşoară a integrității corporale sau a sănătăţii (lit.c) alin.(1) art.201[1] CP RM).*

În alin.(1) art.201[1] CP RM este descris un conflict apărut între membrii familiei. Un astfel de conflict poate avea un caracter dublu: între doi membri adulți ai familiei; între membrul adult al familiei, pe de o parte, și un membru minor al familiei (un copil), pe de altă parte. În sens juridico-penal, violenţa în familie reprezintă orice acţiune (inacțiune) fizică sau verbală săvârşită doar cu intenţie de către un membru al familiei împotriva altui membru al aceleiaşi familii, care provoacă un prejudiciu sănătății sau decesul victimei.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS) definește ***violenţa*** ca *„ameninţarea sau utilizarea intenţionată a forţei fizice sau a puterii împotriva propriei persoane, a altei persoane, împotriva unui grup sau a comunităţii, şi care antrenează un risc crescut de a produce un traumatism, un deces, o daună psihologică, o dezvoltare anormală sau o privaţiune”* [384]. În conformitate cu Legea Republicii Moldova, nr.45 din 01.03.2007, *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie* [317], *violenţa în familie* reprezintă acte de violenţă fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepţia acţiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv ameninţarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privinţa altui membru al aceleiaşi familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

Obiectul juridic principal al faptei infracționale de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la *solidaritatea* și *securitatea familială.* Considerăm că nu doar *solidaritatea familială*, ci și *securitatea familială* constituie ***obiectul juridic principal*** al faptelor infracționale de violență în familie încorporate în art.201^1 CP RM [279, p.119-120]. O componentă indispensabilă a solidarității familiale o constituie *dragostea parentală* [422, p.4-5], iar interacționarea membrilor de familie este fundamentată pe relații de *empatie* și *iertare* [442, p.5-6]. Psihologul A.Veleanovici în teza sa de doctorat subliniază: *„Lipsa afecțiunii sau exprimarea deficitară a acesteia duc la carenţarea afectivă a copilului, fiindu-i neglijate nevoile emoţionale şi de comunicare”* [341, p.135]. Pedagogul autohton L.Cuznețov vorbește în acest sens despre o *cultură a toleranţei* [299, p.54-56]. Din perspectiva psihosocială unei familii îi este caracteristică și o anumită *ideologie* și un anumit ansamblu de *valori* [279, p.121]. Valorile familiale includ: valori vitale; valori sociale; valori politice; valori morale; valori religioase; valori estetice [397, p.5-6; 423, p.9-10].

În legislația penală a unor state apare un nou obiect al protecției juridico-penale, cum ar fi *inviolabilitatea persoanei* în sensul integrității acesteia. În *Codul penal al Suediei* (Capitolul 4, Secțiunea 4a) a fost formulată o componență de sine stătătoare care pune accentul pe dereglarea gravă a stării interne a persoanei în urma încălcării grave a inviolabilității acesteia [380].

Obiectul juridic secundar variază în funcție de litera sau alineatul articolului și îl constituie relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea, integritatea fizică sau psihică, onoarea și demnitatea persoanei, substanța, integritatea sau potențialul de utilizare a bunurilor ori posesia asupra bunurilor. Aici sunt incluse relațiile sociale cu privire la demnitatea membrului de familie, relațiile sociale cu privire la integritatea corporală și sănătatea membrului de familie. După cum corect arată autorii S.Brînza și V.Stati, *obiectul juridic secundar* îl constituie relațiile sociale cu privire la: sănătatea persoanei (și integritatea fizică sau psihică a persoanei – în ipoteza maltratării) (lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM); libertatea fizică a persoanei (în ipoteza de izolare) sau libertatea psihică a persoanei (în ipoteza de intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei) (lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM); sănătatea persoanei (lit.c) alin.(1) art.201^1 CP RM) [263, p.49]. Obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar vor fi determinate în cadrul fiecărei variante-tip și variante agravate ale infracțiunii de violență în familie pe parcursul prezentei teze de doctorat.

Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1), (2), (3) și (4) art.201^1 CP RM îl reprezintă corpul persoanei. Excepția o constituie fapta infracțională de violență în familie în modalitatea sa prevăzută la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM, deoarece asemenea influențe se produc asupra psihicului persoanei, și nu asupra corpului. De asemenea, ca obiect material al infracțiunii

în cauză pot să apară bunurile mobile sau imobile aparținând victimei, care sunt sustrase, distruse, deteriorate etc.

Referindu-ne la fapta infracțională prevăzută la lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM, vom conchide că această faptă are *o componență materială*, fiind stabilite în mod obligatoriu următoarele semne obiective: 1) *fapta infracțională (acțiunea sau inacțiunea)* manifestată prin maltratare, alte acţiuni violente; 2) *urmarea prejudiciabilă* sub formă de vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătății; 3) *legătura de cauzalitate* dintre fapta infracțională și urmările prejudiciabile survenite.

Termenul *maltratare* este de origine franceză și a apărut abia în 1987, cu referire la relele tratamente: violenţele fizice, psihologice, neglijările grave, abuzurile sexuale etc. [341, p.19] În sens juridico-penal, termenul *maltratare* constituie o faptă infracțională (acțiune, inacțiune) săvârșită cu intenție, exprimată în exercitarea influenței fizice asupra organismului unei alte persoane; în lăsarea acestei persoane împotriva voinței sale, în condiții primejdioase pentru viața și sănătatea ei, îndreptată spre cauzarea prejudiciului vieții, sănătății, inviolabilității fizice; în cauzarea suferințelor fizice sau psihice; în restricționarea libertății fizice sau în constrângerea victimei la săvârșirea de către aceasta a unor acțiuni (inacțiuni) indezirabile. Din perspectivă medico-legală, *maltratarea* cuprinde bătăile, chinuirea şi torturarea ce reprezintă un gen specific de acţiune asupra organismului [254, p.238].

În documentele internaționale ***maltratarea*** este considerată o situaţie patologică definită de Organizaţia Mondială a Sănătăţii ca fiind reprezentată prin *„toate formele de rele tratamente fizice şi/sau emoţionale, abuz sexual, neglijare sau tratament neglijent, exploatare comercială sau de alt tip, produse de către părinţi sau orice altă persoană aflată în poziţie de răspundere, putere sau încredere, ale căror consecinţe produc daune actuale sau potenţiale sănătăţii copilului, supravieţuirii, dezvoltării sau demnităţii lui”* [348]. Maltratarea se distinge de oricare dintre formele de violenţă prin relaţia de dependenţă ce există între persoana maltratată şi cea maltratantă. Prejudiciul sănătății cauzat în urma ***maltratării*** nu este legat de pierderea capacității de muncă, ci în tulburarea neînsemnată a sănătății fiind exprimată în dureri fizice, stare de slăbiciune, suferințe fizice îndelungate însoțite de stări psihice negative sub diverse forme [389, p.9]. *Bătăile* se caracterizează prin aplicarea loviturilor multiple şi repetate. *Chinuirea* reprezintă acţiuni care provoacă victimei suferinţe prin privaţiunea de hrană, băutură sau căldură ori prin plasarea sau abandonarea victimei în condiţii nocive pentru viaţă. *Torturarea* se manifestă prin acţiuni care produc dureri perseverente, repetate sau îndelungate (prin pişcături, biciuiri, prin împunsături cu obiecte înţepătoare, prin cauterizări cu agenţi termici sau chimici etc.) [255, p.238].

În sensul lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM, *alte acţiuni violente* presupun toate manifestările brutale, constrângerile fizice de orice natură, precum și orice contact fizic nedorit care ar putea cauza vătămare uşoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii, manifestându-se mai des prin aplicare de lovituri și mai rar prin alte forme (pișcături, tragere de păr, provocarea de arsuri; sugrumare; strangulare; scuturarea victimei, în special a copiilor; împingerea sau îmbrâncirea victimei; aruncarea cu lucruri în victimă; lovirea victimei cu diverse obiecte dure, alimentația forțată; contaminare cu maladii transmisibile; sarcini nedorite; abandonul victimei într-un loc periculos; restricționarea alimentației sau deprivarea de alimentație sau de apă; lipsirea de medicamente; forțarea la consumarea de alcool sau droguri; refuzul de a ajuta victima când aceasta este bolnavă sau rănită etc.). Astfel de acțiuni sunt de obicei recurente şi escaladează atât în frecvență, cât şi în severitate [314, p.84]. De specificat că în SUA lista formelor violenței în familie sancționate de legea penală este cu mult mai largă şi explicită, inclusiv prejudicierea intenționată a animalelor domestice; venirea repetată la locul de trai sau la locul de muncă; obstrucția adresării cu un raport despre violența domestică. Lista victimelor cuprinde nu doar membrul familiei, dar și membrul domestic; partenerul de cuplu; coabitantul; un adult, un minor emancipat (de 13 ani și mai mare) [378].

Un alt subiect discutabil pe care îl vom aborda în cadrul acestui demers științific îl constituie ***violența sexuală ca modalitate a violenței în familie***. *Violența sexuală* constituie una dintre cele mai distructive forme ale violenței de gen [264, p.313-317]. Aşadar, contactele sexuale în familie sunt admise doar între soți [311, p.39]. În literatura de specialitate se adaugă că o relație sexuală este considerată normală doar atunci când ea are un caracter heterosexual, este manifestată în formă naturală și lipsește rudenie apropiată între parteneri [390, p.21]. Calitatea de membru de familie trebuie să existe în momentul săvârşirii faptei [321, p.561]. Violența sexuală exercitată asupra unui membru de familie nu poate fi încadrată în baza art.201^1 CP RM, iar unica excepție este interdicția de a folosi metode de contracepție. În opinia lui, această formă de violență sexuală va cădea sub incidența art.201^1 CP RM [440, p.128].

Potrivit prevederilor art.36 al Convenției Consiliului Europei *privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011), *violența sexuală* cuprinde: angajarea într-o penetraţie vaginală, anală sau orală de natură sexuală neconsimţită în corpul unei alte persoane cu orice parte corporală sau obiect; angajarea în alte acte neconsimţite de natură sexuală cu o persoană; determinarea unei alte persoane să se angajeze în acte neconsimţite de natură sexuală cu un terţ. Consimţământul trebuie dat voluntar, ca rezultat al liberului arbitru al persoanei, evaluat în contextul circumstanţelor înconjurătoare [276]. Legislația națională a Republicii Moldova (art.2 al Legii Republicii Moldova *cu privire la*

prevenirea și combaterea violenței în familie, nr.45 din 01.03.2007 [317]), definește ***violenţa sexuală*** *ca orice violenţă cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relaţii interpersonale, cum ar fi violul conjugal; interzicerea folosirii metodelor de contracepţie; hărţuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituţiei; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului şi prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acţiuni cu efect similar*.

Violenţa sexuală, care ia forma infracţiunii prevăzute la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM, nu poate fi calificată în baza art.201^1 CP RM. Cu alte cuvinte, raportul sexual săvârşit prin constrângere fizică sau psihică sau profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa – de către un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei – atrage răspunderea numai conform lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM. În acest caz, lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM reprezintă o normă specială în raport cu art.201^1 CP RM. În ipoteza *săvârşirii raportului sexual între rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv ori între rude pe linie colaterală (fraţi, surori)* – incest – prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa – soluţia de calificare trebuie diferenţiată: este aplicabilă numai prevederea de la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM, în cazul în care victima infracţiunii şi subiectul infracţiunii fie conlocuiesc, fie locuiesc separat, dar se află în raport de *„părinte-copil”*; în toate celelalte cazuri, când nu se atestă o suprapunere a noţiunilor *„membru de familie”* (specificată la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM) şi „*rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv”* ori *„rude pe linie colaterală (fraţi, surori)”* (specificată la art.201 CP RM), vom fi în prezenţa unui concurs ideal între infracţiunile prevăzute la art.171 (cu excepţia lit.b^2) alin.(2)) şi la art.201 CP RM. În literatura de specialitate de peste hotare [279, p.71, 283, p.56, 286, p.54]. S-a demonstrat că, în majoritatea cauzelor, violența în familie nu a constat dintr-un singur incident, dar a luat forma unei agresiuni repetate [371, p.411].

În plan comparativ, legea penală a SUA atentatelor violentale în familie de natură sexuală li se acordă o atenție considerabilă [279, p.94], fiind diferențiate: impunerea victimei prin constrângere la activitate sexuală; violul, actul sexual involuntar și deviat; atentatul sexual; atentatul indecent agravat; atentatul indecent sau incestul; întreținerea unui contact sexual sau penetrare sexuală fără consimțământ; întreținerea unui raport sexual cu un minor care nu a atins vârsta de 16 ani și care nu este soț (soție) sau supunerea lui la atingeri indecente cu scopul de a provoca pofta sexuală la minor și la abuzator [378]. Legea Republicii Ghana *privind violență domestică* din 03 mai 2007 atribuie la violența sexuală ca formă a violenței domestice *hărțuirea sexual*, *inclusiv*; sunete telefonice repetate sau impunerea unei terțe persoane pentru a efectua chemări

telefonice a persoanei hărțuite, chiar și în cazul când nu se urmărește scopul de conversație; transmiterea, livrarea sau furnizarea scrisorilor, telegramelor, pachetelor, coletelor, scrisorilor electronice prin rețeaua Internet, sau a altor obiecte ori mesaje adresate persoanei hărțuite la domiciliul, locul de muncă sau la locul de studii; angajarea în orice alt comportament amenințător [343].

2.1.2. Izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM)

Continuând analiza juridico-penală a faptelor infracționale prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM, ne vom focusa atenția asupra modalității infracționale a faptei de violență în familie prevăzute la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM. Această faptă are o componență formală, fiind stabilit doar un singur semn obligatoriu: săvârșirea faptei infracționale (acțiunea sau inacțiunea) manifestată prin izolare sau intimidare.

Obiectul juridic principal al faptei infracționale de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la *solidaritatea* și *securitatea familială. Obiectul juridic secundar:* relațiile sociale cu privire la demnitatea membrului de familie și relațiile sociale cu privire la asigurarea libertății psihice a victimei în familie. Libertatea fizică nu poate constitui obiectul juridic secundar al faptei infracționale de violență în familie în modalitatea de izolare [262, p.3]. Ne solidarizăm cu autorii S.Brînza și V.Stati care consideră că în cazul infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM, obiectul material lipsește. Aceasta întrucât izolarea sau intimidarea în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei nu presupun influențarea nemijlocită infracțională asupra vreunei entități corporale [263, p.49].

Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește verbul *a izola* în felul următor: a despărți cu totul, a separa unul de altul, a se îndrepta de societate, de semeni, a sta retras, departe de alți, a se retrage, a se închista. Totodată, izolarea presupune acțiunea de a (se) izola și rezultatul ei; despărțire, separare, iar izolat – îndepărtat, retras [302, p.528]. *Violența socială* acompaniază alte forme ale violenței în familie și devine doar o modalitate de utilizare a diferitor forme de exercitare a controlului asupra victimei violenței în familie, care are ca și scop izolarea socială. De subliniat că impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, se va califica în baza art.166 CP RM, nu conform art.201[1] CP RM. Deposedarea de actele de identitate se va califica în baza alin.(2) art.360 CP RM, nu potrivit art.201[1] CP RM [261, p.1012].

Intimidarea (lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM) constituie formă de violență emoțională și verbală în familie. În conformitate cu Dicționarul Explicativ al Limbii Române, verbul *a intimida* înseamnă a face să devină sau a deveni timid; a insufla cuiva sau a simți teamă, frică; a se

speria; a se încurca; a se zăpăci, a se fâstâci. *Intimidare* – faptul de a se intimida. *Intimidat* – cuprins de timiditate, care exprimă timiditatea, speriat, încurcat, zăpăcit [302, p.518]. La victimă apare starea de intimidare ca o reacție, o continuitate logică, un răspuns, o consecință nefastă ca o urmare prejudiciabilă. În acest sens, sesizăm o substituire a sensului oferit cuvântului *„intimidare”*. În realitate, ***intimidarea*** *este înfricoşarea victimei prin diverse metode*. Intimidarea constituie urmarea prejudiciabilă a abuzului emoțional și nu o faptă, că aceasta, de fapt, constituie urmarea prejudiciabilă a abuzului emoțional și nu o faptă. Ar fi mai corect folosirea termenului de *amenințare* care, la rândul ei, conduce la intimidare. Persoana devine intimidată în urma amenințărilor directe, de confruntare deschisă, sau indirecte, de confruntare oblică, prin situație. Ea constituie o formă de sine stătătoare a violenței psihologice exercitate asupra victimei. Amenințarea cuprinde pericolul iminent de realizare a acesteia [432, p.18-19]. Pentru ca amenințarea să fie sancționată de legea penală trebuie de stabilit următorii indici necesari: posibilitatea reală de survenire a urmărilor prejudiciabile; prezența violenței psihologice. Nu este necesară calificarea suplimentară în baza art.155 CP RM în situația în care amenințările verbale se concretizează în amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

De observat că *acte de persecuție* constituie o contravenție (art.78^2 din Codul contravențional [272]) ce nu s-a conținut anterior în legislația în vigoare a Republicii Moldova și a fost introdusă sub influența prevederilor Convenției de la Istanbul, care prin aceste măsuri asigură protecția femeilor împotriva violenței. Prin acest procedeu legiuitorul moldovean a decis să stabilească răspunderea pentru actele de persecuție nu în Codul penal, ci în Codul contravențional, deși exista o asemenea inițiativă. O atare abordare, în opinia autorului Gh.Pavliuc, presupune subestimarea pericolului social al actelor de persecuție; mai mult, ea vine în dezacord cu viziunea exprimată atât în instrumentele de vocație internațională în materie, cât și în legislațiile altor state [332, p.35].

Fenomenul persecuției, fiind o formă de psihoteroare, nu apare brusc, ci se dezvoltă în timp, constatându-se o oarecare stabilitate – faze sau etape care cuprind acţiuni de hărţuire de un anumit tip şi efecte specifice asupra persoanei înspre care este direcţionat atacul psihologic. Anume din aceste considerente actele de persecuție constituie un fel de *„viol moral”*; de el se leagă senzaţia de ruşine şi incapacitate de a povesti în mod adecvat această experienţă dramatică. De aceeași opinie este și autorul Gh.Pavliuc, care susține că actele de persecuție fac parte din grupul faptelor săvârșite prin inducerea temerii sau a stresului emoțional [332, p.36]. Cât privește *modificarea conduitei de viaţă*, aceasta presupune împiedicarea desfăşurării de către victimă a unei vieţi normale [157, p.37]. Or, victima este impusă prin comportamentul obsesiv și abuziv să-și schimbe deprinderile și obișnuințele. Spre exemplu, victima este nevoită să-și schimbe

locul de trai, să-și părăsească locul de muncă, să-și schimbe datele de contact (numărul de telefon, adresa electronică etc.); cu alte cuvinte, victima întreprinde totul pentru a evita orice legătură cu subiectul persecuției.

2.1.3. Privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare uşoară a integrității corporale sau a sănătăţii (lit.c) alin.(1) art.201[1] CP RM)

Prin această modalitate infracțională legiuitorul a intenționat să prevină prin intermediul legii penale *violența economică în familie*.

Obiectul juridic principal al faptei infracționale de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la *solidaritatea* și *securitatea familială. Obiectul juridic secundar:* relațiile sociale cu privire la sănătatea membrului de familie care se află într-o dependență financiară sau materială față de făptuitor [292, p.107-108]. Vom menționa că această faptă are o *componență materială*, fiind stabilite în mod obligatoriu următoarele semne obiective: 1) *fapta infracțională (acțiunea sau inacțiunea)* manifestată prin privarea de mijloace economice, inclusiv prin lipsirea de mijloace de existenţă primară, neglijare; 2) *urmarea prejudiciabilă* sub formă de vătămare ușoară a integrităţii corporale sau a sănătăţii; 3) *legătura de cauzalitate* dintre fapta infracțională și urmările prejudiciabile survenite. În acest sens vom menționa că *violența economică* face parte din violența familială cu caracter mixt. Victima este menţinută într-o stare de dependenţă faţă de agresor. În opinia noastră, este corectă și relevantă definiția violenței economice dată de autorul Gh.Fortuna. După el, *violența economică* desemnează privarea intenționată de către un membru al familiei a unui alt membru al familiei de spațiu de locuit, hrană, îmbrăcăminte și altă avere sau mijloace, de care se bucură victima în conformitate cu legislația în vigoare, care poate să conducă la decesul acesteia sau la înrăutățirea sănătății fizice sau mintale [439, p.122].

În conformitate cu avizul Departamentului Drept Penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova prezentat în Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (Dosarul nr. 4-1ril-2/2017) competent să judece Recursul Procurorului General al Republicii Moldova nr.21-11d/17-2153 din 17 mai 2017 în interesul legii (în temeiul art.465[1] din Codul de procedură penală) privind aplicarea Legii nr.196 din 28.07.2016 [334], expus în Decizia din 30 noiembrie 2017, s-au statuat următoarele: cauzarea unui membru de familie a vătămării ușoare a integrității corporale sau a sănătății prin acțiunea de violență economică intră sub incidența lit.c) alin.(1) art.201[1] Cod penal în redacția legii „noi”. În acest caz, acțiunea de violență economică nu poate îmbrăca următoarele forme: abuzul de variate situații de

superioritate pentru a sustrage bunurile victimei; interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; controlul inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuzul de a susține familia; impunerea la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar; cauzarea unui membru de familie a prejudiciului material prin acțiunea de violență economică nu poate fi calificată în baza lit.c) alin.(1) art.201^1 Cod penal în redacția legii „noi". În această situație, răspunderea poate fi aplicată conform art. art.104, 105 Cod contravențional ori a art. art.186-194, 196, 197 Cod penal, ori a altor asemenea norme. Mai mult, autorii S.Brînza și V.Stati subliniază că în sensul dispoziției de la lit.c) alin.(1) art.201^1 CP RM, privarea de mijloace economice (inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară) se poate exprima, de exemplu, în folosirea ilegală a bunurilor victimei, dacă făptuitorul nu urmărește să le sustragă [263, p.51].

Într-un alt registru, *neglijarea* în sensul li.c) alin.(a) art.201^1 CP RM este acțiunea (deseori inacțiunea) în cadrul căreia persoanei (deseori copilului) nu-i sunt satisfăcute de către adult nevoile biologice, emoţionale, de dezvoltare fizică şi psihică, i se limitează accesul la educaţie. Dicționarul Explicativ al Limbii Române aduce claritate în acest sens. Astfel, neglijarea presupune *a nu avea grijă de cineva sau de ceva, a nu da atenția cuvenită; a trece cu vederea, a lăsa la o parte, a omite* [302, p.703]. După date empirice oferite de autorul E.L. Kozlova, neglijarea intereselor și necesităților se întâlnește în 27,4% de cazuri de violență. Specificul acestei fapte, în opinia autorului citat este lipsa etapei de pregătire, precum și făptuitorul nu tinde să-și ascunde urmele comportamentului infracțional [413, p.14].

Violenţa prin deprivare/neglijare reprezintă forma non-fizică a violenţei. Neglijarea se manifestă prin incapacitatea sau refuzul agresorului (adultului) de a acorda cele necesare persoanei pentru toate aspectele vieţii sale: sănătate, educaţie, dezvoltare emoţională, nutriţie, adăpost, siguranţa vieţii – în contextul în care familia sau îngrijitorul legal are acces la resursele necesare. Include nesupravegherea şi lipsa protecţiei/ajutorului persoanei în faţa pericolului, lipsirea de libertate, abandon de familie, nerespectarea măsurilor privind încredinţarea minorului, alungarea de la domiciliu ş.a. [405, p.11-12].

Prin *„neglijare"* se înțelege lăsarea victimei fără grija și atenția cuvenită. O asemenea faptă se poate exprimă, printre altele, în:

1) neacordarea de ajutor, fără motive întemeiate, unui bolnav de către o persoană care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să-l acorde;

2) lăsarea, cu bună ştiinţă, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a

bolii sau a neputinţei, dacă cel vinovat ştia despre primejdie şi a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate, fie că el însuşi a pus-o într-o situaţie periculoasă pentru viaţă [263, p.51].

Împărtășim opinia doctrinară a autorilor citați, conform căreia, în cazul săvârșirii infracțiunii de violență în familie în forma neglijării nu este necesară aplicarea suplimentară a alin.(1) art.162 sau a alin.(1) art.163 CP RM, aceasta deoarece vom fi în prezența concurenței dintre norma generală și norma specială. Dacă într-un astfel de caz se produce din imprudenţă decesul victimei ori vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii acesteia, calificarea se va face în baza lit.c) alin.(1) art.201^1 și art.149 sau 157 CP RM [263,p.51].

O problemă juridico-penală suscită ***neglijarea medicală a copiilor***, ceea ce constituie *amânarea adresării pentru asistență medicală*; *asistența medicală neregulată a copiilor care suferă de boli cronice*; *lipsirea de asistență medicală* [416, p.82]. Cel mai des neglijarea medicală se atestă în cazurile în care copilul suferă de o boală gravă incurabilă, de dezvoltare locomotorie sau psihică. Diagnosticul neglijenței medicale la copii reprezintă un proces complicat și necesită o confirmare convingătoare [416, p.83].

Modalitățile cu caracter alternativ ale faptei infracționale de violență în familie vor avea loc numai în cazul în care ***au provocat victimei vătămare uşoară a integrității corporale sau a sănătăţii.*** Prin vătămare corporală se înţelege prejudiciul cauzat sănătăţii prin dereglarea integrităţii anatomice a organelor şi ţesuturilor sau a funcţiilor acestora, provocată de acţiunea diferiţilor agenţi externi: mecanici, fizici, chimici, biologici, psihici [254, p.226]. În conformitate cu pct.71 al Regulamentului Ministerului Sănătății *de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale,* nr.199 din 27.06.2003 [335], criteriile de calificare a vătămărilor corporale uşoare sunt: a) dereglarea sănătăţii de scurtă durată; b) incapacitatea stabilă şi neesenţială de muncă. În conformitate cu pct.74 al Regulamentului, din leziunile corporale ce nu cauzează prejudiciu sănătăţii fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătăţii sau o incapacitate temporară de muncă. Aprecierea gravităţii vătămării corporale la persoanele cu maladii preexistente, particularităţi individuale ale organismului, deficienţe în acordarea asistenţei medicale, stări de simulare, agravare, maladii artificiale, în caz de adresare tardivă a acestora după ajutor medical, se va efectua numai în baza consecinţelor posttraumatice. În asemenea cazuri medicul legist va determina şi va indica influenţa traumei asupra evoluţiei bolii (acutizarea bolii, influenţa asupra tanatogeniei etc.), inclusiv cu participarea specialiştilor de profil. Gravitatea vătămării corporale nu se apreciază dacă: diagnosticul leziunii sau bolii (stării patologice) la persoana agresată nu este stabilit cu certitudine (tabloul clinic are un caracter neclar, investigaţiile clinice şi de laborator au fost insuficiente ş.a.); leziunile sau urmele pe corpul bolnavului au fost produse în cadrul acţiunilor medicale (intervenţii chirurgicale, injecţii etc.), cu excepţia cazurilor de acţiuni

neglijente; consecinţa neprimejdioasă pentru viaţă a vătămării corporale la moment este neclară; persoana în cauză refuză investigaţiile suplimentare necesare sau nu se prezintă la examinarea repetată [5; 11; 8; 14; 254, p.228].

Răspunderea contravențională pentru violență în familie (art.78[1] din Codul contravențional) survine în cazul în care a avut loc *maltratarea sau alte acţiuni violente, comise de un membru al familiei în privinţa altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrităţii corporale*. În acest context, menționăm că din vătămările neînsemnate fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătăţii mai mult de 6 zile sau o incapacitate permanentă de muncă. Spre regret, medicii-legiști atenționează că în procesul expertizei medicii pot fi induşi în eroare de către persoana examinată privind starea sănătăţii acesteia, fraudele manifestându-se prin simularea bolii, agravare, disimulare, prin boli artificiale sau automutilare [254, p.237]. Prin urmare, constatăm că legiuitorul corect a renunțat la păstrarea unor astfel de urmări prejudiciabile în dispoziția art.201[1] CP RM, ceea ce, în final, a contribuit la crearea unui cadru incriminator clar și previzibil, iar folosirea abuzivă a normei de drept aproape este anihilată.

În cadrul mesajului nostru ştiinţific o deosebită atenție a suscitat Recursul Procurorului General al Republicii Moldova nr.21-11d/17-2153 din 17 mai 2017 în interesul legii (în temeiul art.465[1] din Codul de procedură penală) privind aplicarea Legii nr.196 din 28.07.2016. Astfel, studiul jurisprudenței Colegiilor penale ale Curții Supreme de Justiție a evidențiat patru orientări cu privire la dispoziția de examinare a infracțiunilor de violență în familie. Procuratura Generală a subliniat că jurisprudența instanțelor de judecată, inclusiv a Curții Supreme de Justiție, în problema vizată, nu este unitară. Astfel:

− *Conform primei opinii*, în unele decizii vizând infracțiunile prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM, procesul penal în privința persoanei încetează, pe motiv că fapta constituie o contravenție prevăzută la art.78[1] din Codul contravențional. În sprijinul acestei soluții se invocă că prin legea nouă au fost dezincriminate faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM manifestate verbal, care au provocat suferință psihică și prejudiciu moral. Totodată, pentru maltratare sau alte acțiuni violente comise de un membru de familie în privința altui membru de familie, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale, a fost introdusă răspunderea contravențională în baza art.78[1] din Codul contravențional. Se observă că legea penală nouă este mai favorabilă, deoarece ameliorează situația inculpatului. Astfel, potrivit prevederilor de la alin.(2) art.391 și alin.(2) art.332 CPP RM, în cazul în care fapta persoanei constituie o contravenție, instanța încetează procesul penal, cu aplicarea sancțiunii prevăzute în Codul contravențional [10; 13; 17].

− *Conform celei de-a doua opinii*, în unele decizii vizând aceleași fapte infracționale s-a dispus achitarea persoanei pe motiv că fapta comisă de persoană, la momentul examinării cauzei

penale în instanța de recurs ordinar, nu este prevăzută de legea penală. Astfel, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a menționat următoarele: potrivit art.8 CP RM, caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Acest principiu exclude posibilitatea tragerii la răspundere penală a unei persoane pentru o faptă care nu era considerată infracțiune la momentul săvârșirii ei sau aplicarea față de ea a unei pedepse neprevăzute de lege la momentul comiterii faptei. În opinia instanței de recurs ordinar, prin modificările operate au fost dezincriminate faptele infracționale de violență în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică sau prejudiciu material, prevăzute de alin.(1) art.201^1 CP RM (în redacția Legii RM nr.167 din 09.07.2010). Instanța a considerat că unele prevederi din legea penală veche care nu s-au regăsit în legea penală nouă au fost, de fapt, dezincriminate și nu mai constituie infracțiune. Mai mult, instanța de recurs ordinar a explicat că acțiunile ce i se incriminează inculpatului prin care părților vătămate li s-au cauzat suferințe psihice, nu cad sub incidența legii contravenționale [16].

− *Conform celei de-a treia opinii*, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a dispus achitarea persoanei, pe motiv că fapta nu întrunește elementele infracțiunii. În acest sens, s-a menționat că prin legea nouă au fost efectuate modificări în Codul penal al Republicii Moldova, au fost dezincriminate faptele infracționale de violență în familie care au provocat suferințe psihice. În special, s-a atenționat că suferințele psihice sub formă de înspăimântare și tulburare a liniștii nu mai cad sub incidența ilicitului penal, deoarece nu au atins gradul de prejudiciabilitate prevăzut de norma de incriminare (vătămare ușoară). Astfel, conducându-se de prevederile de la alin.(1) art.10 CP RM și de la pct.3) alin.(1) art.390 CPP RM, s-a concluzionat că inculpatul urmează a fi achitat, deoarece fapta săvârșită nu întrunește semnele laturii obiective a infracțiunii de violență în familie [15].

− *Conform celei de-a patra opinii,* s-a optat pentru încetarea procesului penal în baza pct.6) alin.(1) art.391 CPP RM, pe motiv că există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspunderea penală. Astfel, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a reiterat că art.390 CPP RM conține lista exhaustivă a temeiurilor în baza cărora se va adopta sentința de achitare, și anume: instanța stabilește fie inexistența infracțiunii ca temei al răspunderii penale, fie existența unei cauze, pentru care este exclusă răspunderea penală, ceea ce echivalează, în ambele situații, cu nevinovăția penală a inculpatului și persoana trebuie să fie reabilitată [18]. În acest caz, persoana are dreptul la despăgubiri materiale, morale, să fie restabilită în drepturile de muncă, de pensionare, locative și în alte drepturi în condițiile legii. În aceste circumstanțe, instanța neîntemeiat a emis decizia de achitare în conformitate cu

prevederile de la art.10 CP RM și de la pct.4) alin.(1) art.390 CPP RM, pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală, adică pe motiv de reabilitare.

Reieșind din cele expuse, drept cea mai relevantă și corectă din punctul de vedere al respectării principiilor de aplicare a legii penale în timp, s-a propus prima soluție. Prin urmare, s-a optat pentru aplicarea noii legi penale în așa fel, încât faptele prejudiciabile care cad sub incidența legii penale să fie sancționate penal, iar persoanele care le-au săvârșit să nu fie exonerate de răspundere penală sub pretextul pretinsei dezincriminări [334].

De fapt, a fost dezincriminată doar o singură formă de violență în familie, exprimată în aplicarea violenței fizice soldate cu vătămare neînsemnată a integrității corporale sau a sănătății, iar celelalte două modalități (izolare, intimidare) se încadrau în noțiunea de violență psihică, ceea ce constituie infracțiune și conform legii penale noi, cu condiția că se vor regăsi în semnele infracțiunii prevăzute la una dintre modalitățile de la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM.

Referitor la concurența a două norme contravenționale prevăzute la art.78 și art.78^1 Cod contravențional, în conformitate cu opinia Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei prezentată în Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (Dosarul nr. 4-1ril-2/2017) competent să judece Recursul Procurorului General al Republicii Moldova nr.21-11d/17-2153 din 17 mai 2017 în interesul legii (în temeiul art.465^1 din Codul de procedură penală) privind aplicarea Legii nr.196 din 28.07.2016 [334], expus în Decizia din 30 noiembrie 2017, ținând cont de prevederile alin.(1) art.3 Cod contravențional, Institutul a evidențiat că în ipoteza în care fapta prevăzută de art.78^1 Cod contravențional nu a fost pusă în acțiune (stabilită) prin Legea nr.196 din 28 iulie 2016, ea fiind stabilită anterior prin alin.(1) art.78 Cod contravențional, devine evidentă respectarea alin.(1) art.3 Cod contravențional, pe măsură ce caracterul contravențional al faptei era stabilit la momentul anterior (art.78 Cod contravențional).

În context, art.78^1 Cod contravențional *nu poate fi aplicat nici în ipoteza punctării pe dezincriminarea unor fapte din Codul penal, nici în ipoteza aplicării legii contravenționale în timp*. Adică, dacă este comisă o anumită faptă, incidentă penal la momentul comiterii ei, fiind dezincriminată și trecută în conținutul unei norme contravenționale, această normă contravențională *nu poate fi aplicată* (evidențierea ne aparține – n.a.), dacă o asemenea faptă nu era incidentă limitelor contravenționale la momentul comiterii ei. În acest caz, în limitele răspunderii contravenționale, faptele de maltratare sau alte acțiuni violente, comise de un membru de familie în privința altui membru de familie, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale – erau incidente răspunderii contravenționale în formă generală – alin.(1) art.78 Cod contravențional – *maltratarea sau alte acțiuni violente care au cauzat vătămare neînsemnată a*

integrității corporale. În acest sens, caracterul contravențional al faptei era stabilit la momentul comiterii ei, fapt care antrena, drept urmare a dezincriminării unor elemente normative ale infracțiunii prevăzute de art.201^1 Cod penal, posibilitatea aplicării art.78 Cod contravențional.

Potrivit Deciziei Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 30 noiembrie 2017 (Dosarul nr. 4-1ril-2/2017), în sensul legii noi, *pentru ca faptele de violență în familie să fie încadrate în sfera ilicitului penal, acțiunile interzise de lege trebuie să fie soldate cu vătămarea ușoară a integrității corporale, pe când acțiunile violente cauzate de un membru de familie în privința altui membru de familie care s-au soldat cu vătămare neînsemnată a integrității corporale urmează a fi calificate potrivit prevederilor art.78^1 Cod contravențional*. Se semnalează că prin introducerea art.78^1 în Codul contravențional nu a fost inclusă o nouă componență de contravenție, ci s-a particularizat un tip special al contravenției prevăzute la alin.(1) art.78 Cod contravențional, limitele specialului fiind dependente de legătura de rudenie între subiectul și victima contravenției; prin urmare, Legea nr.196 din 28 iulie 2016 a avut ca scop intensificarea activității și eficientizarea combaterii violenței în familie. Drept urmare, art.78^1 Cod contravențional nu poate fi aplicat nici în contextul dezincriminării unor fapte penale, nici în ipoteza aplicării legii contravenționale în timp; or, până la modificarea art.201^1 Cod penal prin Legea nr.196 din 28 iulie 2016, erau incidente prevederile art.78 alin.(1) Cod contravențional, care prevedeau răspunderea contravențională în formă generală pentru acțiunile violente care au cauzat vătămare neînsemnată a integrității corporale.

Într-o altă ordine de idei, vom specifica că ***raportul de cauzalitate*** reprezintă legătura dintre actul de conduită interzis şi urmarea imediată vătămătoare. Este posibil ca împreună şi în acelaşi timp cu fapta să se producă şi alte evenimente care să concure la producerea rezultatului; este posibil ca faptele mai multor subiecte de drept să se conjuge şi să determine producerea rezultatului socialmente periculos.

Pornind de la *teoria echivalenţei condiţiilor*, vom evidenția următoarele reguli aplicabile în doctrina şi practica judiciară în materia stabilirii legăturii de cauzalitate: identificarea în antecedenţa cauzală a tuturor contribuţiilor umane care ar putea avea legătură cauzală cu aceasta, reţinând şi eventualele împrejurări cu legătura de cauzalitate; stabilirea aspectului psihic al legăturii de cauzalitate; delimitarea şi determinarea exactă a contribuţiilor esenţiale şi a contribuţiilor înlesnitoare din antecedenţa cauzală.

Metodele, instrumentele și mijloacele aplicate la săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM nu au nicio relevanță la calificarea faptei, însă pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei. Totodată, în medicina legală de peste hotare s-a demonstrat că

agresorii familiali preferă să atenteze la fața victimei, deoarece fața se asociază cu natura simbolică a umilirii și cu intenția agresorului de a-i deteriora frumusețea femeii [361, p.74].

Un subiect mult discutat este linia de demarcație între aplicarea loviturilor sau chiar bătaia la care este supus minorul în familie şi *dreptul la corecție*, unde bătaia este privită ca formă de disciplinare a copiilor. Astfel, ne reţin atenţia consideraţiile privind posibilitatea folosirii violenţei fizice ca o formă de corecţie a unei persoane, în special a copiilor. Potrivit principiilor generale ale dreptului, cel care are datoria de a creşte şi educa trebuie să aibă netăgăduit şi autoritatea necesară conferită de dreptul de sancţionare pentru ca demersurile şi eforturile sale să nu fie iluzorii [322, p.3-4]. *„Supune copacul cât este tânăr”* este una dintre credinţele puternic înrădăcinate cultural, care justifică, inclusiv astăzi (şi nu doar în Moldova), utilizarea abuzului ca formă de disciplinare a copiilor [336, p.201-203]. Cu toate că nicio instanţă de judecată nu ar condamna pe un părinte care îl trage de urechi pe copilul care comite acte de dezordine în familie ori se poartă violent cu colegii săi, bătaia va deveni, cu certitudine, un act agresional atunci când are drept consecinţe leziuni fizice, traume psihice sau chiar moartea minorului [383, p.282].

Latura subiectivă a infracțiunii de violență în familie în una din modalitățile infracționale prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM se caracterizează, în primul rând, prin vinovăție sub formă de intenție directă sau indirectă. În acest sens, violența în familie presupune manifestarea intenției în raport cu oricare dintre urmările prejudiciabile pe care le implică [7; 12; 137; 139; 168; 195]. Astfel, la momentul săvârșirii infracțiunilor examinate făptuitorul trebuie să știe sau să admită că este membru al familiei victimei și să urmărească săvârșirea infracțiunii nu asupra oricui, ci asupra persoanei având respectiva *calitate specială* [261, p.1021-1022]. Dacă făptuitorul consideră, în mod întemeiat, că victima nu are calitatea de membru de familie, nu-i poate fi aplicată răspunderea în baza alin.(1), (2), (3) sau (4) art.201[1] CP RM. Prin urmare, făptuitorul va răspunde în baza articolelor ce prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni contra vieții sau sănătății persoanei.

În literatura de specialitate se arată că scopul infracțiunii de violență în familie poate fi definit ca o folosire abuzivă a puterii pentru a nega drepturile celuilalt şi libertatea de alegere a acestuia, cu scopul de a domina și controla partenera și de a restrânge alegerile și libertățile ei [376, p.16]. Constatăm că legiuitorul nu evidențiază careva motive sau scopuri speciale ale violenței în familie în sensul art.201[1] CP RM. Cu toate acestea, sunt două excepții: prezența scopului special în modalitatea prevăzută la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM – *în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei;* prezența motivului special în varianta agravată prevăzută la lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM – *în legătură cu solicitarea sau aplicarea*

măsurilor de protecţie. Motivul special în varianta sa agravată (lit.b) alin.(2) art.201^1 CP RM) – *în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie* – va fi analizat separat în cadrul prezentei teze de doctorat.

2.2. Variantele-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) și (4) art.201^1 CP RM

2.2.1. Variantele-tip ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la lit.c) alin.(2), la lit.a)-b) alin.(3) și la alin.(4) art.201^1 CP RM

Sunt prevăzute **patru variante-tip** ale infracțiunii de violență în familie, după cum urmează: faptele prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM care au provocat vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin.(1) şi (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin.(1) şi (2) care au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere – *lit.b) alin.(3) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei – *alin.(4) art.201^1 CP RM.* Le vom analiza infra.

Faptele infracționale prevăzute la alin.(1) sau (2) care au provocat vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.(c) alin.(2) art.201^1 CP RM). În cazul faptei de violență în familie care a provocat vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii (lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM), ***obiectul juridic principal*** îl constituie *relaţiile sociale cu privire la solidaritatea şi securitatea familială,* iar ***obiectul juridic secundar*** al acestei faptele îl vor constitui *relaţiile sociale cu privire la integritatea corporală şi sănătatea membrului de familie.* Criteriile de calificare a vătămărilor corporale medii sunt: lipsa pericolului pentru viaţă; lipsa tuturor consecinţelor, prevăzute de Regulamentul de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, aprobat de Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, nr.199 din 27.06.2003, cu referinţă la vătămările corporale grave; dereglarea sănătăţii de lungă durată; incapacitatea permanentă însemnată de muncă [335].

Medicul legist, constatând caracterul şi durata bolii sau a dereglării sănătăţii cauzate de vătămarea corporală, reiese din datele medicale obiective, inclusiv concretizate în cadrul efectuării expertizei. Printr-o dereglare a sănătăţii de lungă durată se subînţelege consecinţele determinate nemijlocit de vătămare (maladii, dereglări de funcţii etc.) care au o durată de peste 3 (trei) săptămâni (mai mult de 21 de zile). Printr-o *incapacitate permanentă şi însemnată de muncă* trebuie înţeleasă o incapacitate generală de muncă în volum mai mare de 10%, dar până la 33% (o treime) inclusiv [254, p.237].

În general, prin ***„vătămare a integrității corporale sau a sănătății”*** trebuie de înțeles săvârșirea ilegală, în mod intenționat sau din imprudență, a oricărei acțiuni sau inacțiuni – de natură fizico-mecanică, chimică, biologică sau psihică – care a adus o atingere sănătății unei alte persoane, atingere exprimată în dereglarea (gravă, medie sau ușoară) a integrității anatomice a organelor sau a țesuturilor corpului victimei, ori a funcțiilor acestora [261, p.352]. Practica judiciară privind violența în familie care a provocat vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății este destul de vastă [91; 154; 119; 12].

Metodele și mijloacele aplicate la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM nu au nicio relevanță la calificarea faptei, însă pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei [9]. Infracțiunile prevăzute la lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM sunt infracțiuni materiale.

Calificarea faptei conform lit.c) alin.(2) sau alin.(3) art.201^1 CP RM exclude aplicarea suplimentară a art.150, 151 sau 152 CP RM [262, p.55]. În această ipoteză, săvârșirea vătămării intenționate medii a integrității corporale sau a sănătății în prezența unor circumstanțe agravante, care sunt consemnate în alin.(2) art.152 CP RM, nu influențează în niciun fel asupra calificării celor săvârșite potrivit lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM. Prezența unor asemenea circumstanțe agravante poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei stabilite la alin.(2) art.201^1 CP RM.

Faptele infracționale prevăzute la alin.(1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.(a) alin.(3) art.201^1 CP RM). În cazul faptelor infracționale de violență în familie care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM), *obiectul juridic principal* îl constituie relațiile sociale cu privire la solidaritatea și securitatea familială, iar *obiectul juridic secundar* al acestei fapte îl vor constitui relațiile sociale cu privire la integritatea corporală și sănătatea membrului de familie. În situația producerii vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, aplicarea răspunderii în baza lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM exclude calificarea suplimentară în conformitate cu art.151 CP RM. În această situație, săvârșirea vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății în prezența unor circumstanțe agravante, care sunt consemnate la alin.(2) art.151 CP RM, nu are niciun impact asupra calificării celor comise conform lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM. Prezența unor asemenea circumstanțe agravante poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei stabilite la alin.(3) art.201^1 CP RM. Vătămările corporale grave pot fi calificate numai în baza următoarelor criterii: prezența pericolului pentru viață; anumite consecințe posttraumatice, neprimejdioase pentru viață – pierderea anatomică a unui organ sau a funcției lui; întreruperea posttraumatică a sarcinii; desfigurarea ireparabilă a feței; infirmitatea psihică postagresională;

incapacitatea generală de muncă cu caracter permanent, în volum considerabil, dar nu mai mic de 33%. Drept periculoase pentru viaţă sunt considerate vătămările corporale care prezintă pericol iminent – imediat, tardiv sau potenţial – ca leziunea să determine moartea, indiferent dacă acest pericol a fost înlăturat printr-un tratament medical sau datorită reacţiei individuale a organismului [254, p.231; 393, p.17].

Faptele infracţionale prevăzute la alin.(1) sau (2) au determinat sinuciderea sau încercarea de sinucidere (lit.(b) alin.(3) art.201[1] CP RM). În cazul faptelor infracţionale de violenţă în familie care *au determinat la sinucidere sau la încercarea de sinucidere* (lit.b) alin.(3) art.201[1] CP RM), *obiectul juridic principal* îl constituie relaţiile sociale cu privire la *solidaritatea* şi *securitatea familială,* iar *obiectul juridic secundar* al acestei fapte îl vor constitui relaţiile sociale cu privire la viaţa membrului de familie. În ipoteza producerii sinuciderii sau încercării de sinucidere, aplicarea răspunderii conform lit.b) alin.(3) art.201[1] CP RM exclude calificarea suplimentară în conformitate cu art.150 CP RM. Comiterea determinării la sinucidere în prezenţa ipotezelor specificate la art.150 CP RM nu influenţează în niciun fel asupra calificării celor săvârşite potrivit lit.b) alin.(3) art.201[1] CP RM. Prezenţa unor asemenea circumstanţe agravante poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei stabilite la alin.(3) art.201[1] CP RM

Latura obiectivă a infracţiunii analizate are următoarea structură: 1) *fapta prejudiciabilă* de violenţă în familie; 2) *urmările prejudiciabile* sub formă de: a) sinucidere sau b) încercarea de sinucidere; 3) *legătura de cauzalitate* dintre fapta prejudiciabilă şi urmările prejudiciabile. Sinuciderea este un act de autolezare constând în lipsirea victimei de propria viaţă, fiind determinată de către făptuitor [261, p.343-344].

Prin determinarea la sinucidere se înţelege acţiunea de convingere a unei persoane de a se sinucide. Din punct de vedere penal, prin *determinare* se înţelege aducerea victimei în situaţia de a lua hotărârea de a se sinucide, fie insuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nu se gândise la o asemenea posibilitate), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri) [315, p.48]. *Metode de determinare la sinucidere* sunt următoarele: persecutarea; clevetirea; jignirea; înjosirea sistematică a demnităţii victimei. Determinarea poate fi realizată verbal, în scris (inclusiv prin prezentarea unor înscrisuri care atestă fapte neadevărate (o boală incurabilă a victimei sau decesul unei persoane apropiate) sau pe alte căi posibile [315, p.48]. Oricare alte metode (spre exemplu, inducerea în eroare prin simularea de către făptuitor a propriei sinucideri, îndemnarea, apologia sinuciderii etc.) nu pot să apară în contextul săvârşirii infracţiunii de determinare la sinucidere. În acelaşi timp, este necesar ca metoda de determinare la sinucidere să aibă un caracter ilegal. Respectiv, nu pot fi considerate metode de comitere a unei astfel de infracţiuni: ameninţarea adresată angajatului de a fi

concediat din cauza incompetenței profesionale; amenințarea de a denunța persoana care a săvârșit o infracțiune sau o altă ilegalitate etc. [315, p.49-50] Pentru încadrarea faptei nu au însemnătate juridico-penală următoarele împrejurări: daca ideea sinuciderii a fost sugerată victimei de către făptuitor, sau dacă această idee apăruse în mintea victimei mai înainte. Ceea ce ne interesează este ca făptuitorul, prin activitatea sa, să fi determinat victima să ia hotărârea de a se sinucide; mijloacele prin care s-a realizat acțiunea de determinare (rugăminți, ordine, constrângere fizică etc.). Determinarea la sinucidere se poate realiza nu numai prin îndemnuri sau amăgire (spre exemplu, prin exagerarea tendențioasă a unor pericole, a unor necazuri, conflicte), ci și prin acte de tortură, maltratare, izolare, chinuri repetate, bătăi, care pot să o aducă pe victima în stare de disperare, culminând cu sinuciderea sau încercarea de sinucidere [257, p.60-62].

Ideea de sinucidere a victimei poate să emane de la făptuitor, de la victimă sau de la o terță persoană [315, p.48]. Cu toate acestea, *hotărârea de a se sinucide o ia întotdeauna victima*. Așadar, cel care silește o persoană să se sinucidă (de exemplu, o obligă să se împuște, sa ia otravă, să sară de la etaj etc.) săvârșește infracțiunea de omor; aceste metode nu diferă cu nimic de orice acțiune, de astă dată prin folosirea energiei fizice a victimei, prin care se suprimă viața unei persoane, de ucidere. Nu este nici o deosebire între faptul de a trage cu arma în victimă sau a turna otravă în mâncarea victimei și a o sili să mănânce [270, p.64-65]. În acest caz, victima nu mai are libertatea de a alege între viață sau moarte, ci acționează ca un instrument în mâna făptuitorului [315, p.48]. În mod similar, luarea de către victimă a hotărârii de a se sinucide trebuie delimitată de încercarea victimei de a scăpa de pericolul cu care o amenință făptuitorul (de exemplu, de pericolul de a fi aruncată din mijlocul de transport care se deplasează, victima sărind de frică din acesta și decedând) [315, p.48]. În ipoteza dată, dacă făptuitorul are intenția de a lipsi victima de viață, cele săvârșite fiind calificate în baza art.145 din CP al RM. Această soluție de calificare (art.145 CP RM) se impune în cazul în care victima are o vârstă fragedă și nu poate înțelege la ce este îndemnată să săvârșească, precum și în cazul în care victima nu poate să-și dea seama de caracterul faptei sale, deoarece este iresponsabilă.

Nu ne aflăm în prezența infracțiunii de determinare la sinucidere nici în situațiile în care actele de constrângere îmbracă forma altor infracțiuni, cum ar fi privarea de libertate care a avut ca urmare sinuciderea victimei, ori violul care a avut drept urmare sinuciderea victimei sau altele. În asemenea situații, nu se va reține infracțiunea de determinare la sinucidere în concurs cu violul sau privarea de libertate a persoanei (sau o altă infracțiune, după caz). Este inadmisibil a considera fapta ca o determinare la sinucidere, atunci când ea apare ca un omor săvârșit cu concursul nemijlocit al victimei. În asemenea cazuri, nu poate fi vorba despre luarea de către

victimă a unei hotărâri de a se sinucide, ea acționând în mod mecanic, ca un simplu instrument în mâinile făptuitorului, dirijat de voința acestuia [261, p.344].

Observăm că în art.150 CP RM după modificările operate dispoziția este completată cu termenul *„înlesnirea”*. Prin înlesnire se înțelege orice acțiune de sprijinire a victimei în realizarea hotărârii sale de a se sinucide [326]. Totodată, norma juridico-penală de violență în familie nu prevede această modalitate. Ce constituie înlesnirea sinuciderii? Înlesnirea sinuciderii unei persoane este caracterizată prin următoarele trăsături: 1) presupune orice acțiune de sprijinire a victimei în realizarea hotărârii sale de a se sinucide; 2) hotărârea de a se sinucide aparține deci victimei; 3) se poate realiza numai prin acțiuni, o atitudine pasivă (omisiune) față de persoana care încearcă să se sinucidă neputând fi considerată o înlesnire a sinuciderii; 4) constă din acte de simplu ajutor; 5) nu se confundă cu cooperarea la activitatea de sinucidere: în acest caz (de exemplu: descărcarea unui foc de armă în sinucigașul care s-a împușcat superficial, pentru a asigura rezultatul, deschiderea venelor cu o lama, turnarea pe gât a restului de otrava neconsumată) fapta va constitui o infracțiune de omor.

Sensul termenului *„înlesnire”*, și anume, ajutorarea persoanei în realizarea intenției sale (în cazul dat, realizarea intenției de a se sinucide), este similar celor utilizate în descrierea componenței de infracțiune prevăzute în lit.k) alin.(2) art.145 Cod penal (omorul intenționat săvârșit cu scopul de a ascunde o altă infracțiune sau de a înlesni săvârșirea ei) [326]. Unde, omorul săvârșit cu scopul de a înlesni o altă infracțiune, are la bază năzuința făptuitorului de a evita complicațiile sau de a înlătura piedicile în calea spre realizarea scopului propus. Atunci când două persoane se înțeleg să-și acorde una alteia ajutor în vederea suprimării vieții lor (sinuciderea prin consens), dacă una dintre aceste persoane rămâne în viață, se ridica problema răspunderii ei pentru înlesnirea sinuciderii celeilalte. Înlesnirea sinuciderii celeilalte persoane poate fi comisă *numai cu intenție*; or, nereușita celei de-a doua sinucideri nu implică automat intenția de înlesnire ori determinarea sinuciderii primei persoane. Numai dacă a doua persoană ar fi simulat sinuciderea pentru a o determina pe prima să se sinucidă, s-ar fi putut califica fapta drept înlesnire. Așadar, luând în considerare faptul că norma prevăzută la lit.b) alin.(3) art.201^1 CP RM nu acoperă modalitatea de înlesnire a sinuciderii, considerăm că cele comise urmează a fi încadrate prin concurs cu art.150 CP RM în forma de înlesnire a sinuciderii.

Faptele infracționale prevăzute la alin.(1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei (alin.(4) art.201^1 CP RM). În cazul faptelor infracționale de violență în familie prevăzute la alin.(1) sau (2) art.201^1 CP RM care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei, *obiectul juridic principal* este același, iar *obiectul juridic secundar* are un caracter complex și va

cuprinde atât relațiile sociale cu privire la sănătatea membrului de familie, cât și relațiile sociale privind viața acestuia. Varianta-tip a violenței în familie prevăzută la alin.(4) art.201^1 CP RM se aseamănă, prin urmările secundare produse – *decesul victimei*, cu infracțiunile contra vieții. Ca urmare, pedeapsa pentru o asemenea infracțiune, care prezintă cel mai ridicat grad de pericol social în contextul infracțiunilor contra sănătății, se apropie de asprimea pedepselor aplicate pentru cele mai grave infracțiuni contra vieții. Din punctul de vedere al laturii obiective, fapta infracțională specificată la alin.(4) art.201^1 CP RM cuprinde vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (urmările prejudiciabile primare, care, la rândul lor, au implicat producerea unor urmări prejudiciabile și mai grave – decesul victimei – urmările prejudiciabile secundare. Decesul victimei trebuie să se găsească într-o legătură de cauzalitate directă cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Mai mult, această legătură de cauzalitate trebuie să fie cuprinsă de vinovăția făptuitorului. Dacă decesul victimei a fost determinat în mare parte de starea de sănătate a victimei, caz în care este suficientă orice influențare din afară pentru a fi posibil sfârșitul letal, atunci cele comise nu pot fi calificate potrivit alin.(4) art.201^1 CP RM.

În planul *laturii subiective*, infracțiunea specificată la ***alin.(4) art.201^1 CP RM*** se caracterizează prin intenție față de urmările prejudiciabile primare și prin imprudență față de urmările prejudiciabile secundare. Dacă decesul victimei s-a produs ca urmare a vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, cauzate însă din imprudență, cele comise alcătuiesc infracțiunea de lipsire de viață din imprudență (art.149 CP RM). La săvârșirea acțiunilor sau inacțiunilor violentale, în prezența intenției directe sau indirecte privind lipsirea de viață, fapta în ansamblul ei, în cazul producerii decesului, va forma componența de omor intenționat (art.145 CP RM). Dacă asemenea acțiuni sau inacțiuni au condus la vătămarea integrității corporale sau a sănătății, iar decesul victimei nu s-a produs din cauze independente de voința făptuitorului, atunci cele comise vor forma tentativa de omor (în cazul intenției directe) sau vătămarea intenționată – gravă, medie sau ușoară – a integrității corporale sau a sănătății (în cazul intenției indirecte) [261, p.379]. În absența intenției directe sau indirecte față de decesul produs, care a urmat vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, cele comise trebuie calificate potrivit alin.(4) art.201^1 CP RM [233].

În doctrina română se susține că fapta părintelui de a exercita în mod repetat violențe asupra copilului său minor, care au avut ca rezultat paralizia parțială a corpului, și de a reitera exercitarea violențelor asupra copilului după paralizia parțială a acestuia, cauzând decesul victimei minore, întrunește atât elementele constitutive ale infracțiunii de omor intenționat (lit.a), lit.e), lit.e^1) alin.(2) art.145 CP RM), cât și elementele infracțiunii de violență în familie (lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM) aflate în concurs ideal de infracțiuni, întrucât prin exercitarea

violențelor repetate, care în final au cauzat decesul minorului, părintele a pus în primejdie gravă dezvoltarea fizică, intelectuală și morală a acestuia [371, p.434]. Totodată, când actele de agresiune săvârşite asupra minorului constituie acțiuni ce caracterizează infracțiunea de omor, între acestea și posibilitatea decesului victimei existând raport de cauzalitate, precum și intenția de a ucide, fapta constituie infracțiunea de omor intenționat sau, după caz, tentativa la aceasta, iar nu concurs între infracțiunea de omor intenționat (lit.a), lit.e[1]) alin.(2) art.145 CP RM) și cea de violență în familie (lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM) [371, p.434]. Fapta inculpatului de a lovi cu palma, în mod repetat, în regiunea capului, pe fiica sa, în vârstă de numai 2 luni și jumătate, datorită cărora victima a decedat ca urmare a unui traumatism craniocerebral cu fractura boltei craniene, hematom subdural și hemoragie subarahnoidiană, constituie infracțiunea de omor intenționat (lit.a), lit.e), lit.e[1]) alin.(2) art.145 CP RM) [371, p.440].

Dacă violența în familie a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, care, la rândul său, a provocat decesul victimei din imprudență, atunci calificarea trebuie făcută în baza alin.(4) art.201[1] CP RM, iar aplicarea răspunderii în baza alin.(4) art.151 CP RM se exclude, deoarece în urma concurenței dintre o normă generală (alin.(4) art.151 CP RM) și una specială se va aplica norma specială (alin.(4) art.201[1] CP RM). În altă privință, în situația concurenței dintre art.146, 147 sau 148 CP RM, pe de o parte, și alin.(4) art.201[1] CP RM, pe de altă parte, urmează a fi aplicat numai art.146, art.147 sau art.148 CP RM. În astfel de cazuri, se exclude aplicarea răspunderii în baza alin.(4) art.201[1] CP RM. Există tentativă la infracțiunea de omor, și nu infracțiunea de vătămare corporală, chiar și atunci când loviturile aplicate victimei nu au pus în pericol grav viața acesteia, dacă faptele în materialitatea lor demonstrează că inculpatul a acționat cu intenție manifestă de a ucide.

2.2.2. Variantele agravate ale faptei infracționale de violență în familie (lit.a) alin.(2); lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM)

Variantele agravate ale infracțiunilor de violență în familie sunt următoarele: faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM săvârşite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei *(lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM)*; faptele prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM săvârşite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie *(lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM).* Este clar că agravantele prevăzute la lit.a) și b) alin.(2) art.201[1] CP RM se referă la infracțiunea în ansamblul ei, nu la o parte a infracțiunii.

Obiectul juridic principal al variantei agravate a faptei infracționale de violență în familie prevăzute la lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM (săvârşite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei) îl constituie *relațiile sociale cu privire la solidaritatea și securitatea*

familială, iar ***obiectul juridic secundar*** al acestei fapte îl vor constitui, după caz, relațiile sociale cu privire la demnitatea membrului de familie, la integritatea lui corporală, asigurarea libertății psihice a membrului de familie sau la sănătatea acestuia. Cercul victimelor violenței în familie cuprinde persoane de diferită vârstă și sex diferit, însă care posedă anumite caracteristici victimologice determinate de relații interpersonale deosebite. Aceste caracteristici au o importanță juridico-penală semnificativă [146]. Dacă fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM este săvârșită asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei, răspunderea se agravează conform *lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM*. În această ipoteză, după cum corect au menționat autorii S.Brînza și V.Stati, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții: să existe o pluralitate de victime având calitatea de membri de familie; făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublată de un scop unic) de a săvârși violența în familie asupra a doi sau a mai multor membri de familie [261, p.1016-1017].

Legiuitorul nu stabilește în art.30 CP RM condiția obligatorie a compatibilității motivelor infracțiunii prelungite. De aceea, răspunderea în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM poate fi aplicată chiar și în cazul când motivele ce stau la baza actelor infracționale săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei diferă. Important este ca motivele, atunci când sunt diferite, să nu se excludă reciproc, să fie interdependente, compatibile. Actele de violență în familie săvârșite de către făptuitor asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei prin acțiuni diferite și din motive diferite nu pot fi calificate în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM. În această situație vor fi aplicate reguli de calificare prin concurs. Varianta agravată prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM poate opera doar în cazul în care fapta infracțională de violență în familie a fost săvârșită doar asupra celor doi sau mai multor membri ai familiei. În cazul intenției neconcretizate, cele săvârșite urmează a fi calificate în baza urmărilor prejudiciabile survenite *de facto*. Răspunderea penală în baza art.27 și lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM se aplică în oricare din următoarele ipoteze, presupunând intenția directă determinată a făptuitorului în raport cu numărul de membri ai familiei: făptuitorul a încercat să săvârșească fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei, dar niciunul dintre membrii familiei nu a suferit urmările prejudiciabile prevăzute în dispoziția de la alin.(1) art.201^1 CP RM; făptuitorul a încercat să săvârșească fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi membri ai familiei, dar numai unul din ei a suferit urmările prejudiciabile prevăzute în dispoziția de la alin.(1) art.201^1 CP RM; făptuitorul a încercat să săvârșească fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a trei membri ai familiei, dar numai unul sau doi dintre membrii familiei au suferit urmările prejudiciabile prevăzute în dispoziția de la alin.(1) art.201^1 CP RM etc. [261,

p.1016-1017]. Doar la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM poate fi luat în considerare gradul neproducerii rezultatului infracțional.

Agravanta prevăzută la lit.b) alin.(2) art.201^1 CP RM (Faptele prevăzute la alin.(1) săvârşite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie) prevede răspunderea penală pentru fapte infracționale de violență în familie săvârșite *din motive de răzbunare* pentru faptul că victima s-a adresat autorităților competente cu scopul de a solicita ajutor special – să fie luată măsura de protecție față de agresor.

Obiectul juridic principal al variantei agravate a faptei infracționale de violență în familie prevăzute la lit.b) alin.(2) art.201^1 CP RM îl constituie *relațiile sociale cu privire la solidaritatea* și *securitatea familială,* iar ***obiectul juridic secundar*** al acestei variante agravate îl va constitui dreptul persoanei la solicitarea sau dreptul la aplicarea măsurilor de protecţie față de agresorul familial.

Un instrument internațional de protecție a victimelor violenței în familie a servit Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecţie [303]. Articolul 2 din această Directivă definește <u>*ordinul european de protecție*</u> ca fiind *o decizie, adoptată de o autoritate judiciară sau echivalentă a unui stat membru în legătură cu o măsură de protecție, pe baza căreia o autoritate judiciară sau echivalentă a altui stat membru adoptă măsura sau măsurile corespunzătoare în temeiul propriei legislații naționale în vederea continuării asigurării protecției persoanei protejate. Persoană protejată* înseamnă o persoană fizică beneficiară a protecției care decurge dintr-o măsură de protecție adoptată de statul emitent. *Persoană care prezintă un pericol* înseamnă o persoană fizică căreia i-au fost impuse una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 al Directivei 2011/99/UE.

Conform art.2 al Legii nr.45/2007 [317], ***ordonanţă de protecţie*** este actul legal prin care instanţa de judecată aplică măsuri de protecţie a victimei; *ordin de restricţie de urgenţă* este măsura provizorie de protecţie a victimei violenţei în familie, aplicată de poliţie, prin care are loc înlăturarea imediată a agresorului din locuinţa familiei şi stabilirea unor interdicţii prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării/comiterii acţiunilor violente, asigurând astfel victimei şi altor membri ai familiei siguranţă în locuinţa lor. Măsurile de protecție sunt enunțate în alin.(2) art.318^4 CPC RM și în alin.(1) art.15 al Legii *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie,* nr.45 din 01.03.2007. Condiții de fond ale cererii privind emiterea ordinului de protecție: *să existe o stare de pericol*; *starea de pericol să fie cauzată de existenţa unui act de violenţă; starea de pericol sa fie provocată de un membru al familiei* [340]. În conformitate cu art.318^4 și 318^5 CPC RM și cu art.15, 151 și 152 ale Legii nr.45/2007, măsurile de protecţie, stabilite de

instanţa de judecată în ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie, se aplică pe un termen de până la 3 luni, pot fi revocate înainte de termen şi pot fi prelungite în cazul unei cereri repetate sau al nerespectării condiţiilor prevăzute în ordonanţa de protecţie. Supravegherea executării măsurilor în cauză este de competenţa poliţiei. Tocmai aplicarea măsurilor de protecţie, stabilite de instanţa de judecată în ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie, constituie acea situaţie-premisă care permite delimitarea infracţiunii prevăzute la art.320^1 CP RM de alte fapte (de exemplu, de actele de persecuţie, specificate la art.78^2 din Codul contravenţional).

Printre numeroase cauze în materia violenței în familie analizate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului se înscriu și unele cauze contra autorităților din Republica Moldova care nu au întreprins măsurile cuvenite pentru contracararea actelor violente din partea soților și pentru asigurarea securității victimelor, după cum urmează:

1) *Cauza Mudric versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 16 iulie 2013, definitivă la 16 octombrie 2013 (Strasbourg). Cererea nr.74839/10* [265] – s-a demonstrat evident că *acțiunile autorităților nu au constituit o simplă omisiune sau tergiversare în examinarea violenței în privința reclamantei, însă au condus la tolerarea repetată a violenței și au reflectat o atitudine discriminatorie față de ea ca femeie.* Autoritățile nu au apreciat seriozitatea și extinderea problemei privind violența domestică și efectul discriminatoriu al acesteia asupra femeilor.
2) *Cauza Eremia versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 28 mai 2013, definitivă la 28 august 2013 (Strasbourg). Cererea nr.3564/11* [266]. Curtea a constatat, în unanimitate, *violarea Articolului 3 din Convenție*, în privința primului reclamant, prin omisiunea de a-și onora obligațiile pozitive corespunzătoare. Ea a notat că la 09 decembrie 2010 instanțele naționale au decis că situația a fost suficient de serioasă pentru a elibera o ordonanță de protecție în privința reclamantei Lilia Eremia. De asemenea, ea a constatat că frica de viitoarele agresiuni au fost suficient de grave pentru a-i cauza acesteia suferință și anxietate, atingând plafonul tratamentului inuman în sensul Articolului 3.
3) *Cauza T.M. și C.M. versus Republica Moldova. Hotărârea CtEDO din 28 ianuarie 2014, definitivă la 28 aprilie 2014 (Strasbourg). Cererea nr.26608/11* [267]. Curtea consideră că autoritățile cunoșteau despre comportamentul violent al lui M.M., care a devenit și mai evident atunci când instanțele de judecată naționale au eliberat ordonanța de protecție din 11 aprilie 2011. În pofida lipsei unei plângeri oficiale cu privire la violența în familie, din rapoartele de examinare medico-legale și amenzile aplicate este clar că colaboratorii de poliție au știut despre alegațiile reclamantelor că M.M. le-a agresat.

În astfel de situație, colaboratorii de poliție erau obligați să investigheze din oficiu necesitatea de a acționa în vederea prevenirii violenței în familie, ținând cont de faptul că victimele violenței în familie sunt, de obicei, extrem de vulnerabile. Cu toate acestea, autoritățile, aparent, au fost incapabile să ofere vreun fel de protecție în lipsa unei cereri oficiale din partea reclamantelor, chiar dacă cunoșteau despre acțiunile de maltratare fizică, inclusiv în privința unui copil de 8 ani.

Totodată, am scos în evidență tendința legiuitorului străin de a asigura protecția juridico-penală a victimelor violenței în familie prin emiterea ordinelor de protecție. Astfel, în statul american *Rhode Island* în cadrul organelor de urmărire penală există o subdiviziune separată de ofițeri împuterniciți să investigheze cazuri de violență domestică. Așadar, obligațiunea primordială a ofițerului este asigurarea protecției victimei. Leziuni corporale, în sensul acestei legi, înseamnă suferință fizică, boală sau o dizabilitate fizică, ori încălcarea ordinului de protecție emis anterior, prin care făptuitorul a fost informat despre esența juridică a acestui ordin de protecție și consecințele încălcării lui, a ordinului de non-contact (neatingerea victimei) [375]. Ofițerul de urmărire penală împuternicit să investigheze cazul de violență domestică va completa un raport privind violența domestică, chiar și în cazul în care agresorul nu a fost arestat [279, p.107].

Într-o altă ordine de idei, în conformitate cu Legea Israelului 57-51-1991 *privind prevenirea violenței în familie*, în baza ordinului de protecție emis de către instanța de judecată, agresorului îi sunt interzise următoarele acțiuni: 1) intrarea în locuința în care membrii familiei conlocuiesc sau aflarea în apropiere, la o anumită distanță, de această locuință, cu toate că persoana poate să dispună de careva drepturi în această locuință; 2) persecutarea, hărțuirea membrului familiei în orice mod și în orice loc; 3) orice acțiune sau inacțiune care creează unui alt membru de familie obstacole în folosința bunurilor, cu toate că acesta dispune de anumite drepturi asupra bunurilor; 4) purtarea sau posedarea armei, inclusiv a armei oferite de către Forțele de Protecție ale Israelului sau de către o altă agenție de stat [370].

În Republica Ghana, potrivit Legii *privind violența domestică* din 03 mai 2007, instanța de judecată poate să emită un ordin de protecție cu scopul de a interzice agresorului săvârșirea sau amenințarea cu săvârșirea unui act de violență domestică direct sau prin metode indirecte aplicate împotriva victimei sau rudelor ori prietenilor acesteia [343]. Prin ordinul de protecție se interzice: atacul fizic sau aplicarea forței fizice împotriva victimei sau rudelor ori prietenilor acesteia; restricționarea sau privarea de libertate a victimei sau rudelor ori prietenilor acesteia; privarea victimei de acces la hrană adecvată, apă, îmbrăcăminte, locuință; forțarea victimei de a întreține un raport sexual; angajarea victimei într-o conduită sexuală de natură abuzivă, umilitoare sau degradantă sau o altă formă de atentare la integritatea ei sexuală; lipsirea victimei sau

amenințarea victimei cu lipsirea de surse economice sau financiare la care aceasta are dreptul în baza legii sau lipsirea acesteia de comodități casnice de care are nevoie; contactarea victimei la serviciu sau în alte locuri unde victima frecvent apare; contactarea victimei la telefon sau prin alt mijloc de comunicare; dispunerea sau amenințarea cu dispunerea de bunuri mobile sau imobile care aparțin victimei sau la care victima are dreptul; ascunderea bunurilor care aparțin victimei sau la care victima are dreptul sau crearea obstacolelor în folosința lor; intrarea în locuința victimei fără consimțământul acesteia, în cazul când părțile nu locuiesc împreună; abuzul emoțional, verbal și psihologic al victimei; amenințarea victimei cu abuz sexual; hărțuirea victimei; apropierea de victimă la o distanță mai mică de 50 de metri; săvârșirea unui alt act care, în opinia Curții, nu este în interesul victimei [343].

Ținând cont că legea penală pedepsește fapta de violență în familie și nu fenomenul, nu putem ignora nici împrejurarea că protecția juridico-penală a victimelor violenței în familie se realizează nu doar prin intermediul art.201^1 CP RM, dar și prin alte norme juridico-penale inserate în Partea Generală și în Partea Specială ale Codului penal. Considerăm oportună și relevantă legea penală a României, conform căreia violența în familie reprezintă, de fapt, o variantă agravată pentru fiecare dintre infracțiunile la care se raportează: omor, omor calificat, lovire sau alte violențe, vătămare corporală, loviri sau vătămări cauzătoare de moarte. În esență, este vorba despre o normă de referire conținutul căreia se va întregi cu elementele pe care le va procura norma la care se adresează referirea. Orice modificare adusă normei complinitoare va atrage, implicit, și modificarea normei de referire. Norma de referire urmează, deci, soarta normei complinitoare [271, p.95]. În legea penală română a fost introdus și un capitol separat *„Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie”*. Acest capitol nu are corespondență în vechiul Cod penal, ca entitate distinctă, iar cele două incriminări ce intră în componența lui nu reprezintă, totuși, o noutate [327].

2.3. Victima și subiectul infracțiunilor de violență în familie

Potrivit prevederilor de la lit.a) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, ***„victimă”*** înseamnă: o persoană fizică care a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; membrii familiei unei persoane, al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune, care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective [304]. În sensul Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, victima posedă următoarele drepturi: dreptul la protecție (art.18); dreptul la evitarea contactului dintre victimă și autorul infracțiunii (art.19); dreptul la

protecție în cursul cercetării (art.20); dreptul la protecția vieții private (art.21); dreptul victimelor-copii la protecție în cursul procedurilor penale (art.24) [304]. Mai mult, acest document internațional operează cu o prezumpție. Astfel, *în cazul în care vârsta victimei nu este cunoscută și există motive pentru a se considera că aceasta este copil, în sensul acestei Directive se prezumă că victima este copil* [290, p.95-108]. Violenţa în familie ca faptă infracțională este exercitată cu precădere împotriva femeilor [374]. Ea se poate manifesta sub formă de agresiune fizică, psihică sau sexuală. În 1993, Organizația Națiunilor Unite emite o declarație istorică cu privire la eliminarea violenței împotriva femeilor, pe care o definește ca: „*Orice act de violență bazată pe apartenența la un gen ce rezultă cu sau este posibil să conducă la daune fizice, sexuale sau psihologice sau la suferință, incluzând amenințările cu astfel de acte, coerciție sau deprivare arbitrară a libertății, atunci când au loc în viața publică sau privată*" [355]. În Recomandarea sa din 30 aprilie 2002 cu privire la ocrotirea femeilor împotriva violenței, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a afirmat, *inter alia*, că Statele membre ar trebui să introducă, să dezvolte și/sau să îmbunătățească, unde este necesar, politicile naționale împotriva violenței, bazate pe siguranță maximă și protecția victimelor, suport și asistență, ajustarea legislației penale și civile, ridicarea conștiinței publice, instruirea specialiștilor care se confruntă cu actele de violență împotriva femeilor și prevenirea acestora [373]. În Recomandarea sa Generală nr.28 din 2010 cu privire la obligațiunile importante ale Statelor părți în temeiul Articolului 2 din Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, Comitetul pentru eliminarea discriminării față de femei a constatat că *„Statele părți au obligația să prevină, investigheze, să intenteze un proces și să pedepsească...acțiunile bazate pe violență de gen"* [363].

În conformitate cu pct.19 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, *o persoană ar trebui să fie considerată victimă indiferent dacă autorul infracțiunii a fost identificat, arestat, urmărit în justiție sau condamnat și indiferent de legătura familială dintre aceștia* [304]. În conformitate cu art.133[1] CP RM (Membru de familie), în redacția Legii nr.196 din 28.07.2016, prin membru de familie se înţelege: *în condiţia de conlocuire:* persoanele aflate în căsătorie, persoanele aflate în divorţ, persoanele aflate sub tutelă şi curatelă, rudele, afinii lor, soţii rudelor, persoanele aflate în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj), persoanele aflate în relaţii asemănătoare celora dintre părinţi şi copii; *în condiţia de locuire separată:* persoanele aflate în căsătorie, persoanele aflate în divorţ, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj).

Prin termenul *„conlocuire"* se are în vedere *acţiunea de coabitare, adică faptul de a locui împreună cu altcineva, de a locui, a trăi împreună (în aceeaşi casă) cu cineva* [310, p.45].

Noțiunea *„persoane aflate în căsătorie”* cuprinde persoanele care şi-au consimţit liber acordul de voinţă de a încheia o convenţie, printr-un act de stare civilă, asumându-şi obligaţia de a întemeia o familie, relaţie exprimată prin traiul comun între soţi, viaţă conjugală; căsnicie. În conformitate cu prevederile alin.(2) art.2 din Codul familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2010, numai căsătoria încheiată la organele de stat de stare civilă generează drepturile şi obligaţiile de soţi [273]. Noțiunea *„persoane aflate sub tutelă și curatelă”* include persoanele aflate în raport de tutelă (copil rămas fără ocrotire părintească până la 14 ani *versus* persoana care exercită atribuțiile de tutore) sau în raport de curatelă (copil rămas fără ocrotire părintească cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani *versus* persoana care exercită atribuțiile de curator). Astfel, în conformitate cu alin.(1) art.142 CF RM, tutela şi curatela se instituie asupra copiilor rămaşi fără ocrotire părintească în scopul educaţiei şi instruirii acestora, precum şi al apărării drepturilor şi intereselor lor legitime. Pentru a interpreta sintagma *„rudele, afinii lor”*, am identificat următoarele 10 categorii de persoane: rudele persoanelor aflate în căsătorie (în condiţia de conlocuire); rudele persoanelor aflate în divorţ (în condiţia de conlocuire); rudele persoanelor aflate sub tutelă şi curatelă (în condiţia de conlocuire); afinii persoanelor aflate în căsătorie (în condiţia de conlocuire); afinii persoanelor aflate în divorţ (în condiţia de conlocuire); afinii persoanelor aflate sub tutelă şi curatelă (în condiţia de conlocuire); rudele persoanelor aflate în căsătorie (în condiţia de locuire separată); rudele persoanelor aflate în divorţ (în condiţia de locuire separată); afinii persoanelor aflate în căsătorie (în condiţia de locuire separată); afinii persoanelor aflate în divorţ (în condiţia de locuire separată). Ne vom adresa prevederilor din legislația familiei. Astfel, în sensul alin.(1) art.45 CF RM, rudenia este legătura bazată pe descendenţa unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenia este *în linie dreaptă*, iar în al doilea caz – *în linie colaterală*. Gradul de rudenie se stabileşte prin numărul de naşteri. Rudele unuia dintre soţi sunt afinii celuilalt soţ. Linia şi gradul de afinitate sunt similare liniei şi gradului de rudenie. Totodată, alin.(4) art.134 CP RM vine să întregească această prevedere legislativă, incluzând o listă exhaustivă a persoanelor care pot fi recunoscute rude apropiate. Aşadar, rude apropiate sunt părinţii, copiii, înfietorii, copiii înfiaţi, fraţii şi surorile, bunicii şi nepoţii lor. Nu suntem de acord cu faptul că legiuitorul operează cu termenii *„rudele”* şi *„afinii”* în dispoziția art.133^1 CP RM (Membru de familie), deoarece aceştia vor lărgi într-un mod nejustificat lista persoanelor cu un anumit grad de rudenie și care vor pretinde la protecție juridico-penală specială. În opinia noastră, legiuitorul urmează să concretizeze că este vorba, de fapt, despre rudele apropiate, ceea ce ar corespunde și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM.

„Persoane aflate în divorţ” sunt persoanele a căror relație de căsătorie a încetat şi desfacerea acesteia a fost înregistrată în conformitate cu legislația în vigoare. Astfel, în conformitate cu prevederile alin.(2) art.33 CF RM, căsătoria poate înceta prin *divorţ (desfacere)*, în baza cererii unuia sau a ambilor soţi ori a tutorelui soţului declarat incapabil. De subliniat că, potrivit prevederilor alin.(1) art.39 CF RM, în cazul desfacerii căsătoriei la oficiul de stare civilă, aceasta încetează din ziua înregistrării divorţului, iar în cazul desfacerii căsătoriei pe cale judecătorească – din ziua când hotărârea instanţei de judecată a rămas definitivă. Dacă problema divorţului a fost soluţionată pe cale judecătorească, acesta urmează a fi înregistrat în modul prevăzut pentru înregistrarea de stat a actelor de stare civilă. Soţii nu au dreptul să încheie o nouă căsătorie până la obţinerea certificatului de divorţ de la oficiul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul acestora (alin.(2) art.39 CF RM).

„Soții rudelor” – categorie ce presupune persoane care se află în căsătorie oficială cu rudele membrului de familie. De reținut că este vorba despre relații oficializate și nu despre concubinaj. Referitor la sintagma *„persoanele aflate în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj) sau dintre părinţi şi copii”,* vom specifica că legiuitorul distinge două categorii de persoane: persoane aflate în relații asemănătoare celora dintre părinți și copii; persoane aflate în relații asemănătoare celora dintre soți (concubinaj). Expresia „*persoane aflate în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj)”* cuprinde persoanele aflate *de facto* într-o relație emoțională, fizică și intelectuală, care presupune ca partenerii să locuiască împreună, dar fără beneficii legale. Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește noțiunea de *concubinaj* ca conviețuire a unui bărbat cu o femeie fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie, căsătorie neligitimă [302, p.217]. *„Persoane aflate în relaţii asemănătoare celora dintre părinţi şi copii (în condiţia de conlocuire)”* – această categorie de persoane cuprinde părinții educători și copiii care locuiesc în case de copii de tip familial sau care au locuit împreună (pentru relații din trecut). Astfel, în conformitate cu art.148 CF RM, casa de copii de tip familial este o instituţie particulară creată pe baza unei familii, ţinându-se cont de situaţia materială şi de nivelul spiritual al acesteia, în scopul întreţinerii parţiale şi educaţiei copiilor orfani şi a celor rămaşi fără ocrotire părintească. Consimțământul exprimat de către victimă de a-i fi cauzată vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății nu liberează făptuitorul de răspundere penală. Or, în Capitolul III din Partea Generală a Codului penal printre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei nu este specificat și acordul victimei [279, p.355].

În sensul lit.b) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, ***„membrii familiei”*** *înseamnă soțul/soția, persoana care conviețuiește cu victima, fiind angajată într-o relație intimă și gospodărind împreună cu aceasta*

de o manieră stabilă și continuă, rudele în linie dreaptă, frații și surorile, precum și persoanele aflate la întreținerea victimei [304]. După cum observăm, Directiva lărgește lista subiecților care pot fi considerați membri de familie. Reieșind din interpretarea *ad litteram*, membri de familie sunt recunoscute următoarele persoane: soțul/soția; persoana care conviețuiește cu victima, cu menținerea următoarelor condiții cumulative: *este angajată într-o relație intimă; gospodărește împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă;* rudele în linie dreaptă; frații și surorile; persoanele aflate la întreținerea victimei. Prin urmare, concluzionăm că Directiva recunoaște în calitate de membru al familiei persoana aflată cu victima în relație faptică de concubinaj cu menținerea a două condiții: prezența unei relații intime între membrul familiei și victimă, precum și administrarea gospodăriei împreună cu aceasta. Actul normativ analizat scoate în evidență două trăsături obligatorii ale gospodăriei comune: *stabilitatea* și *continuitatea*.

În opinia autorilor S.Brînza și V.Stati, includerea concubinilor în categoria membrilor de familie în sensul art.133^1 CP RM este nocivă și neinspirată. Autorii pledează pentru apărarea familiei legitime rezultate din căsătorie. În calitate de argumente sunt aduse următoarele: *„Căsătoria implică asumarea de responsabilități reciproce între soți, față de copii și societate. Concubinajul, dimpotrivă, implică eludarea asumării de obligații. Recunoașterea unor defecte identice sub aspect juridic înseamnă subminarea căsătoriei prin recunoașterea concubinajului ca alternativă legitimă"* [261, p.1011]. Continuând discuțiile pe palierul conturat, autorii opinează: *„În principiu, o asemenea decizie nu este exclusă, dar reclamă o dezbatere mai largă, ce nu poate avea loc în contextul Codului penal, sub presiunea timpului. Nu putem trece cu vederea faptul că, în varianta sa în vigoare, textul art.133^1 CP RM implică recunoașterea în calitate de membri de familie inclusiv a celor care alcătuiesc cuplurile homosexuale. Or, făcând referire la dispoziția art.133^1 CP RM, și aceștia ar putea invoca o conviețuire concubinală asemănătoare celei dintre soți, inclusiv relații asemănătoare celor dintre părinți și copii în raport de copilul unuia din parteneri sau față de copiii crescuți fără a fi adoptați. Astfel, luând în considerare această stare de lucruri, recomandăm legiuitorului excluderea sintagmei „de concubinaj" din dispoziția art.133^1 CP RM"* [261, p.1011]. Un punct de vedere asemănător întâlnim și în doctrina de specialitate rusă. Astfel, în opinia autorului rus V.I. Șahov, *„relațiile faptice de concubinaj nu pot fi protejate de legea penală în egală măsură cu relațiile de căsătorie legală, deoarece între participanții la ele nu există legătură juridică care ar genera drepturi și obligații din partea soților. Anume din aceste considerente violența manifestată împotriva concubinilor constituie infracțiuni ordinare împotriva persoanei"* [444, p.4-5]. Ne solidarizăm cu opiniile acestor savanți și subliniem că recunoașterea concubinajului ca temei pentru apariția

relațiilor de familie este lipsită de orice temei moral. Favorizarea unor astfel de concepte va duce în mod inevitabil la distrugerea institutului social al familiei.

Totodată, nu putem nega experiența CtEDO în materie și recomandările acesteia făcute pe marginea unor cauze, care recunoaște concubinajul în calitate de temei juridic pentru aplicarea protecției victimei împotriva violenței în familie. Raționamentul instituirii formelor agravate de răspundere penală în cazul rudelor apropiate îl constituie nu atât gradul de rudenie, cât mai ales faptul că aceste persoane locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul. Concubinul la fel este o persoană care locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul și, ca atare, trebuie să se bucure de aceeaşi protecție juridico-penală [322, p.3-4].

Într-un alt registru, se poate observa că noțiunea de membru de familie, utilizată în Codul penal al Republicii Moldova, este definită în spiritul practicii de interpretare a noțiunii ***„viață de familie”*** de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a preferat întotdeauna o interpretare flexibilă a noțiunii de viață de familie. Astfel, în cazul *Kroon și alții versus Olanda* prin Hotărârea Curții din 27 octombrie 1994 s-a statuat că *„noțiunea de viață de familie nu se limitează doar la relațiile bazate pe căsătorie, ci poate include și alte legături de familie de facto, când persoanele conviețuiesc în afara căsătoriei”* sau dacă *„o relație are suficientă constanță pentru a crea legături de familie de facto”* [268]. Sunt membri de familie şi deci pot fi victime ale infracţiunii de violenţă în familie, în oricare dintre variantele ei, persoanele care au stabilit relaţii asemănătoare acelora dintre soţi sau dintre părinţi şi copii, *în cazul în care conviețuiesc*, cum sunt, spre exemplu, concubinii sau copiii concubinilor.

În dreptul penal comparat am sesizat că noțiunea *„membru de familie”* este identificată în Partea Generală a mai multor legi penale străine. Astfel, în sensul alin.(14) Secțiunea 459 din <u>Codul Penal al Ungariei</u>, *membrul familiei* desemnează următoarele persoane: *rudă apropiată și soțul acesteia sau partenerul domestic; părinții adoptivi, inclusiv persoanele care au preluat îngrijirea și educarea copilului; copiii adoptivi, inclusiv cei care au fost luați pentru îngrijire și educare; frații, surorile, soții acestora sau partenerii înregistrați ai acestora; soții și partenerii domestici; ruda apropiată și frații (surorile) soților sau ale partenerilor domestici* [349].

În <u>România</u>, în sensul art.5 al Legii 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, prin *membru de familie* se înțelege: *ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; soțul/soția și/sau fostul soț/fosta soție; persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc; tutorele sau altă persoană care exercită în fapt ori în drept drepturile față de persoana copilului; reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap fizic, cu excepția*

celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale [316]. În legea penală română se impune condiția ca soții să trăiască sub același acoperiș, ipoteză care nu acoperă situațiile în care soții au locuințe diferite. Sintagma legislativă nu asimilează membrilor de familie pe concubini, foștii soți, precum și pe copiii aflați în plasament familial. Având în vedere principiile legislației în domeniul reglementării relațiilor de familie, o astfel de asimilare nici nu poate fi justificată, deoarece, pe de o parte, statul ocrotește familia constituită de drept, neîncurajând relațiile de concubinaj, iar, pe de altă parte, persoanele a căror protecție se propune beneficiază oricum de protecția oferită de cadrul general al legislației penale. În opinia autorului V.Cioclei, ceea ce distinge violența în familie față de infracțiunile la care se referă, respectiv elementul circumstanțial, este reprezentat de raportul dintre victimă și agresor; altfel spus, victima trebuie să aibă calitatea de membru de familie, în raport cu subiectul infracțiunii. În raport cu reglementarea anterioară, sfera noțiunii de membru de familie este extinsă. Astfel, în această categorie sunt nou-introduse *„persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc”* [271, p.95].

Totodată, unele state preferă să utilizeze noțiunea *„rudă apropiată”* și nu *„membru de familie”*, cum ar fi prevederile exprese întâlnite în *Codul penal al Elveției*, care definește noțiunea *„rude apropiate”* cuprinzând soțul, partenerul înregistrat, rudele de pe linie ascendentă sau descendentă, frații și surorile (compleți și parțiali), părinții adoptivi, frații și surorile adoptive, copiii adoptivi [354]. În conformitate cu art.68.2 CP al Elveției, membri ai familiei sunt toți cei care conviețuiesc în aceeași locuință.

Cu toate că în *Partea Specială a Codului penal al Lituaniei* nu sunt prevăzute norme juridicio-penale consacrate incriminării distincte a faptelor de violență în familie, acest act legislativ conține un articol care definește cercul persoanelor-membri ai familiei (art.248) și încă două articole de sine stătătoare care prin măsurile de siguranță stabilite contribuie la combaterea violenței în familie [353]. Aplicând metoda comparativă, fiind supuse unei analize detaliate prevederile codurilor penale ale unor state străine, am ajuns la concluzia că protecție juridico-penală se acordă în măsură egală atât cuplurilor oficial instituite, cât și celor faptice (de concubinaj), precum și foștilor soți sau parteneri [279, p.73].

Astfel, în *Statele Unite ale Americii* există posibilitatea de a se emite ordine de protecţie pentru a ocroti victimele violenţei domestice, fiind înregistrate variaţii de la un stat la altul. Tendinţa generală este de a extinde aria de incidenţă a ordinului de protecţie şi asupra altor forme de relaţionare decât cele acceptate în mod tradiţional ca fiind *„de familie”*. Spre exemplu, în anul 2011, în *Texas*, definiţia violenţei domestice a fost extinsă şi asupra celei exercitate în cadrul unor relaţii neoficializate *(dating violence)*, sub influenţa unui act denumit *The Kristy*

Appleby Act [345; 367]. În acest caz, victima a fost obligată, sub amenințarea cu arma de către fosta soție a iubitului său, să scrie un bilet de sinucigaș, să ingereze aproximativ 20 de pilule cu efect somnifer cu bere și whisky și să-și secționeze vinele. Acest caz a generat adoptarea unui act normativ care poartă chiar numele victimei și care extinde considerabil aria de incidență a ordinului de protecție și asupra unor terțe persoane implicate în *„triunghiuri amoroase”*. Astfel, în conformitate cu Subsecțiunea (a) Secțiunea 71.0021 din Codul familiei al statului Texas (SUA), *violența neoficializată* cuprinde *orice act, prin intermediul căruia un individ care este împotriva unui alt individ, cu care acesta are sau a avut o relație neoficializată sau orice act, prin intermediul căruia un individ care este împotriva unui alt individ, care se află sau s-a aflat cu o terță persoană într-o relație neoficializată sau de căsătorie, este îndreptat intenționat spre cauzarea unui prejudiciu fizic, unei leziuni corporale, unui atentat (inclusiv atentat sexual), sau este manifestat într-o amenințare care îi provoacă victimei temeri rezonabile că aceasta va fi supusă unui risc iminent de a i se cauza prejudiciu fizic, leziunii corporale, unui atentat (inclusiv atentat sexual), dar care nu cuprinde măsurile de protecție pentru autoapărare* [345].

În această ordine de idei este de menționat că legislația *Israelului* la fel este foarte indulgentă față de stabilirea cercului de persoane protejate împotriva violenței în familie. Astfel, în conformitate cu Legea Israelului 57-51-1991 privind prevenirea violenței în familie, *membrul familiei include și o persoană care a fost în trecut membru al familiei, făcând parte din una dintre următoarele categorii de persoane: soț (soție); părinte sau soțul (soția) părintelui; părintele soțului (soției) sau soțul părintelui; bunelul sau bunica; copilul soțului (soției); frate sau soră; frate vitreg sau soră vitregă; unchi sau mătușă; nepot sau nepoată; persoană responsabilă pentru susținerea, sănătatea, educația sau bunăstarea minorului sau a unei persoane incapabile, care locuiește împreună cu acest minor* [370].

Potrivit *Legii Republicii Ghana* privind violența domestică, din 03 mai 2007, *relație domestică* înseamnă o relație de familie, o relație de afinitate sau o relație în situație domestică care există sau care a existat între reclamant și reclamat, unde reclamantul: este sau a fost căsătorit cu reclamatul; locuiește cu reclamatul și se află cu el într-o relație de natură matrimonială; este logodit cu reclamatul sau se află într-o relație romantică, intimă sau cordială, nu obligatoriu să întrețină relații sexuale cu reclamatul; împreună cu reclamatul au devenit părinți biologici ai unui copil comun, așteaptă un copil sau sunt părinți adoptivi ai unui copil; împreună cu reclamatul sunt membrii unei familii în baza relațiilor de consangvinitate, afinitate sau adopție, ori puteau fi într-o astfel de relație în cazul în care ei ar încheia căsătoria, inclusiv cea bazată pe tradiții, sau au putut să trăiască ca soți chiar dacă nu erau căsătoriți; locuiește cu reclamatul în aceeași locuință; este părinte sau se află într-o altă categorie de relație ascendentă

consangvină; efectuează treburi casnice în locuința reclamatului sau se află într-o altă relație care este recunoscută de către instanța de judecată ca fiind o relație domestică [343]. În conformitate cu legea penală a Republicii Ghana, la aprecierea existenței relației domestice instanța de judecată va ține cont de următoarele circumstanțe: 1) perioada de timp pe care persoanele au petrecut-o împreună; 2) locul unde persoanele petrec împreună această perioadă de timp; 3) modul în care petrec împreună timpul; 4) durata relației [343]. De subliniat că în acest stat violența domestică nu poate fi justificată prin consimțământul victimei. Săvârşirea unui singur act se recunoaște drept violență domestică. O serie de acte violentale poate constitui un model comportamental al violenței domestice chiar și în cazul când unele acte din această serie sunt nesemnificative sau triviale.

În conformitate cu definiția formulată în legea penală a statului Rhode Island (SUA), membrul familiei sau membrul domestic include: soți; foștii soți; persoanele adulte care sunt în legătură sangvină sau matrimonială; persoanele adulte care locuiesc în prezent împreună sau care au locuit împreună în ultimii 3 (trei) ani; persoanele care au un copil comun indiferent de faptul dacă au fost căsătorite sau dacă au trăit împreună; persoanele care au avut o legătură amoroasă substanțială sau persoanele logodite în ultimul an calendaristic [375]. Astfel de circumstanțe vor fi apreciate la discreția instanței de judecată care va lua în considerare următoarele împrejurări: durata relației interpersonale; tipul relației interpersonale; frecvența relațiilor interpersonale [279, p.103]. În cadrul acestei investigații am identificat subiectul infracțiunii de violență în familie specificate la alin.(1) art.201^1 CP RM, arătând că, în afară de trăsăturile generale (cum ar fi vârsta și responsabilitatea), făptuitorul posedă și anumite trăsături speciale – se află în relație de familie cu victima.

Într-un alt registru, vom pleda pentru ***importanța juridico-penală a protecției speciale a minorilor și a vârstnicilor împotriva violenței în familie.*** Violența asupra copilului sau a vârstnicului constituie o formă de sine stătătoare a violenței comise în cadrul familiei, însă este o noțiune mai largă, deoarece va include și alte forme de comportament abuziv asupra copilului sau a vârstnicului exercitat din partea altor persoane cu care copilul-victimă sau vârstnicul-victimă nu se află în relații familiale [284, p.54]. *Persoana vârstnică* este considerată a fi vulnerabilă dacă se află în una dintre următoarele situaţii: 1) nu are familie sau nu se află la întreţinerea unei persoane; 2) nu are locuinţă şi nici posibilitatea de a-şi asigura condiţiile de locuit prin resursele financiare proprii; 3) nu realizează venituri proprii sau acestea sunt insuficiente; 4) nu se poate gospodări singură sau necesită îngrijire specializată; 5) se află în imposibilitate de a-şi asigura nevoile sociomedicale, din cauza bolii ori a stării fizice sau psihice precare [329, p.34-35]. Abuzul sau violența contra bătrânilor deseori este parte componentă a unui model

cultural perpetuat de la o generație la alta [256, p.96-99]. Medicii legiști Gh.Baciu și alții au constatat că abuzurile și agresiunile fizice asupra femeilor având vârsta peste 60 de ani din mun. Chișinău s-au produs, în măsură egală, în mediul familial (8,7%) și extrafamilial (8%), din numărul total de acte de violență împotriva femeii [255, p.99-103]. În majoritatea absolută (97,8%), victime ale agresiunii fizice au devenit bătrânii care dispuneau de locuințe de trai [256, p.96-99]. Determinarea persoanei vârstnice de a ceda bunuri, locuința, alte valori în schimbul promisiunii de a i se acorda îngrijire constituie una dintre cele mai răspândite metode de a demonstra supremația asupra bătrânului neputincios [431, p.231-233].

Într-o altă ordine de idei, referindu-ne la copii minori care au devenit victime ale violenței în familie, vom specifica că legislația penală a mai multor state europene distinge relele tratamente aplicate minorului, abandonul minorului și neglijarea minorului:

− *Relele tratamente aplicate copiilor* cuprind un spectru larg de acțiuni care cauzează prejudicii copilului din partea persoanelor care trebuie să-l protejeze și să-l îngrijească. Prin urmare, acestea cuprind orice acțiune sau inacțiune a părinților, a reprezentanților legali ai acestora, a educătorilor sau altor persoane, care conduce sau există mare probabilitate că va conduce la deces, prejudiciu fizic sau psihic serios sau la violență sexuală [421, p.2; 442, p.73-75; 400, p.46-52].

− *Neglijarea necesităților fundamentale ale copilului* constă în lipsa de atenție față de necesitățile vitale ale copilului în hrană, îmbrăcăminte și îngrijiri medicale. Neglijarea include neglijarea în educație, dezvoltare și asistență medicală în cazul agravării bolilor cronice.

În Secțiunea IX a *Codului penal al Albaniei* sunt prevăzute fapte infracționale împotriva copiilor, căsătoriei și familiei. Printre aceste fapte sunt incriminate: abandonul copiilor minori (art.124); relele tratamente aplicate minorilor (art.124/b); coerciția sau prohibiția de a concubina sau de a încheia ori a desface o căsătorie (art.130); violența domestică (art.130/a) [351]. Relele tratamente aplicate minorilor (fie fizice, fie psihologice) constituie infracțiune în sensul art.124/b, dacă au fost cauzate de către părinții acestora, soră, frate, bunel sau bunică, tutore legal sau altă persoană care este obligată să supravegheze minorul. Este de menționat că, în sensul acestui articol, orice formă de coerciție, exploatare, încurajare sau folosire a minorului pentru a obține profit sau săvârșirea unor acte care prejudiciază starea fizică sau psihică a copilului constituie rele tratamente aplicate minorului [351]. În sensul art.124 CP albanez, abandonul unui copil sub vârsta de 16 ani de către părinte sau de către o altă persoană împuternicită să-l protejeze constituie infracțiune [351]. Totodată, *Codul penal al Republicii Croația* sancționează violarea obligațiilor familiale (art.208 CP), inclusiv abandonul în situații dificile de viață a membrului de familie care nu se poate autoîngriji [352]. Un interes deosebit prezintă norma

juridico-penală încorporată în art.213 din acest Cod *(Neglijența sau relele tratamente aplicate copilului sau adolescentului)*. Astfel, un părinte, un adoptător, o persoană împuternicită să-l supravegheze pe copil sau o altă persoană care admite neglijență severă în exercitarea obligațiilor de întreținere sau educație a copilului ori adolescentului este pedepsită cu închisoare de la 3 luni până la 3 ani [352]. Aceeași pedeapsă va fi aplicată respectivilor subiecți dacă aceștia aplică relele tratamente copilului ori adolescentului sau îl impun la lucru excesiv în condiții impromprii vârstei copilului ori adolescentului sau la orice ocupație, inclusiv cu scopul de profit, care este prejudiciabilă pentru dezvoltarea acestuia. Totodată, este pedepsibilă fapta prevăzută *supra* care a prejudiciat grav sănătatea copilului sau adolescentului ori care a constat în folosirea acestuia în prostituție sau în alt comportament asocial ori delicvent.

Codul penal al Estoniei prevede un capitol distinct dedicat infracțiunilor contra familiei și minorilor. În Subsecțiunea 1 *„Infracțiuni contra familiei”* sunt incluse: încălcarea obligației de a asigura întreținerea unui copil (§169); încălcarea obligației de a asigura întreținerea unui părinte (§170); abuzul de drepturi din partea tutorelui sau curatorului (§171); răpirea unui copil (§172); vânzarea sau procurarea unui copil (§173); substituirea copilului (§174) [357]. De menționat că Subsecțiunea *„Infracțiuni împotriva minorilor”* din Codul penal al Estoniei cuprinde: traficul minorilor cu scopul obținerii unor avantaje (§175); complicitatea la prostituție însoțită cu atragerea minorilor (§176); folosirea minorilor în efectuarea lucrărilor pornografice (§177); folosirea minorilor în efectuarea lucrărilor erotice (§177^1); efectuarea lucrărilor cu atragerea pornografiei sau executarea pornografiei infantile (§178); incitarea sexuală a copiilor (§179); angajarea în câmpul muncii a persoanei căreia i se interzice prin lege lucrul cu copiii (§179^1); expunerea la violență în prezența minorului (§178). În conformitate cu prevederile din §178, *persoana care posedă, arată sau execută într-un alt mod vizibil lucrări sau reproducții de lucrări care promovează violență sau cruzime în prezența persoanei care nu a atins vârsta de 18 ani, omoară sau torturează un animal în prezența minorului, precum și manifestă violență în orice mod în prezența acestuia constituie infracțiune.* Aceeași faptă comisă de persoană juridică se pedepsește doar prin sancțiune pecuniară [357].

Codul penal al Letoniei în Capitolul XVII *„Infracțiuni contra familiei și minorilor”* conține două norme consacrate protecției juridico-penale a persoanelor aflate sub tutelă sau curatelă, precum și protecției juridico-penale a minorilor împotriva cruzimii și violenței. Astfel, în conformitate cu Secțiunea 171 *(Abuz de drept din partea supraveghetorului)*, constituie infracțiune dacă supraveghetorul execută tutelă sau curatelă în detrimentul persoanei aflate sub tutelă sau curatelă. Această normă juridico-penală este relativ nouă pentru legea penală a Letoniei, fiind introdusă la 13 decembrie 2012. În conformitate cu prevederile Secțiunii 174 *(Cruzimea și*

violența împotriva minorului), persoana care săvârșește cruzimi sau violențe față de minor, dacă această faptă a condus la suferințe fizice sau psihice, dacă între această persoană și minor a existat dependență financiară sau de altă natură și dacă fapta nu a provocat urmări grave [350].

Totodată, în Codul penal al Ungariei, în Capitolul XX *„Infracțiuni contra copiilor și contra dreptului familiei”*, sunt incriminate următoarele fapte infracționale: abuzul minorului (Secțiunea 208 CP); violența domestică (Secțiunea 212/A.25) [349]. Așadar, în conformitate cu alin.(1) art.208 (Abuzul minorului) din acest Cod, persoana căreia îi este încredințată supravegherea și îngrijirea unui minor, inclusiv partenerul domestic sau tutorele care exercită custodia parentală, precum și părintele care a fost privat de dreptul la custodie parentală, dacă aceasta locuiește împreună în aceeași încăpere sau în aceeași casă cu minorul și dacă aceasta încalcă grav obligațiile ce apar din această custodie și, prin urmare, pune în pericol dezvoltarea fizică, intelectuală morală și mentală a minorului, săvârșește fapta de abuz al minorului. Totodată, la alin.(2) art.208 se prevede răspunderea penală pentru abuzul minorului sub formă de atragere a acestuia la comiterea unor infracțiuni sau a unor fapte amorale.

Codul penal general al Islandei sancționează fapta infracțională de violență în familie. Aceasta este prevăzută la art.191 din Capitolul XXI *„Infracțiuni contra relațiilor familiale”*. Prevederile acestui articol sunt aplicabile în cazul în care oricine cauzează prejudicii prin insulte sau neglijență grosolană propriei soții, propriului soț, propriului copil sau unui alt copil ori adolescent până la vârsta de 18 ani care se află sub supravegherea făptuitorului, sau unei alte persoane aflate în relație de rudenie directă sau afinitate [362].

Codul penal al Franței conține Capitolul VII *„Infracțiuni contra familiei și minorilor*”. Astfel, în conformitate cu art.227-1, abandonarea unui minor sub 15 ani în orice loc se pedepsește cu închisoare pe un termen de 7 ani și cu amendă de €100.000, cu excepția cazurilor când abandonul a fost săvârșit cu asigurarea securității și sănătății minorului. Potrivit art.227-2, abandonarea unui minor sub 15 ani care a cauzat mutilarea minorului sau dizabilitate permanentă se pedepsește cu închisoare pe un termen de 20 de ani. Abandonarea copilului sub 15 ani care a cauzat decesul minorului se pedepsește cu închisoare pe un termen de 30 de ani [368]. Este de subliniat că în art.227-7 legea penală a Franței incriminează răpirea minorului de către un ascendent de la persoanele care exercită autoritatea parentală, cărora copilul le este încredințat în baza legii sau cu care el locuiește permanent. Această faptă se pedepsește cu închisoare pe un termen de un an și cu amendă de €15.000. Totodată, în conformitate cu art.227-8, răpirea unui minor săvârșită în aceleași condiții ca și în art.227-7, însă de către o altă persoană, se pedepsește cu mult mai aspru, și anume: cu închisoare pe un termen de 5 ani și cu amendă de €75.000 [368].

În cadrul Secțiunii V *„Punerea în pericol a minorilor”* din Codul penal al Franței sunt incriminate următoarele fapte infracționale: art.227-15 – Privarea de hrană sau îngrijire ce pune în pericol sănătatea minorului cu vârsta sub 15 ani, săvârșită de către un ascendent sau altă persoană care exercită autoritatea parentală sau care exercită autoritate de facto asupra copilului, se pedepsește cu închisoare pe un termen de 7 ani și cu amendă de €100.000. Legea penală precizează că lăsarea copilului sub vârsta de 6 ani pe drumuri publice sau în alt loc unde circulă transportul public cu scopul de a solicita generozitatea celor din jur la fel constituie privarea de îngrijire; art.227-16 – aceeași faptă care a condus la decesul victimei se pedepsește cu închisoare pe un termen de 30 de ani; Art.227-17 – Neîndeplinirea de către tată sau mamă, fără temeiuri rezonabile, a obligațiilor de a asigura sănătatea, siguranța, educația și moravurile copilului său minor se pedepsește cu închisoare pe un termen de 5 ani și cu amendă în mărime de €75.000 [368].

Codul penal al Elveției nu prevede răspunderea penală pentru violență în familie, însă sancționează neglijența făptuitorului de a asigura suportul familiei (art.217-17^{5}) și neglijența făptuitorului de a executa obligații de îngrijire, supraveghere și educație (art.219-17^{7}) [354]. *Codul penal al Germaniei* nu conține vreo prevedere de sine stătătoare dedicată violenței în familie, însă prevede răspunderea penală pentru încălcarea obligațiilor pentru îngrijire și educația copilului [364].

Codul penal al Belgiei din 8 iunie 1867 (intrat în vigoare la 15 octombrie 1867), reglementează „Infracţiunile contra persoanei” în Volumul 2 intitulat *„Despre infracţiuni şi despre reprimarea acestora în special”*. Conform art.398, fapta care constă în rănirea sau lovirea cu intenţie a unei persoane se pedepseşte cu închisoare de la 8 zile la 6 luni şi cu amendă. Dacă fapta a fost comisă cu premeditare, se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 1 an şi cu amendă (alin.(2) art.398) [208]. La art.405-bis se prevede o primă formă agravată a infracţiunii prevăzute la art.398. Dacă fapta a fost săvârşită împotriva unui minor sau împotriva unei persoane care, din cauza sănătăţii fizice sau psihice, nu a putut să se întreţină, se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 1 an şi cu amendă – în cazul alin.(1) sau cu închisoare de la două luni la 2 ani şi cu amendă, în cazul alin.(2) art.398 CP. O altă formă agravată este prevăzută de art.405-trei şi constă în săvârşirea faptei împotriva unui minor sau a unei persoane care, din cauza stării fizice sau mintale, nu a putut să se întreţină, de către mamă, de către tată sau de către alţi ascendenţi, orice altă persoană cu autoritate asupra minorului sau căreia i s-a încredinţat minorul, sau de către orice altă persoană care locuieşte ocazional sau în mod obişnuit cu victima. Fapta este prevăzută în formă agravată în art.410 şi constă în săvârşirea faptei împotriva tatălui sau a mamei

ori altui ascendent (cf.alin.(1)) sau împotriva soţiei sau persoanei cu care coabitează şi întreţine sau a întreţinut o relaţie afectivă şi sexuală de durată (cf.alin.(2)) [379].

Subiectul infracţiunii examinate este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani. Subiectul infracţiunii specificate la alin.(1) art.201^1 CP RM are o calitate specială în raport cu victima infracţiunii: este membru al familiei acesteia. Noţiunea de membru al familiei, precum şi relaţia dintre subiect şi victimă au fost analizate detaliat în subcompartimentele precedente. În conformitate cu Legea Republicii Moldova *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie,* nr.45 din 01.03.2007, *agresor* este persoana care comite acte de violenţă în familie, în concubinaj. În cazul plângerilor din partea mai multor membri de familie, cu învinuiri reciproce de comitere a actelor de violenţă, agresorul va fi identificat luându-se în considerare următoarele circumstanţe: care dintre subiecţii implicaţi a acţionat în apărarea sa ori a altei persoane; probabilitatea survenirii unor situaţii critice pentru fiecare persoană; modul de acţionare în cadrul scenei de violenţă şi gravitatea leziunilor provocate de fiecare persoană; plângerile anterioare de violenţă în familie, alte împrejurări care indică la iniţiatorul actelor de violenţă.

Fiind un *termen juridic*, responsabilitatea determină *capacitatea* unei persoane de a-şi controla şi aprecia atât faptele, cât şi consecinţele sociale ale acestora, de a-şi asuma integral obligaţiile ce-i revin dintr-o acţiune liber consimţită, pe care o deliberează şi o întreprinde, de a înţelege consecinţele acţiunilor sale în interesul propriei persoane, fără însă a prejudicia interesul colectivităţii, de a accepta şi suporta consecinţele faptelor sale contrare normelor de convieţuire socială. În mod obligatoriu, responsabilitatea presupune coexistenţa a doi factori: 1) unul *intelectiv*, constând în capacitatea persoanei de a-şi da seama de acţiunile sau inacţiunile sale, de semnificaţia lor socială şi de urmările acestora; 2) altul *volitiv*, constând în aptitudinea aceleiaşi persoane de a fi stăpână pe faptele sale, în sensul de a le putea dirija în mod conştient. Ambii factori sunt necesari şi decisivi în stabilirea responsabilităţii. Prin urmare, putem conchide că starea de responsabilitate este starea psihofizică normală a omului, pe când iresponsabilitatea constituie o stare psihofizică anormală, fiind o stare de excepţie. *Normalitatea* fiind regula, o persoană este implicit prezumată responsabilă atâta vreme cât nu există împrejurări, fapte, atitudini etc. de natură să genereze îndoială asupra capacităţii sale, sub aspectul oricăruia dintre factorii sus-menţionaţi (intelectiv şi volitiv) [279, p.196]. Responsabilitatea este strâns legată cu vârsta persoanei care a comis fapta prejudiciabilă, fiindcă posibilitatea de a-şi dirija comportamentul depinde în mare măsură de vârsta persoanei şi dezvoltarea ei psihofizică. Reglementarea juridică se răsfrânge în exclusivitate asupra acelor persoane a căror capacitate de a conştientiza semnificaţia juridică a propriului comportament este în concordanţă cu cerinţele legii. Aşadar, în diferite

ramuri de drept s-a format *principiul fundamental al prezumţiei normei psihice la subiect* – participant la rapoartele juridice. Această normă psihică asigură atât capacitatea de adaptare faţă de realitatea socială înconjurătoare, cât şi capacitatea de a îndeplini anumite funcţii sociale [434, p.4]. Totodată, iresponsabilitatea este definită în literatura de specialitate juridico-penală ca fiind o stare de incapacitate psihofizică a unei persoane care nu poate să-şi dea seama de semnificaţia socială a acţiunilor sau inacţiunilor ei, cât şi sub raport volitiv, când nu-şi poate determina şi dirija în mod normal voinţa. Prin urmare, iresponsabilitatea, în sensul legii penale, are înţelesul unei stări de incapacitate psihică care se poate manifesta în cazul acelor persoane, care fie intelectiv nu-şi pot da seama de sensul faptelor pe care le săvârşesc şi de semnificaţia consecinţelor acestora, fie volitiv nu-şi pot determina şi dirija (autoconduce) în mod normal voinţa în raport cu propriile lor acţiuni sau inacţiuni. Autorul I.Coşciug precizează că *„alienatul poate comite fapte care prezintă pericol social şi care sunt prevăzute de legea penală, dar nu este responsabil, fapta fiind săvârşită fără vinovăţie în sens juridic sau în sens medical, fapta a fost comisă acţionând fără discernământ. Prin urmare, fapta bolnavului mintal nu poate fi calificată ca infracţiune (ci ca acţiune social-periculoasă) şi nu poate fi sancţionată penal, deoarece lipsa discernământului înlătură posibilitatea intenţiei normale, precum şi capacitatea de prevedere şi deliberare a acţiunilor”* [298, p.97-98]. Spre deosebire de faptele prejudiciabile săvârșite de alienaţii mentali, acţiunile unei persoane aflate în stare de ebrietate sunt legate de anumite pretexte din exterior. În unele situaţii, la momentul comiterii infracţiunii în stare de ebrietate simplă (fiziologică), capacitatea persoanei de a-şi conştientiza propriile acţiuni şi de a le controla *se diminuează* [391, p.284]. Aşadar, persoana care a săvârşit o infracţiune în stare de ebrietate, produsă de alcool sau de alte substanţe, nu este liberată de răspundere penală. Cauzele ebrietăţii, gradul şi influenţa ei asupra săvârşirii infracţiunii se iau în considerare la stabilirea pedepsei (art.24 CP RM).

Într-un alt registru, studiind dreptul penal comparat, am observat tendința legiuitorilor de a atenua răspunderea penală a agresorului familial sau de a-l absolvi de la răspunderea penală. În acest sens, considerăm absolut relevante și oportune propunerile doctrinare de a atenua răspunderea și pedeapsa penală pentru faptele infracționale cu caracter intrafamilial, cum ar fi soluționarea conflictului pe cale pașnică, fără condamnarea făptuitorului, și aplicarea acestuia a unor condamnări condiționate [445, p.56-61; 446, 23-38; 394, p.121-126].

Mai multe state, inclusiv *Statele Unite ale Americii*, au acceptat programe cu caracter special consultativ îndreptat spre asistența psihologică nu doar a victimelor violenței intrafamiliale, ci și a celor care au săvârșit atentate intrafamiliale [366, p.161]. Astfel de programe speciale pot fi implementate doar după obținerea consimțământului din partea făptuitorului și presupun efectuarea unui training psihologic special executat în grup (de obicei, 15-18 persoane)

pe perioada de la 4 până la 12 luni sub supravegherea specialistului abilitat. Programul este efectuat din contul persoanei învinuite cu luarea în considerare a situației materiale a acesteia. Dacă persoana a absolvit cu succes acest program, atunci învinuirea poate fi anulată sau atenuată. Dacă persoana se eschivează de la acest program, atunci procedura urmăririi penale se pornește din nou. În *Austria*, instanțele judecătorești cu profil familial au acceptat o alternativă în procesul de soluționare a răspunderii penale pentru faptele infracționale comise în familie, în special pe larg se aplică instituția medierii. Avantajul indiscutabil al acesteia constă în faptul că mediatorul este specialist în soluționarea conflictului, colaborează nu doar unilateral cu făptuitorul sau victima, ci cu ambii.

În conformitate cu art.31 al *Legii Republicii Belarus* privind bazele activității de prevenire a contravențiilor, nr.122-3 din 04 ianuarie 2014, persoana care a săvârșit un act de violență în familie este restricționată în anumite drepturi pe un termen de la 3 până la 30 de zile în baza unui ordin de protecție. În baza acestui ordin de protecție agresorului i se interzic următoarele acțiuni: a) să întreprindă măsuri pentru precizarea locului unde se află victima (victimele) violenței în familie, în cazul în care ele se află într-un loc necunoscut agresorului; b) să viziteze locul unde se află victima violenței în familie, dacă aceasta se află în afara locuinței sale; c) să comunice cu victima violenței în familie, inclusiv prin intermediul telefoniei sau rețelei globale de comunicare Internet [408]. Ordinul de protecție, cu consimțământul scris al victimei violenței în familie care a atins vârsta majoratului, îl impune pe agresor să părăsească locuința comună cu victima și îi interzice să dispună de proprietatea comună.

Referindu-ne la măsurile de siguranță specifice violenței în familie, vom preciza că *Codul penal al Lituaniei* conține, în art.721, *prohibiția de a se apropia de victimă* [353]. Această măsură poate fi aplicată doar în cazul în care instanța de judecată va ajunge la concluzia că ea este necesară pentru a proteja interesele legitime ale victimei. Interdicția de a se apropia de victimă va dura atât timp cât, în opinia instanței, va exista necesitatea de a opri comunicarea între făptuitor și victimă, de a vizita anumite locuri în care victima de obicei se află. În cazul în care făptuitorul și victima au aceeași reședință, făptuitorul este plasat de către instanța de judecată într-un alt loc pe o perioada determinată. În conformitate cu prevederile art.722 *din Codul penal al Lituaniei* (*Participarea la programe pentru cei cu comportament violent)*, instanța de judecată va impune obligația de a participa la programe de corecție adresate celor cu comportament violent care au comis infracțiuni împotriva membrului de familie. Astfel de programe se desfășoară pe o perioadă de timp stabilită de instanța de judecată. Problema utilizării asistenței psihologice speciale în cadrul conflictelor intrafamiliale criminogene este mult discutată în criminologia

familistică contemporană. Experiența de peste hotare mărturisește cert că o astfel de asistență este foarte rezultativă împotriva recidivei violenței intrafamiliale.

Prin studiul realizat au fost investigate în profunzime aspecte controversate ale ştiinţei şi practicii juridico-penale vizând fapta infracțională de violență în familie. Un pas științific efectuat a constat în determinarea legităților în construirea componențelor infracționale ce incriminează violența în familie și alte fapte conexe în legea penală a unor state străine. Pentru realizarea acestui obiectiv au fost supuse unei analize comparative normele juridico-penale a unor state străine în sfera sancționării, prevenirii și combaterii violenței în familie (Statele Unite ale Americii, Israel, Republica Ghana, Franța, Germania, Elveția, Suedia, Belgia, Estonia, Lituania, Letonia, Croația, Albania, Ungaria, România, Bielarus). În urma acestei analize am arătat că măsurile legislative sunt aprobate atât la nivelul Părții Generale a codurilor penale străine, cât și la nivel al Părții Speciale; protecția victimelor ale violenței în familie se realizează atât prin crearea normelor juridico-penale speciale care incriminează violența în familie sau fapte conexe, precum și prin introducerea agravantelor în cadrul unor componențe infracționale împotriva vieții persoanei, sănătății acesteia, autonomiei sexuale etc.; o protecție juridico-penală deosebită se acordă minorilor atât împotriva actelor violente în cadrul raporturilor familiale, cât și în afara acestora, accentul fiind deviat în direcția protecției drepturilor copilului în general; în majoritatea codurilor penale violența în familie este expres definită nu doar ca violență fizică sau psihică, dar și ca violență sexuală, precum și lipsirea sau restricționarea libertății fizice a victimei; inviolabilitatea persoanei în familie constituie obiectul juridic special, însă în unele state se observă o tendință clară de a promova concepte feministe în cadrul procesului de prevenire și combatere a violenței în familie; protecția juridico-penală se acordă în măsură egală atât în cupluri oficial instituite, cât și celor faptice (de concubinaj), precum și foști soți sau parteneri; tendința de a atenua răspunderea penală sau de a absolvi de la răspunderea penală a agresorului familial este larg răspândită în statele străine.

2.4. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute

Sintetizând problematica tratată în cadrul Capitolului 2 al prezentei teze de doctorat am demonstrat prima ipoteză a cercetării: **prin introducerea art.201^1 CP RM se realizează protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie, în legea penală fiind introduse componențele speciale care incriminează fapte infracționale îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial.** Norme privind violența intrafamilială în Codul penal al Republicii Moldova sunt repartizate în două categorii: 1) Normele juridico-penale din Partea Generală a Codului penal (art.133^1 CP RM (Membru de familie) și lit.d) alin.(1) art.131 CP RM (Fapta

săvârșită în public)) – ne ajută să distingem fapta săvârșită *în public* de fapta săvârșită *în privat,* inclusiv în condiții de familie; 2) normele juridico-penale ce fac parte din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni ce implică violență intrafamilială, prin indicarea expresă la existența unui raport special bazat pe relații interfamiliale dintre făptuitor și victimă). Lista întreagă de fapte infracționale cu caracter intrafamilial prevăzute în Partea Specială CP RM necesită o normă cu caracter general care ar defini noțiunea unor infracțiuni cu caracter de violență în familie.

În cadrul art.201^1 CP RM sunt prevăzute *patru variante-tip* ale infracțiunilor de violență în familie, după cum urmează: faptele prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM care au provocat vătămarea medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.c) alin.(2) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) și (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii – *lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin. (1) și (2) care au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere – *lit.b) alin.(3) art.201^1 CP RM;* faptele prevăzute la alin.(1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei – *alin.(4) art.201^1 CP RM.*

Variantele agravate ale infracțiunilor de violență în familie sunt următoarele: 1) faptele prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM săvârşite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei *(lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM)*; 2) faptele prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM săvârşite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie *(lit.b) alin.(2) art.201^1 CP RM).*

Semnul obligatoriu al violenței în familie care a provocat sinuciderea victimei sau tentativa de sinucidere este stabilirea legăturii de cauzalitate dintre actele de violență în familie și sinuciderea victimei sau tentativa de sinucidere. Dacă victima s-a sinucis sau a încercat să se sinucidă din alte motive, care nu sunt determinate de fapta de violență în familie, iar decizia de a se sinucide nu se află în legătura de cauzalitate cu fapta săvârșită, atunci răspunderea penală se va exclude. Decesul victimei trebuie să se găsească într-o legătură de cauzalitate directă cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Această legătură de cauzalitate trebuie să fie cuprinsă de vinovăția făptuitorului. Dacă decesul victimei a fost determinat în mare parte de starea de sănătate a victimei, caz în care este suficientă orice influențare din afară pentru a fi posibil sfârșitul letal, atunci cele comise nu pot fi calificate potrivit alin.(4) art.201^1 CP RM.

În planul laturii subiective, infracțiunea specificată la alin.(4) art.201^1 CP RM se caracterizează prin intenție față de urmările prejudiciabile primare și prin imprudență față de urmările prejudiciabile secundare. Dacă decesul victimei s-a produs ca urmare a vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, cauzate însă din imprudență, cele comise alcătuiesc infracțiunea de lipsire de viață din imprudență (art.149 CP RM). La delimitarea infracțiunii prevăzute la alin.(4)

art.201[1] CP RM de omorul intenționat (art.145 CP RM) trebuie luate în calcul toate circumstanțele cazului (caracterul mijloacelor aplicate, localizarea plăgilor, numărul loviturilor aplicate etc.); nu poate fi luată ca criteriu de delimitare durata perioadei ce s-a scurs de la cauzarea plăgii până la momentul decesului victimei. Or, decesul care s-a produs imediat după cauzarea plăgii, fără a fi luate în considerare celelalte circumstanțe, obiective și subiective, nu este o condiție suficientă pentru a exclude orice incertitudine în ce privește prezența la făptuitor a intenției de a lipsi de viață victima.

Dacă violența în familie a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, care, la rândul său, a provocat decesul victimei din imprudență, atunci calificarea trebuie făcută în baza alin.(4) art.201[1] CP RM, iar aplicarea răspunderii în baza alin.(4) art.151 CP RM se exclude, deoarece în urma concurenței dintr-o normă generală (alin.(4) art.151 CP RM) și una specială se va aplica norma specială (alin.(4) art.201[1] CP RM). În situația concurenței dintre art.146, 147 sau 148 CP RM, pe de o parte, și alin.(4) art.201[1] CP RM, pe de altă parte, urmează a fi aplicat numai art.146, art.147 sau art.148 CP RM. În astfel de cazuri, se exclude aplicarea răspunderii în baza alin.(4) art.201[1] CP RM. Există tentativă la infracțiunea de omor, și nu infracțiunea de vătămare corporală, chiar și atunci când loviturile aplicate victimei nu au pus în pericol grav viața acesteia, dacă faptele în materialitatea lor demonstrează că inculpatul a acționat cu intenția manifestă de a ucide.

Dacă până la operarea modificărilor legislative *calitatea de membru de familie trebuia să existe în momentul săvârșirii faptei*, atunci astăzi, în lumina amendamentelor, chiar dacă această calitate a încetat (de exemplu, calitatea de soț (soție) a încetat ca urmare a desfacerii căsătoriei prin divorț), această împrejurare nu va influența la calificarea faptei potrivit alin.(1) art.201[1] CP RM (se atribuie atât în condiția locuirii separate, cât și în condiția conlocuirii).

Agravanta prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM nu poate fi aplicată în cazul în care făptuitorul, pe lângă membrul de familie, a agresat-o și pe o altă persoană care nu are acest statut special. În cazul acesteia cele săvârșite urmează a fi calificate în baza articolelor din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni contra sănătății persoanei.

În cazul violenței în familie, aceasta va constitui *faptă infracțională săvârșită prin încălcarea grosolană a ordinii publice* atunci când ea va avea loc în plină stradă sau într-un alt loc public în sensul art.131 CP RM, deoarece se atestă extinderea actelor infracționale intrafamiliale în afara familiei propriu-zise, are loc escaladarea violenței din forma ei privată în formă publică, deseori cu implicarea persoanelor străine care încearcă să prevină, să curmeze sau să-l oprească

pe făptuitor. Prin urmare, cele comise de făptuitor prezintă două infracțiuni de sine stătătoare: violență în familie (art.201^1 CP RM) și huliganism (art.287 CP RM).

Studiind dreptul penal comparat, ținând cont de tendința legiuitorilor de a atenua răspunderea penală a agresorului familial sau de a-l absolvi de la răspunderea penală, considerăm oportună introducerea în Partea Generală a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme juridico-penale de sine stătătoare care ar stabili *posibilitatea de liberare de la răspundere penală a persoanelor care au comis fapte infracționale ușoare sau mai puțin grave și care au exprimat consimțământul pentru trecerea cursului de reabilitare psihologică*. În cadrul acestei norme ar fi binevenită introducerea liberării de la răspunderea penală în legătura cu soluționarea conflictului pe cale pașnică.

3. REZULTATELE OBȚINUTE ÎN MATERIA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU FAPTELE INFRACȚIONALE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE PREVĂZUTE LA ART.201[1] CP RM

3.1. Rezultatele obținute în cercetarea variantei-tip a infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(1) art.201[1] CP RM

Analizând în Capitolul precedent infracțiunile de violență în familie prevăzute la art.201[1] CP RM ne-am propus spre realizare obținerea unor rezultate științifice prin cercetarea doctrinei contemporane în materia infracțiunilor contra familiei şi minorilor, cât și la nivel interdisciplinar (criminologie, procedura penală, criminalistică, psihologie, sociologie, pedagogie etc.); prin acumularea unui număr vast de sentințe și hotărâri în materia violenței în familie; prin interpretarea normelor juridico-penale și extrapenale, precum și cele internaționale în domeniul asigurării drepturilor persoanelor care au suferit în urma infracțiunilor ce implică violență intrafamilială. În conformitate cu art.28 din Constituția Republicii Moldova, Statul respectă şi ocroteşte viaţa intimă, familială şi privată [275].

Obiectul juridic generic al infracțiunilor din grupul analizat îl constituie *relațiile sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei* și la *dezvoltarea minorului*. *Conviețuirea în cadrul familiei* se bazează pe *toleranța familială*.

Suntem de părere că definiția familiei, în sens juridico-penal, nu poate fi identică cu cea întâlnită în *dreptul civil*. Prin urmare, ca una relevantă propunem următoarea definiție a familiei: ***familia****, în sens juridico-penal, reprezintă un grup social de persoane unite prin relații de consangvinitate, căsnicie comună și legături afective, fundamentate pe obligațiuni reciproce de ordin moral și legal ce decurg din căsătorie, concubinaj, rudenie sau adopție.* În opinia noastră, nu contează structura sau forma de organizare a familiei, ci *„calitatea”* acestei familii, materializată în relaţii afective şi adecvate, inclusiv cele de comunicare între membrii familiei, în stilurile educaţionale ale părinţilor, în strategiile de control parental, în practicile cotidiene parentale şi în comportamentul moral [292, p.106]. Pe cale empirică am demonstrat că actele de violență în familie se produc în *familii secundare* (căsătorie, concubinaj) – 152 de cazuri, ce constituie 74,5% din numărul total de cazuri; iar în *familiile de origine* (unde făptuitorii locuiesc împreună cu părinții sau alți membri ai familiei) doar în 52 de cazuri, ce constituie 25,5% din numărul total de cazuri. Actele de violență în familie împotriva părinților sunt săvârșite în proporții egale în localitatea rurală și în localitatea urbană [279, p.237-253; 287, p.61-70].

Într-un alt registru vom specifica că *dezvoltarea minorului în familie* se fundamentează pe *idealul educaţional al familiei* [292, p.104]. Reieşind din prevederile unor coduri penale străine, am stabilit că *inviolabilitatea persoanei în familie* constituie obiectul juridic special, însă în unele state se observă o tendinţă clară de a promova concepte feministe în cadrul procesului de prevenire şi combatere a violenţei în familie [279, p.73]. *Inviolabilitatea persoanei* în familie nu poate constitui obiectul juridic special al violenţei în familie. Inviolabilitatea persoanei la general constituie un concept destul de larg şi ar fi absolut eronat să-l recunoaştem în calitate de obiect juridic special distinct.

Considerăm că nu doar *solidaritatea familială*, ci şi *securitatea familială* constituie ***obiectul juridic principal*** al faptelor infracţionale de violenţă în familie încorporate în art.201^1 CP RM. *Solidaritatea familială* constituie o anumită ideologie familială bazată pe un ansamblu de valori şi aptitudini familiale [279, p.119-120]. Relaţiile de familie funcţionează nu doar ca rapoarte juridice, deoarece există multe interese familiale care *a priori* nu pot fi reglementate juridic, cum ar fi unicitatea spirituală a membrilor de familie; obligaţiuni morale reciproce; sentimente de rudenie etc., însă necesită unele garanţii juridice de securitate, inclusiv asigurarea juridică a inviolabilităţii lor [292, p.109]. Astfel, prin ***securitate familială*** trebuie de înţeles *bunăstarea socială, fizică, psihică (spirituală, intelectuală, emoţională), educaţională şi financiar-materială a fiecărui membru de familie, care are dreptul de a fi liber de la pericole de tip extra- şi intrafamilial* [279, p.122]. Vom specifica că *interesele de securitate familială* trebuie luate în considerare la construirea componenţelor infracţionale din cadrul Părţii Speciale a Codului penal, precum şi la formularea prevederilor normative din cadrul Părţii Generale. De subliniat că securitatea familială nu poate fi realizată fără solidaritatea acesteia, bazată pe sentimente şi legături de afectivitate, intimitate şi obligaţii morale reciproce.

În opinia noastră, ***conceptul violenţă în familie desemnează un fenomen criminologic şi nu poate fi definit într-o accepţiune pur juridico-penală.*** Astfel, *violenţa în familie* constituie o ameninţare, făcută în prezent sau în trecut, cu cauzarea unui prejudiciu fizic, moral sau material sau provocarea acestuia, ce se caracterizează prin tendinţa constantă de escaladare şi printr-o probabilitate majoră de repititivitate, în cadrul relaţiei dintre partenerii sociali, indiferent de statutul lor legal sau de domiciliu. Prin urmare, denumirea articolului 201^1 CP RM nu este corectă din punctul de vedere al tehnicii legislative, analogic cum nu ar fi corect să utilizăm noţiunile de *„terorism”, „corupţie”* etc. la definirea actului terorist sau a unui act de corupere în sens juridico-penal. Legea penală pedepseşte nu fenomene în întregime, ci fapte concrete. Considerăm că denumirea actuală a art.201^1 CP RM *„Violenţă în familie”* urmează a fi concretizată având următoarea redacţie *„Acte de violenţă în familie”* [297].

Într-un alt context, urmează să elucidăm și însemnătatea juridico-penală a *vătămărilor neînsemnate* ca urmare a violenței în familie care au fost deja dezincriminate. Deși violența în familie care a provocat vătămări neînsemnate a fost incriminată în legea penală, această faptă a devenit sancționabilă pe cale contravențională (art.78^1 din Codul contravențional). Ca rezultat al amendamentelor legislative de ultima oră, observăm că legiuitorul autohton prevede sancționarea violenței în familie pe cale juridico-penală și sancționarea violenței în familie pe cale contravențională. Din dispoziția de la art.78^1 din Codul contravențional se desprinde că, în ipoteza faptei specificate, nu se poate produce o dereglare a sănătății nici măcar de scurtă durată.

Analizând ***latura obiectivă*** a faptelor infracționale prevăzute la art.201^1 CP RM am observat că violența sexuală ca forma violenței de familie în sensul Legii Republicii Moldova nr.45 din 01.03.2007, nu este acoperită de componența infracțională a violenței în familie prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM, cea din urmă incriminând doar violența fizică și psihică [282, p.47]. Din conținutul dispoziției art.201^1 CP RM devine evident că forma violenței în familie, cum ar fi violența sexuală, nu este cuprinsă de norma juridico-penală actuală, depășind limitele componenței analizate, și urmează a fi calificată în conformitate cu prevederile Capitolului IV al Părții Speciale a Codului penal *„Infracțiuni privind viața sexuală”*.

Actele violentale cu caracter sexual în familie sunt atât de pluriaspectuale, încât am considerat de cuviință să oferim spațiu separat de cercetare anume acestui subiect sensibil al discuțiilor noastre. Astfel, agresorul (un membru al familiei) se folosește de încrederea, dependența sau imposibilitatea de a acționa în mod liber a unui copil/adolescent/adult (un alt membru al familiei), urmărind scopul de a efectua acțiuni cu caracter sexual împotriva voinței liber exprimate prin consimțământ a victimei.

Raportul sexual cu o persoană de sex diferit, care este rudă pe linie dreaptă sau frate ori soră, prin constrângerea acesteia ori profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa, constituie atât infracţiunea de viol calificat (asupra unui membru de familie), cât şi infracţiunea de incest, în concurs ideal [291, p.30-38]. În sensul prevederii de la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM, la momentul săvârşirii infracţiunii, făptuitorul trebuie să ştie sau să admită că este membru al familiei victimei şi să urmărească săvârşirea violului nu asupra oricui, ci asupra persoanei având şi ea o asemenea calitate specială. Dacă făptuitorul consideră, în mod întemeiat, că victima nu are calitatea de membru de familie, nu-i poate fi imputată circumstanţa agravantă prevăzută la lit.b^2) alin.(2) art.171 CP RM.

O neclaritate în acest sens provoacă ultimele modificări operate prin Legea Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016, ce a extins cercul persoanelor care sunt recunoscute membri de familie. Astfel, se primește că această agravantă se va aplica chiar și atunci când căsătoria a

încetat (persoanele aflate în divorț, indiferent de împrejurarea dacă ele se află în condiția de conlocuire sau locuire separată). Chiar și în aceste cazuri, în lumina ultimelor modificări, calitatea membrului de familie se păstrează. Dacă făptuitorul consideră eronat că victima are calitatea de membru de familie (deşi în realitate victima nu are această calitate), urmărind săvârşirea violului tocmai asupra persoanei având o asemenea calitate specială, cele săvârşite urmează a fi calificate ca tentativă la infracţiunea prevăzută la lit.b[2]) alin.(2) art.171 CP RM. Totodată, este posibilă încadrarea prin concursul real al violului și al violenței în familie. Întru confirmarea celor expuse vom aduce un exemplu relevant din practica judiciară a Republicii Moldova: *T.C., locuind împreună cu şase copii minori ai săi, începând cu anul 2016 până în vara anului 2017, nu-i permitea fiicei minore să frecventeze orele la liceul din sat, nu-i permitea fiicei să discute cu mama ei care se afla la muncă în străinătate de mai bine de cinci ani, astfel victima fiind izolată de prieteni şi comunitate. Acţiunile inculpatului au fost încadrate în prevederile lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM. Tot el, în perioada lunilor ianuarie-martie 2017, aflându-se la domiciliu, a agresat-o sexual pe o altă fiică minoră, provocând o stare de dependență materială şi familială a victimei, a întreținut rapoarte sexuale în formă naturală cu fiica sa minoră care s-a aflat în grija şi sub ocrotirea inculpatului, iar în urma abuzurilor sexuale repetate minora a rămas însărcinată. Cele săvârşite au fost încadrate în prevederile lit.a), f) alin.(3) art.171 CP RM şi alin.(1) art.201[1] CP RM* [31].

Uneori în practica judiciară este greu de stabilit concret data şi ziua, organul de urmărire penală limitându-se doar la indicarea perioadei aproximative. Aşadar, *N.I. în una din zilele lunii mai a anului 2013 (data precisă nu este stabilită), aproximativ la ora 15:00, la domiciliu, în privinţa fiicei care nu atins 16 ani, a săvârşit acţiuni perverse, propunându-i să întreţină cu el relaţii sexuale. Tot el, N.I., în una din zilele lunii iulie a anului 2013 (data precisă nu este stabilită), aproximativ la ora 07:30, aflându-se în domiciliu, forţat a dezbrăcat-o de haine, şi împotriva voinţei ei a încercat să întreţină cu ea raport sexual, însă nu a dus intenţiile sale până la capăt din motive independente de voinţa lui, deoarece în domiciliul indicat a intrat prietena părţii vătămate M.M.* [30]

Într-un alt caz, *în perioada de timp 2014 şi până în luna ianuarie 2015, la domiciliul său, F.D. ştiind cu certitudine că fiica vitregă nu a atins vârsta de 14 ani, de mai multe ori, a săvârşit în privinţa ei acţiuni violente cu caracter sexual. Tot el, la domiciliu, pe data de 28.06.2016, în jurul orei 20:30, în rezultatul unui conflict apărut cu soţia F.O., intenţionat a lovit-o de mai multe ori cu pumnul în regiunea umărului stâng, braţului stâng şi capului, după care a lovit-o de mai multe ori cu capul de mobilierul bucătăriei, cauzându-i prin aceasta vătămări corporale*

uşoare. Tot el, în perioada de timp 2014 şi până în luna ianuarie 2015, la domiciliu, şi-a satisfăcut pofta sexuală în formă perversă cu fiicele vitrege [40].

Spre regret, am stabilit că nu sunt rare cazuri când atentat sexual în cadrul violenței de familie cele comise sunt calificate doar în baza prevederilor prevăzute la art.201^1 CP RM [143]. Totuși, în opinia noastră, calificarea oricărui atentat cu caracter sexual asupra victimei adulte sau asupra copilului depășește limitele art.201^1 CP RM și urmează a fi calificat în funcție de împrejurările cauzei în baza art.171-175 CP RM, cu indicarea tuturor semnelor calificative. În calitate de argument vom specifica că art.201^1 CP RM, în comparație cu prevederile unuia dintre articolele din Capitolul IV al Părții Speciale a Codului penal *„Infracțiuni privind viața sexuală”,* constituie o normă generală, iar cele cuprinse în art.171-175^1 CP RM sunt norme speciale. În cazul concurenței acestor norme, se va aplica norma specială. Pentru a confirma cele expuse, vom aduce două cazuri din practica judiciară a Republicii Moldova: *la 18.07.2011, ora 09.30, Z.A., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliu, cu scopul satisfacerii poftei sexuale în formă perversă, profitând de starea de neputință și de vârsta minoră a fiicei sale Z.N. (născută la 17.07.1998), prin amenințare psihică și fizică, exprimată prin întinderi de braț, a trântit-o în pat și a încercat s-o dezbrace de șorți. Inculpatul a strâns-o cu brațele de corp, prin ce i-a cauzat minorei dureri fizice. Deoarece fiica a opus rezistență, acesta și-a încetat acțiunile cu caracter sexual. După care Z.A. a strâns-o la perete și a amenințat-o cu un cuțit de bucătărie, cerându-i să tacă, altfel o va tăia* [191]. Instanța de judecată a calificat cele săvârșite prin concurs al infracțiunilor prevăzute la art.175 CP RM și la alin.(1) art.201^1 CP RM, ceea ce, în opinia noastră, este greșit. Considerăm că cele săvârșite întrunesc toate semnele tentativei de acțiuni violente cu caracter sexual, săvârșite cu bună știință asupra unui minor care nu a atins vârsta de 14 ani (lit.a) alin.(3) art.172 CP RM) și asupra unui membru de familie (lit.b^2) alin.(2) art.172 CP RM) cu aplicarea art.27 CP RM, iar calificarea suplimentară în baza alin.(1) art.201^1 CP RM nu este necesară. Mai mult, considerăm că art.175 CP RM (Acțiuni perverse) nu poate fi aplicat în cazul dat, deoarece atingerile indecente la care a fost supusă victima erau săvârșite în cadrul laturii obiective a acțiunilor violente cu caracter sexual, fiind complet cuprinse de sintagma *„violență fizică”*, fiind săvârșite în scopul de a anihila rezistența victimei și de a-și satisface pofta sexuală în forme perverse. Doar rezistența opusă de către victima minoră l-a împiedicat pe infractor să-și realizeze intenția. Putem conchide că fapta prejudiciabilă de acțiuni violente cu caracter sexual a fost întreruptă din cauze obiective, care nu depind de voința făptuitorului, la o etapă incipientă, în cazul concret este vorba despre aplicarea violenței fizice care, de fapt, constituie o acțiune adiacentă ce urma să faciliteze realizarea raportului sexual pervers.

Din prevederile textului inserat în art.201 CP RM (Incest) rezultă că, în cazul în care violul a fost săvârşit asupra unui membru al familiei, care este rudă pe linie dreaptă cu autorul sau frate ori soră cu acesta, fapta este susceptibilă de a fi încadrată şi în infracţiunea de incest. Sub acest aspect, este de observat că există concurs de infracţiuni (ideal), când o acţiune sau inacţiune, săvârşită de aceeaşi persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc şi urmărilor pe care le-a produs, întruneşte elementele mai multor infracţiuni. Aşadar, raportul sexual cu o persoană de sex diferit, care este rudă pe linie dreaptă sau frate ori soră, prin constrângerea acesteia ori profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa, constituie atât infracţiunea de viol calificat ((lit.b^2) alin.(2) art.172 CP RM), cât şi infracţiunea de incest (art.201 CP RM), în concurs ideal.

Într-o altă ordine de idei, am constatat că noţiunea de *izolare*, utilizată la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM, este una estimativă. Ea nu este definită în cadrul unui act normativ. Drept urmare, există pericolul de evaluare cu aproximaţia limitelor care marchează sfera de incidenţă a noţiunii de izolare. Într-adevăr, abuzatorii folosesc adesea izolarea ca strategie. Izolarea poate fi *fizică* – victimei nu-i este permis să-şi viziteze familia şi prietenii, precum şi *ideologică* – îi este permisă numai aderarea la viziunile abuzatorului [288, p.69]. *Izolarea* se exprimă în controlul asupra acţiunilor victimei. O formă de sine stătătoare de izolare o constituie împiedicarea neîntemeiată a unuia dintre părinţi (a ambilor părinţi) să comunice cu copilul ori să ia parte la educarea lui, precum şi împiedicarea copilului să comunice cu bunicii, fraţii şi surorile, care atrage răspundere contravenţională conform art.64 din Codul contravenţional.

Provoacă anumite rezerve împrejurarea că izolarea constituie o infracţiune în sensul legii penale. Aceasta din următoarele considerente: *în primul rând*, este o categorie estimativă şi diferă de la caz la caz, prin urmare, această interpretare poate să conducă la interpretarea defavorabilă a legii penale ce vine în contradicţie cu prevederile alin.(2) art.3 CP RM, în conformitate cu care *interpretarea extensivă defavorabilă şi aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise; în al doilea rând*, fapta de izolare neurmată de careva consecinţe prejudiciabile nu atinge pragul prejudiciabilităţii cerut de legea penală şi, potrivit prevederilor alin.(2) art.14 CP RM, *„nu constituie infracţiune acţiunea sau inacţiunea care, deşi, formal, conţine semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar, fiind lipsită de importanţă, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracţiuni"; în al treilea rând,* nu ar fi rezonabil să existe norme speciale ce prevăd răspunderea contravenţională pentru unele forme de izolare, cum ar fi art.64, art.78^2 din Codul contravenţional, iar norma generală să fie prevăzută în Partea Specială a Codului penal. Reieşind din cele expuse, ajungem la concluzia că incriminarea faptei de izolare în formularea existentă nu rezistă realităţii juridice şi urmează a fi înlăturată.

Într-o altă ordine de idei, *intimidarea* cuprinde frica intenționat provocată la o altă persoană prin: amenințarea cu abuzul victimei sau al unei terțe persoane; amenințarea cu deteriorarea, distrugerea sau dispunerea bunurilor pentru care victima sau o terță persoană are interes material; demonstrarea armei în fața acestei persoane. Totuși, în opinia noastră, noțiunea *„intimidare"* nu este cea mai relevantă și oportună pentru a fi inserată în textul legii penale ca o acțiune sau o inacțiune prin care se manifestă violența în familie. Vom aduce anumite argumente în acest sens: 1) atât izolarea, cât și intimidarea fac parte din abuzul emoțional sau violența psihologică definită prin Legea RM nr.45 din 01.03.2007, în accepțiunea noastră, sunt categorii identice; totodată, precedând şi acompaniind celelalte forme de violenţă sau abuz, ***abuzul emoţional*** constă în expunerea repetată a persoanei la situaţii al căror impact emoţional depăşeşte capacitatea sa de integrare psihologică; 2) legiuitorul incorect a perceput și a expus sensul termenului de *„intimidare"* – din textul dispoziției observăm că este vorba despre o faptă de intimidare. În opinia noastră, intimidarea este, de fapt, consecința unor fapte infracționale. Insistăm că noțiunea de intimidare este una estimativă, deoarece are importanță dacă victima este intimidată sau nu. În prim-plan se pune că victima percepe o astfel de situație ca una înfricoșătoare.

Arătăm că fapta infracțională de *izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201[1]CP RM)* se aseamănă mult cu fapta contravențională prevăzută la art.78[2] din Codul contravențional al Republicii Moldova *(Acte de persecuție)* introdusă prin Legea Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016. Reieșind din construcția dispoziției art.78[2] din Codul contravențional, în calitate de *victimă* poate fi orice persoană care este supusă atacurilor psihologice din partea făptuitorului. Subliniem că o astfel de normă este îndreptată în exclusivitate spre protecția victimelor violenței în familie sau spre protecția femeilor împotriva violenței, această normă având un caracter universal și asigurând protecția juridică a oricărei persoane care se confruntă cu persecuții în adresa sa. Această contravenție nu necesită stabilirea unei legături specifice dintre victimă și subiect (relații de familie etc.). Această normă contravențională are doar un caracter conex normelor din legislația în vigoare a Republicii Moldova care sunt menite să asigure protecția victimelor violenței în familie.

Actele de persecuție nu presupun o influențare nemijlocită asupra corpului persoanei. În consecință, în cazul acestei fapte lipsește *obiectul material*. Structura laturii obiective a faptei contravenționale analizate este: 1) *fapta prejudiciabilă* exprimată în acțiunea de persecutare în mod repetat a unei persoane; 2) *urmările prejudiciabile*, și anume: a) starea de anxietate, frica pentru siguranţa proprie ori a rudelor apropiate; b) modificarea conduitei de viaţă; 3) *legătura de cauzalitate* dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile; 4) *metodele* de săvârșire a

faptei: a) urmărirea persoanei *sau* b) contactarea persoanei sau încercarea de a o contacta prin orice mijloc ori prin intermediul altei persoane.

Urmărirea persoanei, în sensul legii contravenționale, presupune persecutarea fizică a acesteia la locul de trai, de studii sau de muncă, un comportament obsesiv și deranjant pentru victimă. Urmărirea persoanei pe rețele de socializare din motive de curiozitate, studierea și urmărirea profile-urilor publice cu acces liber, când pretinsa victimă nu-și asigură spațiul privat online, nu va constitui fapta de urmărire în sensul art. 78^2 din Codul contravențional.

Într-un alt context, *contactarea persoanei sau încercarea de a o contacta prin orice mijloc ori prin intermediul altei persoane* constituie persecutarea psihologică. Cea de-a doua metodă nu presupune un contact vizual. În cazul acesteia, contactarea victimei sau încercarea de a o contacta se face prin efectuarea de apeluri telefonice, prin poşta electronică, prin mesaje scrise transmise prin intermediul telefonului mobil, prin alte comunicări sau prin intermediul altei persoane. Din această sintagmă legislativă desprindem următoarele modalități ale faptei contravenționale: *contactarea prin orice mijloc; contactarea prin intermediul altei persoane; încercarea de a o contacta prin orice mijloc; încercarea de a o contacta prin intermediul altei persoane.* Sintagma *„contactarea prin orice mijloc”* cuprinde scrisori trimise prin intermediul oficiilor poștale, alte metode, inclusiv pe rețelele de socializare sau/și e-mail; vizite nedorite etc., care au rezultat în inițierea contactului fizic sau verbal cu victima. Fiind o formă de hărțuire psihologică sistematică a victimei atacate, se pune în pericol starea emoțională a acesteia. Pentru calificare, nu are importanță modalitatea în care a fost contactată victima, principalul este că ea a fost deranjată prin acest mijloc. Sintagma „*contactarea prin intermediul altei persoane*” presupune că victima este contactată indirect când subiectul își amintește de ea intenționat prin intermediul unor persoane (cunoscute sau necunoscute), spre exemplu: se transmit declarații de dragoste, *„semne de atenție”* nedorite (flori, cadouri etc.) sau, dimpotrivă, amenințări, insulte, critici etc. Nu are importanță dacă subiectul a acționat direct și deschis sau prin anonimat. Sintagma *„încercarea de a contacta”* presupune că făptuitorul a intenționat să efectueze un contact cu victima, însă din motive obiective contactul nu a avut loc. În orice caz, trebuie de stabilit că victima cunoștea despre astfel de încercări și era deranjată de ele, deoarece urmează a fi stabilită legătura de cauzalitate dintre comportamentul făptuitorului și urmările survenite și manifestate în suferințe psihice prevăzute de legea contravențională. Se impune a fi corectă și întemeiată răspunderea contravențională pentru acte de persecuție săvârșite *repetat,* ceea ce conduce la creșterea neliniștii și tensiunii interne a victimei violenței în familie. *„Repetat”* presupune că victima anterior a fost contactată de către făptuitor prin acțiuni similare sau identice.

Actele de persecuție trebuie să fie suficient de grave prin natura sau prin caracterul lor repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului.

Actele de persecuție constituie *o componență materială*. Pentru survenirea răspunderii contravenționale trebuie de stabilit legătura de cauzalitate dintre actele de persecuție și urmările prejudiciabile sub forma prevăzută de lege. Trebuie de stabilit că astfel de contacte au fost necesare și suficiente pentru *cauzarea stării de anxietate la victimă, frică pentru siguranţa proprie ori a rudelor apropiate, ceea ce a condus în final la faptul că victima a fost constrânsă prin astfel de împrejurări să-şi modifice conduita de viaţă.*

Prin *„stare de anxietate"* se are în vedere starea de frământare, de grijă, de îngrijorare, de neliniște, de așteptare încordată, însoțită de palpitații, de sufocare, de jenă în respirație sau de alte asemenea tulburări fiziologice. Prin *„frică"* se înțelege starea de adâncă neliniște și de tulburare, provocată de un pericol real sau imaginar. Atât starea de anxietate, cât și frica, indusă victimei, trebuie să aibă ca obiect fie siguranţa proprie a acesteia, fie siguranța rudelor apropiate ale victimei. De importanță decisivă este stabilirea împrejurării că un astfel de comportament este unul <u>*nedorit*</u> pentru victimă. Dacă o persoană încurajează comportamentul obsesiv și abuziv manifestat față de ea, considerându-l acceptabil (spre exemplu, pentru a menține o relație amoroasă între parteneri intimi), atunci răspunderea contravențională se exclude.

Latura subiectivă a actelor de persecuție se caracterizează prin intenție directă. Scopul acestei fapte este de a cunoaşte actele şi faptele victimei. Motivele faptei prevăzute la art.78^2 din Codul contravențional constau în curiozitate, gelozie, interesul material (care presupune executarea comenzii de săvârșire a actelor de persecuție în schimbul unei remunerații materiale) etc. Cum rezultă din art.16 din Codul contravențional, subiectul faptei în cauză este persoana fizică cu capacitate de exerciţiu care, în momentul săvârşirii contravenţiei, are împlinită vârsta de 18 ani.

Analizând cu o deosebită atenție fapta infracțională de violență în familie sub forma de *izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei (lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM)* și fapta contravențională de acte de persecuție (art.78^2 din Codul contravențional) sesizăm o problemă: în ambele cazuri victima este supusă abuzului psihologic (emoțional) aproape identic după formă și conținut, însă efectele juridice ale acestui comportament sunt diferite – într-un caz survine răspunderea penală, într-un alt caz – răspunderea contravențională. Mai mult, observăm o confuzie legislativă în acest sens. Astfel, se primește că intimidarea și izolarea constituie <u>componențe formale</u> în baza cărora survine răspunderea penală, iar construcția normei contravenționale mărturisește cert despre intenția legiuitorului de a stabili prezența urmărilor prejudiciabile sub forma de „*o stare de anxietate, frică pentru siguranţa proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-şi modifice conduita de viaţă*" (<u>componență</u>

materială). Legea contravențională corect definește natura abuzului psihologic (emoțional), arătând că acest abuz are o influență deosebită asupra conduitei victimei și această conduită se exteriorizează în luarea anumitor măsuri de securitate și protecție. În opinia noastră, răspunderea contravențională este suficientă, iar modalitatea prevăzută la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM ar trebui să fie exclusă din legea penală.

Într-o altă ordine de idei, am sintetizat anumite concluzii consacrate neglijării ca formei de sine stătătoare a faptei prejudiciabile de violență în familie. În acest segment de cercetare ne punem întrebarea: *poate fi oare calificată neglijența parentală, indiferent de forma ei de manifestare, drept violență în familie în sensul art.201^1 CP RM?* Pentru a răspunde la această întrebare, vom sublinia că, în primul rând, orice deviere de comportament familial, fiind *a priori* abuzivă, având un impact negativ asupra dezvoltării fizice, psihice și spirituale a copilului, constituie o formă de violență în familie. Însă, nu toate formele de violență intrafamilială cu implicarea copiilor minori se încadrează în sensul art.201^1 CP RM, ci doar cu respectarea a câtorva condiții obligatorii: *cerință obiectivă* – prezența prejudiciului sănătății victimei; *cerință subiectivă* – prezența intenției care cuprinde atât conștientizarea caracterului prejudiciabil al acțiunilor (inacțiunii) sale, capacitatea de prevedere a inevitabilității sau a posibilității reale de survenire a urmărilor prejudiciabile, precum și dorința rezultatului sau admiterea lui în mod conștient ori atitudinea indiferentă față de survenirea acestuia.

Luând în considerare gradul prejudiciabil avansat al neglijării medicale a minorilor (în special, a celor care se află în vârstă fragedă), am arătat că neglijarea medicală constituie temei pentru survenirea răspunderii penale doar în cazul în care a provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Latura subiectivă a acestei infracțiuni se caracterizează prin vinovăție sub formă de intenție indirectă, iar motivele infracțiunii pot fi diverse: egoism, lașitate, indiferență etc. Vom aduce un caz relevant din practica judiciară: *Inculpata B.E. a fost pusă sub învinuire în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, deoarece, fiind bolnavă de tuberculoză (invalid de gr.I), pe parcursul lunii iunie 2013 și până în prezent categoric refuza tratamentul copiilor B.A. (născut la 18.06.2007) și B.D. (născut la 07.09.2009), ambii bolnavi de tuberculoză. La cerințele administrației IMSP „Spitalul Clinic Municipal de Ftiziopneumologie" și ale Direcției pentru protecția drepturilor copilului din sec.Râșcani, mun.Chișinău, B.E. refuză să prezinte copiii minori la tratament, prin ce pune în pericol viața și sănătatea acestora. Examinând situația copiilor B.D. (2009) și B.A. (2007) Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate a considerat ca fiind necesară și oportună luarea forțată a acestor minori din familie pentru a le asigura și realiza drepturile lor la sănătate și la îngrijire medicală. Astfel, B.E. este învinuită de faptul că prin inacțiunea sa intenționată a săvârșit fapta de violență în familie, manifestată în*

refuz categoric de la tratamentul obligatoriu contra tuberculozei de care suferă cei doi copii minori aflați la îngrijirea ei. Prin acest refuz inculpata B.E. a pus în pericol grav viața și sănătatea minorilor. Cele săvârşite au fost calificate în baza lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM. Totodată, potrivit Certificatului de deces nr.3558 din 09.09.2014, eliberat de OSC mun.Chişinău, cet. B.E. a decedat la 08.09.2014, cauza decesului – tuberculoză pulmonară. Procesul penal în acuzarea lui B.E., pornit în baza lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM, a fost încetat din cauza survenirii decesului [156]. Luând ca ipoteză faptul că mama copiilor a fost bolnavă de tuberculoză în fază activă, adică prezenta pericol real de contaminare pentru cei din jur, în special pentru copiii săi minori care se aflau în contact direct cu ea, aceasta era obligată să-şi prezinte copiii în instituție medicală specializată pentru tratamentul obligatoriu al copiilor care se aflau în contact cu făptuitoarea, însă nu a îndeplinit această obligație părintească [286, p.57].

În cadrul acestei cercetări ştiinţifice ne formulăm şi o altă întrebare: *neglijarea în forma sa educațională constituie temei pentru survenirea răspunderii penale?* În opinia noastră, neglijarea educațională constituie temei pentru survenirea răspunderii contravenționale în baza art.63 din Codul contravențional al Republicii Moldova [272]. De reținut că orice formă de privare de mijloace economice, inclusiv prin lipsirea de mijloace de existenţă primară, sau neglijare nu constituie temei pentru survenirea răspunderii penale atât timp cât nu va provoca urmări prejudiciabile prevăzute expres de legea penală, și anume: vătămarea ușoară a integrității corporale. Nu intră sub incidența alin.(1) art.201[1] CP RM fapta de neîndeplinire sau îndeplinire necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului, chiar dacă această faptă a avut ca urmare lipsa de supraveghere a copilului, vagabondajul, cerșitul ori săvârșirea de către acesta a unei fapte socialmente periculoase. Într-o asemenea ipoteză, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(1) sau (2) art.63 din Codul contravențional.

Metode și mijloace de săvârșire a infracțiunilor de violență în familie. Ținând cont de particularitățile faptice ale manifestărilor violentale în familie și în urma analizei aprofundate a celor 204 cauze penale selectate din Arhivele judecătoriilor Sângerei, Bălți, sec.Centru mun.Chișinău, sec.Râșcani mun.Chișinău, sec.Ciocana mun. Chișinău, pentru perioada anilor 2011-2015 (semestrul I) (Anexa 1) (A se vedea sentințele din bibliografia tezei de doctorat [50-253]), am obținut următoarele rezultate privind ***repartiţia cazurilor după mecanismul de producere a leziunilor constatate:*** *lovirea activă cu pumnii și(sau) picioarele, zgâriere, comprimare, muşcătură etc*. – 89 de cazuri (43,63%); *lovirea activă cu corp dur (bâtă, unelte de bucătărie, nuia etc.)* – 50 de cazuri (24,51%); *lovirea activă urmată de cădere* – 37 de cazuri (18,14%); *lovirea cu obiecte tăietoare-înțepătoare (cuțit, topor, șurubelniță, sapă etc.)* – 28 de cazuri

(13,72%) [279, p.247-248]. Totodată, practica judiciară cunoaște metode extrem de sadice ce denotă o cruzime deosebită a făptuitorului utilizate în cadrul actelor de violență în familie, cum ar fi: folosirea unei lampe de benzină pentru provocarea arsurilor în regiunea peretelui abdominal şi a coapselor [46].

Într-un alt caz, s-a constatat că, *I.M. la data de 07 ianuarie 2018, fiind în stare de ebrietate, la domiciliu, manifestând continuu un comportament agresiv faţă de concubina M.O., intenţionat a iniţiat o ceartă, apoi a răsturnat afară mâncarea din caserolă şi târând-o pe concubina de păr afară, a împins-o și a impus-o să consume mâncarea de jos. Apoi din nou a târât-o de păr în casă, unde a continuat să-i aplice lovituri peste diferite părţi ale corpului cu o ţeavă din metal* [38].

Am arătat că un grad sporit de prejudiciabilitate posedă săvârșirea violenței în familie cu obiecte tăietoare-înțepătoare din cauza gravității leziunilor corporale care pot fi cauzate victimei. Anume aceste tipuri de violență în familie sunt considerate *„clasice”* sau *„exemple academice”*, când pe parcursul unei certe desfășurate la domiciliu (de obicei, la bucătărie) făptuitorul nu se gândește mult și ia în mână ceea ce nimerește, intenția fiind spontană, uneori chiar afectivă, și îi aplică victimei lovituri [279, p.179; 287, p.61-70]. Deseori, după cum am constatat în analiza noastră, violența în familie se manifestă în acțiuni de împingere urmate de căderea victimei [115]. Totodată, în practica judiciară a Republicii Moldova sunt întâlnite și cazuri de violență în familie care sunt săvârșite prin mijloace mai puțin specifice pentru astfel de manifestări violentale: „*a apucat soția de gât, sufocând-o, apoi a stropit-o în față cu gaz lacrimogen cu conținut de ardei iute”* [218].

În urma studiului nostru am confirmat rezultatele descrise recent în literatura străină – *regiunea cap-gât constituie cea mai afectată porțiune a corpului uman în cazurile de violență domestică*. Pentru demonstrarea celor expuse ne-am propus verificarea acestor ipoteze, și într-adevăr, analizând cu meticulozitate mai multe cauze penale am observat că în majoritatea absolută a acestora făptuitorul atentează la fața victimei, în special în cazuri în care în calitate de victimă este femeia ori minorul: *„...în urma unui conflict apărut la domiciliu unei rude, i-a aplicat o lovitură cu pumnul soției R.T. în regiunea feţei, după care, cu un cuţit de bucătărie i-a aplicat o lovitură în regiunea capului...., i-a aplicat multiple lovituri cu un cuţit în regiunea feţei soției lui”* [37]; *„soțul i-a aplicat soției o lovitură cu palma în regiunea feţei şi cu un băţ în regiunea ochiului stâng”*[36]; *„...a luat un cuţit de bucătărie şi i-a aplicat o lovitură în regiunea ochiului stâng”* [46]; *„...soției i-au fost aplicate lovituri în regiunea capului cu un scaun și pumnii”* [19].

La nivel interdisciplinar, am găsit că violența în familie poate include *un singur episod* sau *mai multe acte de violență*, formând un model de comportament abuziv prin exercitarea

controlului. Violenţa se poate întâlni atât în familiile bogate, cât şi în cele sărace, în familiile monoparentale şi în cele cu ambii părinţi. Pot fi întâlnite forme de violenţă asupra femeii, bărbatului, persoanei vârstnice şi asupra copilului. Majoritatea absolută a cazurilor de violență în familie ia loc într-un loc privat, închis, unde pătrunderea altor persoane pentru acordarea asistenței necesare, chiar și a celei medicale, devine aproape imposibilă. Paradoxal, dar familia devine locul perfect al violenței. Am demonstrat că actele de violență în familie au loc deseori anume în *familii secundare* (căsătorie, concubinaj) – 152 de cazuri, ce constituie 74,5% din numărul total de cazuri; iar în *familie de origine* (unde făptuitorii locuiesc împreună cu părinții sau alți membrii ai familiei) doar în 52 cazuri, ce constituie 25,5% din numărul total de cazuri.

În cadrul tuturor modalităților infracționale ale violenței în familie legiuitorul operează cu *prezumția cunoașterii legăturii de familie existente între făptuitor și victimă.* Această prezumpție are un efect juridic deosebit: gradul de probabilitate al acestei *„cunoașteri”* crește substanțial în așa o măsură, încât această prezumție devine incontestabilă.

Scopul special reflectat în prevederile legislative de la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM – *în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei* – poartă un caracter special, adică în fiecare caz de izolare sau intimidare a victimei violenței în familie organelor de drept le revine stabilirea și demonstrarea scopului special al pretinsei intimidări sau izolări. Violența în familie, oricare ar fi forma acesteia, are ca finalitate impunerea voinței și menținerea controlului în relație. Una dintre consecinţele comportamentului violent este frica constantă a victimei de repetarea violenţei, prin urmare, pe viitor făptuitorul nu mai are nevoie de a comite acte de violenţă fizică: amenințările şi amintirea violenţei sunt suficiente ca victima să accepte autoritatea agresorului.

Din punct de vedere juridico-penal și criminologic, izolarea și intimidarea sunt doar niște exemple ale unor tactici de menținere a acestui control, lista cărora, de fapt, este cu mult mai largă și nu poate fi redusă doar la acestea. Formularea actuală a scopului ca atare se referă nu doar la fapta prevăzută la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM, ci la toate modalitățile infracționale ale faptei de violență în familie. Totodată, ținând cont de propunerea noastră expusă pentru a exclude din textul legii penale modalitatea infracțională prevăzută la lit.(b) alin.(1) art.201^1 CP RM, optăm pentru *eliminarea oricăror referiri la scopul special*. Manifestări violentale în familie au loc nu doar în cazuri în care făptuitorul exercită controlul asupra relației, dar și în alte cazuri, inclusiv când făptuitorul intenționează să părăsească această relație.

Violența este rezultatul utilizării sau amenințării intenționate cu forța fizică. Manifestarea imprudenței față de aceste prejudicii nu este compatibilă cu esența juridică a violenței. Prin urmare, dacă se va stabili vinovăție sub formă de imprudență (fie sineîncredere exagerată, fie

neglijență), norma cu privire la violența în familie (art.201^1 CP RM) nu poate fi aplicată. În celelalte cazuri, fapta infracțională comisă în familie urmează a fi calificată în conformitate cu norme juridico-penale din Capitolul II al Părții Speciale a Codului penal, sau, după caz, în funcție de împrejurări, ca o contravenție. În particular, se vor aplica norme juridico-penale cu caracter comun în funcție de obiectul juridic prejudiciat, spre exemplu, lăsarea în primejdie (art.163 CP RM). Însă, amintim că ignorarea intenționată a necesităților vitale ale membrului de familie care a condus la urmări prejudiciabile prevăzute de legea penală va constitui fapta de neglijare prevăzută la lit.c) alin.(1) art.201^1 CP RM.

Motivele faptelor infracționale de violență în familie pot fi diverse: răzbunare; gelozie; invidie; interes material; motive huliganice; ură, inclusiv ură socială, națională, rasială sau religioasă etc. Nu sunt rare motive neînsemnate, cum ar fi disciplinarea copilului (plânsul copilului, nereușite la școală etc.). Spre exemplu, într-un caz *făptuitorul fiind supărat că minora N.N. plângea, profitând de faptul că ultima graţie vârstei fragede (sub un an) este în imposibilitate evidentă de a se apăra, i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnul în regiunea capului şi a corpului, în urma cărora fetița a decedat* [20]. Totodată, infracțiunilor de violență în familie le sunt caracteristice unele motive specifice, cum ar fi: rolul soțului sau rolul părintesc înțeles eronat, tendința de a domina și a controla situația, tendința de a *„păstra familia”*, de a *„reeduca”* membrul familiei [127; 231; 204]: gelozie – *„partea vătămată se afla oficial în căsătorie cu un alt bărbat, iar cu făptuitorul concubina”* [127]; interes profit – *„mama nu voia să-i dea 700 de lei”* [231]; într-un al caz – *„lipsa de <u>bani</u>”*[204].

Am argumentat pe cale empirică că motivele femeilor și a bărbaților în cazurile de violență în familie se deosebesc substanțial. Femeia purcede la actul de violență în familie în stare de disperare, fiind convinsă că prin această metodă îl va pedepsi pe agresor și se va izbăvi de la teroare pe viitor. Prin contrast, actele de violență în familie săvârșite de bărbați constituie un model de comportament care face parte din *„strategia re-educării”* și impunerii de control asupra altor membri de familie, susținut de tradiții patriarhale. Totodată, motivele ce determină săvârșirea violenței sexuale în familie pot fi diferite, în special când victimă devine un copil minor: nedorința de a educa copilul-victimă; nedorința de a-i acorda ajutor financiar sau de altă natură; ura față de copil din cauza infirmităților lui fizice sau psihice. Am demonstrat că motivul suprem, comun tuturor atentatelor sexuale în familie, îl constituie *subordonarea și umilirea victimei, demonstrarea că făptuitorul este stăpân pe situație* etc. [282, p.44-47].

În urma studiului nostru empiric am stabilit că acte de violență în familie soldate cu vătămări corporale neînsemnate au fost constatate în 41,18% de cazuri, adică în aproape jumătate de cazuri [287, p.61-70 ; 170; 183; 187].

Este argumentat că *comportamentul violent în familie se învaţă, are caracterul repetitiv şi tendinţa spre escaladare*. Nu contează structura sau forma de organizare a familiei, ci *„calitatea”* acestei familii, materializată în relaţii afective şi adecvate, inclusiv cele de comunicare între membrii familiei, în stilurile educaţionale ale părinţilor, în strategiile de control parental, practicile cotidiene parentale şi în comportamentul moral. Am demonstrat că copii care vin din familii violente, vor reproduce violenţa în familie. Felul în care este tratat un individ în copilăria timpurie poate fi definitoriu pentru destinul său, mărind probabilitatea apariţiei comportamentelor deviante.

Majoritatea formelor violenței în familie poartă un ***caracter combinat (mixt).*** Totodată, reieșind din cele expuse sesizăm o problemă: dacă maltratarea este permanent fizică, atunci alte acţiuni violente pot avea şi un caracter non-fizic sau chiar mixt, lista cărora e cu mult mai largă, inclusiv restricționarea ori privațiunea ei de libertate *sau* privarea unei alte persoane de acces la hrană adecvată, apă, îmbrăcăminte, locuință sau odihnă. Privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, executată într-o intensitate încât este pasibilă de a provoca vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății, este de fapt parte componentă a altor acțiuni violente, despre care expres ne mărturisește legea în lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM. Mai mult, urmările prejudiciabile prevăzute de lege sunt identice. Pe cale de consecință, propunem excluderea lit.c) din alin.(1) art.201^1 CP RM după cum urmează: sintagma *„privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară”* se exclude, iar cuvântul *„neglijare”* se transferă în conținutul agravantei de la lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM, astfel încât aceasta să aibă următorul conținut: „*Maltratarea, alte acte violente, precum și neglijarea, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății”.*

3.2. Rezultatele obținute în cercetarea variantelor-tip și variantele agravate ale infracțiunii de violență în familie prevăzute la alin.(2), (3) și (4) art.201^1 CP RM

Pe parcursul cercetării noastre științifice am clarificat natura juridico-penală a semnului calificativ prevăzut la ***lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM „săvârşite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei”.*** Violența în familie săvârșită asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei constituie o infracțiune unică; totodată, această faptă infracțională presupune pluralitatea de victime (două sau mai multe persoane, de obicei soția și copilul minor sau ambii părinți ai făptuitorului asupra cărora el săvârșește infracțiunea). Este posibilă transformarea (extinderea) intenției pe parcursul actelor de violență în familie în cazul în care în cadrul conflictului intrafamilial făptuitorul execută violența inițial asupra unui singur membru de familie, iar pe parcursul acestui conflict extinde acțiunile și asupra altor membri. Varianta clasică este atunci când mama

devine victima comportamentului infracțional din partea tatălui și copilul se implică în ceartă, fiind agresat și el. Nu rareori se întâmplă și o situație diametral opusă: când copilul este supus agresiunilor din partea unui părinte, dar un alt părinte se implică activ pentru a-l proteja și la fel este agresat.

Intenția unică are loc și atunci când infractorul avea intenție să aplice violența asupra mai multor membri de familie încă până la săvârșirea primului atentat violent, precum și în cazuri când intenția la aplicarea violenței a apărut în procesul sau îndată după săvârșirea primului atentat violent, cu alte cuvinte are loc o oarecare progresare (creștere) a intenției de violență în familie împotriva unei persoanei (spre exemplu, asupra soției) în intenția la violență în familie asupra unui alt membru de familie (spre exemplu, asupra copilului minor care a încercat să prevină atentatul violent asupra mamei sale.).

În conformitate cu *prima condiție*, este de menționat că fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM, se realizează în formă consumată dacă toți cei doi sau mai mulți membri ai familiei suportă suferință fizică ori vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății, sau suferință psihică, ori prejudiciu material sau moral. În cazul agresării soției și a minorilor, acțiunile violente deseori poartă un caracter mixt. Am arătat că minorul de obicei este agresat pentru năzuința acestuia de a interveni în conflict și de a o salva pe mama sau pe un alt membru al familiei care este supus agresiunii din partea făptuitorului [210]. Însă, este posibil ca intenția de a săvârși fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei să nu se realizeze simultan, ci etapizat, parcurgând mai multe episoade. În acest caz vom fi în prezența unei infracțiuni unice prelungite prevăzute la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, având la bază intenția unică de a săvârși fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei.

În legătura cu *cea de-a doua condiție,* care rezultă din dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, trebuie de menționat că intenția unică (dublată de un scop unic) de a săvârși fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei se poate realiza simultan în raport cu toate victimele. Caracteristica numerică a urmărilor prejudiciabile poate fi luată în considerare doar la individualizarea pedepsei penale. Pentru a recunoaște această faptă infracțională ca fiind comisă cu o intenție unică, trebuie de demonstrat *prezența aceluiași motiv* la prejudicierea sănătății victimelor. Cu toate că motivele pot fi identice, tipurile intenției pot fi diferite, spre exemplu: unui membru al familiei prejudiciul i se cauzează cu intenție directă, iar celuilalt – *cu intenție indirectă*. Important este ca intenția de a săvârși fapta prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei să se formeze fie până la săvârșirea faptei prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra primei victime, fie în

procesul de realizare a acțiunii (inacțiunii) prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM asupra primei victime. În caz contrar, cele săvârșite vor forma concursul dintre două sau mai multe infracțiuni prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM.

Agravanta prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM nu poate fi operată în cazul în care făptuitorul, pe lângă membrul de familie, a agresat-o și pe o altă persoană care nu are acest statut special. În cazul acesteia cele săvârșite urmează a fi calificate în baza articolelor din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni contra sănătății persoanei, iar agravanta prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM nu se va aplica.

Totodată, în practica instanțelor de judecată nu sunt rare cazurile când actele de violență în familie au loc în locuri publice, încalcă grosolan ordinea publică, inclusiv fiind însoţite de: aplicarea violenţei asupra persoanelor; ameninţarea cu aplicarea violenţei asupra persoanelor; opunerea de rezistenţă violentă reprezentanţilor autorităţilor sau altor persoane, care curmă actele huliganice. În calitate de exemplu poate servi următorul caz din practica judiciară: *„Având intenția comiterii unui act de huliganism a întâlnit-o pe mama copilului lui (fosta concubină), a lovit-o cu capul de gard, apoi după ce ea a căzut, a lovit-o cu pumnii şi picioarele peste corp. După ce a conştientizat că este văzut de fiica lor minoră a încetat. Pe parcursul anilor 2006-2014 fiind în relații de concubinaj, agresa în mod sistematic concubina și fiica sa. Minorei i-au fost cauzate suferințe fizice și psihice, au fost stabilite mai multe leziuni corporale sub formă de excoriații și edeme în diverse regiuni ale corpului”* [27]. În acest sens, trebuie să ținem cont de recomandările formulate în pct.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19.06.2006 *(modificată prin: Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr.6 din 15.05.2017)*: *„instanţele de judecată urmează să delimiteze huliganismul de alte infracţiuni în dependenţă de sensul şi orientarea intenţiei făptuitorului, de motivele, scopurile şi circumstanţele acţiunilor săvârşite de el. Insultele, loviturile, cauzarea vătămărilor corporale uşoare, medii, grave şi alte acţiuni de acest fel, săvârşite în familie, apartament, în privinţa rudelor, cunoscuţilor şi provocate de relaţiile personale ostile etc., vor fi calificate în baza articolelor Codului penal ce prevăd răspunderea pentru infracţiunile împotriva vieţii şi sănătăţii persoanei. Însă, în cazurile în care asemenea acţiuni au fost însoţite de o încălcare grosolană evidentă a ordinii publice de către făptuitor şi au exprimat o vădită lipsă de respect faţă de societate, aceste acţiuni urmează a fi calificate drept huliganism”* [312]. Dacă acţiunile de huliganism au fost însoţite de violență în familie față de membru de familie în una dintre modalitățile infracționale prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM, acestea urmează a fi calificate prin concurs de infracţiuni, prevăzute de art.287 și art.201^1 CP RM cu indicarea literelor și alineatelor respective [25; 33].

Astfel, în opinia noastră, va constitui *fapta infracțională săvârșită prin încălcarea grosolană a ordinii publice* fapta de violență în familie săvârșită într-un loc public în sensul art.131 CP RM (Fapta săvârşită în public), din cauza escaladării actelor infracționale cu caracter intrafamilial în afara spațiului privat, ce conduce la transformarea violenței private în forma sa publică, deseori cu implicarea persoanelor străine care încearcă să prevină, să curmeze fapta sau să-l oprească pe făptuitor. Caracterul public al celor comise urmează a fi conștientizat de făptuitor.

Într-o altă ordine de idei pe parcursul cercetării noastre am clarificat punctele-cheie ale agravantei prevăzute la ***lit.b) alin.(2) art.201[1] CP RM (Faptele prevăzute la alin.(1) săvârşite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecţie)*** sunt următoarele: ea se referă la latura subiectivă a faptei de violență în familie; ea desemnează motivul săvârșirii violenței în familie care răspunde la întrebarea: în legătura cu ce a fost comisă această faptă; ea arată cert la caracterul repetitiv al incidentelor de violență în aceeași familie.

Astfel, există *un atentat primar*, în legătura cu care s-a solicitat luarea măsurilor de protecție a victimei din partea autorităților competente, și *un atentat secundar* întreprins împotriva victimei din motivul că aceasta s-a adresat pentru luarea măsurilor de protecție. Introducerea normei juridico-penale privind neexecutarea măsurilor din ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie prin Legea Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016, a determinat o altă etapă în practica judiciară existentă în materia faptelor repetate de violență în familie – au apărut numeroase cazuri de încadrare prin concurs a faptelor de violență în familie prevăzute la art.201[1] C PRM și art.320[1] CP RM.

Prin Legea Republicii Moldova *pentru modificarea şi completarea unor acte legislative*, nr.167 din 09.07.2010 [318], în conținutul art.11 din Legea nr. 45-XVI din 1 martie 2007 *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie*, a fost introdus un alineat separat – (21), care garantează ***dreptul la viața privată și confidențialitatea informației privind victima,*** precum și dreptul la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială, prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice şi sociale.

Am arătat că nu rareori se întâmplă că victima, de frică, nu spune adevărul și încearcă să-l salveze pe făptuitor. Chiar și în cazul în care victima nu poate evita contactul cu autoritățile din motive obiective (adresarea la spital pentru acordarea asistenței medicale urgente etc.), ea evită să spună adevărul, fiindcă deseori este chiar și însoțită de agresor. Pentru a confirma cele expuse, vom aduce un caz din practica judiciară: *la data de 01.03.2014, în jurul orei 20.00, B.G., aflându-se în apartament împreună cu concubina sa, în timpul unei certe cu ea i-a aplicat acesteia câteva lovituri cu pumnul în regiunea feței. Încercând să se apere, concubina a aruncat în direcția lui B.G. un pahar din sticlă, însă nu l-a nimerit. Ulterior B.G. a aruncat în direcția ei*

un cuțit. Acesta s-a înfipt în regiunea hemitoracelui stâng, cauzând concubinei leziuni corporale grave. În conformitate cu Raportul de expertiză medico-legală nr.680/D din 20.03.2014, expertul judiciar a constatat plagă tăiată-înțepată penetrantă a hemitoracelui stâng cu pneumotorace și emfizem subcutanat și intramuscular, care a fost produsă prin acțiunea traumatică a unui obiect tăietor-înțepător, posibil în timpul și în circumstanțele indicate. Respectivele leziuni prezintă pericol pentru viață și în baza acestui criteriu se califică ca vătămare gravă [152]. Având frică față de agresor, victima a evitat să spună adevărul și la spital a înaintat o altă versiune. Astfel, la solicitarea medicilor s-au prezentat polițiștii, însă la întrebarea: „Ce s-a întâmplat?" partea vătămată a relatat că *„a fost agresată în stradă de un necunoscut, care a înjunghiat-o și i-a luat geanta"* [279, p.42]. De menționat că victima a fost transportată la spital de către agresor și el a fost prezent la acordarea asistenței medicale. Partea vătămată a comunicat că această declarație falsă a făcut-o dorind să ascundă adevărul, deoarece îi era frică de o eventuală răzbunare din partea concubinului. Cele săvârșite de B.G. au fost calificate în conformitate cu lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM [152].

Am observat că ordonanțele de protecție sunt încălcate cu o periodicitate vizibilă din partea persoanelor (în majoritatea sa absolută fiind bărbații) care anterior au fost urmăriți penal/judecați sau sunt în proces de urmărire penală/ examinarea judiciară pentru violență în familie [45].

Am găsit că în majoritatea cauzelor, violența în familie nu a constat dintr-un singur incident, dar a luat forma unei agresiuni repetate [24]. Mai mult, faptele repetate săvârșite după aplicarea măsurilor de protecție, devin și mai sadice și severe: „*având scopul neexecutării măsurilor stabilite prin ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie, aplicate faţă de concubina I.L., cunoscând că prin ordonanţa de protecţie din 02.08.2017, eliberată de Judecătoria Hînceşti, i-au fost stabilite, pentru o perioadă de 60 zile, obligaţia de a sta departe de locul aflării victimei I.L., la o distanţă de minim 300 m., obligaţia de a nu contacta prin telefon, corespondenţă sau în orice alt mod cu victima I.L., excluzând orice contact vizual, C.C. s-a deplasat la domiciliul victimei, unde cu o cărămidă, a spart geamul casei, a stropit cu benzină interiorul ei şi a incendiat-o. După cele comise, a contactat-o telefonic victima, informând-o despre cele comise şi a părăsit locul comiterii faptei* [26].

Susținem că imixtiunea autorităților în viața privată și în viața de familie poate deveni necesară în vederea ocrotirii sănătății și drepturilor unei persoane sau prevenirii acțiunilor ilegale în anumite circumstanțe, iar statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal corespunzător, care acordă protecție împotriva acțiunilor de violență din partea persoanelor private [279, p.70; 53]. Într-un alt caz [87], pentru a evita agresarea fiului minor din partea tatălui, copilul, după ce i-au fost acordate îngrijirile medicale necesare, a fost plasat în mod forțat

în Casa de copii. Spre regret, neaplicarea pedepselor corespunzătoare și reale situației în care se află victima și făptuitorul (după cum arată studiul nostru, în majoritatea cazurilor se aplică munca neremunerată în folosul comunității și închisoarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de probă) și continuarea vieții în comun cu agresorul după evenimentele violentale conduc la repetarea actelor de violență în familie și la agravarea acestora.

În lumina prevederilor de ***la lit.a) alin.(3) art.201[1] CP RM – „au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii”***, am observat că pericolul pentru viață este o caracteristică a vătămării grave, nu o urmare a vătămării grave. *În funcţie de gravitatea leziunilor,* am identificat următoarele date: vătămări corporale neînsemnate – 84 de cazuri (41,18%); vătămări corporale ușoare – 65 de cazuri (31,86%); vătămări corporale de gravitate medie – 27 de cazuri (13,24%); vătămări corporale grave – 8 cazuri (3,92%); vătămări corporale grave care au condus la decesul victimei – 7 cazuri (3,43%); violență în familie non-fizică (emoțională, verbală) – 13 cazuri (6,37%) [287, p.61-70].

Preîntâmpinarea morții, condiționată de anumiți factori (aplicarea promptă a tratamentului medical, reactivitatea individuală ridicată a organismului victimei etc.), nu poate fi luată în considerare în procesul aprecierii pericolului pentru viață al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății. În acest sens, în pct.11 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.199/2003 se face referire la agravarea stării de sănătate a victimei din cauza deficiențelor în acordarea asistenței medicale. Drept exemplu relevant de violență în familie în varianta-tip prevăzută la lit.a) alin.(3) art.201[1] CP RM poate fi propusă următoare speță din practica judiciară: Inculpata M.O., la data de 02.01.2014, aproximativ ora 21.30, aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliu, în rezultatul conflictului cu fratele său M.D., intenționat i-a aplicat acestuia o lovitură cu cuțitul de bucătărie în regiunea toracică, cauzându-i, conform Raportului de expertiză medico-legală nr.12/D din 21.01.2014, plagă tăiată penetrantă în regiunea hemitoracelui drept, hemopneumotorace pe dreapta, care prezintă pericol pentru viața și sănătatea persoanei și se califică ca vătămare gravă. Cele săvârșite au fost calificate în baza lit.a) alin.(3) art.201[1] CP RM [127].

Totodată, am constatat că, pe lângă metodele *„clasice”* de vătămări grave ale integrității corporale sau a sănătății în cadrul atentatelor violentale în familie, în practica judiciară se întâlnesc și cazuri de utilizare a metodelor mai puțin obișnuite, caracterizate printr-o cruzime deosebită: *„a stropit corpul fiicei cu o soluție chimică neidentificată, provocându-i: toxemie; arsură chimică gr.I-II-III AB a feței, gâtului, urechilor, mâinii stângi pe o suprafață de 9%, arsură chimică de gr.I-II a pleoapelor și conjunctivei corneei ambilor ochi; acțiune toxico-rezorbtivă generală a organelor interne; șoc de gr.I-II. Arsurile chimice din regiunea feței și gâtului sunt ireparabile, deoarece au necesitat o intervenție chirurgicală (operație cosmetică cu*

autotransplant dermal). Între acțiunile lui G.I. și vătămările corporale grave cauzate minorei G.E. există legătură de cauzalitate directă. Condamnatul a declarat recurs în anulare în care, a solicitat casarea hotărârilor instanțelor anterioare, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care să-i fie stabilită o pedeapsă mai blândă, motivând că a stropit-o pe aceasta considerând că în sticlă se află agheasmă. [3].

Uneori instanțele de judecată comit greșeli de calificare a violenței în familie care a provocat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. În această ordine de idei, nu putem trece cu vederea un caz din practica judiciară. Reieșind din materialele cauzei, am sesizat următoarele: *„Cunoscând cu certitudine că fiica S.E. este însărcinată (termenul de gestație – 4 săptămâni), în momentul când aceasta se îndrepta spre ieșirea din casă, G.V. a aruncat în direcția ei o masă de bucătărie, lovind-o în regiunea lombară a spatelui și a fesei drepte. În rezultatul acțiunilor violente fiica inculpatului a fost internată în spital, unde în urma traumei primite a pierdut sarcina* [80]. Mai mult, în Raportul de expertiză medico-legală (nr.2268 din 28 mai 2011), la care a fost supusă partea vătămată, au fost descrise doar echimoze pe antebrațul drept și pe fesa dreapta, cele depistate fiind atribuite la leziuni corporale fără cauzare de prejudiciu sănătății. De menționat că prejudiciul fizic cauzat a fost calificat de către instanța de judecată ca leziuni corporale neînsemnate. Însă, în opinia noastră, o astfel de concluzie se impune a fi incorectă, deoarece întreruperea sarcinii constituie semnul vătămării corporale grave în sensul legii penale (alin.(1) art.151 CP RM), iar în conformitate cu pct.26 al Regulamentului Ministerului Sănătății al Republicii Moldova de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, *întreruperea posttraumatică a sarcinii* constituie criteriu de calificare a vătămării ca vătămare corporală gravă. Potrivit pct.60 al acestui Regulament, întreruperea sarcinii face parte din vătămările corporale grave, dacă nu este consecinţă a particularităţilor individuale ale organismului (uter infantil, plasmoză, devieri anatomice ale bazinului etc.) şi dacă se află în legătură cauzală directă cu trauma. Expertiza medico-legală în astfel de cazuri se efectuează împreună cu medicul obstetrician-ginecolog. Este suficient ca, la momentul săvârșirii faptei, făptuitorul să conștientizeze că victima este însărcinată. Făptuitorul trebuie să cuprindă cu intenția sa toate semnele prevăzute la lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM. Astfel, nu este suficient ca făptuitorul să cuprindă cu intenția sa urmările prejudiciabile. Mai este necesar ca intenția să cuprindă calitatea specială a victimei. Iată de ce, nu-i vom putea incrimina persoanei fapta de la lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM, dacă aceasta nu era conștientă de faptul că victima era însărcinată. Cu toate că sarcina a fost întreruptă nu imediat după lovitură, ci puțin mai târziu (în noaptea zilei când a avut loc atacul criminal, în spitalul unde victima a fost internată), instanța de judecată trebuia să țină cont că

lovitura (cu masa de bucătărie în regiunea lombară și a piciorului drept al victimei) a fost suficientă pentru pierderea sarcinii.

În practica judiciară devine greu a diferenția tentativa de omor și violența în familie care a provocat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM). Astfel, într-o speță s-au constatat următoarele: *la 06 iulie 2013, în jurul orei 20.00, T.M., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliu, a intrat în conflict cu feciorul său, T.I. Urmărind scopul de a-l omorî pe acesta, conştientizând caracterul prejudiciabil al acţiunilor sale, prevăzând urmările lor și admițând în mod conștient survenirea acestor urmări, acționând prin intenție directă, T.M. l-a agresat fizic pe T.I., aplicându-i două lovituri cu un cuțit de bucătărie în regiunea abdomenului. Prin aceasta i-a cauzat vătămare gravă a integrității corporale ce prezintă pericol pentru viață. Însă, nu și-a dus intenția până la capăt, din motiv că victima a fugit* [6]. De precizat că cele comise de făptuitor au fost calificate în baza art.27 și alin.(1) art.145 CP RM. Din start, ni se pare inconsistentă și incorectă calificarea efectuată de către instanța de fond. Aceasta din următoarele considerente: *în primul rând*, s-a stabilit că făptuitorul a admis în mod conștient survenirea urmărilor prejudiciabile în formă de deces al victimei; amintim că admiterea în mod conștient a urmărilor prejudiciabile constituie elementul volitiv al intenției indirecte; *în al doilea rând*, instanța de fond a indicat eronat două categorii juridice care se exclud reciproc „*...admițând în mod conștient survenirea acestor urmări, acționând prin intenție directă...*”; *în al treilea rând*, tentativa de omor poate fi săvârșită în exclusivitate cu intenție directă, însă în cazul în care se va stabili intenția indirectă fapta urmează a fi calificată în baza consecințelor care au survenit *de facto*. Pe cale de consecință, suntem de acord cu instanța de apel și cu instanța de recurs, care au calificat cele săvârșite ca violență în familie care a provocat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM). Astfel, prin Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18 martie 2014, a fost admis apelul avocatului în numele inculpatului, casată sentința și pronunțată o nouă hotărâre, prin care T.M. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM. Pentru a se pronunța astfel, instanța de apel a constatat: *la 06 iulie 2013, în jurul orei 20.00, T.M., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliu, în urma unui conflict, acționând prin intenție directă, a săvârșit violență în familie, anume: în timpul unei certe, l-a agresat fizic pe feciorul său T.I., aplicându-i două lovituri cu un cuțit de bucătărie în regiunea abdomenului, provocându-i plagă penetrantă de cuțit a peretelui abdomenului, ce reprezintă o vătămare gravă a integrității corporale*. La fel, instanța de apel a constatat că inculpatul a avut toate posibilitățile de a omorî victima, dacă ar fi avut această intenție, deoarece, după ce i-au fost aplicate lovituri cu cuțitul, victima T.I. a intrat în casă și s-a culcat. Astfel, din cauza vătămărilor corporale care

i-au fost provocate de la loviturile cu cuțitul, partea vătămată nu mai putea să opună rezistență. Deci, inculpatul putea s-o omoare. Însă, în loc de aceasta, inculpatul nu doar că nu și-a continuat acțiunile sale criminale, dar a chemat ambulanța, fapt ce denotă că el nu a avut drept scop să-și omoare fiul, că a acționat cu intenție indirectă și astfel trebuie să răspundă pentru urmările prejudiciabile care au survenit. Cele săvârșite de T.M. au fost calificate în baza lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM, deoarece victima era feciorul lui T.M. cu care conlocuia împreună. Totodată, instanţa de apel a menţionat că probele nominalizate nu confirmă şi nu demonstrează vina lui T.M. în comiterea infracţiunii prevăzute la art.27 și la alin.(l) art.145 CP RM, precum au fost calificate acţiunile inculpatului de către prima instanţă, dar demonstrează vinovăţia acestuia de comiterea infracţiunii prevăzute la lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM. Astfel, instanţa de apel a constatat că prima instanţă incorect a concluzionat prezenţa în acţiunile inculpatului a elementelor infracţiunii prevăzute la art.27 şi la alin.(l) art.145 CP RM, deoarece tentativa de omor este prezentă numai în cazul săvârşirii ei cu intenţie directă sau indirectă, atunci când acţiunile inculpatului demonstrează că el a prevăzut survenirea morţii, dorea sau admitea aceasta, dar sfârşitul letal nu a survenit din cauza circumstanţelor ce nu depind de voinţa lui. Totodată, instanţa a menţionat că este nefondat argumentul apărării, precum că acţiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate din prevederile art.27 şi ale alin.(l) art.145 CP RM în cele ale art.156 CP RM, deoarece starea de afect nu poate surveni în cazul aflării făptuitorului în stare de ebrietate, fapt confirmat de însuşi inculpatul în instanţa de apel, cu atât mai mult în timpul când părţile se certau, se numeau reciproc cu cuvinte necenzurate.

Într-o altă ordine de idei, analizând sub toate aspectele ***fapta de violență în familie care a determinat sinuciderea sau încercarea de sinucidere (lit.b) alin.(3) art.201^1 CP RM)***, vom arăta că legea penală nu incriminează doar fapta directă de lipsire de viață a unei alte persoane, dar și fapta oblică ce doar ar contribui la lipsirea de viață a altuia. În cazul determinării la sinucidere, nu ne găsim în fața unei participații la sinucidere, deoarece participația presupune existența unei infracțiuni la care ea se atașează. Sinuciderea nu este incriminată de legea penală, deci nu există nici participație la ea.

Am demonstrat că repetitivitatea comportamentului violent în cadrul familiei conduce la recidiva încercărilor de suicid care sunt privite de victimă drept ieșire din situație. În următorul caz au fost identificate două cazuri de încercare de sinucidere a victimei: „*Instanţa de fond a constatat că, pe parcursul anului 2015, C.Gh. locuind cu soţia C.Gh. în aceeaşi gospodărie, sistematic aplica violenţă fizică împotriva soţiei. Primul caz de încercare a se sinucide a avut loc la 18.12.2015, atunci când C.Gh. aflându-se la domiciliu, fiind în stare de ebrietate, i-a aplicat lovituri cu pumnii şi picioarele soţiei C.M. Din acest motiv C.M. a încercat să se stranguleze cu*

o frânghie, dar a fost oprită de vecina B.L. Într-un alt episod, la 21.12.2015, C.Gh. din nou a inițiat un conflict cu soția C.M. şi a aruncat în ea cu un pahar, iar în urma acestui comportament degradant din partea soțului a consumat pastile cu scop de a se sinucide, dar a supraviețuit" [21].

Într-un alt perimetru de cercetare am identificat că sinuciderile în cadrul violențelor în familie au un specific: victima nu mai rezistă violențelor la care este supusă permanent și decide să-și pună capăt zilelor. Totodată, instanțele de judecată nu totdeauna apreciază corect cele săvârșite de făptuitor. Așadar: *„Inculpatul E.S. a inițiat un conflict cu concubina sa C.C. Conflictul a evoluat în bătaie, în cadrul căreia E.S. i-a aplicat concubinei multiple lovituri cu palma în regiunea capului. Ulterior, amenințând-o cu un cuțit de bucătărie pe care i l-a pus la gât, i-a cauzat acesteia o plagă de cuțit nepenetrantă, provocându-i dureri fizice. În rezultat, victima s-a închis în baie, unde a consumat pastile cu scopul de a se sinucide. Concomitent, E.S. l-a lovit pe copilul său minor C.N. (a.n. 2005) cu cureaua peste diferite părți ale corpului, cauzându-i excoriații pe față, echimoze pe fesa dreaptă și coapsa stângă* [149]. Cele săvârșite au fost incorect calificate în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM (asupra a două sau mai multe persoane), neținându-se cont de faptul stabilit de urmărirea penală că consecința imediată a acestui comportament violent din partea concubinului a fost încercarea de sinucidere.

Astfel, actele violentale intrafamiliale constituie *determinare la sinucidere sau la încercare de sinucidere*. Cu alte cuvinte, victima este adusă în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, fie insuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nici nu se gândise la un asemenea act), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri). Determinarea poate fi realizată verbal, în scris sau pe alte posibile căi. Minorii devin extrem de vulnerabili în sensul manipulării psihologice, în special de la părinți neînrudiți biologic (vitregi): *„În urma relațiilor ostile, B.N. s-a certat cu fiica vitregă, a insultat-o și a amenințat-o cu răfuială fizică. Astfel, la 06.02.2013, aproximativ la ora 22.00, aflându-se în stare de ebrietate alcoolică, B.N. i-a aplicat fiicei sale vitrege mai multe lovituri cu pumnii în regiunea spatelui, a apucat-o de glugă și a tras-o de ea. Apoi i-a scos hainele în antreu și le-a aruncat jos, iar pe minoră a alungat-o. Fiind în stare de șoc și având scopul de a se sinucide, minora C.V. a ieşit pe traseul Bălți-Sărăteni, s-a aşezat în genunchi în mijlocul traseului și, plângând, aştepta să fie lovită de vreun automobil. Acțiunile acesteia au fost observate de G.I., care a luat-o de pe traseu și a condus-o acasă* [240].

Aşadar, sintetizând practica în materie am confirmat că hotărârea de a se sinucide o ia întotdeauna victima: *„în urma violențelor fizice și psihice repetate din partea concubinului, O.A. a intrat în bucătăria de vară şi cu scop de a se sinucide a consumat un pahar de insecticide.*

Fiind depistată de sora O.Iu. care i-a acordat primul ajutor medical, O.A. a fost salvată și internată în spital cu diagnosticul: intoxicaţie acută cu insecticide, unde și a fost resuscitată" [32]. Totodată, dacă victima nu a decis liber asupra îndemnului venit de la făptuitor, ci a fost constrânsă de acesta să se sinucidă, fapta trebuie calificată ca omor intenționat (art.145 CP RM), nu este exclusă folosirea energiei fizice a victimei, ea fiind impusă fizic sau moral (psihic) să purcede la anumite gesturi aparent suicidare. De fapt, victima nu mai are libertatea de a alege între viață și moarte, ci acționează ca un instrument în mâinile făptuitorului. Pentru confirmarea celor expuse, este relevantă poziția practicii judiciare a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României: *„Fapta inculpatului care, prin violenţe fizice și psihice, a constrâns victima să se arunce pe fereastra situată la etajul 4 al unui imobil, decedând, întrunește elementele constitutive ale infracţiunii de omor, iar nu pe cele ale infracţiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii, întrucât în cazul acestei din urmă infracţiuni sinuciderea trebuie să fie rezultatul voinţei libere a victimei, fără a exista constrângere"* [48]. În speță inculpatul, exercitând violenţe fizice și psihice asupra victimei, a constrâns-o să se arunce pe fereastră. Victima nu a decis, deci, liber cu privire la sinucidere, ci ca urmare a constrângerii exercitate de inculpat și căreia nu i-a putut rezista, iar inculpatul și-a dat seama că, datorită violenţelor exercitate, pentru a scăpa și fiind în imposibilitatea de a fugi, victima se va arunca de la etaj și a acceptat producerea rezultatului, acționând cu intenţia indirectă de a ucide. În cazul constrângerii la sinucidere nu poate exista, deci, determinare, întrucât victima nu are libertatea de a decide.

După cum cert ne arată practica Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, *sechestrarea unei persoane timp de mai multe zile, supunerea ei la repetate violenţe și cauzarea de leziuni cu potenţial de șoc și de primejduire a vieţii victimei, continuarea violenţelor și după ce aceasta amenință că se va sinucide, cu urmarea că victima s-a aruncat pe fereastră de la etajul 6 al imobilului, decedând, constituie infracţiunea de omor, iar nu aceea de determinare a sinuciderii* [49]. Instanţa a motivat, între altele, că inculpatul a săvârșit cu intenţie indirectă infracţiunea de omor calificat, deoarece în urma violenţelor fizice și psihice exercitate asupra victimei, timp de o săptămână înaintea decesului, chiar dacă nu a urmărit moartea acesteia, a acceptat posibilitatea producerii ei în condiţiile în care victima îi spusese că se va sinucide în cazul continuării violenţelor asupra ei [49]. Or, în situaţia existentă, victima nu a putut decide liber cu privire la sinucidere, atât timp cât a fost sechestrată timp de 6 zile în apartamentul inculpatului, fiind permanent agresată fizic și psihic și încuiată, fără posibilitate de scăpare. În raport cu această stare de fapt, se impune concluzia că hotărârea de a se sinucide nu a fost din voinţa victimei, ci este rezultatul constrângerii exercitate de inculpat prin violenţe fizice și psihice la care a fost supusă și cărora nu le-a putut rezista. În consecinţă, fapta inculpatului care prin actele

sale de agresiune a urmărit ori a acceptat gestul victimei de a se arunca pe geam, constituie infracţiunea de omor calificat [49].

Semnul obligatoriu al violenței în familie care a provocat sinuciderea victimei sau încercare de sinucidere este *stabilirea legăturii de cauzalitate* dintre actele de violență în familie și sinuciderea victimei sau tentativa de sinucidere. Dacă victima s-a sinucis sau a încercat să se sinucidă din alte motive, atunci răspunderea penală se exclude. Anume analiza acțiunilor întreprinse de către victimă ne permite să stabilim dacă într-adevăr ea a fost gata să săvârșească actul de suicid. Pentru calificarea celor comise de făptuitor în baza lit.b) alin.(3) art.201^1 CP RM trebuie de stabilit că partea vătămată a dorit în realitate săvârșirea actului de suicid, nu însă să-l însceneze.

La delimitarea infracțiunii prevăzute la ***alin.(4) art.201^1 CP RM (Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei)*** de omorul intenționat (art.145 CP RM) trebuie luate în calcul toate circumstanțele cazului (caracterul mijloacelor aplicate, localizarea plăgilor, numărul loviturilor aplicate etc.); nu poate fi luată ca criteriu de delimitare durata perioadei ce s-a scurs de la cauzarea plăgii până la momentul decesului victimei [93; 94; 116; 117].

Într-un caz din practica judiciară, potrivit sentinţei, *recalificând acţiunile inculpatului din prevederile lit.e) alin.(2) art.145 Cod penal în prevederile lit.c) alin.(3) art.201^1 Cod penal* (prin Legea RM nr.196 din 28.07.16, faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii soldată cu decesul victimei sunt prevăzute la alin.(4) art.201^1 CP RM – n.a.)*, prima instanţă a constatat că C.V., acţionând cu intenţie i-a aplicat mai multe lovituri cu un melesteu din lemn fiului minor în regiunea capului, exprimate prin aplicarea mai multor lovituri, cauzându-i vătămări corporale grave, periculoase pentru viaţă, sub formă de traumă cranio-cerebrală deschisă cu fracturi multieschiloase a oaselor bolţii şi bazei craniului, iar în rezultatul edemului cerebral a survenit decesul victimei* [28]. Totodată, procurorul a invocat că este eronată concluzia primei instanţe privind recalificarea acţiunilor inculpatului, din prevederile lit.e) alin.(2) art.145 Cod penal în prevederile lit.c) alin.(3) art.201^1 Cod penal (în redacţia Legii RM nr.167 din 09.07.10, MO155-158/03.09.10 art.551), deoarece s-a constatat intenţia făptuitorului de a curma viaţa persoanei, iar acţiunile sale, manifestate prin aplicarea multiplelor lovituri cu un obiect în exclusivitate în regiunea capului demonstrează anume intenţia de a omorî. Ţinând cont de gravitatea, localizarea şi mecanismul de provocare a leziunilor corporale la victimă, prin acţiunile sale violente, inculpatul a depăşit vădit limitele prevederilor art.201^1 Cod penal, or decesul victimei a survenit imediat şi a constituit rezultatul nemijlocit al acţiunilor ilegale ale inculpatului. Într-adevăr, prin Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie

„Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracţiunile săvârşite prin omor (art. 145-148 CP al RM)”, nr.11 din 24.12.2012, instanţelor li s-a atras atenţia asupra faptului că în cazul când omorul intenţionat a fost comis de către un membru de familie asupra unui alt membru de familie, acţiunile făptuitorului urmează a fi calificate în corespundere cu prevederile art.145 Cod penal. În acelaşi rând, calificarea faptei în baza alin.(4) art.151 Cod penal sau în baza lit.c) alin.(3) art.201^1 Cod penal se face ţinând cont de calitatea specială a subiectului infracţiunii şi a victimei. Prin urmare, prevederile lit.c) alin.(3) art.201^1 Cod penal reprezintă o normă specială în raport cu cele de la alin.(4) art.151 Cod penal, care constituie o normă generală, însă nu se află într-un astfel de raport cu prevederile art.145 Cod penal. La caz, calificarea acţiunilor inculpatului în baza lit.c) alin.(3) art.201^1 Cod penal ar fi posibilă în absenţa intenţei faţă de urmarea produsă – decesul, ceea ce nu s-a atestat în speţă, or având la bază circumstanţele obiective ale comiterii faptei s-a dovedit pe deplin intenţia inculpatului de a omorî persoana, ceea ce în ansamblu denotă recalificarea eronată a acţiunilor acestuia [313].

3.3. Rezultatele obținute în cercetarea aspectelor juridico-penale referitoare la victima și subiectul infracțiunilor de violență în familie

Legea penală a Republicii Moldova (până la operarea amendamentelor din 28.07.2016), care nu permitea recunoașterea statutului special de victimă a violenței în familie concubinilor părinților, și prin urmare, nu permitea calificarea celor săvârșite în baza art.201^1 CP RM.

Cu toate acestea, am sesizat multe neclarități care nicidecum nu pot fi expicate sau justificate. În opinia noastră, scopul adițional al oricărei modificări legislative constă în coroborarea normelor juridice din întregul sistem de drept, ceea e nu s-a realizat. Dimpotrivă, noile modificări au introdus neclarități și posibilități de interpretare extensivă, ceea ce este interzis de legea penală într-un mod expres. Astfel, în sensul Legii Republicii Moldova *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie*, nr.45 din 01.03.2007, victimă este persoana, adult sau copil, supusă actelor de violenţă în familie, în concubinaj. Potrivit alin.(1) art.3 al acestei legi, subiecţi ai violenţei în familie sunt: agresorul şi victima cetăţeni ai Republicii Moldova, cetăţenii străini şi apatrizii care locuiesc pe teritoriul ei. În conformitate cu alin.(3) art.3 din aceeași lege, subiecţi ai violenţei în familie pot fi: *în condiţia conlocuirii* – persoanele aflate în relaţii de căsătorie, de divorţ, de concubinaj, de tutelă şi curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soţii rudelor, alte persoane întreţinute de acestea; *în condiţia locuirii separate* – persoanele aflate în relaţii de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuţi în afara căsătoriei, cei aflaţi sub tutelă sau curatelă, alte persoane aflate la întreţinerea acestora.

Reieșind din analiza acestor prevederi legislative și comparându-le cu prevederile din Codul penal al Republicii Moldova, am sesizat următoarele deficiențe: sintagma *„alte persoane aflate la întreţinerea acestora”* nu se întâlnește în Codul penal; categoria *„persoane aflate în divorţ”* în condiţia locuirii separate: conform prevederilor art.133^1 CP RM, acestea sunt recunoscute membri de familie, iar conform Legii *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie* – nu*;* categoria *„persoane care s-au aflat în relaţii asemănătoare celora dintre soţi (concubinaj)”* în condiţia locuirii separate: conform prevederilor art.133^1 CP RM, acestea sunt recunoscute membri de familie, iar conform Legii *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie* – nu; categoriile *„soţii rudelor”* și *„persoane aflate în relaţii asemănătoare celora dintre părinţi şi copii”* în condiţia de conlocuire: conform prevederilor art.133^1 CP RM, acestea sunt recunoscute membri de familie, iar conform Legii *cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie* – nu. În baza celor analizate se impune concluzia că legislația extrapenală a Republicii Moldova în domeniul definirii noțiunii de violență în familie nu corespunde definiției acceptate în legea penală, fapt ce ne-a îndemnat spre revizuirea cadrului normativ cu perspectiva concretizării acțiunilor și inacțiunilor ce constituie fapta de violență în familie din punct de vedere juridico-penal [294, p.291-295].

Nu putem trece cu vederea nici faptul că persoana fiind în concubinaj cu victima poate să se afle în căsătorie oficială cu o altă persoană, caz în care recunoașterea concubinului (concubinei) în calitate de membru al familiei făptuitorului ar deveni o absurditate logică, socială și morală. Drept dovadă poate servi un exemplu din practica judiciară (Arhiva Judecătoriei sec.Ciocana, mun.Chișinău), în special, fapta a fost săvârșită împotriva concubinei care *de iure* se afla în relații de căsătorie cu o altă persoană. Mai mult, *motivul violenței în acest caz a servit gelozia: partea vătămată se afla oficial în căsătorie cu un alt bărbat, iar cu făptuitorul concubina. Cele săvârşite au fost calificate în baza alin.(1) art.201^1 CP RM* [127].

Din altă perspectivă, refuzul de a recunoaște concubinajul în calitate de relație familială poate să conducă la o situație când copilul apărut în urma unor relații de concubinaj se bucură de protecția legii penale, iar mama lui – *nu*.

Dacă până la operarea modificărilor legislative ***calitatea de membru de familie trebuia să existe în momentul săvârșirii faptei***, atunci astăzi, în lumina amendamentelor, chiar dacă această calitate a încetat (de exemplu, calitatea de soț (soție) a încetat ca urmare a desfacerii căsătoriei prin divorț), această împrejurare nu va influența la calificarea faptei potrivit alin.(1) art.201^1 CP RM (se atribuie atât în condiția locuirii separate, cât și în condiția conlocuirii). În opinia noastră, chiar și în cazul nulității juridice a unor forme de conlocuire, ținând cont de conținutul normei juridico-penale analizate, ajungem la concluzia că legiuitorul protejează orice

formă de conlocuire, indiferent de faptul cât de legală sau morală este o astfel de conlocuire. Specificăm, că o atare precizare o formulăm doar *în condiţia de conlocuire*.

Vom aduce un caz din practica judiciară unde instanța de judecată a apreciat relația dintre făptuitor și victimă ca neavând statut de relație familială: *O.E., la data de 18.11.2013, aproximativ la ora 02.30, aflându-se la domiciliu, a inițiat un conflict cu mama concubinei sale M.G., cu care locuiește împreună, în urma căruia i-a aplicat o lovitură peste față și i-a zdrobit degetele mâinii stângi, provocându-i, conform Raportului de expertiză medico-legală nr.2920/D din 29.11.2013, echimoză cu edem a țesuturilor moi ale feței, fractură închisă a falangelor proximale ale degetelor II, III, IV, pe stânga, cu deplasarea fragmentelor, plagă contuză pe cap, care se califică ca vătămare corporală medie* [130]. Din circumstanțele stabilite se reținea că lipsește subiectul special al infracțiunii prevăzute de art.201^1 CP RM – *membru al familiei*. În opinia instanței, faptul că inculpatul domicilia în aceeași casă cu partea vătămată nu putea fi tratat că acesta era membru al familiei, deoarece nu se referă la categoria persoanelor prevăzute de lit.a) art.133^1 CP RM (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010), în condiția conlocuirii; prin urmare, inculpatul nu putea fi recunoscut subiect special în sensul infracțiunii prevăzute la art.201^1 CP RM. Este evident că acțiunile inculpatului nu cădeau sub incidența alin.(1) art.201^1 CP RM, ci întruneau elementele infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.152 CP RM [130].

Într-un alt exemplu, *inculpatul B.V., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliu, în rezultatul unui conflict cu concubinul mamei, C.R., intenționat i-a aplicat acestuia mai multe lovituri cu o daltă în regiunea toraco-abdominală, cauzându-i, conform Raportului de expertiză medico-legală nr.3086/D din 10.12.2013, multiple plăgi tăiate-înțepate ale toracelui și abdomenului, cu lezarea ficatului, plagă tăiată a coapsei, care prezintă pericol pentru viață și, în baza acestui criteriu, se califică ca vătămare gravă* [116]. Deși instanța de fond a calificat fapta în baza lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM (în redacția Legii Parlamentului nr.167 din 09.07.2010), aceasta a fost o decizie greșită în lumina prevederilor precedente, deoarece, în sensul legii anterioare, *mama concubinei* nu era recunoscută membru al familiei făptuitorului, cu toate că conlocuia cu el. În acest sens, luând în considerare concurența normelor de la alin.(1) art.151 CP RM (normă generală) și de la lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM și ținând cont de faptul că mama concubinei nu întrunea, în temeiul legii anterioare, cerințe obligatorii pentru a fi recunoscută membru al familiei făptuitorului, norma de violență în familie nu putea fi operată, iar instanța de judecată urma să califice cele săvârșite în baza art.151 CP RM cu indicarea semnului calificativ respectiv. Însă, după operarea amendamentelor prin Legea nr.196 din 28.07.2016, cele săvârșite urmează a fi calificate în baza lit.a) alin.(3) art.201^1 CP RM. În contextul analizat, nu este exclusă eroarea de fapt. Astfel, dacă făptuitorul consideră eronat că victima are calitatea de

membru de familie (deși în realitate victima nu are această calitate), urmărind aplicarea violenței tocmai asupra persoanei având o asemenea calitate specială, cele săvârșite urmează a fi calificate ca tentativă la infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM.

Analizând prevederile unor coduri penale străine, am sesizat tendința legiuitorilor de a atenua răspunderea penală sau de a absolvi agresorul familial de răspundere penală. În opinia noastră, prin modificările operate în Codul penal al Republicii Moldova în temeiul Legii Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016 legiuitorul a încercat să evite astfel de situații delicate. Iar cu scopul de a diferenția atitudinea față de persoanele agresate aflate în căsătorie oficială și față de persoanele aflate în relații faptice de conlocuire legiuitorul nostru, ținând cont de experiența pozitivă a mai multor state, unde oricare persoană care se află în orice formă de conlocuire între parteneri este acoperită de protecția legii penale, iar *„calitatea”* și *„durata”* relației sunt apreciate la discreția instanței de judecată, a procedat corect din punctul de vedere al respectării prevederilor internaționale și a experienței CtEDO.

În acest sens formulăm răspuns la ipoteza formulată la începutului cercetării științifice propriu-zise, conform **căreia** ***legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea” și „durata” relației nu pot fi apreciate la discreția instanței***. Astfel, dacă până la operarea modificărilor legislative *calitatea de membru de familie trebuia să existe în momentul săvârșirii faptei*, atunci astăzi, în lumina amendamentelor, chiar dacă această calitate a încetat, această împrejurare nu va influența la calificarea faptei potrivit alin.(1) art.201^1 CP RM (se atribuie atât în condiția locuirii separate, cât și în condiția conlocuirii). Aparent, legiuitorul a procedat corect încercând să evite unele situații specifice legate de instituirea unui regim comun de protecție juridico-penală a persoanelor agresate fie aflate în căsătorie oficială, fie aflate în relații faptice de conlocuire, iar *„calitatea”* și *„durata”* relației s-au lăsat la discreția instanței de judecată. Însă, judecătorului îi va reveni un val de întrebări de conotație etico-morală și de logică juridică care pot apărea în legătura cu convietuirea faptică admisă dintre actualii sau foștii parteneri: Cât de etică este recunoașterea relațiilor faptice de familie ale unui bărbat căsătorit oficial care o atacă pe femeia cu care întreține relații intime și cu care *de facto* conlocuiește? Cât de corect este a i se oferi unui copil apărut în urma relațiilor extraconjugale ale unui bărbat căsătorit protecție juridico-penală, iar mamei lui – nu? Care va fi soluția de calificare juridico-penală în cazul în care un partener din cuplul de tineri care nu concubinează, nu conlocuiesc, ci doar se pregătesc să creeze o familie în baza căsătoriei oficiale, cu o săptămână înainte de înregistrare oficială îl atacă pe partenerul său? Cât de logică și consecventă este soluția legislativă, din care reiese că persoanele care au concubinat anterior sunt membri de familie? Care este *„termenul de*

prescripție" când relațiile intime (amoroase, private etc.) care au eșuat din careva motive între două persoane nu se vor lua în considerare la recunoașterea statutului de *„membri de familie"*? Care este *„durata"* și *„calitatea"* relației de conlocuire și cine o stabilește? Care va fi soluția de calificare în cazul în care fostul concubin, care a întreținut cu 15 ani în urmă relații de concubinaj cu o durată de trei luni cu o doamnă, o găsește și o atacă? Este oare această faptă violență în familie? Lista întrebărilor fără răspuns o putem continua. Spre regret, constatăm că lărgirea listei persoanelor care pot fi considerate membri de familie poate conduce la situații absurde, lipsite de logică și etică. Se pare că prin operarea acestor amendamente legiuitorul a uitat că orice normă juridică trebuie să conțină o doză de etică, moralitate, exemplu potrivit pentru alții, și să nu conducă la desfrâu, manipulare și abuz. Prin urmare, ne pronunțăm categoric împotriva acestor definiții ale noțiunii de membru de familie.

Lărgirea listei persoanelor considerate membri de familie conduce la situații lipsite de logică și etică. Ne pronunțăm împotriva acestor amendamente. În plus, legiuitorul urmează să concretizeze că este vorba, de fapt, despre rudele apropiate, ceea ce ar corespunde și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM, și nu de termenii *„rudele"* și *„afinii"* întâlnite în dispoziția art.133^1 CP RM.

Nu suntem de acord cu faptul că legiuitorul operează cu termenii *„rudele"* și *„afinii"* în dispoziția art.133^1 CP RM (Membru de familie), deoarece aceștia vor lărgi într-un mod nejustificat lista persoanelor cu un anumit grad de rudenie și care vor pretinde la protecție juridico-penală specială. Legiuitorul urmează să concretizeze că este vorba, de fapt, despre rudele apropiate, ceea ce ar corespunde și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM.

În cadrul investigației noastre am efectuat și un studiu empiric al unor decizii și sentințe în materia infracțiunii de violență în familie. În urma examinării celor 204 hotărâri judecătorești selectate pentru cercetarea noastră (Anexa 1) am identificat unele date privind statutul special al victimei violenței în familie [287, p.61-70]. Astfel, în calitate de *victimă* au devenit: 1) mama – 18 cazuri; 2) tata – 13 cazuri; 3) ambii părinți, inclusiv adoptivi – 4 cazuri; 4) soția – 88 de cazuri; 5) soțul – 2 cazuri; 6) fosta soție – 15 cazuri; 7) fostul soț – 1 caz ; 8) concubina – 38 de cazuri; 9) concubinul – 2 cazuri; 10) alte rude (bunica, ginerele, fiica adultă, fratele, sora, concubinul mamei, soacra) – 26 de cazuri; 11) copilul minor (fiică, fecior, nepot) – 39 de cazuri. În mai multe cazuri actele de violență în familie au fost îndreptate împotriva a doi sau a mai multor membri ai familiei, victime devenind concubina și copiii, soția și copiii, ambii părinți, soția și soacra etc. Nu este prezentat procentajul, deoarece în majoritatea cazurilor victime ale violenței în familie deveneau concomitent 2, 3 sau uneori chiar 4 membri ai familiei având un statut juridic diferit. Prin urmare, calcularea procentajului precis se va dovedi a fi o povară

irezonabilă şi lipsită de utilitate practică şi teoretică [279, p.247]. La capitolul *„repartiţia cazurilor de agresiune în funcţie de sexul victimei”* am stabilit că victimizarea femeilor (soție, fosta soție, concubină, mamă, bunică, fiică, soră) [35; 41; 44] se întâlnește cu mult mai des decât victimizarea bărbaților (tată, frate, soț, fost soț, concubin, ginere, fecior), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică și când au fost agresați copii minori de gen masculin. Astfel, din numărul total de sentințe adunate (204) în 192 de cazuri (94,12%) inculpații erau de *gen masculin*, iar de *gen feminin* în doar 12 cazuri (5,88%). Putem concluziona că fapta infracțională de violență în familie este săvârșită cel mai des împotrivă femeilor și poartă un caracter cert discriminatoriu [279, p.247].

După cum demonstrează propriile date empirice obținute în urma studiului efectuat, violența în familie este legată de apartenența la un gen și include toate formele de ofense și abuzuri împotriva integrității fizice și emoționale a unei alte persoane de alt sex, asociată cu inegalitatea dintre sexe și cu exercitarea puterii fizice sau a altor forme de putere. Despre acest fapt atestă rezultatele studiului a peste 200 de cazuri de violență în familie selectate din arhivele instanțelor judecătorești din Republica Moldova pentru perioada anilor 2011-2015 (semestrul I), dintre care 85% din cazuri de violență în familie au fost comise împotriva femeilor indiferent de statutul social și familial al acestora (soție, fostă soție, concubină, mamă, soră, fiică, bunică) [287, p.61-70].

Violenţa în familie ca faptă infracțională este exercitată cu precădere împotriva femeilor. În urma studiului nostru al cauzelor penale am obținut următoarele date: 85% din cazuri de violență în familie au fost comise împotriva femeilor indiferent de statutul social şi familial al acestora (soție, fostă soție, concubină, mamă, soră, fiică, bunică). Victimizarea femeilor se întâlnește cu mult mai des decât victimizarea bărbaților (tată, frate, soț, fost soț, concubin, ginere, fecior), care este întâlnită doar la nivel de cazuistică și când au fost agresați copii minori de gen masculin. Totodată, am reușit să demonstrăm că *violența în familie împotriva femeii* predomină în localitatea rurală, însă am observat încă un fenomen care confirmă concluzia precedentă – cazuri de violență în familie împotriva femeilor în localități urbane (mun.Chișinău, mun.Bălți) sunt săvârșite de către bărbați veniți din localități rurale. Pe cale de consecință, se impune concluzia că principii și valori patriarhale învățate, de subordonare irevocabilă a femeii s-au înrădăcinat substanțial în modelul comportamental al bărbaților în familie.

Am reușit să demonstrăm că violența în familie împotriva femeii predomină în localitatea rurală, însă am observat încă un fenomen care confirmă concluzia precedentă – cazuri de violență în familie împotriva femeilor în localitățile urbane (mun.Chișinău, mun.Bălți) sunt săvârșite de către *bărbați proveniți din localități rurale*. Pe cale de consecință, se impune

concluzia că principiile și valorile patriarhale învățate, de subordonare irevocabilă a femeii s-au înrădăcinat puternic în modelul comportamental al bărbaților în familie [279, p.239-246]. Într-adevăr, violența împotriva femeilor din comunităţile patriarhale are anumite particularități: este polivalentă; primul episod nu este un incident izolat, fiind începutul unei lungi perioade de violență care crește în intensitate și în duritate; este prezentă atât în locuri publice, cât și în spațiul privat; este exercitată de către partener sau de alți membrii ai familiei: soacre, frați, cumnați. Particularitățile victimei, legate de vârstă, starea civilă, gradul de rudenie, faptul locuirii comune sau separate etc., pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM.

Reieșind din cele expuse, subliniem că persoanele care au avut de suferit în urma acțiunilor violentale din partea făptuitorului din start s-au aflat în situație victimală locuind sub același acoperiș cu agresorul, care săvârșea astfel de acte cu regularitate. Prin urmare, am formulat definiția noțiunii de ***victimă a violenței în familie*** și din perspectiva victimologiei – *o persoană fizică care este legată cu făptuitorul prin relații de rudenie sau alte relații de familie și căreia în urma săvârșirii infracțiunii îi este cauzat prejudiciu fizic, material sau moral.*

Din perspectiva interdisciplinară, am evidențiat trei tipuri de violență care se intersectează, însă nu sunt identice:violenţa împotriva partenerei reprezintă violenţa, atât sexuală cât şi nonsexuală, realizată de către partener (soţ sau prieten); *violenţa împotriva femeii* include violenţa realizată de partener, violenţa sexuală realizată de oricare altă persoană, precum şi orice altă formă de agresiune împotriva femeii; *violenţa domestică* este sinonimă cu violenţa în familie, incluzând toate actele de violenţă realizate în anturajul domestic al victimei (pe lângă membrii de familie şi prietenii de familie). În opinia noastră, nu există temeiuri juridice pentru îngustarea problemei de violență în familie la violență împotriva femeii. De fapt aceste două categorii de violență nu corespund, deoarece violența în familie poate fi îndreptată și împotriva bărbaților și împotriva copiilor, și împotriva vârstnicilor indiferent de sexul acestora, ceea ce am demonstrat cert în urma cercetărilor noastre empirice. Violența împotriva femeii cuprinde și acte violentale extrafamiliale (la serviciu, în stradă etc.). Prin urmare, reducerea violenței în familie la violența împotriva femeii se impune a fi inadmisibilă din motivul că se încalcă principiul constituțional de egalitate a drepturilor omului (art.16 al Constituției RM).

În cadrul prezentei cercetări ne-am propus scopul de a analiza practica judiciară națională. În urma analizei practicii judiciare am stabilit că din numărul total de sentințe adunate (204), în 192 de cazuri (94,12%) inculpații erau de gen masculin, iar de gen feminin în doar 12 cazuri (5,88%) [287, p.61-70; 296, p.69-72]. Astfel, am concluzionat că femeile agresează membrii familiei cu mult mai rar, atentatele violentale intrafamiliale având un caracter cert

heterosexual, fiind îndreptate în majoritatea cazurilor împotriva soțului, fostului soț, concubinului, ginerelui [23]. Pentru a confirma cele expuse, vom aduce câteva spețe selectate:

– *Inculpata Ș.A., pe data de 16 ianuarie 2012, aproximativ la ora 11.15 aflându-se la domiciliu, în timpul unui conflict cu fostul soț Ș.V., cu care locuiește împreună, intenționat i-a aplicat acestuia cu un fundișor de bucătărie confecționat din lemn mai multe lovituri peste cap, față și alte părți ale corpului. Conform Raportului de expertiză medico-legală nr.322/D din 02.02.2012, i-a cauzat victimei plagă contuză și excoriații în regiunea frontală, leziuni ce condiționează o dereglare a sănătății de scurtă durată și în baza acestui criteriu se califică ca vătămări corporale ușoare* [106].

– *Inculpata G.L., la data de 07.07.2012, aproximativ la ora 00.40, aflându-se la domiciliu, în timpul unui conflict cu soțul său B.G., intenționat i-a aplicat acestuia lovituri cu cuțitul în zona anterioară a toracelui, cauzându-i leziuni corporale, fapt ce se confirmă prin Raportul de expertiză medico-legală nr.1323 din 24.07.2012. Potrivit acestuia, i-au fost cauzate: plagă taiat-penetrantă a abdomenului, plagă tăiat-înțepată nepenetrantă a brațului stâng, care au apărut la lovirea cu un obiect tăietor-înțepător (posibil, cuțit). Decesul victimei a survenit în rezultatul hemoragiei interne, dezvoltate, în urma plăgii tăiat-înțepate penetrante a abdomenului soldată cu lezarea ficatului* [114].

– *Inculpata U.E., la data de 23 aprilie 2011, aproximativ la ora 02.00, aflându-se la domiciliu, având scopul de a se răzbuna pe soțul său U.V., care anterior a aplicat violență față de ea, i-a aplicat acestuia o lovitură cu cuțitul de bucătărie în regiunea pieptului. Conform Raportului de expertiză medico-legală nr.992/D din 05.05.2011, i-a cauzat plagă tăiat-înțepată penetrantă a hemitoracelui stâng, care prezintă pericol pentru viață și în baza acestui criteriu se califică ca vătămare corporală gravă* [90].

Cu toate că actele de violență în familie săvârșite de femei sunt întâlnite rar, urmările prejudiciabile ale unor astfel de atentate sunt cu mult mai grave. Putem concluziona că agresivitatea familială la femei constituie un răspuns subit, cumulativ și de apărare, fiind *„ultima picătură”* în relația de căsătorie sau de concubinaj. La baza intenției afective cu care actele de violență în familie sunt săvârșite se află motive de răzbunare pentru comportamentul ilegal sau amoral al făptuitorului, precum și ura. Femeia purcede la actul de violență în familie în stare de disperare, fiind convinsă că prin această metodă îl va pedepsi pe agresor și se va izbăvi de la teroare pe viitor. Prin contrast, actele de violență în familie săvârșite de bărbați se caracterizează prin urmări neînsemnate sau ușoare și, de fapt, constituie un model de comportament (nu un singur episod, ci maltratarea membrilor de familie se desfășoară sistematic, chiar pe parcursul anilor întregi de conviețuire), care face parte din *„strategia re-educării”* și *impunerii de control*

asupra altor membri de familie, motivele fiind cu preponderență de dominare și control susținut de tradiții patriarhale. Ceea ce ține de vârsta agresorului la momentul săvârșirii faptei, am obținut următoarele date: 19 ani – 1 caz (0,49%); 21-29 de ani – 40 de cazuri (19,6%); 30-39 de ani – 62 de cazuri (30,39%); 40-49 de ani – 60 de cazuri (29,41%); 50-58 de ani – 30 de cazuri (14,7%); 60-71 de ani – 11 cazuri (5,39%) [287, p.61-70].

Analizând practica judiciară, am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în majoritatea cazurilor de violență în familie: săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică. Astfel, la momentul comiterii faptei, în stare de ebrietate alcoolică s-au aflat 165 de persoane, ceea ce constituie 80,88% din numărul total de cazuri (204). În ceea ce ține de repartiţia cazurilor în funcţie de locul unde s-a produs fapta de violență în familie, am stabilit următoarele: *în familia de origine* – 52 de cazuri (25,5%); *în familia secundară* – 152 de cazuri (74,5%). Referitor la prezența antecedentelor penale la făptuitor, am constatat că *anterior condamnate* au fost 55 de persoane (26,96%) și *fără antecedente penale* – 149 de persoane (73,04%). Am stabilit că: *violența în familie săvârşită în mod repetat sau sistematic* constituie 117 cazuri (57,35%), iar *violența în familie săvârşită pentru prima dată* – 87 de cazuri (42,65%) [287, p.61-70].

O atenție deosebită merită ***recidivele speciale de violență în familie*** sancționate penal sau prevenite ori sancționate prin măsuri extrapenale. Astfel, din materialele Dosarului nr.1-386/2011 (Sentința Judecătoriei Bălți din 08 septembrie 2011) rezultă că *la 20.01.2011, în jurul orei 14.30, la domiciliu, în cadrul conflictului cu soția sa, inculpatul intenționat i-a aplicat acesteia două lovituri cu ciocănaşul de bucătărie în regiunea feței, cauzându-i fractura oaselor nazale. Prin urmare, i-a cauzat vătămare intenționată ușoară cu dereglarea sănătății de scurtă durată*. Anterior, făptuitorul a fost condamnat de două ori pentru fapta de violență în familie săvârșită față de aceeași victimă (soția făptuitorului), în ambele cazuri în baza alin.(1) art.201^1 CP RM. Tot în ambele cazuri i s-a aplicat pedeapsa cu închisoare: în baza sentinței de condamnare din 17.12.2010 – 1,6 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă de 2 ani); în baza sentinței de condamnare din 24.02.2011 – 2 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă de 2 ani). Deşi făptuitorul a fost de două ori condamnat, acesta, încălcând interdicțiile instanței de judecată de a nu se afla mai aproape de 200 m de soția sa şi de locul ei de trai, interdicții impuse în baza ordonanței de protecție din 28.03.2011, a aruncat în ea un cuțit de bucătărie, când se afla la ea acasă [287, p.61-70].

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-252/2014. Sentința judecătoriei Bălți din 31 ianuarie 2014), *S.I., care locuia împreună cu mama sa, manifestând lipsă totală de respect şi profitând de starea*

ei de neputință, permanent o înjosea adresându-i cuvinte necenzurate, prin care fapt îi afecta onoarea și demnitatea. Fiind preîntâmpinat de colaboratorii de poliție să înceteze actele ilegale de violență psihologică și emoțională asupra mamei, continua s-o umilească. Iar pe data de 15.09.2013 a încercat s-o lovească în cap cu o furculiță. Astfel, prin acțiunile sale i-a provocat mamei puternice suferințe psihice. Prin urmare, în baza sentinței de condamnare S.I. a fost condamnat la pedeapsă cu închisoare pe un termen de 1 an în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM, pe un termen de probă de 3 ani. Mai mult, în baza sentinței S.I. este obligat să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent. Totodată, într-un alt caz (Dosarul nr.1-185/2012), anterior comiterii infracțiunii de violență în familie (pe data de 15.09.2011), făptuitorul T.A, pe data de 06.05.2011, și-a agresat soția lovind-o cu pumnii, pentru care fapt T.A. a fost sancționat cu o măsură extrapenală, și anume: tras la răspundere administrativă.

În același context, urmează a fi evidențiate ***recidivele speciale de violență în familie*** sancționate penal sau prevenite ori sancționate prin măsuri extrapenale. În cadrul analizei practicii Judecătoriei Sângerei pentru anul 2011 am depistat un caz când unul și același făptuitor pe parcursul anului 2011 a fost condamnat de către instanța de judecată de trei ori pentru actele de violență în familie săvârșite împotriva tatălui (*Dosarul nr.1-63/2011. Sentința din 21 aprilie 2011; Dosarul nr.1-80/2011. Sentința din 17 mai 2011; Dosarul nr.1-146/2011. Sentința din 15 noiembrie 2011).* Într-un alt caz analogic făptuitorul a fost condamnat pentru acte de violență în familie săvârșite împotriva concubinei *(Dosarul nr.1-97/2011. Sentința din 07 iulie 2011; Dosarul nr.1-43/2012. Sentința din 02 februarie 2012).* Într-un caz (Dosarul nr.1-155/2011), până la săvârșirea actelor de violență în familie prevăzute la lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, făptuitorul a fost tras la răspundere administrativă de patru ori, începând cu 01.01.2010 până la 21.06.2011: de două ori în baza alin.(1) art.69, alin.(1) art.78 și de două ori în baza alin.(2) art.78 din Codul contravențional. Cum și am demonstrat *supra* prin datele empirice analizate, actele de violență în familie au un caracter prelungit, cu o intenție unică îndreptată împotriva acelorași membri de familie. Încă un caz din practica judiciară Sângerei atestă această regulă. Așadar, în conformitate cu materialele cauzei penale (Dosarul nr.1-16/2012. Sentința din 16 februarie 2012) am sesizat trei episoade de violență manifestată față de membrii de familie de către R.A., și anume: pe data de 02.06.2011, ora 18.00; pe data de 04.06.2011, ora 19.00 și pe data de 04.06.2011, ora 22.30. Într-o altă cauză penală (Dosarul nr.1-90/2012. Sentința din 25 aprilie 2012) am evidențiat 4 episoade de violență în familie incriminate făptuitorului: episodul din 29.01.2012, ora 19.00; episodul din 17.02.2012, ora 17.30; episodul din 17.02.2012, ora 23.00 și episodul din 18.02.2012, ora 18.30. Într-un alt caz (Dosarul nr.1-148/2013), inculpatului i-au fost

incriminate 5 episoade de violență în familie săvârșite la: 1) 13.12.2012; 2) 15.12.2012; 3) 26.12.2012; 4) 05.01.2013; 5) 06.01.2013.

Referitor la vârsta agresorului am arătat că cea mai mare rată a atentatelor violentale în familie aparține persoanelor cu vârsta cuprinsă între 22 și 58 de ani, ceea ce poate fi explicat prin faptul că anume la această vârstă majoritatea persoanelor locuiesc în familie, fie în calitate de soț, concubin, fie în calitate de alt membru al familiei. Generalizarea cazurilor practice în funcție de vârsta agresorului la momentul comiterii faptei ne-a permis să concluzionăm că comportamentul violent este caracteristic tuturor categoriilor de vârstă în egală măsură, iar astfel de date emirice indirect atestă doar împrejurarea că la vârsta medie (22-58 de ani) majoritatea făptuitorilor se află în relații de familie (fie oficial înregistrate, fie – nu), iar în alte cazuri, la o vârstă mai tânără (< 22 de ani) sau, viceversa, mai înaintată (>58 de ani), multe persoane locuiesc solitar, nu au familii. Prin urmare, se conturează încă o concluzie, conform căreia însăşi conlocuirea persoanelor în aceeași locuință, de mai multe ori generatoare de conflicte interpersonale, constituie factorul predispozant la violența în familie. Datele obținute atestă că cea mai mare rată a atentatelor violentale în familie aparține persoanelor cu vârsta cuprinsă între 22 și 68 de ani (or.Sângerei), care aproape corespunde cu vârsta evidențiată în practica Judecătoriilor Chișinău și Bălți (22-71 de ani).

În ce privește *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică*, de menționat că starea de ebrietate alcoolică a fost recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 51 de cazuri, în majoritatea cazurilor instanțele de fond au trecut sub tăcere această împrejurare fără să se expună pe marginea ei. Într-un caz, pe lângă pedeapsa cu închisoarea în penitenciar de tip semiînchis, condamnatului i s-a aplicat măsura de constrângere cu caracter medical – *tratament medical forțat de dezalcoolizare* [175]. Pe cale empirică s-a arătat că cazuri de violență în familie săvârșite în stare de iresponsabilitate nu sunt atât de rare, iar în calitate de trăsătură comună a tuturor cazurilor de violență în familie, comisă în stare de iresponsabilitate, a fost stabilită prezența unei boli cronice psihice la făptuitor (schizofrenie, epilepsie, demență) [47].

Mai mult, grație examinării aprofundate a cazurilor de violență în familie, am demonstrat că majoritatea acestora este comisă de către infractori în stare de ebrietate, care sistematic fac abuz de alcool, la unii fiind diagnosticat chiar alcoolismul cronic cu degradarea asociată a personalității. Caz în care aplicarea unei singure pedepse penale este inutilă, fiind necesare măsuri de constrângere cu caracter medical. Potrivit prevederilor art.22 CP RM, *responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înţelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum şi capacitatea de a-şi manifesta voinţa şi a-şi dirija acţiunile*. De fapt, categoria de capacitate psihică dobândeşte o definitivare descriptivă în textul legii penale, fiind desemnată

prin intermediul capacităţii de a înţelege, precum şi a capacităţii de a-şi manifesta voinţa şi a-şi dirija acţiunile. Interpretând această normă juridico-penală, vom specifica că responsabilitatea presupune un nivel de dezvoltare psihofiziologică care poate fi obţinut doar la o anumită vârstă.

Cauze ale abolirii discernământului pot fi atât *maladiile psihice organice*, cât şi *tulburările funcţionale*. Tulburările psihice ce alterează discernământul persoanei pot fi de natură *endogenă* (maladiile somatice severe, cum ar fi hepatita, ateroscleroza, ischemia cerebrală etc.) şi *exogenă* (encefalopatia posttraumatică sau toxică, epilepsia posttraumatică etc.). În această ordine de idei, menționăm că în practica judiciară în materia violenței în familie sunt întâlnite cazuri când făptuitorul a fost recunoscut de către instanță ca aflat în stare de iresponsabilitate [279, p.200-203]. Pentru a confirma cele expuse vom aduce câteva spețe. Astfel, în prima speță *din materialele cauzei a rezultat că R.R. este o persoană care nu are capacitatea de a dirija acțiunile sale. În baza hotărârii Judecătoriei sec.Ciocana, mun.Chișinău, este declarat irresponsabil, iar tutore acestuia a fost numită mama lui R.P. Însă, după efectuarea expertizei psihiatrice asupra acestuia s-a stabilit că R.R. urmează a fi declarat iresponsabil pentru faptă comisă, că prin comportamentul său și fapta comisă prezintă pericol social și necesită aplicarea măsurii de siguranță cu caracter medical în formă de tratament constrâns în instituția de psihiatrie cu supraveghere obișnuită. Din anul 1990 R.R. se află la evidență la Spitalul Clinic de Psihiatrie, cu diagnosticul „Schizofrenie, forma paranoidă", la care foarte des apar acutizări ale bolii. La moment, după fapta comisă asupra mamei sale, R.R. se află internat în Spitalul Clinic de Psihiatrie. Probleme mai acute au început să apară la R.R. după anul 1990, și anume: la început mama lui R.P. găsea prin casă obiecte stricate de el, acesta strica geamurile, rupea documentele, rupea hainele etc. Ulterior, după câteva internări în Spitalul de Psihiatrie, R.R. a început să fie mult mai agresiv, sărea la bătaie la mamă și la soțul ei. De fiecare dată, când era bătută de R.R., mama nu se adresa la poliție, deoarece se temea că fiul o va omorî. Potrivit Raportului de expertiză psihiatrică ambulatorie nr.210a-2012 din 20.04.2012, s-a stabilit că R.R. suferă de maladie psihică cronică și evolutivă în formă de „Schizofrenie, forma paranoidă", decompensarea defectului mixt (paranoid, psihopatiform), care prezintă pericol social, el necesită aplicarea măsurii de siguranță cu caracter medical în formă de tratament constrâns în instituție de psihiatrie cu supraveghere obișnuită* [118].

În cea de-a două speță am sesizat următoarele: *La 28.11.2011, aproximativ la ora 12.00, S.V., aflându-se la domiciliu și fiind în relații ostile cu soția sa, S.Z., cu care locuiește împreună, intenționat i-a aplicat acesteia o lovitură cu cuțitul peste corp, cauzându-i, conform Raportului de expertiză medico-legală nr.451/D din 25.02.2012, plagă tăiată a hemitoracelui drept, ce condiționează o dereglare a sănătății de scurtă durată și, în baza acestui criteriu, se califică ca*

vătămare corporală uşoară. Instanţa de judecată reţine că inculpatul S.V. anterior nu a fost judecat, însă din anul 1986 se află la evidenţa medicului psihiatru, iar din septembrie 2002 se află la evidenţă narcologică. La locul de trai se caracterizează negativ. Prin Raportul de expertiză psihiatrică legală nr.13 sn-2011 din 29.02.2012 a fost constatat că la data de 28.11.2011, în momentul comiterii acţiunilor prejudiciabile descrise mai sus, inculpatul S.V. se afla în stare de iresponsabilitate, nu putea să-şi dea seama de acţiunile sale, nu putea să le dirijeze din cauza bolii psihice cronice, fiindu-i recomandat tratament prin constrângere cu caracter medical cu supraveghere obişnuită (f.d.142-145) [118].

În următoarea speţă am reţinut următoarele: *În conformitate cu serviciul de expertiză psihiatrico-legală ambulatorie nr.1206 din 09.12.2013, la momentul săvârşirii infracţiunii P.G. se afla în stare psihică bolnăvicioasă de demenţă ce-l lipsea de capacitatea de a prevedea şi de a delibera asupra acţiunilor sale, nu putea acţiona cu discernământ. Toate acestea semnifică că la momentul comiterii faptei interzise de legea penală P.G. se afla în stare de iresponsabilitate. Conform Raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.1206 din 09.12.2013 (f.d.48), inculpatul P.G. suferă de demenţă organic: Fapt ce se confirmă prin datele anamnezice despre suportarea traumatismului craniocerebral grav, apariţia dereglărilor psihice ulterioare în formă de labilitate emoţională, agresivitate, comportament inadecvat, vagabondaj, deteriorarea memoriei, a capacităţilor intelectual-mnezice, ceea ce îl lipseşte de capacitatea de a prevedea şi de a delibera asupra lor. Raportul nominalizat indică de asemenea că la momentul săvârşirii infracţiunii inculpatul se afla în stare psihică psihopatologică de demenţă, nu putea acţiona cu discernământ şi urmează a fi recunoscut „iresponsabil", recomandându-i-se aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical, tratament prin constrângere în Spitalul de Psihiatrie cu supraveghere obişnuită* [124].

Pe parcursul urmăririi penale într-un alt caz [198], în baza Raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.477a-2011 din 27.12.2011, s-a constatat că M.I. suferă de maladii psihice şi prezintă diagnosticul: *„Epilepsie de origine organică cu demenţă. Alcoolism cronic, gradul II"*, care îl lipsesc de capacitatea de a prevedea acţiunile sale şi de a delibera asupra lor. În timpul săvârşirii faptei infracţionale care i se incriminează, după cum reiese din materialele cauzei penale şi din examenul psihiatric prezent, el se afla în starea psihică descrisă *supra* şi deci urmează a fi recunoscut iresponsabil. Luând în considerare starea psihică prezentă la M.I., el urmează a fi supus măsurilor de constrângere cu caracter medical sub formă de tratament forţat în Spitalul de Psihiatrie cu regim riguros. Totodată, s-a stabilit că la locul de trai M.I. se caracteriza negativ, se află la evidenţa medicului-psihiatru cu diagnosticul *„Epilepsie cu schimbări de personalitate"*, iar la medicul-narcolog – la evidenţă din anul 2009, cu

diagnosticul: *„Epilepsie cu demență, crize convulsive generalizate de frecvență medie cu disforii dese și stări crepusculare agravate de alcoolizare. A suportat sindrom de sevraj”*. Anterior, pe perioada anului 2011, M.I. a fost tras de mai multe ori la răspundere contravențională.

Într-un alt caz făptuitorul avea antecedente penale, fiind anterior condamnat prin sentința Judecătoriei Sângerei din 24.03.2011, în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, la pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 6 luni cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art.90 CP RM) pe un termen de 1 an [199]. În baza sentinței Judecătoriei Sângerei, F.O. a fost absolvit de răspundere penală pe motiv că fapta a fost comisă în stare de iresponsabilitate (art.23 CP RM). În baza art.99-100 CP RM față de F.O. au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical sub formă de internare într-o instituție psihiatrică cu regim riguros de supraveghere. Această decizie procesuală a fost luată în temeiul Raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.94a-2012 din 23.02.2012. Astfel, în el s-a constatat că F.O. prezintă diagnosticul *„Tulburare organică de personalitate, sindrom psihoorganic, varianta explozivă. Sindrom epileptiform cu crize convulsive de frecvență medie”*, care se confirmă prin datele anamnezice despre intervenția chirurgicală în lunile martie 2010 și noiembrie 2011, apariția crizelor convulsive cu pierderea conștiinței, cefaleei, stărilor de *„furie”*, cu și fără motive, agresivitate față de membrii familiei; pierderea capacității de muncă, imposibilitatea de a-și controla acțiunile antisociale în momentele de furie. Examenul psihiatric prezent a depistat la el cefalee, memorie grav diminuată, gândire concretă încetinită, intelect sărac, vocabular sărac, critică formală, care-l lipsește de capacitatea de a prevedea acțiunile sale și de a delibera asupra lor. După cum reiese din materialele cauzei penale și din examenul psihic, la momentul săvârșirii faptei infracționale incriminate F.O. se afla în starea psihică descrisă *supra*, a acționat fără discernământ și, deci, urmează a fi recunoscut iresponsabil.

În prezent, conform stării sale psihice, necesită aplicarea tratamentului medical în instituție de psihiatrie cu regim riguros de supraveghere. În alte două cazuri au fost numite expertize psihiatrice ale inculpaților, conform cărora s-a constatat prezența unor tulburări mentale de comportament din cauza abuzului de alcool.

Într-un alt caz [198], pe parcursul urmăririi penale, în baza Raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.477a-2011 din 27.12.2011, s-a constatat că M.I. suferă de maladii psihice și prezintă diagnosticul: *„Epilepsie de origine organică cu demență. Alcoolism cronic, gradul II”*, care îl lipsesc de capacitatea de a prevedea acțiunile sale și de a delibera asupra lor. În timpul săvârșirii faptei infracționale care i se incriminează, după cum reiese din materialele cauzei penale și din examenul psihiatric prezent, el se afla în starea psihică descrisă *supra* și deci urmează a fi recunoscut iresponsabil. Luând în considerare starea psihică prezentă

la M.I., el urmează a fi supus măsurilor de constrângere cu caracter medical sub formă de tratament forțat în Spitalul de Psihiatrie cu regim riguros. Totodată, s-a stabilit că la locul de trai M.I. se caracteriza negativ, se află la evidența medicului-psihiatru cu diagnosticul *„Epilepsie cu schimbări de personalitate”*, iar la medicul-narcolog – la evidență din anul 2009, cu diagnosticul: *„Epilepsie cu demență, crize convulsive generalizate de frecvență medie cu disforii dese și stări crepusculare agravate de alcoolizare. A suportat sindrom de sevraj”*. Anterior, pe perioada anului 2011, M.I. a fost tras de mai multe ori la răspundere contravențională.

Într-un alt caz făptuitorul avea antecedente penale, fiind anterior condamnat prin sentința Judecătoriei Sângerei din 24.03.2011, în baza lit.a) alin.(2) art.201^1 CP RM, la pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 6 luni cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art.90 CP RM) pe un termen de 1 an [199]. În baza sentinței Judecătoriei Sângerei, F.O. a fost absolvit de răspundere penală pe motiv că fapta a fost comisă în stare de iresponsabilitate (art.23 CP RM). În baza art.99-100 CP RM față de F.O. au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical sub formă de internare într-o instituție psihiatrică cu regim riguros de supraveghere. Această decizie procesuală a fost luată în temeiul Raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.94a-2012 din 23.02.2012. Astfel, în el s-a constatat că F.O. prezintă diagnosticul *„Tulburare organică de personalitate, sindrom psihoorganic, varianta explozivă. Sindrom epileptiform cu crize convulsive de frecvență medie”*, care se confirmă prin datele anamnezice despre intervenția chirurgicală în lunile martie 2010 și noiembrie 2011, apariția crizelor convulsive cu pierderea conștiinței, cefaleei, stărilor de *„furie”*, cu și fără motive, agresivitate față de membrii familiei; pierderea capacității de muncă, imposibilitatea de a-și controla acțiunile antisociale în momentele de furie. Examenul psihiatric prezent a depistat la el cefalee, memorie grav diminuată, gândire concretă încetinită, intelect sărac, vocabular sărac, critică formală, care-l lipsește de capacitatea de a prevedea acțiunile sale și de a delibera asupra lor. După cum reiese din materialele cauzei penale și din examenul psihic, la momentul săvârșirii faptei infracționale incriminate F.O. se afla în starea psihică descrisă *supra*, a acționat fără discernământ și, deci, urmează a fi recunoscut iresponsabil. În prezent, conform stării sale psihice, necesită aplicarea tratamentului medical în instituție de psihiatrie cu regim riguros de supraveghere. Ținem să menționăm că majoritatea psihologilor consideră că persoanele care comit acte de violență în familie suferă totuși de anumite tulburări de personalitate, care le predispun la agresivitate intrafamilială.

Într-o altă speță, *potrivit informației nr.2350 din 07.05.2014 eliberate de IMSP Dispensarul Republican de Narcologie, C.V. stă la evidența narcologică din anul 1993, cu diagnosticul „alcoolism cronic” (f.d.35). În baza Referatului presentințial de evaluare psihosocială a*

personalității învinuitului C.V., nr.201405008R/A din 16.05.2014, eliberat de Biroul de Probațiune Râșcani, mun.Chișinău, s-a stabilit că perspectivele de reintegrare în societate a lui C.V. sunt minime, luând în considerare că nu este prima lui abatere. Bănuitul este predispus să comită pe viitor infracțiuni și are un comportament violent, neadecvat. Astfel, se recomandă de a fi aplicată față de C.V. măsura corespunzătoare în conformitate cu legea penală (f.d.39-41). Conform caracteristicii eliberate de ofițerul de sector, inculpatul C.V. nu este încadrat în câmpul muncii, duce un mod de viață nesănătos, face abuz de băuturi alcoolice, anterior a fost judecat pentru comiterea infracțiunilor grave, ispășind pedeapsa privativă de libertate. De la membrii familiei, de la vecini adesea parvin plângeri, apeluri „902" și „903", comunicări cu privire la comportamentul acestuia față de membrii familiei, din care cauză în privința lui au fost întocmite mai multe procese contravenționale. Însă, careva schimbări în comportament nu au survenit. Se află la evidență la PP Ciorescu ca scandalagiu familial. Convorbirile cu caracter profilactic le ignoră. La ședințele profilactice nu se prezintă. Deseori este găsit în stare de ebrietate. Are un vocabular vulgar (f.d.42). Cele săvârșite au fost calificate în baza lit.a) alin.(2) art.201[1] CP RM (asupra a două sau mai multe persoane).

În ambele cazuri, pe cale expertală s-a dovedit că la momentul comiterii faptei incriminate inculpații s-au aflat în stare de ebrietate simplă, au fost responsabili și suferă de alcoolism cronic. Acestor persoane, pe lângă pedeapsa penală, le-au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical în baza art.103 CP RM [225; 235].

Într-o altă ordine de idei, luând în considerare principiile politicii penale ale statului, conform cărora trebuie să fie acordată ***protecția juridico-penală suficientă și necesară a minorilor și a persoanelor vârstnice,*** am decis să evidențiem gradul prejudiciabil sporit al atentatelor intrafamiliale violentale împotriva minorilor și împotriva vârstnicilor. Mai mult, după cum am arătat pe parcursul cercetării științifice întreprinse, statele străine includ în legea penală națională o listă întreagă de norme care asigură în mod special securitatea familială a minorilor și a vârstnicilor în familie. Legislația penală a mai multor state acordă o protecție juridico-penală deosebită minorilor atât împotriva actelor violente în cadrul raporturilor familiale, cât și în afara acestora, accentul fiind pus pe protecția drepturilor copilului în general [279, p.77]. În acest perimentru de doctrină urmează să precizăm că protecția juridico-penală deosebită trebuie să fie acordată minorilor atât împotriva actelor violente în cadrul raporturilor familiale, cât și în afara acestora, accentul fiind pus pe protecția drepturilor copilului în general.

Din punct de vedere interdisciplinar, în opinia noastră, ***violența în familie asupra copilului***, ca fenomen criminologic, poate fi definită ca un comportament intenționat ce include *acte fizice, vizuale, verbale sau sexuale trăite de copil ca amenințătoare, invazive sau atacatoare*

și care au ca efect vătămarea sau degradarea acestuia [279, p.281]. Considerăm că violența asupra copiilor minori în familie există de două feluri, în funcție de motivul infracțional al făptuitorului: violența în familie împotriva copilului percepută de către agresorul familial ca o formă de măsură disciplinară educativă; violența în familie împotriva copilului pe motivul atașamentului acestuia manifestat față de un alt membru al familiei (spre exemplu, față de mamă) [279, p.302]. După cum ne arată cert practica judiciară națională, *„procesul de educație"* a mamei se răsfrânge și asupra copiilor. Principalele forme de violenţă în familie asupra copilului sunt trei la număr*: violență ce implică orice atentat asupra corpului* (orice formă de abuz fizic și abuz sexual, exploatarea copilului); *violență ce implică orice atentat asupra psihicului copilului* (abuz emoțional şi abuz psihologic); *violență non-fizică asupra copilului* (neglijare)[4].

Pe de altă parte, există și *„dreptul la corecţie"* al persoanei obligate legal faţă de minor de a-l creşte şi educa, deși nu este prevăzut explicit, acesta reiese din conţinutul dispoziţiei normei de incriminare care sancţionează fapte infracționale de violență în familie (art.201^1 CP RM). Susținem că doar abuzul sau excesul de corecţie prin măsuri sau tratamente care acţionează în sens contrar drepturilor, libertăților și intereselor copilului şi îi pun în primejdie gravă dezvoltarea lui fizică, intelectuală sau morală constituie infracțiune. Prin urmare, corecţiile uşoare aplicate cu caracter disciplinar, cu scopul de a-l educa, a-l instrui pe minor nu formează temei pentru survenirea răspunderii juridice [288, p.51-61]. De la bătaia corectivă și până la maltratare poate fi doar un pas. În acest sens este relevant un caz din practica judiciară: *„M.I. (mama copilului), la 19 iunie 2012, aproximativ la ora 21.00, aflându-se la domiciliu, în stare de ebrietate alcoolică grav avansată, acționând cu intenție directă, i-a cauzat prin tăiere cu un cuțit de bucătărie feciorului său minor M.A (a.n. 2004) plăgi multiple tăiate în regiunea fesei axilare pe stânga spatelui, feței, 1/3 proximale osului humeral pe stânga, care, conform Raportului de expertiză medico-legală din 26 iunie 2012, au fost rezultatul acțiunii traumatice a unui obiect tăietor-înțepător. Aceste leziuni fizice condiționează o dereglare de scurtă durată și se califică ca vătămări corporale ușoare"* [85]. În practica judiciară sunt întâlnite cazuri de izolare a minorilor prin metode drastice de disciplină și educație, cum ar fi în cazul următor: *„a legat-o pe victima cu un lanţ de pat şi a încuiat lanţul cu un lacăt, păstrând cheile la el, izolând-o pe parcurs a mai multor ore... apoi i-a aplicat multiple lovituri cu palmele, pumnii peste tot corpul, a îmbrâncit-o şi a târât-o afară în curtea gospodăriei unde a doborât-o la pământ şi, continuându-şi acţiunile sale ilegale, a stropit-o cu combustibil în regiunea capului şi feţei, incendiind-o şi cauzându-i arsuri termice de gradul 1-2-3-4 la nivelul capului, pavilionul urechii drepte şi gatului pe o suprafaţă de circa 10%, arsură căilor respiratorii gr. 1-2 şoc postcombustional – care au fost produse prin acţiunea traumatică a temperaturii înalte a flăcării"* [30].

Violența asupra copilului poate fi o variantă a violenței în familie și, totodată, poate forma o variantă de sine stătătoare a oricărui abuz comis față de copil de către o altă persoană în grija căreia se află minorul. În mai multe legislații străine, această normă juridico-penală se extinde și asupra persoanelor care au fost desemnate de autorități în scopul creșterii și educării. O normă de acest gen lipsește în legislația penală a Republicii Moldova. În opinia noastră, o astfel de lacună urmează a fi eliminată, deoarece sunt scoase de sub aria de acoperire a legii penale cazurile de violență aplicată minorului de către alte persoane cărora le sunt încredințate copiii spre creștere și educare. Considerăm că norma propusă spre implementare trebuie să sancționeze nu doar faptele infracționale de violență fizică sau psihică aplicată copilului de către persoane care sunt împuternicite de către autoritățile abilitate, dar și de către persoane care își exercită *de facto* funcția de creștere și control asupra copilului, fie permanent, fie temporar. Prezența unor astfel de măsuri în Codul penal aplicate față de părinți sau alți membri de familie care au săvârșit infracțiuni împotriva copiilor minori ar eficientiza aplicarea normelor juridico-penale ce sancționează manifestările violentale intrafamiliale, fără a se purcede suplimentar la careva proceduri procesual-civile sau administrative. Totodată, absența variantei agravate a violenței în familie săvârșite asupra unui minor nu contribuie la asigurarea promptă a securității copilului în familie și a protecției acestuia împotriva atentatelor criminale intrafamiliale [295, p.70-74].

Într-un alt context, continuând ***argumentarea protecției juridico-penale speciale a persoanelor vârstnice în familie***, am arătat anumite trăsături comune ale victimelor vârstnice în cadrul faptelor infracționale de violență în familie. Forme de abuz psihologic (emoțional) la care sunt supuse persoanele vârstnice în propria lor familie se întâlnesc foarte des în practica judiciară din Republica Moldova [72; 55]. *Abuzul fizic* devine din ce în ce mai frecvent şi apare sub variate forme, cum ar fi: îmbrânciri, loviri, bătăi etc. [43; 39; 34]

Frecvent, abuzatorii sunt rudele apropiate (copiii, nepoții, ginerii, nurorile etc.), urmate de celelalte rude mai îndepărtate şi persoane din afara familiei. Pentru confirmarea celor expuse, vom aduce câteva cazuri cu titlu de exemplu din practica judecătoriei Sângerei [174; 183] și a Judecătoriei sec.Centru, mun.Chișinău [89].

Totodată, am observat că în majoritatea cazurilor abuzul fizic sau psihicologic exercitat asupra vârstnicilor era comis *în mod sistematic* [279, p.254]. Cazuri sistematice de violență în familie sunt confirmate de mai multe sentințe penale emise, însă ne-au oprit atenția trei sentințe de condamnare emise de către Judecătoria Sângerei pe parcursul anului 2011 față de unul și același inculpat. Astfel, inculpatul V.R. a fost condamnat de trei ori pentru săvârșirea actelor de violență în familie împotriva tatălui [162**;** 163; 183]. Într-un alt caz, se repetă caracterului sistematic al abuzului asupra persoanelor vârstnice în familie [167; 224].

Într-un alt caz, pe parcursul anilor 2011-2014 inculpatul sistematic își agresa părinții adoptivi. Împotriva acestuia au fost pornite câteva dosare penale, însă eficacitatea acestora era nulă, deoarece inculpatul (feciorul adoptiv al victimelor) continua să locuiască împreună că bătrânii [50]. Unii făptuitori recurg la tot felul de acte de presiune şi violenţă pentru a obține bunurile ce aparțin vârstnicilor chiar înainte de decesul acestora [231; 204].

Efectuând analiza celor 52 de cazuri selectate de violență săvârșită în familia de origine, am evidențiat că în 50 de cazuri făptuitorul era de gen masculin (fecior). Doar într-un singur caz fiica și-a agresat mama [171]. Într-un alt caz nepoata și-a agresat bunica [157].

Aşadar, am demonstrat că maltratarea vârstnicilor în familie nu este un caz sporadic sau de ocazie, ci este un model de comportament sistematic, aproape la nivel de tradiție în unele familii defavorizate social [281, p.43-44], iar plângerile în organele de drept parvin extrem de rar, doar în două cazuri: 1) victima nu mai poate rezista comportamentul inuman și degradant al făptuitorului; 2) vătămările cauzate necesită îngrijiri medicale și deja lucrătorii medicali sesizează organele de drept. Majoritatea actelor de violență în familie împotriva părinților *(familie de origine)* sunt săvârșite în localitățile rurale.

Am găsit că agresorul vârstnicului este, de obicei, un bărbat de vârstă medie (33-40 ani); locuiește împreună cu mama sau cu ambii părinți; face abuz de alcool; nu are familie secundară (căsătorie oficială, concubinaj); nu lucrează; anterior a suferit un eșec social; duce un mod de viață parazitar; manifestă un comportament agresiv față de mamă, tată sau ambii părinți; el însuși în copilăria precoce a fost agresat fizic de părinți [281, p.43-44].

Am demonstrat pe cale empirică că victima vârstnică a violenței în familie este deseori persoană peste 55 de ani; cel mai adesea femeia (mama, bunica, mai rar ambii părinți); persoană fără roluri în societate, marginalizată şi exclusă social, discriminată pe criteriul vârstei; cu capacitate de apărare diminuată, mobilitate diminuată, și-a pierdut autonomia, incapabilă de a se îngriji, iar necesităţile de îngrijire depăşesc capacităţile îngrijitorului; sociodependentă [279, p.266-67].

În urma cercetării efectuate am stabilit că suferința victimelor este cauzată de un agresor cunoscut și într-o ambianță obișnuită. Din cauza relaţiei apropiate care există între victimă şi agresor precum şi a dependenţei sociale şi economice a femeii de bărbat este foarte dificil pentru ea să se apere.

Reieșind din conținutul art.201^1 CP RM, observăm că legea penală nu acordă protecție specială copiilor minori și persoanelor neputincioase (vârstnicii, persoanele cu handicap sau cu necesități speciale) care au devenit victime ale violenței în familie. Deși copiii și persoanele neputincioase sunt cei mai vulnerabili de la comportamentul arbitrar al părinților sau al altor membri ai familiei, protecția juridico-penală specială a acestor persoane lipsește [295, p.70-74].

De specificat că starea de neputință fizică sau psihică a victimei trebuie să fie preexistentă faptei, iar nu consecința acesteia. Întru înlăturarea lacunei determinate propunem introducerea în alin.(2) art.201^1 CP RM a unei variante agravate a violenței în familie, prin inserarea în textul legii a lit.b^2) cu următorul conținut: *„cu bună știință asupra unui minor sau cu bună știință asupra unei persoane care se află în stare de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor”.*

3.4. Sinteza problematicii tratate și a rezultatelor obținute

În cadrul Capitolului 3 am argumentat că legiuitorul diferențiază răspunderea penală în funcție de prezența sau absența relațiilor familiale între făptuitor și victimă și, respectiv, protejează interesele familiei prin prisma securității acesteia și a dezvoltării benefice a minorilor.

Pe parcursul cercetării în cadrul Capitolului vizat am demonstrat ipoteza, conform căreia securitatea familială în rând cu solidaritatea familială constituie obiectul juridic special la care atentează faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM. Am arătat că legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea” și „durata” relației nu pot fi apreciate la discreția instanței. Totodată, am argumentat că infracțiunile violente intrafamiliale posedă trăsături specifice comune: atentează la două obiecte; locul și anturajul săvârșirii infracțiunii contribuie la survenirea urmărilor grave; forma vinovăției este totdeauna intenția, iar motivele sunt tipice familiale; între făptuitor și victimă există relații specifice. Făptuitorul posedă și anumite trăsături speciale – se află în *relație de familie cu victima*. Legiuitorul operează cu *prezumția cunoașterii legăturii de familie existente între făptuitor și victimă.* Violența în familie poate presupune manifestarea doar a intenției în raport cu prejudiciile pe care le implică. Violența în familie este exercitată cu precădere împotriva femeilor (85% din numărul total de cazuri). În 94,12% de cazuri analizate, inculpații erau de *gen masculin*, iar de *gen feminin* în doar 5,88% de cazuri. În majoritatea cazurilor de violență în familie a fost observată *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică* (80,88%), fiind recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 30,9 % de cazuri, în alte cazuri instanțele nu s-au expus. Doar într-un singur caz, pe lângă pedeapsa penală, condamnatului i s-a aplicat *tratament medical forțat de dezalcoolizare*. Numai abuzul sau excesul de corecție prin măsuri sau tratamente care acționează în sens contrar drepturilor, libertăților și intereselor copilului și îi pun în primejdie gravă dezvoltarea lui fizică, intelectuală sau morală constituie infracțiune [288, p.51-61]. Calificarea oricărui atentat cu caracter sexual asupra victimei adulte sau asupra copilului depășește

limitele art.201^1 CP RM. Acesta urmează a fi calificat în funcție de împrejurările cauzei în baza art.171-175 CP RM, cu indicarea tuturor semnelor calificative.

Interesele de securitate familială trebuie luate în considerare la construirea componențelor infracționale din cadrul Părții Speciale a Codului penal, precum și la formularea prevederilor normative din cadrul Părții Generale. *Solidaritatea familială* și *securitatea familială* constituie obiectul juridic principal al faptelor infracționale de violență în familie încorporate în art.201^1 CP RM. *Solidaritatea familială* constituie o anumită ideologie familială bazată pe un ansamblu de valori și aptitudini familiale. Prin *securitate familială* trebuie de înțeles bunăstarea socială, fizică, psihică (spirituală, intelectuală, emoțională), educațională și financiar-materială a fiecărui membru de familie, care are dreptul de a fi liber de la pericole de tip extra- și intrafamiliale [279, p.122].

Analizând practica judiciară, am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în majoritatea cazurilor de violență în familie: *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică*. Astfel, la momentul comiterii faptei, în stare de ebrietate alcoolică s-au aflat 165 de persoane, ceea ce constituie 80,88% din numărul total de cazuri (204). Starea de ebrietate alcoolică a fost recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 51 de cazuri, în majoritatea cazurilor instanțele de fond au trecut sub tăcere această împrejurare fără să se expună pe marginea acesteia. Într-un caz, pe lângă pedeapsa cu închisoarea în penitenciar de tip semiînchis, condamnatului i s-a aplicat măsura de constrângere cu caracter medical – *tratament medical forțat de dezalcoolizare.* Din analiza cauzelor am constatat că la unii a fost diagnosticat chiar *alcoolismul cronic cu degradarea asociată a personalității*, caz în care aplicarea unei singure pedepse penale este inutilă, fiind necesare măsuri de constrângere cu caracter medical.

Cu toate că, conform datelor noastre empirice, am demonstrat că atentate intrafamiliale împotriva minorilor și vârstnicilor sunt extrem de răspândite, legea penală nu acordă protecție specială copiilor minori și persoanelor neputincioase (vârstnicilor, persoanelor cu handicap sau cu necesități speciale) care au devenit victime ale violenței în familie. Starea de neputință fizică sau psihică a victimei trebuie să fie preexistentă faptei, iar nu consecința acesteia. Întru înlăturarea lacunei determinate propunem introducerea în alin.(2) art.201^1 CP RM a unei variante agravate a violenței în familie, prin inserarea în textul legii a lit.b^2) cu următorul conținut: *„cu bună știință asupra unui minor sau cu bună știință asupra unei persoane care se află în stare de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor”.*

Se impune necesitatea de înlăturare a modalității violenței în familie în forma de izolare, din două motive: a) este o categorie estimativă și diferă de la caz la caz, iar fapta de izolare neurmată de careva consecințe prejudiciabile nu atinge pragul prejudiciabilității cerut de legea penală potrivit prevederilor alin.(2) art.14 CP RM; b) lipsa de rațiune pentru existența unei norme speciale contravenționale pentru unele forme de izolare (art.64, art.782 Cod contravențional) și a unei norme generale prevăzute în Partea Specială a Codului penal.

Utilizarea în textul legii a termenului *„intimidare"* este una irelevantă din două motive: a) legiuitorul i-a atribuit termenului *„intimidare"* semnificația de *faptă prejudiciabilă*, totodată, în realitate, intimidarea constituie doar *o urmare prejudiciabilă* a abuzului emoțional şi nu o faptă; b) utilizarea noțiunilor estimative în textul legii penale este interzisă, deoarece poate să conducă la interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

Modalitatea prevăzută la lit.b) alin.(1) art.201^1 CP RM sub forma de *„izolare, intimidare în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei"* ar trebui să fie exclusă din legea penală, deoarece creează o situație de incertitudine legislativă: atât norma penală, cât și cea contravențională (art.78^2 din Codul contravențional) sancționează abuzul psihologic (emoțional) la care este supusă victima, însă efectele juridice ale acestui comportament sunt diferite – într-un caz survine răspunderea penală, într-un alt caz – cea contravențională. Astfel, intimidarea și izolarea, în accepțiunea legii penale, constituie componențe formale, iar construcția normei contravenționale, sub forma de componență materială, mărturisește cert despre prezența urmărilor prejudiciabile sub forma de „*o stare de anxietate, frică pentru siguranţa proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-şi modifice conduita de viaţă*" (alin.(1) art.78^2 din Codul contravențional).

Am demonstrat că privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară, executată cu o așa intensitate încât este pasibilă de a provoca vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății, de fapt este parte componentă a altor acțiuni violente, constatare despre care expres ne mărturisește legea în lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM. Mai mult, urmările prejudiciabile prevăzute de lege sunt identice. Astfel, propunem excluderea lit.c) din alin.(1) art.201^1 CP RM în felul următor: sintagma *„privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară"* se exclude, iar cuvântul *„neglijare"* se transferă în conținutul modalității de la lit.a) alin.(1) art.201^1 CP RM, astfel încât aceasta să aibă următorul conținut: „*Maltratarea sau alte acte violente, precum şi neglijarea soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății"*.

Am arătat că doar abuzul sau excesul de corecţie prin măsuri sau tratamente care acționează în sens contrar drepturilor, libertăților şi intereselor copilului şi îi pun în primejdie gravă

dezvoltarea lui fizică, intelectuală sau morală constituie infracțiune. *„Dreptul la corecţie”* al persoanei obligate legal faţă de minor de a-l creşte şi educa nu este prevăzut explicit, acesta subzistă totuşi prin însuşi conţinutul dispoziţiei normei de incriminare care sancţionează fapte infracționale de violență în familie (art.201^1 CP RM). Prin urmare, corecţiile uşoare aplicate cu scopul de a-l educa, a-l instrui pe minor nu formează temei pentru survenirea răspunderii juridice [288, p.51-61].

Violența poate presupune manifestarea doar a intenției în raport cu prejudiciile pe care le implică. Manifestarea imprudenței față de aceste prejudicii nu este compatibilă cu esența juridică a violenței. În cadrul tuturor modalităților infracționale ale violenței în familie legiuitorul operează cu *prezumția cunoașterii legăturii de familie existente între făptuitor și victimă.* La momentul săvârșirii infracțiunilor examinate făptuitorul trebuie să știe sau să admită că este membru al familiei victimei și să urmărească săvârșirea infracțiunii nu asupra oricui, ci asupra persoanei care posedă această *calitate specială.*

Nu suntem de acord cu faptul că legiuitorul operează cu termenii *„rudele”* și *„afinii”* în dispoziția art.133^1 CP RM (Membru de familie), deoarece aceștia vor lărgi într-un mod nejustificat lista persoanelor cu un anumit grad de rudenie și care vor pretinde la protecție juridico-penală specială. Legiuitorul urmează să concretizeze că este vorba, de fapt, despre rudele apropiate, ceea ce ar corespunde și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM.

Se propune completarea art.201^1 CP RM cu o variantă agravată nouă având următorul conținut: *lit.b^1 alin.(2) art.201^1 CP RM „de către o persoană care anterior a mai săvârşit faptă cu caracter de violență în familie”.* Această agravantă la fel nu intră în contradicție cu conceptul legii penale contemporane, deoarece au fost păstrate câteva cazuri de *„repititivitate specială”* expres prevăzute de lege (lit.o) alin.(2) art.145 CP RM; lit.a) alin.(2) art.171 CP RM; lit.a) alin.(2) art.172 CP RM.

Se propune introducerea unui nou articol în Capitolul XIII *„Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod”* al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova. De observat că această tehnică legislativă nu este una revoluționară sau novatoare și este deja cunoscută legiuitorului moldav în cazul infracțiunilor cu caracter terorist, definiția cărora o întâlnim la art.134^{11} CP RM. Respectivul articol va avea următorul conținut:

„Articolul 133^2. Infracțiune cu caracter de violență în familie

Prin infracţiune cu caracter de violență în familie se înţelege una dintre infracţiunile prevăzute la: lit.e^1) alin.(2) art.145; *art.147; lit.b^2) alin.(2) art.171*; *lit.b^2) alin.(2) art.172*; *lit.b) alin.(2) art.175^1*; *art.201^1*; *art.320^1”.*

De observat că această tehnică legislativă nu este una revoluționară sau novatoare și este deja cunoscută legiuitorului moldav în cazul infracțiunilor cu caracter terorist, definiția cărora o întâlnim la art.134[11] CP RM. Prezența acestei norme juridico-penale de sine stătătoare ar contribui la eficientizarea legii penale și la uniformizarea practicii judiciare în domeniul asigurării protecției juridico-penale a victimelor violenței în familie [296, p.69-72]. Mai mult, specificul faptelor infracționale de violență în familie constă în caracterul ei repititiv și în tendința spre escaladare.

După noi, nu are importanță cum va fi asigurată protecția juridico-penală a victimelor violenței în familie: printr-o singură normă sau prin mai multe norme; principalul este ca măsurile de protecție juridico-penale să fie suficiente, rezonabile și să nu provoace erori și ambiguități. În acest sens vom efectua și o generalizare juridico-penală a prevederilor ce implică norme privind violența intrafamilială în Codul penal al Republicii Moldova. Acestea norme le-am repartizat în două categorii:

1) Normele juridico-penale ce fac parte din *Partea Generală a Codului penal*: *art.133[1] CP RM (Membru de familie)* – care definește în mod expres noțiunea membrului de familie; *lit.d) alin.(1) art.131 CP RM (Fapta săvârșită în public)*. Această normă ne ajută să distingem fapta săvârșită *în public* de fapta săvârșită *în privat;* cu alte cuvinte, inclusiv în condiții de familie. Concluzia respectivă o formulăm reieșind din conținutul lit.d) alin.(1) art.131 CP RM. Astfel, prin faptă săvârșită în public se înțelege fapta comisă într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, *cu excepția reuniunilor care pot fi considerate cu caracter familial, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante (sublinierea ne aparține – n.a.).* Prin urmare, bazându-ne pe principiul excluderii, concluzionăm că legiuitorul a intenționat să evidențieze particularitățile private ale reuniunilor cu caracter familial.

2) Normele juridico-penale ce fac parte din *Partea Specială a Codului penal* care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni ce implică violență intrafamilială. Din analiza conținutului Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova distingem următoarele componențe de infracțiune care în mod expres indică la existența unui raport special bazat pe relații interfamiliale dintre făptuitor și victimă: *lit.e[1]) alin.(2) art.145 CP RM* – Omorul intenționat săvârșit asupra unui membru de familie; *art.147 CP RM (Pruncuciderea)* – Omorul copilului nou-născut, săvârșit în timpul naşterii sau imediat după naştere de către mama care se afla într-o stare de tulburare fizică sau psihică, cu diminuarea discernământului, cauzată de naştere; *lit.b[2]) alin.(2) art.171 CP RM* – Violul săvârșit asupra unui membru de familie; *lit.b[2]) alin.(2) art.172 CP RM* – Acţiuni violente cu caracter sexual săvârşite asupra unui membru de familie; *lit.b) alin.(2) art.175[1] CP RM* – Acțiuni de ademenire a minorului în scopuri sexuale săvârșite de către un

membru al familiei minorului, de către o persoană care locuia cu minorul sau de către persoana în a cărei îngrijire, sub a cărei protecţie sau la a cărei educare ori tratament se află minorul; *art.201[1] CP RM* – Violenţa în familie; *art.320[1] CP RM* – Neexecutarea măsurilor din ordonanţa de protecţie a victimei violenţei în familie. În opinia noastră, *interesele de solidaritate şi securitate familială* trebuie luate în considerare la construirea componenţelor infracţionale din cadrul Părţii Speciale a Codului penal, precum şi la formularea prevederilor normative din cadrul Părţii Generale. De remarcat că lista întreagă de fapte infracţionale cu caracter intrafamilial prevăzute în Partea Specială a Codului penal autohton ne provoacă să sesizăm lipsa unei norme generale care ar defini noţiunea unor infracţiuni cu caracter de violenţă în familie şi care, în opinia noastră, ar fi foarte utilă.

Din punct de vedere interdisciplinar (drept penal, criminologie, sociologie, psihologie), violenţa în familie ca fenomen constituie o ameninţare, făcută în prezent sau în trecut, cu cauzarea unui prejudiciu fizic, moral sau material sau crearea riscului de apariţia acestuia, ce se caracterizează prin tendinţa constantă de escaladare şi printr-o probabilitate majoră de repititivitate, în cadrul relaţiei dintre partenerii sociali, indiferent de statutul lor legal sau de domiciliu. Prin urmare, violenţa în familie cuprinde toate actele de abuz şi violenţă, de neglijare, ameninţare şi abandon întreprinse la nivelul familiei de unul sau mai mulţi făptuitori care în mod normal ar fi trebuit să furnizeze protecţie, îngrijire şi siguranţă.

Violenţa în familie ca faptă infracţională este exercitată cu precădere împotriva femeilor. În urma studiului nostru al cauzelor penale am obţinut următoarele date: 85% din cazuri de violenţă în familie au fost comise împotriva femeilor indiferent de statutul social şi familial al acestora (soţie, fostă soţie, concubină, mamă, soră, fiică, bunică). Victimizarea femeilor se întâlneşte cu mult mai des decât victimizarea bărbaţilor (tată, frate, soţ, fost soţ, concubin, ginere, fecior), care este întâlnită doar la nivel de cazuistică şi când au fost agresaţi copii minori de gen masculin. Din numărul total de sentinţe adunate (204), în 192 de cazuri (94,12%) inculpaţii erau de *gen masculin,* iar de *gen feminin* în doar 12 cazuri (5,88%). În ceea ce ţine de repartiţia cazurilor în funcţie de *locul unde s-a produs fapta de violenţă în familie*, am stabilit următoarele: *în familia de origine* – 52 de cazuri (25,5%); *în familia secundară* – 152 de cazuri (74,5%). Efectuând analiza celor 52 de cazuri selectate de violenţă săvârşită în familia de origine, am evidenţiat că în 50 de cazuri făptuitorul era de gen masculin (fecior). Doar într-un singur caz fiica şi-a agresat mama. Într-un alt caz nepoata şi-a agresat bunica.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute ale prezentei teze de doctorat s-au exprimat în următoarele: 1) a fost stabilit conținutul obiectului juridic și al obiectului material în cazul infracțiunilor prevăzute la art.201[1] CP RM [279, p.119-122; 292, p.98-112]; 2) a fost demonstrată legătura specifică dintre subiectul și victima violenței în familie în sensul prevederilor de la art.201[1] CP RM [279, p.123-136; 290, p.95-108]; 3) a fost analizată forma, conținutul faptelor și consumarea infracțiunilor specificate la art.201[1] CP RM [279, p.136-164; 294, p.291-295]; 4) a fost stabilit conținutului (forma și tipul) vinovăției pe care făptuitorul o manifestă la comiterea infracțiunilor prevăzute la art.201[1] CP RM [279, p.183-186; 286, p.53-57; 287, p.61-70]; 5) au fost demonstrate trăsăturile specifice ale motivelor și scopurilor infracțiunilor prevăzute la art.201[1] CP RM [279, p.186-193; 286, p.53-57; 287, p.61-70]; 6) au fost identificate criteriile de delimitare, cazurile de concurs și concurența de norme în contextul calificării faptelor infracționale în baza art.201[1] CP RM și în raport cu alte fapte penale și extrapenale aplicabile în materia protecției victimelor violenței în familie [279, p.159-162, p.215-225]; 7) a fost cercetată experiența legislativă a unor state străine în vederea incriminării faptelor infracționale de violență intrafamilială în raport cu modelul de reglementare a răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la art.201[1] CP RM, precum și a altor fapte infracționale conexe, menite să asigure protecția victimelor violenței în familie [279, p.72-111; 284, p.46-52]; 8) au fost sintetizate deficiențele de ordin tehnico-juridic ale dispozițiilor art.201[1] CP RM [279, p.303-312; 287, p.61-70]; 9) au fost propuse recomandări menite să contribuie la îmbunătățirea calitativă a acestor dispoziții [279, p.303-312; 281, p.43-48; 284, p.54-60; 287, p.61-70].

Datorită tratării complexe a obiectului de cercetare, a fost soluționată ***problema ştiinţifică actuală de importanţă majoră*** care constă în: fundamentarea științifică a elementelor şi semnelor constitutive ale infracţiunilor de violență în familie prin prisma legii penale şi practicii judiciare, precum şi înaintarea unui set de recomandări sub aspect *de lege ferenda*, fapt de natură să contribuie la sporirea ansamblului de măsuri preventive și de combatere a infracțiunilor în sfera violenței în familie prin eficientizarea activităţii organelor de drept competente, precum şi la perfecţionarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective.

I. Concluzii:

Problema ştiinţifică actuală de importanţă majoră a fost demonstrată prin **concluziile** elaborate în baza ipotezei de cercetare, după cum urmează:

1. Prin introducerea art.201[1] CP RM se realizează protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie, în legea penală fiind introduse componențele speciale care

incriminează fapte infracționale îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial. Norme privind violența intrafamilială în Codul penal al Republicii Moldova sunt repartizate în două categorii: 1) Normele juridico-penale din Partea Generală a Codului penal (art.133^1 CP RM (Membru de familie) și lit.d) alin.(1) art.131 CP RM (Fapta săvârșită în public)) – ne ajută să distingem fapta săvârșită *în public* de fapta săvârșită *în privat,* inclusiv în condiții de familie; 2) normele juridico-penale ce fac parte din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspunderea penală pentru infracțiuni ce implică violență intrafamilială, prin indicarea expresă la existența unui raport special bazat pe relații interfamiliale dintre făptuitor și victimă). Lista întreagă de fapte infracționale cu caracter intrafamilial prevăzute în Partea Specială CP RM necesită o normă cu caracter general care ar defini noțiunea unor infracțiuni cu caracter de violență în familie *(A se vedea: Capitolul 2, Subcapitolul 2.3.; Capitolul 3, Subcapitolul 3.3).*

2. Noțiunea de familie în sens juridico-penal nu este identică cu cea din dreptul familiei și din dreptul civil, fiind mai extinsă, ceea ce ar corespunde scopului protecției juridico-penale a inviolabilității persoanei în familie. *Familia, în sens juridico-penal, reprezintă un grup social de persoane unite prin relații de consangvinitate, căsnicie comună și legături afective, fundamentate pe obligațiuni reciproce de ordin moral și legal ce decurg din căsătorie, concubinaj, rudenie sau adopție.* Legea penală asigură protecția familiei prin prisma unui institut social distinct, reflectând semne caracteristice constante (specifice relațiilor de familie) ale infracțiunilor intrafamiliale. Actele de violență în familie deseori se produc în *familii secundare* (căsătorie, concubinaj) (74,5%); iar în *familiile de origine* doar în 25,5% din numărul total de cazuri (împotriva părinților sunt săvârșite în proporții egale atât în oraș, cât și în sat) *(A se vedea: Capitolul 3, Subcapitolul 3.1).*

3. Securitatea familială în rând cu solidaritatea familială constituie obiectul juridic special la care atentează faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM. Relațiile de familie funcționează nu doar ca rapoarte juridice, deoarece există multe interese familiale care *a priori* nu pot fi reglementate juridic, prin urmare realizarea acestora necesită unele garanții juridice de securitate, inclusiv asigurarea juridică a inviolabilității lor. Prin *securitate familială* trebuie de înțeles *bunăstarea socială, fizică, psihică (spirituală, intelectuală, emoțională), educațională și financiar-materială a fiecărui membru de familie, care are dreptul de a fi liber de la pericole de tip extra- și intrafamilial*. *Interesele de securitate familială* trebuie luate în considerare la construirea componențelor infracționale din cadrul Părții Speciale a Codului penal, precum și la formularea prevederilor normative din cadrul Părții Generale *(A se vedea: Capitolul 3, Subcapitolul 3.1)*

4. Legea penală nu trebuie să-i ofere protecție juridico-penală egală oricărei persoane care se află în orice formă de conlocuire cu partenerul, iar „calitatea" și „durata" relației nu pot fi apreciate la discreția instanței. Dacă până la operarea modificărilor legislative *calitatea de membru de familie trebuia să existe în momentul săvârșirii faptei*, atunci astăzi, în lumina amendamentelor, chiar dacă această calitate a încetat, această împrejurare nu va influența la calificarea faptei potrivit alin.(1) art.201^1 CP RM (se atribuie atât în condiția locuirii separate, cât și în condiția conlocuirii). Aparent, legiuitorul a procedat corect încercând să evite unele situații specifice legate de instituirea unui regim comun de protecție juridico-penală a persoanelor agresate fie aflate în căsătorie oficială, fie aflate în relații faptice de conlocuire, iar *„calitatea"* și *„durata"* relației s-au lăsat la discreția instanței de judecată. Însă, judecătorului îi va reveni un val de întrebări de conotație etico-morală și de logică juridică care pot apărea în legătura cu conviețuirea faptică admisă dintre actualii sau foștii parteneri (Care este termenul de „prescripție" a unei foste relații de concubinaj, relațiile intime (amoroase, private etc.)? Cât de corect este a i se oferi unui copil apărut în urma relațiilor extraconjugale ale unui bărbat căsătorit protecție juridico-penală, iar mamei lui – nu? etc.). Lărgirea listei persoanelor considerate membri de familie conduce la situații lipsite de logică și etică. Ne pronunțăm împotriva acestor amendamente. În plus, legiuitorul urmează să concretizeze că este vorba, de fapt, despre rudele apropiate, ceea ce ar corespunde și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM, și nu de termenii *„rudele"* și *„afinii"* întâlnite în dispoziția art.133^1 CP RM. *(A se vedea: Capitolul 3, Subcapitolul 3.1)*

5. Infracțiunile violente intrafamiliale posedă trăsături specifice comune: atentează la două obiecte; locul și anturajul săvârșirii infracțiunii contribuie la survenirea urmărilor grave; forma vinovăției este totdeauna intenția, iar motivele sunt tipice familiale; între făptuitor și victimă există relații specifice. Făptuitorul posedă și anumite trăsături speciale – se află în *relație de familie cu victima*. Legiuitorul operează cu *prezumția cunoașterii legăturii de familie existente între făptuitor și victimă.* Violența în familie poate presupune manifestarea doar a intenției în raport cu prejudiciile pe care le implică. Violența în familie este exercitată cu precădere împotriva femeilor (85% din numărul total de cazuri). În 94,12% de cazuri analizate, inculpații erau de *gen masculin*, iar de *gen feminin* în doar 5,88% de cazuri. În majoritatea cazurilor de violență în familie a fost observată *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică* (80,88%), fiind recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 30,9 % de cazuri, în alte cazuri instanțele nu s-au expus. Doar într-un singur caz, pe lângă pedeapsa penală, condamnatului i s-a aplicat *tratament medical forțat de dezalcoolizare*. Numai abuzul sau excesul de corecție prin măsuri sau tratamente care acționează în sens contrar

drepturilor, libertăților și intereselor copilului şi îi pun în primejdie gravă dezvoltarea lui fizică, intelectuală sau morală constituie infracțiune. Calificarea oricărui atentat cu caracter sexual asupra victimei adulte sau asupra copilului depășește limitele art.201^1 CP RM. Acesta urmează a fi calificat în funcție de împrejurările cauzei în baza art.171-175 CP RM, cu indicarea tuturor semnelor calificative *(A se vedea: Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.; Capitolul 3, Subcapitolul 3.2)*

Din punct de vedere interdisciplinar (drept penal, criminologie, sociologie, psihologie), violența în familie cuprinde toate actele de abuz și violență, de neglijare, amenințare și abandon întreprinse la nivelul familiei de unul sau mai mulți făptuitori care în mod normal ar fi trebuit să furnizeze protecție, îngrijire și siguranță. În relații intrafamiliale violente există o legitate: *un agresor – mai multe victime,* iar părăsirea relațiilor violentale intrafamiliale are loc în primii ani ai de conviețuire și este caracteristică doar partenerilor, excepția fiind – copii minori, vârstnicii dependenți de agresorul familial, precum și partenerii care s-au deprins cu violența periodică, ceea ce, în final, duce la escaladarea și înrădăcinarea violenței.

Descrierea contribuțiilor personale cu sublinierea semnificației teoretice și valorii practice a acesteia. *Contribuțiile personale* se exprimă în cercetarea multiaspectuală, interdisciplinară și complexă a răspunderii penale pentru faptele prejudiciabile incriminate la art.201^1 CP RM la nivel de teză de doctorat. Referitor la *situația științifică anterioară în domeniu*, am identificat neconcordanţa opiniilor autorilor referitor la statutul victimei violenței în familie (art.201^1 CP RM); tendința legislativă de a substitui incriminarea faptelor infracționale intrafamiliale cu incriminarea faptelor infracționale săvârșite împotriva femeilor și împotriva minorilor; prezența numeroaselor studii criminologice, psihologice și sociologice și absența numărului suficient de studii juridico-penale integrale.

Baza legală și empirică a studiului o constituie normele legislației penale și extrapenale în vigoare a Republicii Moldova în materia violenței în familie; cauzele penale selective examinate în baza art.201^1 CP RM arhivate pentru anii 2011-2015 (I semestru) și examinate de către instanțele de fond; precum și unele hotărâri ale Colegiului penal CSJ RM pentru perioada anilor 2014-2019 (primele trei luni), normele internaționale în domeniul protecției juridice victimelor violenței în familie; experiența legislativă a unor state străine în domeniul protecției juridice a victimelor violenței în familie. *Baza științifică* a cercetării efectuate o constituie doctrina juridico-penală în materia violenței în familie, inclusiv operele reputaților autori contemporani din Republica Moldova, precum și de peste hotare. *Graţie tratării pluridisciplinare a obiectului de cercetare* (dreptul penal, criminologia, psihologia, sociologia) au fost formulate concluzii şi recomandări teoretice apte de a fi implementate în legea penală în vigoare, știința criminologică, sociologică și psihologică contemporană.

Semnificația teoretică a tezei se exprimă în: definirea bazelor conceptuale ale studiului științific de drept penal privind răspunderea pentru faptele infracționale de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM; acumularea unui vast material teoretic și practic pentru dezvoltarea unor direcții actuale și complexe ale investigării infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; efectuarea unor abordări teoretice referitoare la stabilirea elementelor constitutive obiective și subiective, precum și a circumstanțelor agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.201^1 CP RM; identificarea unor perspective asupra cadrului științific vizând limitele și condițiile răspunderii penale pentru faptele infracționale prevăzute la art.201^1 CP RM.

Valoarea practică a tezei de doctorat: identificarea corectă și interpretarea pluriaspectuală a faptelor infracționale prevăzute la art.201^1 CP RM, și determinarea criteriilor de delimitare a faptelor conexe, este relevantă atât pentru aplicarea corectă a art.201^1 CP RM în practica de urmărire penală și cea judiciară, cât și pentru dezvoltarea ulterioară a științei penale; critica neajunsurilor de care suferă dispozițiile art.201^1 CP RM poate fi luată în considerare de către legiuitor; concluziile și recomandările formulate în cadrul tezei sunt aplicabile în activitatea practică a organelor de drept.

Date privind aprobarea rezultatelor. Concepțiile și concluziile de bază ale tezei au fost expuse în cadrul a 19 publicații științifice, printre care și un studiu monografic. În același timp, unele idei ce constituie rezultatul cercetării au fost prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale din anii 2015-2017.

Indicarea limitelor rezultatelor obținute, cu stabilirea problemelor rămase nerezolvate. Rezultatele obținute sunt limitate multidirecțional: 1) prin tema tezei de doctorat cercetată în conformitate cu specialitatea științifică aleasă, atenția științifică fiind acordată în exclusivitate aspectelor juridico-penale a infracțiunilor violentale intrafamiliale; 2) prin natura juridico-penală a faptelor prejudiciabile de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM; 3) prin perioada de timp pe parcursul căreia a fost formată baza empirică a cercetării (practica judiciară pentru anii 2011-2019 (primele trei luni)); 4) prin modificările operate în conținutul legii penale atât la nivelul Părții generale, cât și la nivelul Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Reieșind din limitele impuse, au ieșit din aria de cercetare aspecte teoretico-practice de origine criminologică, sociologică, psihologică, procesual-penală și criminalistică. Totodată, în urma cercetărilor întreprinse am reușit să obținem și unele date interdisciplinare cu caracter criminologic, psihologic și sociologic care au contribuit enorm la fundamentarea conceptului juridico-penal al infracțiunilor de violență în familie prevăzute la art.201^1 CP RM.

II. Recomandări

1. Completarea Codului penal al Republicii Moldova prin introducerea unei norme juridico-penale în Partea generală a Codului penal. În cadrul prezentei teze de doctorat s-a argumentat propunerea pentru introducerea unui nou articol în Capitolul XIII *„Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod”* al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova. Această tehnică legislativă nu este una revoluționară sau novatoare și este deja cunoscută legiuitorului moldav în cazul infracțiunilor cu caracter terorist, definiția cărora o întâlnim la art.134^{11} CP RM. Respectivul articol va avea următorul conținut:

„Articolul 133^{2}. Infracțiune cu caracter de violență în familie

Prin infracţiune cu caracter de violență în familie se înţelege una dintre infracţiunile prevăzute la: lit.e^{1}) alin.(2) art.145; *art.147; lit.b^{2}) alin.(2) art.171*; *lit.b^{2}) alin.(2) art.172*; *lit.b) alin.(2) art.175^{1}*; *art.201^{1}*; *art.320^{1}”*.

2. Completarea Codului penal al Republicii Moldova prin introducerea unei agravante în alin.(2) art.201^{1} CP RM. Intenționând să eficientizăm protecția juridico-penală a victimelor violenței în familie, propunem completarea art.201^{1} CP RM cu o variantă agravată nouă având următorul conținut: *lit.b^{1} alin.(2) art.201^{1} CP RM „de către o persoană care anterior a mai săvârşit o faptă cu caracter de violență în familie”.* Această agravantă la fel nu intră în contradicție cu conceptul legii penale contemporane, deși legiuitorul moldav just a renunțat la semnul *„repetat”.* Așadar, în Partea Specială a Codului penal, au fost păstrate câteva cazuri de *„repititivitate specială”,* expres prevăzute de lege (alin.(1) (lit.o alin.(2) art.145 CP RM; alin.(1) (lit.a) alin.(2) art.171 CP RM); alin.(1) (lit.a) alin.(2) art.172 CP RM). Prezența acestei agravante va contribui la prevenirea și combaterea mai eficientă a faptelor prejudiciabile de violență în familie.

3. Completarea Codului penal al Republicii Moldova prin introducerea unei agravante în alin.(2) art.201^{1} CP RM. Cu toate că, conform datelor noastre empirice, am demonstrat că atentate intrafamiliale împotriva minorilor și vârstnicilor sunt extrem de răspândite, legea penală nu acordă protecție specială copiilor minori și persoanelor neputincioase (vârstnicilor, persoanelor cu handicap sau cu necesități speciale) care au devenit victime ale violenței în familie. Întru înlăturarea lacunei determinate propunem introducerea în alin.(2) art.201^{1} CP RM a unei variante agravate a violenței în familie, prin inserarea în textul legii a lit.b^{2}) cu următorul conținut: *„cu bună știință asupra unui minor sau cu bună știință asupra unei persoane care se află în stare de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor”.*

4. Dezincriminarea faptei de *„izolare”* și *„intimidare”* prevăzute la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM din motivul caracterului estimativ al ambelor noțiuni, precum și din motivul lipsei de logică juridică, când o normă specială pentru unele forme de izolare și intimidare urmate de urmările prejudiciabile este prevăzută în Codul contravențional (art.64, art.78[2] Cod contravențional), iar norma generală este prevăzută în Partea Specială a Codului penal.

5. Excluderea lit.c) alin.(1) art.201[1] CP RM cu conținutul *„privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară”* care, în formularea actuală, este de fapt partea componentă a altor acțiuni violente prevăzute la lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM. Propunem excluderea lit.c) din alin.(1) art.201[1] CP RM în felul următor: sintagma *„privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existenţă primară”* se exclude, iar cuvântul *„neglijare”* se transferă în conținutul modalității de la lit.a) alin.(1) art.201[1] CP RM, astfel încât aceasta să aibă următorul conținut: „*Maltratarea sau alte acte violente, precum şi neglijarea soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății”.*

6. Restrângerea cercului de victime ale infracțiunilor de violență în familie. Restrângerea cercului de persoane care pot fi recunoscute membri de familie în sensul art.133[1] CP RM prin introducerea termenului relevant de *„rude apropiate”,* ceea ce ar fi în concordanță și cu prevederile alin.(4) art.134 CP RM.

7. Renunțarea la indicarea scopului special în dispoziția de la alin.(1) art.201[1] CP RM. Scopul special reflectat în prevederile de la lit.b) alin.(1) art.201[1] CP RM – *în scop de impunere a voinţei sau a controlului personal asupra victimei* – poartă un caracter special. Optăm pentru <u>*eliminarea oricăror referiri la scopul special*</u>. Manifestări violentale în familie au loc nu doar în cazul în care făptuitorul *exercită controlul asupra relației*, dar și în alte cazuri, inclusiv când *făptuitorul intenționează să părăsească această relație*.

Sugestii privind potențialele direcții viitoare de cercetare legate de tema abordată.: analiza juridico-istorică a infracțiunilor de violență în familie; studii estimative juridico-penale și criminologice privind eficacitatea și utilitatea pedepselor penale, precum și a măsurilor de siguranță aplicate împotriva agresorilor familiali; efectuarea unui studiu consacrat măsurilor de asigurare a securității minorilor în dreptul penal.

Propuneri de utilizare a rezultatelor obținute în domeniile socio-cultural și economic: în practica de urmărire penală și cea judiciară, în procesul de instruire în cadrul instituțiilor de învățământ mediu și superior cu profil juridic; rezultatele cercetării cu caracter interdisciplinar pot fi utilizate în criminologice pentru prevenirea și combaterea criminalității interfamiliale, în psihologie de consiliere a victimelor violenței în familie, în sociologice la identificarea, monitorizarea și cercetarea familiei la nivel micro- și macrosocial.

BIBLIOGRAFIE

1. ADORJANI J. *Percepția femeilor victime ale violenței domestice asupra sistemului de justiție penală:* Rezumat al tezei de doctorat. Cluj-Napoca: Universitatea Babeş-Bolyai, 2012. 31 p.
2. ARDELEAN P.-F. *Violența în lumea rurală din Crișana în secolele XVIII-XIX:* Rezumat al tezei de doctorat. Oradea: Universitatea din Oradea, 2010. 15 p.
3. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.4-1re-36/2014. Decizia din 16 ianuarie 2014. [citat: 12.05.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
4. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.4-1re-347/2014. Decizia din 16 ianuarie 2014. [citat: 12.05.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
5. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.4-1re-250/2014. Decizia din 06 noiembrie 2014. [citat: 12.05.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
6. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.4-1re-123/2015. Decizia din 23 aprilie 2015. [citat: 12.05.2016] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
7. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-990/2016. Decizia din 28 septembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
8. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr. 1ra-1482/2016. Decizia din 12 octombrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
9. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1853/2016. Decizia din 16 noiembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
10. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1771/2016. Decizia din 22 noiembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
11. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1884/16. Decizia din 23 noiembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
12. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1935/2016. Decizia din 30 noiembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
13. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1828/2016. Decizia din 06 decembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
14. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1864/16. Decizia din 13 decembrie 2016. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
15. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-219/2017. Decizia din 31 ianuarie 2017. [citat: 18.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
16. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-105/2017. Decizia din 07 februarie 2017. [citat: 18.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
17. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-76/2017. Decizia din 14 februarie 2017. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
18. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-478/2017. Decizia din 28 martie 2017. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php

19. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1537/2017. Decizia 13 decembrie 2017. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
20. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-83/2018. Decizia din 24 ianuarie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
21. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-265/2018. Decizia din 13 februarie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
22. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-499/2018. Decizia din 07 martie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
23. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-645/2018. Decizia din 28 martie 2018. [citat: 21.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
24. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-724/2018. Decizia din 04 aprilie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
25. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-539/2018. Decizia din 18 aprilie 2018. [citat: 21.06.2017] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
26. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-999/2018. Decizia din 06 iunie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
27. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-743/2018. Decizia din 12 iunie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
28. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1292/2018. Decizia din 25 septembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
29. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1497/2018. Decizia din 03 octombrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
30. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1526/2018. Decizia din 03 octombrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
31. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1907/2018. Decizia din 06 noiembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
32. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1478/2018. Decizia din 17 octombrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
33. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1880/2018. Decizia din 31 octombrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
34. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1850/2018. Decizia din 13 noiembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
35. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1755/2018. Decizia din 14 noiembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
36. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1791/2018. Decizia din 14 noiembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
37. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1983/2018. Decizia din 28 noiembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php

38. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1986/2018. Decizia din 12 decembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
39. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-2065/2018. Decizia din 15 decembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
40. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-1757/2018. Decizia din 18 decembrie 2018. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
41. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-292/2019. Decizia din 16 ianuarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
42. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-137/2019. Decizia din 23 ianuarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
43. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-182/2019. Decizia din 23 ianuarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
44. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-451/2019. Decizia din 13 februarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
45. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-269/2019. Decizia din 20 februarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
46. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-271/2019. Decizia din 20 februarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
47. Arhiva CSJ RM. Dosarul nr.1ra-115/2019. Decizia din 26 februarie 2019. [citat: 21.03.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
48. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secţia penală, decizia nr. 6567 din 8 decembrie 2004. [citat: 04.04.2019] Disponibil: https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=84567
49. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secţia penală, decizia nr.811 din 13 februarie 2002. [citat: 04.04.2019] Disponibil: https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=84687
50. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-347/2011. Sentința din 03.05.2011.
51. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-420/2011. Sentința din 19.05.2011.
52. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-399/2011. Sentința din 05.07.2011.
53. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-386/2011. Sentința din 08.09.2011.
54. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-708/2011. Sentința din 27.10.2011.
55. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-682/2011. Sentința din 23.12.2011.
56. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-90/2012. Sentința din 22.01.2012.
57. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-185/2012. Sentința din 23.01.2012.
58. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-259/2012. Sentința din 01.03.2012.
59. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-108/2012. Sentința din 13.03.2012.
60. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-470/2012. Sentința din 08.05.2012.

61. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-95/2012. Sentința din 15.05.2012.
62. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-464/2012. Sentința din 25.05.2012.
63. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-539/2012. Sentința din 30.05.2012.
64. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-585/2012. Sentința din 19.06.2012.
65. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-646/2012. Sentința din 19.06.2012.
66. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-662/2012. Sentința din 20.06.2012.
67. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-673/2012. Sentința din 04.07.2012.
68. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-584/2012. Sentința din 27.11.2012.
69. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-420/2013. Sentința din 26.02.2013.
70. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-175/2013. Sentința din 09.042013.
71. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-536/2013. Sentința din 18.04.2013.
72. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-682/2013. Sentința din 27.06.2013.
73. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-962/2013. Sentința din 12.12.2013.
74. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-191/2014. Sentința din 24.01.2014.
75. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-252/2014. Sentința din 31.01.2014.
76. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-582/2014. Sentința din 06.05.2014.
77. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-925/2014. Sentința din 10.09.2014.
78. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-846/2014. Sentința din 29.09.2014.
79. Arhiva Jud. Bălți. Dosarul nr.1-959/2014. Sentința din 17.10.2014.
80. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-995/2011. Sentința din 08.12.2011.
81. Arhiva Jud. sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-321/2012. Sentința din 31.01.2012.
82. Arhiva Jud. sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-320/2012. Sentința din 10.06.2012.
83. Arhiva Jud. sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-788/2012. Sentința din 18.06.2012.
84. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1085/2012. Sentința din 03.12.2012.
85. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1202/2012. Sentința din 28.12.2012.
86. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-624/2013. Sentința din 06.03.2013.
87. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-52/2013. Sentința din 06.06.2013.
88. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1000/2013. Sentința din 15.11.2013.
89. Arhiva Jud.sec.Centru mun.Chișinău. Dosarul nr.1-491/2014. Sentința din 29.05.2014.
90. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-367/2011. Sentința din 27.07.2011.
91. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-465/2011. Sentința din 05.10.2011.
92. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1202/2011. Sentința din 16.12.2011.
93. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-535/2011. Sentința din 21.12.2011.
94. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-349/2011. Sentința din 22.12.2011.

95. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-54/2012. Sentința din 11.01.2012.
96. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-91/2012. Sentința din 26.01.2012.
97. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-81/2012. Sentința din 14.03.2012.
98. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-53/2012. Sentința din 21.03.2012.
99. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-257/2012. Sentința din 10.04.2012.
100. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-336/2012. Sentința din 10.05.2012.
101. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-27/2012. Sentința din 15.05.2012.
102. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-220/2012. Sentința din 17.05.2012.
103. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-289/2012. Sentința din 12.06.2012.
104. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-291/2012. Sentința din 18.06.2012.
105. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-358/2012. Sentința din 19.06.2012.
106. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-246/2012. Sentința din 25.06.2012.
107. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-282/2012. Sentința din 05.07.2012.
108. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-389/2012. Sentința din 30.07.2012.
109. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-408/2012. Sentința din 18.12.2012.
110. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-391/2012. Sentința din 24.12.2012.
111. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-606/2012. Sentința din 24.12.2012.
112. Arhiva Jud. sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-64/2013. Sentința din 17.01.2013.
113. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-156/2013. Sentința din 11.03.2013.
114. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-123/2013. Sentința din 17.04.2013.
115. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-287/2013. Sentința din 14.06.2013.
116. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-200/2013. Sentința din 28.06.2013.
117. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-405/2013. Sentința din 05.07.2013.
118. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-295/2013. Sentința din 11.11.2013.
119. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-577/2013. Sentința din 13.11.2013.
120. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-606/2013. Sentința din 25.11.2013.
121. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-2585/2013. Sentința din 26.12.2013.
122. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-200/2013. Sentința din 03.01.2014.
123. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-174/2014. Sentința din 12.02.2014.
124. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-224/2014. Sentința din 14.02.2014.
125. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-212/2014. Sentința din 20.02.2014.
126. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-230/2014. Sentința din 20.02.2014.
127. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-256/2014. Sentința din 21.02.2014.
128. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-259/2014. Sentința din 24.02.2014.

129. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-121/2014. Sentința din 15.05.2014.
130. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-175/2014. Sentința din 24.04.2014.
131. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-417/2014. Sentința din 23.06.2014.
132. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-599/2014. Sentința din 26.06.2014.
133. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-358/2014. Sentința din 22.07.2014.
134. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-687/2014. Sentința din 20.01.2015.
135. Arhiva Jud.sec.Ciocana mun.Chișinău. Dosarul nr.1-698/2014. Sentința din 04.03.2015.
136. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-969/2011. Sentința din 17.01.2011.
137. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-420/2011. Sentința din 05.05.2011.
138. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-576/2011. Sentința din 17.08.2011.
139. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-698/2012. Sentința din 17.05.2012.
140. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1339/2012. Sentința din 31.05.2012.
141. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1155/2012. Sentința din 15.06.2012.
142. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-923/2011. Sentința din 14.01.2013.
143. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1898/2012. Sentința din 05.04.2013.
144. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1956/2013. Sentința din 19.04.2013.
145. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1500/2012. Sentința din 09.07.2013.
146. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1913/2013. Sentința din 07.08.2013.
147. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1290/2013. Sentința din 29.11.2013.
148. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-665/2013. Sentința din 17.12.2013.
149. Arhiva Jud.sec Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-589/2014. Sentința din 11.02.2014.
150. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-864/2014. Sentința din 25.03.2014.
151. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-673/2014. Sentința din 26.03.2014.
152. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1289/2014. Sentința din 01.08.2014.
153. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-787/2014. Sentința din 03.09.2014.
154. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-953/2014. Sentința din 29.09.2014.
155. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1408/2014. Sentința din 17.11.2014.
156. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1341/2014. Sentința din 09.12.2014.
157. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-948/2014. Sentința din 10.12.2014.
158. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-1202/2014. Sentința din 24.12.2014.
159. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-587/2015. Sentința din 16.01.2015.
160. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-183/2015. Sentința din 12.02.2015.
161. Arhiva Jud.sec.Râșcani mun.Chișinău. Dosarul nr.1-465/2015. Sentința din 24.03.2015.
162. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-63/2011. Sentința din 21 aprilie 2011.

163. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-80/2011. Sentința din 17 mai 2011.
164. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-49/2011. Sentința din 23 mai 2011.
165. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-83/2011. Sentința din 08 iunie 2011.
166. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-93/2011. Sentința din 13 iunie 2011.
167. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-64/2011. Sentința din 15 iunie 2011.
168. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-88/2011. Sentința din 15 iunie 2011.
169. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-110/2011. Sentința din 30 iunie 2011.
170. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-97/2011. Sentința din 07 iulie 2011.
171. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-114/2011. Sentința din 11 iulie 2011.
172. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-014/2011. Sentința din 14 iulie 2011.
173. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-85/2011. Sentința din 05 august 2011.
174. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-127/2011. Sentința din 18 august 2011.
175. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-105/2011. Sentința din 07 septembrie 2011.
176. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-141/2011. Sentința din 14 septembrie 2011.
177. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-123/2011. Sentința din 20 septembrie 2011.
178. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-120/2011. Sentința din 10 octombrie 2011.
179. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-182/2011. Sentința din 24 octombrie 2011.
180. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-155/2011. Sentința din 31 octombrie 2011.
181. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-176/2011. Sentința din 26 octombrie 2011.
182. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-130/2011. Sentința din 08 noiembrie 2011.
183. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-146/2011. Sentința din 15 noiembrie 2011.
184. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-175/2011. Sentința din 05 decembrie 2011.
185. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-37/2012. Sentința din 10 ianuarie 2012.
186. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-21/2012. Sentința din 12 ianuarie 2012.
187. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-43/2012. Sentința din 02 februarie 2012.
188. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-16/2012. Sentința din 06 februarie 2012.
189. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-51/2012. Sentința din 06 februarie 2012.
190. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-41/2012. Sentința din 08 februarie 2012.
191. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-36/2012. Sentința din 28 februarie 2012.
192. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-42/2012. Sentința din 21 martie 2012.
193. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-82/2012. Sentința din 06 aprilie 2012.
194. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-57/2012. Sentința din 18 aprilie 2012.
195. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-90/2012. Sentința din 25 aprilie 2012.
196. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-68/2012. Sentința din 26 aprilie 2012.

197. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-94/2012. Sentința din 05 iunie 2012.
198. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-97/2012. Sentința din 28 iunie 2012.
199. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-133/2012. Sentința din 13 iulie 2012.
200. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-151/2012. Sentința din 04 septembrie 2012.
201. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-170/2012. Sentința din 25 septembrie 2012.
202. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-124/2012. Sentința din 01 octombrie 2012.
203. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-145/2012. Sentința din 25 octombrie 2012.
204. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-197/2012. Sentința din 25 octombrie 2012.
205. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-183/2012. Sentința din 05 noiembrie 2012.
206. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-169/2012. Sentința din 13 noiembrie 2012.
207. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-186/2012. Sentința din 19 noiembrie 2012.
208. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-173/2012. Sentința din 21 noiembrie 2012.
209. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-156/2012. Sentința din 23 noiembrie 2012.
210. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-190/2012. Sentința din 26 noiembrie 2012.
211. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-199/2012. Sentința din 27 noiembrie 2012.
212. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-207/2012. Sentința din 29 noiembrie 2012.
213. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-147/2012. Sentința din 19 decembrie 2012.
214. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-226/2012. Sentința din 21 decembrie 2012.
215. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-17/2013. Sentința din 22 ianuarie 2013.
216. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-50/2013. Sentința din 23 ianuarie 2013.
217. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-8/2013. Sentința din 05 februarie 2013.
218. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-31/2013. Sentința din 20 februarie 2013.
219. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-49/2013. Sentința din 21 februarie 2013.
220. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-37/2013. Sentința din 26 februarie 2013.
221. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-54/2013. Sentința din 06 martie 2013.
222. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-81/2013. Sentința din 01 aprilie 2013.
223. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-79/2013. Sentința din 03 aprilie 2013.
224. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-34/2013. Sentința din 12 aprilie 2013.
225. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-74/2013. Sentința din 17 aprilie 2013.
226. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-92/2013. Sentința din 17 aprilie 2013.
227. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-88/2013. Sentința din 25 martie 2013.
228. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-86/2013. Sentința din 02 mai 2013.
229. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-111/2013. Sentința din 14 mai 2013.
230. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-104/2013. Sentința din 22 mai 2013.

231. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-117/2013. Sentința din 04 iunie 2013.
232. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-91/2013. Sentința din 28 iunie 2013.
233. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-14/2013. Sentința din 02 iulie 2013.
234. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-148/2013. Sentința din 15 iulie 2013.
235. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-151/2013. Sentința din 22 iulie 2013.
236. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-173/2013. Sentința din 22 august 2013.
237. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-188/2013. Sentința din 17 septembrie 2013.
238. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-180/2013. Sentința din 24 septembrie 2013.
239. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-161/2013. Sentința din 03 octombrie 2013.
240. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-159/2013. Sentința din 16 octombrie 2013.
241. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-179/2013. Sentința din 22 octombrie 2013.
242. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-203/2013. Sentința din 01 noiembrie 2013.
243. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-178/2013. Sentința din 07 noiembrie 2013.
244. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-175/2013. Sentința din 11 noiembrie 2013.
245. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-214/2013. Sentința din 18 noiembrie 2013.
246. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-215/2013. Sentința din 27 noiembrie 2013.
247. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-192/2013. Sentința din 28 noiembrie 2013.
248. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-237/2013. Sentința din 03 decembrie 2013.
249. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-212/2013. Sentința din 09 decembrie 2013.
250. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-249/2013. Sentința din 09 decembrie 2013.
251. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-251/2013. Sentința din 09 decembrie 2013.
252. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-253/2013. Sentința din 12 decembrie 2013.
253. Arhiva Jud. Sângerei. Dosarul nr.1-226/2013. Sentința din 18 decembrie 2013.
254. BACIU, Gh. *Curs de medicină legală:* pentru facultăţile de drept. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 302 p. ISBN 978-9975-100-81-6
255. BACIU, GH., GRAJDEANU, L., BONDAREV, A. Femeia – victimă intrafamilială (Revista literaturii). În: *Analele Ştiinţifice ale USMF „N. Testemiţanu”,* 2013, nr.1(14), pp. 99-103. ISSN 1857-1719
256. BACIU, GH., ROLINSKY, T., JARDAN, O. Referitor la victimizarea persoanelor de vârsta a treia. În: *Analele Ştiinţifice ale USMF „N. Testemiţanu”,* 2013, nr. 1(14), pp. 96-99. ISSN 1857-1719
257. BOROI, A. Infracţiunea de determinare sau înlesnirea sinuciderii. În: *Dreptul*, 1998, nr. 7, pp. 60-62. ISSN 1018-0435
258. BOTNARENCO, M. *Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova:* Teză de doctor în drept, Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2016. 197 p.

259. BRÎNZA, S., STATI, V. Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art.201^1 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2011, nr. 10-11, pp. 3-11. ISSN 1811-0770
260. BRÎNZA, S., STATI, V. Articolul 201^1 „Violența în familie" din Codul penal suferă de grave carențe tehnico-legislative. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 8, pp. 10-14. ISSN 1811-0770
261. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială:* în 2 volume. Volumul I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 1328 p.
262. BRÎNZA, S., STATI, V. Cu privire la posibila neconstituționalitate a unor amendamente recent operate în Codul penal și în Codul contravențional. Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 2(196), pp. 2-12. ISSN 1811-0770
263. BRÎNZA, S., STATI, V. Infracțiuni de violență în familie (art.201^1 CP RM) în lumina prevederilor Legii nr.196/2016. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, nr.8 (108). Seria „Științe sociale", pp. 47-56. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017
264. BUHAȘ, C., MIHALACHE, G., RADU, C. Rolul medicinei legale în combaterea fenomenului „femeia – victimă a violenţei domestice". În: *Revista de Medicină Legală*, 2007, nr. 15(4), pp. 313-317. ISSN 1810-3936
265. Cauza *Mudric versus Republica Moldova*. Cererea nr.74839/10. Hotărârea *CtEDO* din 16 iulie 2013, definitivă 16 octombrie 2013 (Strasbourg). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.268-275.
266. Cauza *Eremia versus Republica Moldova*. Cererea nr. 3564/11. Hotărârea *CtEDO* din 28 mai 2013, definitivă 28 august 2013 (Strasbourg). [citat: 24.01.2015] Disponibil http://www.promolex.md/upload/docs/EREMIAv.MOLDOVARomanianTranslationbytheMinistryofJusticeoftheRepublicofMoldova_1391001533ro_.pdf.
267. Cauza *T.M. și C.M. versus Republica Moldova*. Cererea nr.26608/11. Hotărârea *CtEDO* din 28 ianuarie 2014, definitivă 28 aprilie 2014 (Strasbourg). [citat: 19.01.2015] Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140240
268. Cauza *Kroon și alții versus Olanda*. Hotărârea *CtEDO* din 27 octombrie 1994. (Seria A nr.297-C) [24.01.2015] Disponibil: http://lucian-cosmin.blogspot.com/2008/07/cazul-kroon-i-alii-contra-olandei.html
269. CĂPRIOARĂ, F.-M., CĂPRIOARĂ, A.-C. Ce este şi ce nu este violenţa? În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 2013, Volume 2. Issue 2, http://juridica.ugb.ro/ ISSN 2285-0171
270. CHIPĂILĂ, I., POPA, Cr., CIOLAN, Gh. *Drept penal. Partea Specială.* Ediția a II-a. Craiova: Editura SITECH, 340 p., ISBN 978-606-530-867-1
271. CIOCLEI V. *Drept penal: Partea Specială*. Vol.1. București: C.H. Beck, 2016, 915 p. ISBN 978-606-673-261-1

272. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 78-84.
273. Codul familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48.
274. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
275. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 001.
276. *Convenția CE privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice* (Istanbul, 11.05.2011) [citat: 30.12.2014] Disponibil: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Romanian.pdf
277. *Convenţia CE pentru protecţia copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzului sexual* (Lanzarote, 25.X.2007) [citat: 30.12.2014] Disponibil: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_ro.pdf
278. *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*. Adoptată de Adunarea Generală a ONU la 29 noiembrie 1989. Intrată în vigoare la 2 septembrie 1990. [11.03.2015] Disponibil: http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf
279. **CORCEA, N.** *Violența în familie:* Monografie. Chișinău: CEP USM, 2015. 353 p. ISBN: 978-9975-71-716-8
280. **CORCEA, N.** Identificarea etimologică a termenului „violența în familie". În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 1, pp. 48-55. ISSN 1811-0770
281. **CORCEA, N.** Violența în familie asupra vârstnicilor: aspecte criminologice și juridico-penale. În: *Revista Institutului Național al Justiției* (Publicație științifico-practică, informativă și de drept), 2015, nr. 2(33), pp. 43-48. ISSN 1857-2405
282. **CORCEA, N.** Violența sexuală – ca modalitate a violenței în familie: implicații juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 2, pp. 44-47. ISSN 1811-0770
283. **CORCEA, N.** Hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului cu privire la violența în familie: cazurile contra Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 3, pp. 49-56. ISSN 1811-0770
284. **CORCEA, N.** Violența asupra copilului în familie: aspecte juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 4, pp. 54-60. ISSN 1811-0770
285. **CORCEA, N.** Unele concluzii privind violența în familie și faptele conexe în dreptul penal comparat. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 5, pp. 46-52. ISSN 1811-0770
286. **CORCEA, N.** Latura subiectivă a violenței în familie prevăzute la alin.(1) art.201^1 CP RM. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 7, pp. 53-57. ISSN 1811-0770
287. **CORCEA, N.** Analiza practicii judiciare în materia infracțiunii de violență în familie (art.201^1 CP RM): concluzii și recomandări. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 8, pp. 61-70. ISSN 1811-0770

288. **CORCEA, N.** „Dreptul la corecție” versus violența în familie asupra copiilor: studii de caz. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 9, pp. 51-61. ISSN 1811-0770
289. **CORCEA, N.** Violența în familie din perspectiva criminalisticii, criminologiei și a dreptului penal. În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe Sociale”*, 2015, nr. 3(83), pp. 116-126. ISSN 1814-3199
290. **CORCEA, N.** Victima violenței în familie în dreptul internațional și în dreptul penal substanțial: interpretări și propuneri de lege ferenda. În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe Sociale”*, 2015, nr. 8(88), pp. 95-108. ISSN 1814-3199
291. **CORCEA, N.** Calificarea juridico-penală a violenței sexuale asupra femeilor ca formă distinctă a violenței în familie. În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe Sociale”*, 2015, nr. 11, pp. 30-38. ISSN 1814-3199
292. **CORCEA, N.,** FORTUNA, GH. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al violenței în familie (art.201^1 CP RM). În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe Sociale”*, 2017, nr. 3(103), pp. 98-112. ISSN 1814-3199
293. **CORCEA, N.,** FORTUNA, GH. Violența în familie în modalitatea de izolare, intimidare, privare de mijloace economice și neglijare: aspecte juridico penale. În: *Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”*, 2017, nr. 8(108), p.p 123-133. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017
294. **CORCEA, N.** Impactul legislației extrapenale asupra încadrării juridico-penale a infracțiunii de violență în familie (art.201^1 CP RM). În: *Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”*, Chișinău, 5 februarie 2015. Iași: Vasiliana’98, 2015, pp. 291-295. ISSN 2078-5356
295. **CORCEA, N.** Vectorii principali de îmbunătățire a cadrului legislativ în sfera protecției victimelor violenței în familie. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”*, 5 iunie 2015. Cahul: US Cahul, 2015, pp. 70-74. ISSN 2587-3563
296. **CORCEA, N.** Analiza selectivă a practicii judiciare în materia violenței în familie din arhiva judecătoriilor sec. Râșcani și sec. Ciocana, mun.Chișinău (perioada 2011-2015). În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare”.* Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare şi Inovare, 10-11 noiembrie 2015, pp. 69-72. ISBN 978-9975-71-703-8
297. **CORCEA, N.**, FORTUNA, GH. Sinteza științifică a unor aspecte discutabile în materia răspunderii penale pentru actele de violență î familie. În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Integrare prin Cercetare şi Inovare”.* Institutul de Cercetare şi Inovare al Universităţii de Stat din Moldova, Facultățile Universităţii de Stat

din Moldova, Școlile Doctorale ale Universităţii de Stat din Moldova, perioada 9-10 noiembrie 2017, pp. 28-31. ISBN 978-9975-71-812-7

298. COŞCIUG, I. Particularităţile expertizei psihiatrice legale la minori în procesul penal. În: *Expertiza judiciară în cauzele privind minorii* / Col. de aut.: Ig. DOLEA, S. DORAŞ, Gh. BACIU et al. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, pp. 89-117.
299. CUZNEȚOV, L. *Pedagogia familiei:* Suport de curs. Chişinău: Primex-Com, 2014. 77 p. ISBN 978-9975-4253-8-4
300. DÂMBOEANU, Cr. Forme și particularități ale abuzului fizic săvârșit de părinți asupra copiilor. În: *Revista Română de Sociologie* (București), Serie nouă, Anul XX, 2009, nr. 5-6, pp. 427-443. ISSN 1224-9262
301. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10.12.1948, Republica Moldova a aderat prin HP nr. 217-XII din 28.07.1990. În: *Buletinul Oficial al Republicii Moldova*, 1990, nr. 008.
302. DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române* / Academia Română. Institutul de Lingvistică *„Iorgu Iordan-Al. Rosetti”*. Ediția a 2-a, revizuită. București: Univers Enciclopedic Gold, 2012. 1230 p. ISBN 978-606-835820-8
303. Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul European de protecţie. [citat: 23.02.2015] Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=RO
304. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 315/57*, 14.11.2012. [citat: 22.02.2015] Disponibil: http://aleg-romania.eu/wp-content/themes/Aleg/documents/directiva%20UE%20protectia%20victimelor%20unei%20infractiuni_2012.pdf
305. DRAGOMIR (RUJOIU), V.I. *Violenţa domestică: violul marital:* Rezumat al tezei de doctorat. Bucureștu: Universitatea din București, 2008. 34 p.
306. DURA, S., BAIER, I., DURA, H. Studiu epidemiologic al patologiei traumatice mecanice produse prin heteroagresiune în cadrul violenței domestice. În: *Revista „Acta Medica Transilvanica”*, 2011, nr. 2(1), pp. 31-33. ISSN: 2285-7079
307. ENACHE, A., DRESSLER, M.L., PETCU, M. et al. Triada simptomatică în diagnosticul copilului maltratat. În: *Jurnalul român al medicinii legale*, 2007, nr. 15(2), pp. 106-110. ISSN 1221-8618 (print) ISSN 1844-8585 (online)
308. GÎRLA, L. Victima determinării la sinucidere (art.150 CP RM): explicații psihologo-psihiatrice în luarea deciziei definitive de suicid. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”,* 2016, nr. 3(93). pp. 47-57. ISSN 1814-3199
309. GORCEAG, L., SÎRBU, S., IONIȚA, D. et al. *Suport de curs pentru formatori privind intervenția eficientă a poliției la cazurile de violență în familie în Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2013. 104 p. ISBN 978-9975-80-693-0

310. GRATI, V. Mediul şi subiecţii violenţei în familie. În: *Analele Ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI RM. Seria „Ştiinţe socioumane",* ediţia a XII-a, nr.1. Chișinău: Academia „Ştefan cel Mare" a MAI RM, 2012, pp. 41-46. ISSN1857-0976
311. HOSTIUC, S., CURCĂ, C.G., DERMENGIU, D. Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice. În: *Revista Română de Bioetică*, 2011, vol. 9, nr. 1, pp. 37-49. ISSN 15835170
312. Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr. 4 din 19.06.2006 (modificată prin: Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 6 din 15.05.2017). În: *Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova*, 2007, nr. 1, p. 11.
313. Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracţiunile săvârşite prin omor (art.145-148 CP al RM), nr.11 din 24.12.2012. Modificată de: Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 41 din 18.12.2017; Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 1 din 23.02.2015. În: *Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova*, 2013, nr. 6, p. 4. [citat: 04.01.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318
314. IACOB, M.-C. Consideraţii actuale privind infracţiunea de lovire sau alte violenţe. În: *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi*, Tomul LII, Ştiinţe Juridice, 2006, pp. 83-103. ISSN: 1223-6578
315. IACUB, I., NACU, V. Suicidul și determinarea la suicid. În: *Legea și viața*, 2017, nr. 6 (iunie), pp. 45-51. ISSN1810-309X
316. Legea României pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie, nr. 217 din 22 mai 2003. Republicată în *Monitorul Oficial*, Partea I, 2014, nr. 205.
317. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 55-56.
318. Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, nr. 167 din 09.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 155-158.
319. Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, nr. 196 din 28.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 306-313.
320. LUPŞE (ZGLOBIU), C. *Atitudinea agresorilor privind violența domestică și maltratarea copilului în contextul societății românești actuale*: Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca: Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, 2012. 27 p.
321. *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*. M. POALELUNGI, IG. DOLEA, T. VIZDOAGĂ [et al.]. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-197-9
322. NAUM, M. *Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății persoanei:* Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea București, Facultatea de Drept, Școala doctorală. 24 p.

323. NISTOR, M, BULAT, I. Aspectele juridice şi psihologice ale fenomenului violenței domestice în Republica Moldova. În: *Legea și Viața*, 2014, nr. 3, pp. 15-18. ISSN 1810-309X
324. *Notă informativă privind starea infracţionalităţii contra vieţii şi sănătăţii persoanei, precum şi a celor comise în sfera relaţiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2017*. [citat: 29.07.2018] Disponibil: http://politia.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_12_luni_2017_plasare_web.pdf.
325. *Notă informativă privind starea infracţionalităţii contra vieţii şi sănătăţii persoanei, precum şi celor comise în sfera relaţiilor familiale pe parcursul a 6 luni ale anului 2018.* [citat: 02.03.2019] Disponibil: http://politia.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_06luni_2018_plasare_web_-finala.pdf
326. *Notă informativă* la proiectul legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. [citat: 02.03.2019] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/august/NF_Proiect_UFN_10082017.pdf
327. Noul Cod penal al României actualizat 2018, Legea 286/2009. Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. În: *Monitorul Oficial*, nr. 757/2012. [citat: 02.09.2018] Disponibil http://www.imliasi.ro/Noul%20cod%20penal.pdf
328. OLĂRESCU, V., VELEANOVICI, A. *Perspective psihosociale ale abuzului şi neglijării copilului.* Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Științe ale Educației, 2015, 68 p. ISBN 978-9975-48-085-7.
329. ONOFREI, G.-L. *Violența publică între spațiul real și spațiul virtual*. București: Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Școala doctorală, domeniul: „Ordine Publică și Siguranță Națională”, 2014. 77 p.
330. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*. Adoptat de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 16.12.1966 prin Rezoluţia 2200 A (XXI). În vigoare la 3 ianuarie 1976. [citat: 20.04.2015] Disponibil: http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=79&inline.
331. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.* Adoptat de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 16.12.1966. În vigoare la 23.03.1976. [citat: 20.04.2015] Disponibil: http://www.hotararicedo.ro/_files/files/PACTUL%20INTERNATIONAL%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20CIVILE%20SI%20POLITICE.pdf.
332. PAVLIUC, Gh. Actele de persecuție în reglementarea Codului contravențional al Republicii Moldova: analiza unei inovații legislative. În: *International Scientific Journal EURO-AMERICAN SCIENTIFIC COOPERATION:* research articles / Responsible editors: TONKYH S., PRYHODKO N., MINTZ A. Hamilton, Canada: «Accent Graphics Communications», 2017, Volume 15, 70 p., pp. 34-38.

333. PETROȘEL, S.-M. *Protecția victimelor în procedurile penale naționale și internaționale și în cooperarea judiciară internațională în materie penală:* Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea „Nicolae Titulescu", Facultatea de Drept, 2011. 35 p.
334. Recursul Procurorului General al Republicii Moldova nr.21-11d/17-2153 din 17 mai 2017 în interesul legii (în temeiul art.465^1 Cod de procedură penală) privind aplicarea Legii nr.196 din 28.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* , 2016, nr. 306-313.
335. Regulamentul Ministerului Sănătății RM de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, nr.199 din 27.06.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr. 170-172.
336. RUJOIU, V., RUJOIU, O. (coordonatori). Recenzie la lucrare: Ana Maria Marhan. Violenţa în familie. Între percepţie socială şi asumare individuală. Bucureşti: Editura ASE, 2012, 269 p. În: *Revista de Asistență Socială,* Anul IX, 2012, nr. 4, pp. 201-203. ISSN: 1583-0608
337. SANDU, M. Violența familială – factor de risc în delincvența juvenilă. În: *Revista de cercetare și intervenție socială*. Iași: Lumen, 2008, vol. 23, pp. 71-73. ISSN (print): 1583-3410 ISSN (electronic): 1584-5397
338. STATI, V.A., PAVLIUC, Gh.I. Neexecutarea măsurilor de siguranță din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie: oportunitatea incriminării și caracteristicile juridico-penale. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXIII Междунар. научн. конф.,* 26-27 марта 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017. Вып. 3(23), ч. 5, сс. 124-130. ISSN 2524-0986
339. TURLIUC, M.N., KARNER-HUŢULEAC, A., DĂNILĂ, O. *Violenţa în familie: Teorii, particularităţi şi intervenţii specifice*. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2009. 35 p.
340. VĂLEANU, M., LUPAȘCU, A. Ordinul de protecție – mijloc eficient de combatere a violenței în familie. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica,* Volume 4. Issue 1, 2015. Disponibil: http://juridica.ugb.ro/ ISSN 2285-0171
341. VELEANOVICI, A.-C. *Tulburări emoționale la copiii aflați în situație de abuz și neglijare:* Teză de doctor în psihologie. Specialitatea: 511.06 – Psihologie specială. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", 2015. 260 p.
342. ZINCA (COMAN), P. *Consilierea adolescenților victime ale violenței intrafamiliale – o abordare sistemic-experiențială:* Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea din București, Facultatea de psihologie și științele educației, 2010. 61 p.
343. Act of the Parliament of the Republic of Ghana, entitled Domestic Violence Act, 2007. Date of Assent: 3rd May, 2007. Act 732. [citat: 09.06.2015] Disponibil: http://www.refworld.org/pdfid/548ed4584.pdf.
344. BEN NATAN, M., BEN ARI, G., BADER, T., HALLAK, M. Universal screening for domestic violence in a department of obstetrics and gynecology: a patient and career

perspective. In: *International Nursing Review*, 2011, Merav Ben Natan, Pat Matthews Academic School of Nursing, Hillel Yaffe Medical Centre, P.O.B. 169, Hadera 38100. Israel. ISSN:1466-7657

345. Bill Texas USA SB116 Relating to protective orders against dating violence. [citat: 23.02.2015] Disponibil: https://legiscan.com/TX/text/SB116/id/218233
346. CAMPBELL, J.C., WEBSTER, D.W., GLASS, N. The Danger Assessment Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide. In: *Journal of Interpersonal Violence*, April 2009, Volume 24, Number 4, pp. 653-674. ISSN: 08862605.
347. CORVO, K., DUTTON, D., CHEN, W.Y. Toward Evidence-Based Practice with Domestic Violence Perpetrators. In: *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2008, vol.16(2), no. 48, pp. 111-130. ISSN: 1092-6771
348. Consultation on Child Abuse Prevention (1999: Geneva, Switzerland), World Health Organization. Violence and Injury Prevention Team & Global Forum for Health Research. (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29-31 March 1999, WHO, Geneva. Geneva: World Health Organization. [citat: 02.12.2018] Disponibil: https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900
349. Criminal code of Hungary promulgated on 13 July 2012. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www.academia.edu/4602286/Criminal_code_of_Hungary_2012.
350. Criminal code of Latvia. Krimināllikums. Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu: The Parliament of the Republic of Latvia Translation © 2013 Valsts valodas centrs (State Language Centre) [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf.
351. Criminal Code of the Republic of Albania. Consolidated version as of 2013 Criminal code of the Albania Law No.7895, dated 27 January 1995. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm
352. Criminal Code of the Republic of Croatia. The Official Gazette of the Republic of Croatia *"Narodne novine"* No.110 of October 21, 1997 (entered into force on January 1, 1998).
353. Criminal Code of the Republic of Lithuania. September 2000 No VIII-1968 (As last amended on 11 February 2010 – No XI-677) Vilnius. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707
354. Criminal code of the Swiss confederation (Switzerland) of 21 December 1937 (Status as of 1 July 2014). [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf
355. Declaration of the *Organization of United Nations* on the Elimination of Violence against Women. A/RES/48/104, 85th plenary meeting, 20 December 1993. [citat: 25.12.2014] Disponibil: http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm.
356. ESBEC, E., ECHEBURUA, E. Violence and Personality Disorders: Clinical and Forensic Implications. In: *Actas españolas de psiquiatría*, 2010, no. 38/5, pp. 249-261. ISSN 1139-9287

357. Estonian Penal Code. Passed 06.06.2001 RT I 2001, 61, 364 entry into force 01.09.2002. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www.parliament.am/library/Qreakan/Estonia.pdf
358. FINKELHOR, D., YLLÖ, K. *License to Rape: Sexual Abuse of Wives*. New York: The Free Press, The Division of Macmillan, Inc., 1987. 258 p. ISBN 0-02-910401-7
359. FITZERALD, A., RICHARD, J., TORCHIA, A., ALLO, J. *Civil and Criminal Responces to Children and Youth Who Experience Domestic Violence: A Model Policy Response for Vermont.* – Vermont's Partnership Between Domestic Violence Programs and Child Protective Services, January 2004. [citat: 09.06.2015] Disponibil: http://www.vtnetwork.org/wp-content/uploads/DV-and-Child-Protection-Pub2-CivilCriminalResponses.pdf
360. FOA, E.B., CASCARDI, M., ZOELLNER, L.A., FEENY, N.C. Psychological and Environmental factors associated with partner violence. In: *Trauma, Violence & Abuse*, vol.1, no.1, January 2000, pp. 67-91. © Sage Publications, Inc. ISSN 1524-8380
361. GARBIN, C.A.S., QUEIROZ, A.P., ROVIDA, T.A.S., GARBIN, A.J.I. Occurrence of Traumatic Dental Injury in Cases of Domestic Violence. In: *Braz Dent Journal*, 2012, Issue 1, pp. 72-76. ISSN 1806-4760
362. General penal code of Iceland No.19, February 12, 1940. March 2004. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://eng.innanrikisraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/1145
363. General Recommendation of Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Forty-seventh session, 4-22 October 2010, No.28 *on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. [citat: 12.01.2015] Disponibil: http://www.wunrn.com/reference/pdf/cedaw_3.pdf
364. German Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I, p. 3322. Übersetzung des Strafgesetzbuches durch Prof. Dr. Michael Bohlander © 2010 juris GmbH, Saarbrücken.
365. HERMAN, J.L. Recovery from Psychological Trauma. In: *Psychiatry and Clinial Neuroscience*, 1998, Issue 52 (suppl.), pp. 145-150. ISSN 1323-1316
366. JACKSON, N.A. *Encyclopedia of Domestic Violence*. New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2007. 789 p. ISBN 978-0-415-96968-0
367. *Kristy Appleby Act*, Senate approves BexarMet dissolution vote bill. [citat: 23.02.2015] Disponibil: http://www.senate.state.tx.us/75r/senate/members/dist19/pr11/p032111a.htm
368. Penal code of France. Code pénal Version consolidée au 14 février 2015. [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719
369. PERILLA, J.L. Domestic Violence as a Human Rights Issue: The Case of Immigrant Latinos. In: *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Volume 21, no.2, May 1999, pp. 107-133. ISSN: 0739-9863

370. Prevention of Family Violence Law, 57-51-1991 (as amended by Amendment no.3, 5748-1997 and Amendment no4, 5748-1998). Israel. (Yitzchak Shamir, Dan Meridor, Dov Shilansky). [citat: 22.03.2015] Disponibil: http://www.justice.gov.il
371. PUȘCAȘU, V. *Noul Cod penal adnotat*. București: Hamangiu, 2014. 949 p. ISBN 606-678-931-8
372. Recommendation No.R(85)4 of the Committee of Ministers to Member States on Violence in the Family *(Adopted by the Committee of Ministers on 26 March 1985 at the 382nd meeting of the Ministers' Deputies)*. [citat: 30.12.2014] Disponibil: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_85_4e.pdf.
373. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence *(Adopted by the Committee of Ministers on 30 April 2002 at the 794th meeting of the Ministers' Deputies)* [citat: 30.12.2014] Disponibil: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915.
374. Recommendation CM/Rec(2010)10 of the Committee of Ministers to member states on the role of women and men in conflict prevention and resolution and in peace building *(Adopted by the Committee of Ministers on 30 June 2010 at the 1089th meeting of the Ministers' Deputies).* [citat: 30.12.2014] Disponibil: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1645023&Site=CM.
375. Rhode Island General Laws. 2012. United States of America. *Domestic Violence Prevention Act*. Chapter 29. Title 12 Criminal Procedure. [citat: 09.06.2015] Disponibil: http://law.justia.com/codes/rhode-island/2012/title-12/chapter-12-29
376. ROEHL, J., O'SULLIVAN, CH., WEBSTER, D., CAMPBELL, J. *Intimate Partner Violence Risk Assessment Validation Study:* Final Report. Date Received: May 2005. Award Number: 2000-WT-VX-0011. U.S. Department of Justice, p.16. [citat: 25.12.2014] Disponibil: https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/209731.pdf.
377. RYDER, S.L., KUZMENKA, A.S. Legal Rape: The Marital Rape Exemption. In: *The John Marshall Law Review*, 1991, vol. 24, pp. 393-421. ISSN 0270-854X
378. *Standards of Proof for domestic violence Civil Protection Orders (CPOs) By State*. Prepared by University of Baltimore School of Law Family Law Clinic. [citat: 10.06.2015] Disponibil: http://www.abanet.org/domviol.
379. The Belgian Criminal code, adopted at 08.06.1867. [citat: 26.03.2015] Disponibil: http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16036/preview.
380. The Swedish Penal Code, adopted in 1962. Entered into force on 1 January 1965. [citat: 25.03.2015] Disponibil: http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf.
381. WALKER, L.E. Psychology and Domestic Violence Around the World. In: *American Psychologist*, January 1999, vol. 54, no. 1, pp. 21-29. ISSN: 0003-066X

382. WOLFE, D.A., JAFFE ,P.G. Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence. In: *The Future of Children Domestic Violence and Children*, vol. 9, no. 3, 1999, pp. 133-144. ISSN: 1054-8289
383. WOLFE, D.A., SCOTT, K., WEKERLE, CH., PITTMAN, A.-L. Child Maltreatment: Risk of Adjustment Problems and Dating Violence in Adolescence. In: *Journal of American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, March 2001, vol. 40, no. 3, pp. 282-289. ISSN 0890-8567
384. World report on violence and health: *1. Violence; 2. Domestic violence; 3. Suicide; 4. Sex offenses; 5. War; 6. Public health; 7. Risk factors*. Geneva, World Health Organization, 2002. 54 p.
385. АЗАРНЫХ, Т.Д. Психологические последствия сексуального насилия. В: *Коченовские чтения «Психология и право в современной России»*. Сборник тезисов участников Всероссийской конференции по юридической психологии с международным участием. Москва: МГППУ, 2012, сс. 5-6. © PsyJournals.ru, 2012. ISSN 2075-3470
386. АЛАУХАНОВ, Е.О., КАИРОВА, Н.И. *Преступное насилие в отношении женщин (уголовно-правовые и криминологические аспекты):* Учебное пособие. Алматы: Нур-пресс, 2008. 230 с. ISBN 9965-813-54 -X
387. АНУФРИЕВА, Т.Н., ХОДУСОВ, А.А. *Уголовно-правовая защита прав и свобод личности:* Учебное пособие. Москва: Международный юридический институт, 2011. 216 с.
388. АХМЕДХАНОВА, С.Т. *Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых женщинами в семье, и проблемы их профилактики (региональное исследование):* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва: Московский государственный лингвистический университет, 2013. 24 с.
389. БАГУН, Э.А. *Ответственность за побои и истязание по Уголовному кодексу Российской Федерации:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва: Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, 2007, 28 р.
390. БАЙБАРИН, А.А., ГРЕБЕНЬКОВ, А.А. *Половые преступления:* Учебное пособие. Курск: Юго-Западный государственный университет. 2013. 110 с. ISBN 978-5-905556-69-2
391. БОРЗЕНКОВ, Г.Н. Глава IX Субъект преступления. В: *Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о наказании*. Учебник для вузов / Под редакцией д.ю.н., проф. Н.Ф. КУЗНЕЦОВОЙ и к.ю.н., доцента И.М. ТЯЖКОВОЙ. Москва: Зерцало, 1999, 592 с. ISBN: 5-94373-035-4

392. БРАЙЦЕВА, Е.А. *Женское супружеское насилие:* Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата социологических наук. Специальность 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2008. 31 с.
393. БУЖОР, В., ГУЦУЛЯК, В. Умышленное причинение телесных повреждений или иного вреда здоровью (ст.151-152). В: *Закон и Жизнь*, 2011, №6, с.17. ISSN 1810-3081
394. БУРЛАКОВ, В.Н., ШЕСТАКОВ, Д.А. Предупреждение насилия в семье и его законнодательное регулирование. В: *Вестник СпбГУ*, 1996, №1, сс. 121-126. ISSN 1812-9323
395. ВАКУЛИЧ, Т.М., ЛЕФТЕРОВ, В.А. Виктимное поведение женщины в механизме супружеского насилия. В: *Коченовские чтения «Психология и право в современной России».* Сборник тезисов участников Всероссийской конференции по юридической психологии с международным участием. Москва: МГППУ, 2012, сс. 13-14. © PsyJournals.ru, 2012. ISSN 2075-3470
396. ВОЕВОДИНА, Т.Г. Международно-правовые основы защиты детей, проживающих в условиях семейного неблагополучия. В: *Правовые и криминологические проблемы защиты прав несовершеннолетних.* Часть I: Сборник научных трудов / О.В. ПРИСТАНСКАЯ и др. Москва: Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2008, сс. 23-29.
397. ВОЛИКОВА, С.В. *Системно-психологические характеристики семей пациентов с депрессивными и тревожными расстройствами:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность: 19.00.04 – Медицинская психология (психологические науки). Москва: Московский научно-исследовательский институт психиатрии Федерального агентства по здравоохранению и социальному развитию, 2006. 20 с.
398. ВОЛОСОВА, Н.Ю. Семейное (домашнее) насилие как проблема междисциплинарного характера. В: *Matters of Russian and International Law*, 2017, Vol. 7, Is. 3A, сс. 310-319. ISSN 2222-5129.
399. ВОЛОШИН, В.М. *Уголовная ответственность за неисполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2002. 17 с.
400. ГАВРИЛОВА, Ю.А. Аксиологическое обоснование правовых решений в отношении детского блага. В: *Вестник Волгоградского государственного университета, Серия 5, Юриспруденция*, 2012, №1 (16), сс. 46-52. ISSN 2408-9478
401. ГОРФАН, Я.Ю. Исследование психологических особенностей пожилых людей, подвергшихся виктимизации: предварительные результаты. В: *Коченовские чтения*

«Психология и право в современной России». Сборник тезисов участников Всероссийской конференции по юридической психологии с международным участием. Москва: МГППУ, 2012, сс. 15-16. © PsyJournals.ru, 2012. ISSN 2075-3470

402. ГРИДНЕВА, С.В., ТАЩЁВА, А.И. Семейное насилие глазами детей: эмпирическое исследование. В: *Коченовские чтения «Психология и право в современной России».* Сборник тезисов участников Всероссийской конференции по юридической психологии с международным участием. Москва: МГППУ, сс. 16-17. © PsyJournals.ru, 2012. ISSN 2075-3470
403. ГРУНТОВ, И.О. *Принцип личной виновной ответственности в уголовном законодательстве*. Минск: Тесей, 2012. 366 с. ISBN: 978-985-463-496-8
404. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова: Часть Особенная* (С изменениями и дополнениями на 10 октября 2010 года). Кишинев: Cartdidact, 2010, 712 с.
405. ДОЛГОВА, С.И. *Административная ответственность родителей и лиц, их заменяющих, за неисполнение обязанностей по содержанию и воспитанию несовершеннолетних в Российской Федерации:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.14 – административное право; административный процесс. Москва: Всероссийский научно-исследовательский институт Министерства Внутренних Дел Российской Федерации, 2014. 28 с.
406. *Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран: ответственность и превенция* / Отв. ред. канд. юрид. наук Н.А. ГОЛОВАНОВА. Москва: Юстицинформ, 2011. 384 с. ISBN 978-5-7205-1129-6
407. ЗАДАРНОВСКИЙ, А.Л. *Судебно-медицинская экспертная оценка вреда, причиненного здоровью, в случаях насилия в семье:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата медицинских наук. Специальность: 14.03.05 – Судебная медицина. Москва: Российский государственный медицинский университет Росздрава, 2010. 29 с.
408. Закон Республики Беларусь №122-З от 04.01.2014 *«Об основах деятельности по профилактике правонарушений».* Принят Палатой представителей 16 декабря 2013 года. Одобрен Советом Республики 19 декабря 2013 года. Зарегистрирован в *Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь* 11 января 2014 г. № 2/2120.
409. ЗЫРЯНОВА, Ю.В. *Криминологическая характеристика насилия в отношении несовершеннолетних членов семьи и его предупреждение (по материалам Южно-Сибирского региона):* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Абакан: Хакасский государственный университет им.Н.Ф. Катанова, 2017, 37 с.

410. ИСАЕВ, Н.А. Компаративистский анализ уголовной ответственности за сексуальные преступления в романо-германской правовой системе. В: *Вектор науки Тольяттинского государственного университета*, 2009, № 5(8), сс. 41-48. ISSN 2073-5073
411. КАНАДИНА, Н.Е. *Уголовная ответственность за убийство в странах Балтии и СНГ: сравнительно-правовое исследование:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва: Московский государственный лингвистический университет, 2010. 30 с.
412. КИРЮШИНА, Л.Ю. *Личность женщины в механизме преступления и ее значение для криминалистической методики расследования преступлений отдельного вида:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.09 – Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. Барнаул: Алтайский государственный университет, 2007. 28 с.
413. КОЗЛОВА, Е.Л. *Методика расследования неисполнения или ненадлежащего исполнения обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего:* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.12 – криминалистика; судебно-экспертная деятельность; оперативно-розыскная деятельность. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2015, 257 с.
414. КОЛПАКОВА, Л.А. *Насилие в семье: виктимологический аспект, дифференциация ответственности и вопросы законодательной техники:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Казань: Казанский государственный университет им. В.И. Ульянова-Ленина, 2011. 27 с.
415. КОРОСТЫЛЕВ, О.И. *Уголовно-правовая характеристика угрозы:* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2004. 163 с.
416. КОТОВА, Н.В. Медицинская запущенность – форма жестокого обращения с детьми. В: *Здоровье ребенка*, 2013, № 7(50), сс. 81-84. ISSN 2224-0551
417. КРЮКОВА, М.В. *Супружеское насилие как проявление деструктивных трансформаций социального института семьи (по материалам социологических исследований в Алтайском крае):* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Специальность 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы. Барнаул: Алтайский государственный университет, 2011. 24 с.
418. КУФТЯК, Е.В. *Совладающее поведение в семье, регулярно применяющей физические наказания детей:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата

психологических наук. Специальность19.00.05 – социальная психология. СПб.: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена, 2003. 28 с.

419. ЛОХМАТКИНА, Н.В. *Психологические характеристики семейного насилия у женщин, обращающихся за медицинской помощью в учреждения общей врачебной практики:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата медицинских наук. Специальность: 19.00.04 – Медицинская психология. СПб.: Санкт-Петербургский научно-исследовательский психоневрологический институт им. В.М. Бехтерева, 2010. 26 с.
420. МЕЛИКОВ, Ф.А. *Уголовно-правовые и криминологические меры противодействия насилию в семье:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва: Российский университет дружбы народов, 2017, 23 с.
421. *Методические рекомендации для специалистов органов и учреждений системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних по вопросу защиты детей от жестокого обращения.* Утверждены на заседании комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав Алтайского края 23 июня 2010 года, №3. Барнаул: Комиссия по делам несовершеннолетних и защите их прав Алтайского края, 2010. 20 с.
422. МИЛЮКОВА, Е.В. *Формирование когнитивного, эмоционально-чувственного и поведенческого компонентов родительской любви:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность: 19.00.07 – Педагогическая психология. Екатеринбург, 2004. 27 с.
423. *Модель формирования семейных ценностей у детей и подростков: Учебно-методическое пособие* / С.С. ФЕДОРЕНКО, Н.Н. КИСЛОВА, М.В. МАРТЫНОВА, Е.В. ТИХОНОВА [и др.]; под. ред. Е.В. ВЕРГИЗОВОЙ, Т.С. ВОРОБЕЙКОВОЙ, О.В. ЭРЛИХА. СПб.: Свое издательство, 2014. 403 с. ISBN 978-5-4386-0603-1
424. ОБУХОВ, С.Г. *Курс лекций по психиатрии: пособие для студентов лечебного факультета медицинских ВУЗов.* Гродно: ГрГМУ, 2006. 137 с. (УДК 616.89-053.2(075.8) ББК 56.14873 Д38).
425. ОВСЯННИКОВА, Я.А. Социально-психологические факторы, детерминирующие возникновение насилия в семье. В: *Коченовские чтения «Психология и право в современной России».* Москва: МГППУ, 2012. 290 с., сс. 28-29. © PsyJournals.ru, 2012. ISSN 2075-3470
426. ПАРШИН, Н.М. *Предупреждение сексуальных преступлений, совершаемых в отношении несовершеннолетних:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Саратов: Саратовская государственная юридическая академия, 2018, 31 р.

427. ПИСЛАКОВА-ПАРКЕР, М.П. *Насилие в семье: система профилактики, преодоления и регулирования (социологический анализ):* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Специальность: 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы. Москва: Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, 2014. 26 с.
428. ПОНОМАРЕНКО, Н.О. *Семейное насилие и пути его преодоления в современном российском обществе: региональный аспект:* Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Специальность 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы. Мурманск: Мурманский государственный технический университет, 2016, 177 с.
429. ПРИСТАНСКАЯ, О.В. Международно-правовые основы защиты детей от информации, наносящей вред их здоровью, нравственному и духовному развитию. В: *Правовые и криминологические проблемы защиты прав несовершеннолетних. Часть I:* Сборник научных трудов / О.В. ПРИСТАНСКАЯ и др. Москва: Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2008, сс. 47-65.
430. САВИЧЕНКО, И.А. Ревность как мотив совершения преступления. В: *Материалы научно-практических конференции «Актуальные проблемы правотворчества и правоприменительной деятельности»* (31 марта и 3 ноября 2005 года). Иркутск: Иркутский государственный университет, 2005, сс. 312-318.
431. САГАЛАЕВА, Е.С. Ущемление прав пожилых людей в семье. В: *Историческая и социально-образовательная мысль*, 2012, № 4 (14), сс. 231-233. (ISSN 2075-9908)
432. САМОЙЛЕНКО, К.В. *Уголовно-правовые и криминологические меры противодействия сексуальной насильственной преступности в семье:* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Краснодар: Краснодарский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации, 2014. 207 с.
433. СЕМЕНО, А.А. Профилактика насилия над детьми в семье. В: *Психология и право*, 2013, №1. © 2013 Московский городской психолого-педагогический университет (ISSN-online 2222-5196)
434. СИРОЖИДИНОВ, Д.В. *Ограниченная вменяемость: Проблемы теории и практики:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Екатеринбург: Уральская государственная юридическая академия, 1998. 28 с.
435. СКАКУН, О.С. *Актуальные вопросы реализации международных договоров Российской Федерации в сфере защиты прав ребенка*. Москва: Дипломатическая академия Министерства иностранных дел Российской Федерации, 2013. 32 с.

436. СЛЮСАРЕВА, Н.Д. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений против семьи:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.12 – Криминалистика; судебно-экспертная деятельность; оперативно-розыскная деятельность. Москва: Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА), 2013. 28 с.
437. СОШНИКОВА, И.В. *Насилие в семье в современной России: социологический анализ:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Специальность: 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы. Екатеринбург: Уральский государственный университет им. А.М. Горького, 2011. 21 с.
438. ТАЛЕЗАРИ, А.Т. *Становление и развитие преступления и наказания в истории права Ирана:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.01 – Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. Душанбе: Институт философии, политологии и права им. А.Баховаддинова Академии наук Республики Таджикистан, 2014. 25 с.
439. ФОРТУНА, Г.Ф. Неуголовно-правовое измерение понятия «насилие в семье» в законодательстве Украины, Румынии и Республики Молдова. В: *Правозастосування: теорія, методологія та практика: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція»*, м. Київ, 13 квітня 2017 року. Тези наукових доповідей. Київ-Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2017, сс. 119-123. ISBN 978-966-654-458-5
440. ФОРТУНА, Г.Ф. Настоящее и перспективы регулирования ответственности за насилие в семье по законодательству Украины и Республики Молдова. В: *Правозастосування: теорія, методологія та практика: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція»,* м. Київ, 13 квітня 2017 року. Тези наукових доповідей. Київ-Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2017, сс. 124-128. ISBN 978-966-654-458-5
441. ЧУГУНОВА, М.В. Сравнительно-правовой анализ уголовно-правовой охраны интересов семьи и несовершеннолетних в законодательстве зарубежных стран. В: *Вестник Челябинского государственного университета*, 2011, №35(250), Право. Вып. 30, сс. 73-75. ISSN 2409-4102
442. ЧУКОВА, А.С. *Социально-психологические характеристики прощения как феномена межличностного общения:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность: 19.00.05 – Социальная психология. Саратов: Саратовский государственный университет им. Н.Г. Чернышевского, 2011. 22 с.
443. ШАГАНОВА, О.М. *Уголовная ответственность за неисполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего:* Диссертация на соискание ученой степени кан-

дидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Барнаул: Барнаульский юридический институт, 2014. 176 с.

444. ШАХОВ, В.И. *Насилие в семье: уголовно-правовое и криминологическое значение:* Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Ижевск: Удмуртский государственный университет, 2003. 197 с.
445. ШЕСТАКОВ, Д.А. Семейная психотерапия и предупреждение преступлений (к вопросу о групповом уровне криминологической профилактики). В: *Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина*, 1989, № 6, сс. 56-61. ISSN 1818-6653
446. ШЕСТАКОВ, Д.А. *Убийства на почве семейных конфликтов*. Ленинград: Ленинградский государственный университет им. А.А. Жданова. Юридический факультет. Кафедра уголовного права, 1981. 140 с.
447. ЯКОВЛЕВА, В.П., БОЧАРОВА, Е.А., СОЛОВЬЕВ, А.Г. Новые подходы в определении степени тяжести ранней психической травмы. В: *Экология человека* (Северный государственный медицинский университет, г. Архангельск), 2008, № 3, сс. 34-37 (Ментальная экология). ISSN 1728-0869.

Anexa 1

REZULTATELE ANALIZEI PRACTICII JUDICIARE SELECTIVE ÎN MATERIA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE PENTRU ANII 2011-2015

În scopul sistematizării eficiente a deciziilor procesuale obținute, am purces la categorizarea cazurilor în funcție de mai multe variabile.

I. Variabila locul instanței de fond care a examinat inițial cauza penală de violență în familie. Astfel, am repartizat **204** de sentințe selectate după cum urmează:

1. ***Judecătoria sec.Râșcani, mun.Chișinău – 27 de sentințe***, dintre care: în 2011 – *5 sentințe*; în 2012 – *6 sentințe*; în 2013 – *2 sentințe*; în 2014 – *11 sentințe*; în 2015 (semestrul I) – *3 sentințe*.
2. ***Judecătoria sec.Ciocana, mun. Chișinău – 46 de sentințe***, dintre care în 2011 – *4 sentințe*; în 2012 – *16 sentințe*; în 2013 – *13 sentințe*; în 2014 – *13 sentințe*.
3. ***Judecătoria sec.Centru, mun.Chișinău – 10 sentințe***, dintre care în anul 2011 – 1 sentință; în 2012 – 5 sentințe; în 2013 – 3 sentințe; în 2014 – 1 sentință.
4. ***Judecătoria Bălți – 30 de sentințe*** însoțite cu rechizitorii și, după caz, cu decizii ale Curții de Apel și ale Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție. Sentințele au fost emise în următorii ani: în 2011 – 11 sentințe; în 2012 – 10; în 2013 – 6; în 2014 – 3 sentințe.
5. ***Judecătoria Sângerei – 91 de sentințe***, dintre care în 2011 – 23 de sentințe; în 2012 – 29 de sentințe; în 2013 – 39 de sentințe.

Așadar, analizând 204 sentințe ale instanței de fond, le-am repartizat în funcție de tipul sentinței emise. Astfel, am obținut următoarele rezultate: Instanța de fond a emis sentința de condamnare în 168 de cazuri (82,35%), după cum urmează: *închisoarea* – 19 sentințe (11,31%); *Munca neremunerată în folosul comunității* – 94 de sentințe (55,95%); *închisoarea cu aplicarea art.90 CP RM (Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei)* – 51 de sentințe (30,36%); *amenda penală* – 4 sentințe (2,38%).

- Instanța de fond în privința inculpatului a emis sentința privind încetarea procesului penal pornit în legătura cu împăcarea părților – *22 de sentințe* (10,78%).
- Instanța de fond a emis în privința inculpatului sentința privind încetarea procesului penal în legătura cu tragerea la răspundere administrativă (art.55 CP RM) – *5 sentințe* (2,45%).
- Instanța de fond a emis în privința inculpatului sentința privind încetarea procesului penal în legătura cu decesul acestuia – *3 sentințe* (1,47%).

– Instanța de fond a emis în privința inculpatului sentința privind încetarea procesului penal pornit în baza alin.(1) art.201^1 CP RM în legătură cu expirarea termenului prescripției de tragere la răspundere penală – *1 sentință* (0,49%).

– Instanța de fond a emis în privința inculpatului sentința privind încetarea procesului penal în legătura cu iresponsabilitatea acestuia și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical (internarea în spitalul psihiatric cu regim riguros) – *5 sentințe* (2,45%).

II. Variabila datele de identificare ale agresorului:

Din numărul total de sentințe adunate (204) în 192 de cazuri (94,12%) inculpații erau de genul masculin, iar de genul feminin în doar 12 cazuri (5,88%). În urma analizei practicii judiciare am concluzionat că femeile agresează membrii familiei cu mult mai rar, atentatele violentale intrafamiliale au un caracter cert heterosexual, fiind îndreptate în majoritatea cazurilor împotriva soțului, fostului soț, concubinului, ginerelui.

III. Variabila vârsta agresorului la momentul săvârșirii faptei: 19 ani – 1 caz (0,49%); 21-29 de ani – 40 de cazuri (19,6%); 30-39 de ani – 62 de cazuri (30,39%); 40-49 de ani – 60 de cazuri (29,41%); 50-58 de ani – 30 de cazuri (14,7%); 60-71 de ani – 11 cazuri (5,39%).

IV. Variabila caracteristici situaționale ale făptuitorului:

În procesul de analiză a practicii judiciare am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în majoritatea cazurilor de violență în familie: săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică. Astfel, la momentul comiterii faptei în stare de ebrietate alcoolică s-au aflat 165 de persoane care și-au agresat membrii de familie, ceea ce constituie 80,88% din numărul total de cazuri (204).

V. Repartiția cazurilor în funcție de locul unde s-a produs fapta de violență în familie:

- *în familia de origine* – 52 de cazuri (25,5%);
- *în familia secundară* – 152 de cazuri (74,5%).

VI. Variabila antecedentele penale ale făptuitorului:

- *anterior condamnate* – 55 de persoane (26,96%);
- *fără antecedente penale* – 149 de persoane (73,04%).

VII. Variabila violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic:

(1) *violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic* – 117 cazuri (57,35%)

(2) *violență în familie săvârșită pentru prima dată* – 87 de cazuri (42,65%).

O atenție deosebită merită evidențierea ***recidivelor speciale de violență în familie*** sancționate penal sau prevenite ori sancționate prin măsuri extrapenale. Astfel, din materialele Dosarului nr.1-386/2011 (Sentința Jud. Bălți din 08 septembrie 2011) rezultă că *la 20.01.2011, în jurul orei 14.30, la domiciliu, în cadrul conflictului cu soția sa, inculpatul intenționat i-a aplicat acesteia două lovituri cu ciocănașul de bucătărie în regiunea feței, cauzându-i fractura oaselor nazale. Prin urmare, i-a cauzat vătămare intenționată ușoară cu dereglarea sănătății de scurtă durată*.

Anterior, făptuitorul a fost condamnat de două ori pentru fapta de violență în familie săvârșită față de aceeași victimă (soția făptuitorului), în ambele cazuri în baza alin.(1) art.201^1 CP RM. În ambele cazuri i s-a aplicat pedeapsa cu închisoare: în baza sentinței de condamnare din 17.12.2010 – 1,6 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă ce constituie 2 ani); în baza sentinței de condamnare din 24.02.2011 – 2 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă ce constituie 2 ani). Cu toate că făptuitorul a fost de două ori condamnat, acesta, încălcând interdicția instanței de judecată de a se apropia la o distanță mai mică de 200 m de soția sa și de locul ei de trai (interdicție impusă în baza ordonanței de protecție din 28.03.2011), a aruncat în ea un cuțit de bucătărie, când s-a aflat la ea acasă.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-252/2014. Sentința Jud. Bălți din 31 ianuarie 2014), *locuind împreună cu mama sa și profitând de starea ei de neputință, S.I. manifesta lipsă totală de respect față de mamă, înjosind permanent onoarea și demnitatea ei. Deși a fost preîntâmpinat de colaboratorii de poliție să înceteze acțiunile ilegale de violență psihologică și emoțională asupra mamei sale, continua s-o umilească. Iar pe data de 15.09.2013 a încercat s-o lovească în cap cu o furculiță. Astfel, prin acțiunile sale i-a provocat mamei puternice suferințe psihice*. Prin urmare, în baza sentinței de condamnare S.I. a fost condamnat la pedeapsa cu închisoare pe un termen de 1 an în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM, pe un termen de probă de 3 ani. Mai mult, în baza sentinței S.I. este obligat să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent. Într-un alt caz (Dosarul nr.1-185/2012), anterior comiterii, pe data de 15.09.2011, a infracțiunii de violență în familie, pe data de 06.05.2011 făptuitorul și-a agresat soția lovind-o cu pumnii, pentru care fapt T.A. a fost sancționat cu o măsură extrapenală, și anume: a fost tras la răspundere administrativă.

Cum am și demonstrat *supra* prin datele empirice obținute, actele de violență în familie au un caracter prelungit, cu o intenție unică îndreptată împotriva aceluiași membri de familie. Încă un caz din practica judiciară Sângerei atestă această regulă. Așadar, în conformitate cu materialele cauzei penale (Dosarul nr.1-16/2012. Sentința din 16 februarie 2012) am sesizat trei

episoade de violență manifestată față de membrii de familie de către R.A., și anume: pe data de 02.06.2011, ora 18.00; pe data de 04.06.2011, ora 19.00 și pe data de 04.06.2011, ora 22.30. Într-o altă cauză penală (Dosarul nr.1-90/2012. Sentința din 25 aprilie 2012) am evidențiat 4 episoade de violență în familie incriminate făptuitorului: episodul din 29.01.2012, ora 19.00; episodul din 17.02.2012, ora 17.30; episodul din 17.02.2012, ora 23.00 și episodul din 18.02.2012, ora 18.30.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-148/2013), inculpatului i-au fost incriminate 5 episoade de violență în familie: 1) 13.12.2012; 2) 15.12.2012; 3) 26.12.2012; 4) 05.01.2013; 5) 06.01.2013.

Ținând cont de gradul sporit de prejudiciabilitate a actelor de violență în familie, de tendința acesteia spre escaladare, precum și de specificul relațiilor dintre făptuitor și victimă, pledăm, în scopul prevenției speciale, pentru introducerea unei variante agravate a violenței în familie săvârșite *„de către o persoană care anterior a mai săvârşit fapta de violență în familie prevăzută la alin.(1), (2) sau (3) art.201[1] CP RM”.*

VIII. Variabila victima violenței în familie. Astfel, analizând cele 204 cazuri, am constatat că victimă a violenței în familie a devenit: 1) *mama* –18 cazuri; 2) *tata* – 13 cazuri; 3) *ambii părinți, inclusiv adoptivi* – 4 cazuri; 4) *soția* – 88 de cazuri; 5) *soțul* – 2 cazuri; 6) *fosta soție* – 15 cazuri; 7) *fostul soț* – 1 caz; 8) *concubina* – 38 de cazuri; 9) *concubinul* – 2 cazuri; 10) *alte rude (bunica, ginerele, fiica adultă, fratele, sora, concubinul mamei, soacra)* – 26 de cazuri; 11) *copilul minor (fiică, fecior, nepot)* – 39 de cazuri. În mai multe cazuri actele de violență în familie au fost îndreptate împotriva a doi sau mai mulți membri ai familiei, victimele devenind concubina și copiii, soția și copiii, ambii părinți, soția și soacra etc. Nu este prezentat procentajul, deoarece în majoritatea cazurilor victime în familie deveneau concomitent 2, 3 sau uneori chiar 4 membri ai familiei având un statut diferit. Prin urmare, calcularea procentajului precis va deveni o povară irezonabilă și lipsită de utilitate.

IX. La capitolul **„repartiţia cazurilor de agresiune în funcţie de sexul victimei”** am stabilit că victimizarea femeilor (soție, fostă soție, concubină, mamă, bunică, fiică, soră) se întâlnește cu mult mai des decât victimizarea bărbaților (tată, frate, soț, fost soț, concubin, ginere, fecior), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică și când au fost agresați copiii minori de gen masculin. Putem concluziona că fapta infracțională de violență în familie se săvârșește predominant împotrivă femeilor și poartă un caracter cert discriminatoriu.

X. Repartiţia cazurilor în funcţie de gravitatea leziunilor: vătămări corporale neînsemnate – 84 de cazuri (41,18%); vătămări corporale ușoare – 65 de cazuri (31,86%); vătămări corporale de gravitate medie – 27 de cazuri (13,24%); vătămări corporale grave – 8 cazuri (3,92%); vătămări corporale grave care au condus la decesul victimei – 7 cazuri (3,43%); violență în familie non-fizică (emoțională, verbală) –13 cazuri (6,37%).

XI. Repartiția cazurilor după mecanismul de producere a leziunilor constatate: *lovirea activă cu pumnii și(sau) picioarele, zgâriere, comprimare, muşcătură etc*. – 89 de cazuri (43,63%); *lovirea activă cu corp dur (bâtă, unelte de bucătărie, nuia etc.)* – 50 de cazuri (24,51%); *lovirea activă urmată de cădere* – 37 de cazuri (18,14%); *lovirea cu obiecte tăietoare-înțepătoare (cuțit, topor, șurubelniță, sapă etc.)* – 28 de cazuri (13,72%).

În urma analizei aprofundate a celor 204 cauze penale, am formulat anumite concluzii și recomandări care, în opinia noastră, vor contribui substanțial nu doar la calificarea corectă de către organele de urmărire penală și instanțele de fond a faptei de violență în familie, dar și la cunoașterea fenomenului violenței în familie din punct de vedere criminologic, psihologic și social, precum și la prevenirea acestuia. Prin urmare, concluziile și recomandările noastre vor scoate în evidență probleme juridico-penale, procesual-penale și criminologice, specifice actelor de violență în familie:

- ***Locul săvârșirii faptei***

Actele de violență în familie au loc deseori anume în *familiile secundare* (căsătorie, concubinaj) – 152 de cazuri, ceea ce constituie 74,5% din numărul total de cazuri; iar în *familiile de origine* (unde făptuitorii locuiesc împreună cu părinții sau alți membri ai familiei) doar în 52 de cazuri, ceea ce constituie 25,5% din numărul total de cazuri. După cum arată analiza noastră, actele de violență în familie împotriva părinților sunt săvârșite în proporție egală în localitățile rurale și în localitățile urbane. În unele cazuri predomină actele de maltratare sistematică, umilirea copiilor în familie; respectiv, ulterior, maltratarea părinților de către propriii copii în familia de origine devine o continuitate logică a actelor „învățate" în copilărie. O atitudine disprețuitoare și degradantă se formează pe parcursul educației, în unele cazuri persistând chiar practici acceptate de acest gen.

- ***Vârsta agresorului***

Am arătat că cea mai mare rată a atentatelor violentale în familie aparține persoanelor cuprinsă cu vârsta între 22 și 58 de ani, ceea ce poate fi explicat prin faptul că anume la această vârstă majoritatea persoanelor locuiesc în familie, fie în calitate de soț, concubin, fie în calitate de alt membru al familiei. Generalizarea cazurilor practice în funcție de vârsta agresorului la momentul comiterii faptei ne-a permis să concluzionăm că comportamentul violent este caracteristic tuturor categoriilor de vârstă în egală măsură, iar astfel de date empirice indirect atestă doar împrejurarea că la vârsta medie (22-58 de ani) majoritatea făptuitorilor se află în relații de familie (fie oficial înregistrate, fie nu); în alte cazuri, la o vârstă mai tânără (< 22 de ani) sau, viceversa, mai înaintată (>58 de ani), multe persoane locuiesc solitar, nu au familii. Prin urmare, se conturează încă o concluzie, conform căreia însăși conlocuirea persoanelor în aceeași locuință,

de mai multe ori generatoare de conflicte interpersonale, constituie factorul predispozant la violenţă în familie. Prin datele obținute am arătat că cea mai mare rată a atentatelor violentale în familie revine persoanelor având vârsta cuprinsă între 22 și 68 de ani (Sângerei), care aproape corespunde cu vârsta evidențiată în practica judecătorilor Chișinău și Bălți (22-71 de ani).

- ***Caracteristici situaționale***

Am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în majoritatea cazurilor de violență în familie: *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică*. De menționat că starea de ebrietate alcoolică a fost recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 51 de cazuri; în majoritatea cazurilor instanțele de fond au trecut sub tăcere această împrejurare, fără a se expune pe marginea ei.

- ***Victimizarea persoanelor***

Din numărul total de sentințe adunate (204) în 192 de cazuri (94,12%) inculpații erau de genul masculin, iar de genul feminin în doar 12 cazuri (5,88%). Am stabilit că victimizarea femeilor (soție, concubină, mamă, soacră, fiică, soră, bunică) se întâlnește cu mult mai des decât victimizarea bărbaților (tată, frate, fecior, nepot), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică. Putem concluziona că fapta infracțională de violență în familie se săvârșește, predominant, împotrivă femeilor și poartă un caracter discriminatoriu cert. Motivele din care femeile și bărbații recurg la violență în familie se deosebesc substanțial. Agresivitatea familială la femei constituie un răspuns subit, cumulativ și de apărare, fiind „ultima picătură” în relația de căsătorie sau concubinaj. La baza intenției afective cu care actele de violență în familie sunt săvârșite se află motive de răzbunare pentru comportamentul ilegal sau amoral al făptuitorului, precum și ura. Femeia purcede la actul de violență în familie în stare de disperare, fiind convinsă că prin această metodă îl va pedepsi pe agresor și se va izbăvi de teroare pe viitor.

Prin contrast, actele de violență în familie săvârșite de bărbați constituie un model de comportament care face parte din *„strategia reeducării”* și impunerii de control asupra altor membri de familie, motivele fiind cu preponderență de a domina și de a exercita control, susținute de tradițiile patriarhale.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Corcea Nicolae, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat se referă la propriile activități și realizări, în caz contrar urmând să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Corcea Nicolae

27 martie 2019

CV AL AUTORULUI

Nume și prenume: CORCEA Nicolae

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

2006-2010 – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept (Licențiat în drept);

2010-2012 – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept (Titlul de Master în drept);

2010-2012 – Institutul Național al Justiției **(**candidat la funcția de judecător);

2014 – prezent – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal (Studii doctorat)

Activitate profesională:

2012 – numit în funcție de Judecător la Judecătoria Sângerei pe un termen de cinci ani. În prezent Judecător desemnat cu atribuțiile judecătorului de instrucție la Judecătoria Chișinău (sediul Centru)

Domenii de interes științific: Partea Specială a Dreptului penal

Participări la manifestări științifice:

1. Conferința științifică internațională *„Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”*, eveniment dedicat aniversării a 60 de ani ai academicianului Valeriu Canțer, președinte al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare (CNAA). Chișinău, 5 februarie 2015.
2. Conferința științifică internațională „*Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”*. Cahul, 5 iunie 2015.
3. Conferința științifică națională cu participare internațională *„Integrare prin Cercetare şi Inovare”*. Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetare şi Inovare, 10-11 noiembrie 2015.
4. Corcea Nicolae, Fortuna Ghenadie. *Sinteza științifică a unor aspecte discutabile în materia răspunderii penale pentru actele de violență î familie.* În: Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Integrare prin Cercetare şi Inovare”. – Institutul de Cercetare şi Inovare al Universităţii de Stat din Moldova, Facultățile Universităţii de Stat din Moldova, Școlile Doctorale ale Universităţii de Stat din Moldova, perioada 9-10 noiembrie 2017, p.28-31.

Lucrări științifice publicate: 19 publicații științifice.

Cunoașterea limbilor: *româna – fluent; rusa – fluent; engleza – fluent; franceza – fluent.*

Date de contact: tel. 069304989